

Gemeentebegroting 2025-2028

Gemeente Enschede

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
Leeswijzer	3
Management samenvatting	5
2. Financiële hoofdlijnen	8
2.1. Uitgangspunten financieel beleid	8
2.2. Externe ontwikkelingen.....	9
2.3. Geactualiseerd saldo meerjarenbegroting	12
2.4. Ontwikkelingen financiële positie.....	14
2.5. Strategische investeringsagenda	16
2.6. Lopende taakstellingen en stelposten	17
2.7. Samenvatting.....	17
3. Programma's	19
3.1 Vitaal en sociaal	19
3.2 Duurzaam wonen, leven en werken	52
3.3 Samenleving en bestuur	93
3.4 Financiën en organisatie	114
4. Paragrafen	122
4.1. Lokale heffingen	123
4.2. Weerstandsvermogen en risicobeheersing	132
4.3. Onderhoud kapitaalgoederen	141
4.4. Financiering	151
4.5. Bedrijfsvoering.....	156
4.6. Verbonden partijen	159
4.7. Grondbeleid	167
4.8. Doelmatigheids- en doeltreffendheidsonderzoeken	167
4.9. Investerings	167
4.10. Openbaarheid.....	176
5. Financiële begroting	180
5.1. Grondslagen	180
5.2. Overzicht baten en lasten.....	180
5.3. Uiteenzetting financiële positie	188
5.4. Subsidies	191
6. Bijlagen	193
6.1. Incidentele baten en lasten.....	193
6.2. Staat van reserves.....	200
6.3. Staat van voorzieningen	202
6.4. Wat mag het kosten?.....	203
6.5. Subsidies	233
6.6. Meerjaren Prognose Parkeerbeheer	242
6.7. Aangenomen moties en amendementen	244
6.8. Sustainable Development Goals	247
6.9. Afkortingenlijst	248
6.10. Middelenkader Zomernota 2024	252
6.11. UVP Groen en Duurzaamheid Enschede 2025.....	253

Leeswijzer

Voor u ligt de Gemeentebegroting 2025-2028. De gemeentebegroting is een belangrijk sturingsinstrument voor de raad en is het richtinggevend kader voor het college voor de ontwikkeling en uitvoering van beleid in het komende begrotingsjaar.

Opbouw Gemeentebegroting 2025-2028 van de gemeente Enschede

De gemeentebegroting bestaat uit een beleidsdeel en een financieel deel.

Management samenvatting

De belangrijkste beleidsmatige en financiële ontwikkelingen voor de periode 2025-2028 zijn in de management samenvatting weergegeven. Deze samenvatting vormt een startpunt voor de lezer/gebruiker.

Middelenkader

Het financieel middelenkader (hoofdstuk 2) is gebaseerd op de zomernota 2024, die in de raadsvergadering van 15 juli 2024 is vastgesteld. In dit hoofdstuk wordt het financieel middelenkader nader toegelicht.

Programmabijdragen

De programmabijdrage (hoofdstuk 3) is opgebouwd uit vier inhoudelijke programma's. Binnen deze inhoudelijke programma's wordt gewerkt aan strategische opgaven. De structuur voor de inhoudelijke programma's is opgebouwd volgens de 3 W-vragen, te weten:

- Wat willen we bereiken?
- Wat gaan we ervoor doen?
- Wat mag het kosten?

Bestuurlijk Termijn Agenda

Bij ieder programma in hoofdstuk 3 is na de acties een overzicht opgenomen van nieuwe of te wijzigen beleidsnota's in 2025. Per onderwerp wordt aangegeven welk type voorstel het is A,B of C. Respectievelijk gaat het om Actieve kaderstelling, Passieve kaderstelling+ of Passieve kaderstelling.

Ook wordt aangegeven in welke mate is van participatie. In november worden alle onderwerpen ingedeeld naar kwartalen en wordt zo de Bestuurlijke Termijn Agenda van 2025 vorm gegeven.

Paragrafen

De paragrafen (hoofdstuk 4) bevatten de beleidslijnen over een aantal programma-overstijgende onderwerpen, zoals de lokale heffingen. Ze vormen een dwarsdoorsnede van de programma's. Met de onderwerpen die in de verschillende paragrafen aan bod komen, zijn vaak aanzienlijke bedragen gemoeid. Hiermee geven ze extra inzicht in de financiële positie van de gemeente Enschede.

Financiële begroting

De financiële begroting (hoofdstuk 5) bestaat uit het overzicht van baten en lasten, de uiteenzetting van de financiële positie en de subsidies. Het overzicht van baten en lasten geeft inzicht in de algemene dekkingsmiddelen, de gemeentelijke overhead, de incidentele baten en lasten en de taakvelden. In de uiteenzetting van de financiële positie komen de geprognosticeerde balans aan de orde, evenals de meerjarige berekening van het EMU-

saldo, het verloopoverzicht van de reserves en voorzieningen, de investeringen en de arbeidsgerelateerde kosten.

De gemeentebegroting is opgesteld in duizendtallen. Als gevolg van afrondingen kan het voorkomen dat er kleine verschillen voorkomen in de tellingen van baten en lasten.

Bijlagen

De bijlagen (hoofdstuk 6) geven detailinformatie over onder andere de incidentele baten en lasten, reserves, voorzieningen en investeringen. Met ingang van deze begroting is in de bijlagen een paragraaf 'Duurzaamheidsopgave' opgenomen.

Indicatoren

In de begroting werken we in de basis met effectindicatoren. Met de indicatoren houden we in de gaten of we de effecten bereiken die we nastreven bij de opgaven van onze stad. Deze opgaven zijn lange termijn opgaven die we niet alleen kunnen bereiken. De indicatoren in de begroting laten, waar mogelijk, de realisatie vanaf 2019 zien en streefwaarden voor minstens 4 jaar vooruit. We zien de opgave "open Enschede" als een waarde-gedreven opgave. Binnen deze opgave koppelen we geen streefwaarden aan de indicatoren.

Leesbaarheid

In de gemeentebegroting 2025-2028 is gebruik gemaakt van een aantal grafische toepassingen om de leesbaarheid te vergroten. Ook is gebruik gemaakt van mouse-overs en hyperlinks. De mouse-overs zijn in de gemeentebegroting gebruikt om definities en toelichtingen op gebruikte termen toe te voegen. Een mouse-over is een webbased toepassing en werkt daarom alleen op het internet. In versies van de gemeentebegroting in Word of Adobe Acrobat Reader werken mouse-overs niet. Daarnaast zijn hyperlinks toegepast. Hyperlinks leiden de lezer door naar onderliggende stukken, behorend bij het onderwerp. Hyperlinks werken, in tegenstelling tot mouse-overs, wel in de versies van de gemeentebegroting in Word of Adobe Acrobat Reader.

Management samenvatting

Begroting 2025-2028

Voor u ligt de begroting 2025-2028. Een begroting die moeilijk rond te krijgen was. Waar pijnlijke maatregelen inzitten als het verhogen van de belastingen voor onze inwoners. De boodschap van deze begroting voor de toekomst is nog pijnlijker. Er ligt een enorme opgave voor ons. Het is sinds de vaststelling van de begroting van de Rijksoverheid vrijwel zeker dat enorme kortingen op het gemeentefonds niet worden teruggedraaid. Dat gaat grote gevolgen hebben voor onze stad.

Voor de volgende zomernota zullen we voor 30 tot 40 miljoen euro aan bezuinigingsmaatregelen moeten vinden om de begroting rond te krijgen. Dat kan niet zonder gevolgen voor ons voorzieningenniveau en de aanpak van de grote maatschappelijke opgaven van de stad.

Uitdagingen en kansen voor Enschede

Enschede is een stad van kansen en van uitdagingen. Dat is altijd zo geweest. Kansen pakken zit in ons bloed. In Enschede verleggen we grenzen. We speelden hier de eerste voetbalwedstrijd en hebben de oudste marathon van Nederland. We legden als eerste een rondweg aan – de singel. Bluetooth en Wifi werden hier uitgevonden. Takeaway, Demcon en Booking.com begonnen in Enschede. En nog steeds leveren onze kennisinstellingen – Universiteit Twente, Saxion en ROC – de knappe koppen en gouden handen die nodig zijn om de uitdagingen van morgen aan te kunnen.

Maar er komen ook flinke uitdagingen aan. We hebben de laatste decennia samen met onze inwoners, ondernemers en partners hard gewerkt aan onze stad. Met resultaat. We zijn er trots op hoe Enschede zich heeft ontwikkeld tot aantrekkelijke, bruisende stad. De komende jaren gaat het moeilijker worden om te werken aan Enschede. Het Rijk maakt harde keuzes die grote gevolgen gaan hebben als er niets aan verandert. Harde en bijzonder pijnlijke bezuinigingen gaan onze ambities raken. Dit terwijl grote uitdagingen als het woningtekort, netcongestie en de energie- en warmtetransitie steeds meer aandacht vragen. Het Rijk vraagt steeds meer van ons, maar keert steeds minder uit. Dat rijmt niet met elkaar.

Samen de schouders eronder

In haar 700-jarige geschiedenis heeft Enschede de nodige tegenslagen gekend. Geen uitdaging was onze stad ooit te veel. Na iedere tegenslag, krabbelde ze weer op. En altijd voortbouwend op wat er was, omdat iedere tegenslag ook een kans is. Zo kon Enschede na de grote stadsbrand het industrieel centrum van Nederland te worden. En onze voetbalclub FC Twente klom na de flinke uitdaging van degradatie binnen vijf jaar op naar de derde plek en Europees voetbal. We zullen de komende jaren alle zeilen moeten bijzetten om de door het Rijk doorgevoerde keiharde bezuinigingen ook te boven te komen.

Investeren in onze stad blijft belangrijk. Uit de tijd van Enschede als de grootste industriestad van Nederland hebben we prachtige parken en mooie oude fabrieken en fabrikantenvilla's geërfd. De erfenis uit die tijd is echter niet alleen maar mooi. Enschede heeft hard moeten knokken om de ondergang van de textielindustrie te boven te komen. Nog altijd zijn de effecten voelbaar: bijna twee keer zoveel inwoners leven in armoede en ons werkloosheidscijfer ligt nog altijd hoger dan landelijk.

Investeren in onze inwoners

Het is juist in Enschede dan ook belangrijk te investeren in bestaanszekerheid en kansengelijkheid. We willen er alles aan doen om te voorkomen dat kinderen in armoede opgroeien. Ieder kind moet mee kunnen doen in Enschede. We zetten in op het renoveren van woningen, juist in wijken waar mensen vaak wat minder te besteden hebben. Daarmee dringen we onze CO2-uitstoot terug en helpen we onze inwoners financieel.

We zetten ons in voor voldoende banen. Werken is belangrijk om gezond en gelukkig te zijn. Wanneer mensen het niet zelf redden, bieden we hulp. Onze inwoners moeten daarop kunnen rekenen. We organiseren hiervoor sterke algemene voorzieningen in de wijken waar

inwoners binnen kunnen lopen voor hulp en ondersteuning. Kinderen, jongeren en volwassenen die een steuntje in de rug nodig hebben krijgen dat van ons, zodat ze later (weer) op eigen benen kunnen staan. We vertrouwen op de kracht van ouders waarbij zij niet alleen hoeven te staan in de opvoeding. We ondersteunen hen op diverse manieren, We gaan het gesprek aan met ouders, jongeren, scholen en professionals over wat normaal is. Onze jeugd is onze gezamenlijke zorg. We proberen de manier waarop we deze hulp organiseren te verbeteren zodat het minder kost en meer oplevert. We versterken daarvoor onze wijkteams door specialisten toe te voegen. Dat leidt tot snellere hulp en minder doorverwijzingen.

Ieder jaar vraagt dit van ons een flinke investering, omdat we structureel te weinig geld krijgen om de hulp aan inwoners goed te houden.

Investeren in onze wijken

In onze wijken is het fijn wonen. Dat willen we zo houden. We voegen groen toe in onze straten via de GroenBlauw-projecten. Zo pakken we hittestress aan en maken we plekken in de wijk waar mensen een wandeling kunnen maken of elkaar kunnen ontmoeten. Tegelijkertijd zorgen we er voor dat water bij flinke regenbuien snel kan worden afgevoerd. Dat dit hard nodig is werd deze zomer nog maar weer eens pijnlijk duidelijk bij de overstromingen in onze stad, die voor veel gezinnen een dramatische uitwerking hadden. Ontmoeten gebeurt niet alleen op straat. Onze verenigingen zijn enorm belangrijk voor de stad. We helpen onze sportverenigingen door te investeren in multifunctionele sportaccommodaties die een centrale functie in de wijk krijgen. We werken als gemeente gebiedsgericht om nog dichterbij onze inwoners te staan. We richten onze wijken zo in dat ook zonder clublidmaatschap mensen makkelijk kunnen bewegen en sporten.

Investeren in onze toekomst

Enschede is nooit af. We willen talent aantrekken en vasthouden. Naast uitdagende banen zijn daarvoor ook geschikte woningen nodig. We bouwen aan fijne en diverse nieuwe woningen die aansluiten bij de behoeften van onze huidige inwoners en ook aantrekkelijk zijn voor de inwoners van de toekomst. Daarbij kijken we naar het toevoegen van woningen in de bestaande stad, bijvoorbeeld in het stationsgebied, maar bouwen we tegelijk ook aan nieuwe woonwijken als het Eschmarkerveld. In de regio werken we samen met andere gemeenten en de Twenteboard aan een strategie om meer woningen te kunnen bouwen. Het in samenwerking met inwoners, ontwikkelaars en onderling op integrale en samenhangende wijze werken met de instrumenten en bevoegdheden in de Omgevingswet is daarbij randvoorwaardelijk. De Omgevingsvisie is daarvoor ons centrale sturend kader. We willen graag blijven investeren in onze economie als motor van de stad. Bijvoorbeeld door samen met partners te investeren in het Kennispark als één van de toonaangevende kennishubs van Nederland. Ook blijven we via het stimuleringsfonds bouwen aan onze bruisende binnenstad, die nooit af is. Onze culturele instellingen als het theater, de bibliotheek en het Muziekcentrum brengen leven in de stad. We ondersteunen onze instellingen in hun zoektocht naar passende en toekomstbestendige huisvesting zodat ze dit ook de komende jaren kunnen doen. Ambities hebben we genoeg.

Een onzekere begroting

We gaan, zoals eerder aangegeven, financieel moeilijke tijden tegemoet. Het Rijk kort het gemeentefonds, bezuinigd op specifieke uitkeringen en compenseert ons niet volledig voor inflatie. We hebben dit geld nodig om te blijven werken aan onze stad. Dat is belangrijk. Nederland heeft Enschede nodig. Enschede wil en kan een belangrijke bijdrage leveren aan de oplossing voor allerlei grote uitdagingen, maar dan moeten we dat wel kunnen. We doen dan ook een laatste, dringend beroep op de landelijke overheid: zet niet de bijl in de wortel van de ontwikkeling van onze stad. Eenmaal afgebroken voorzieningen kunnen niet zomaar weer worden opgebouwd.

Het ziet er echter steeds meer naar uit dat het Rijk de voorgenomen kortingen niet gaat terugdraaien. Samen met onze inwoners en partners zullen we er de komende periode alles aan doen om te kunnen blijven investeren in onze inwoners, onze wijken en onze toekomst. Om dat te blijven doen met minder geld moeten we hard aan de slag om de begroting en

organisatie in balans te krijgen. We willen er alles aan doen om onze ambities daarbij vast te kunnen houden. De komende periode zullen we zien of dat lukt.

GEMEENTE ENSCHEDÉ

INFOGRAPHIC BEGROTING 2025

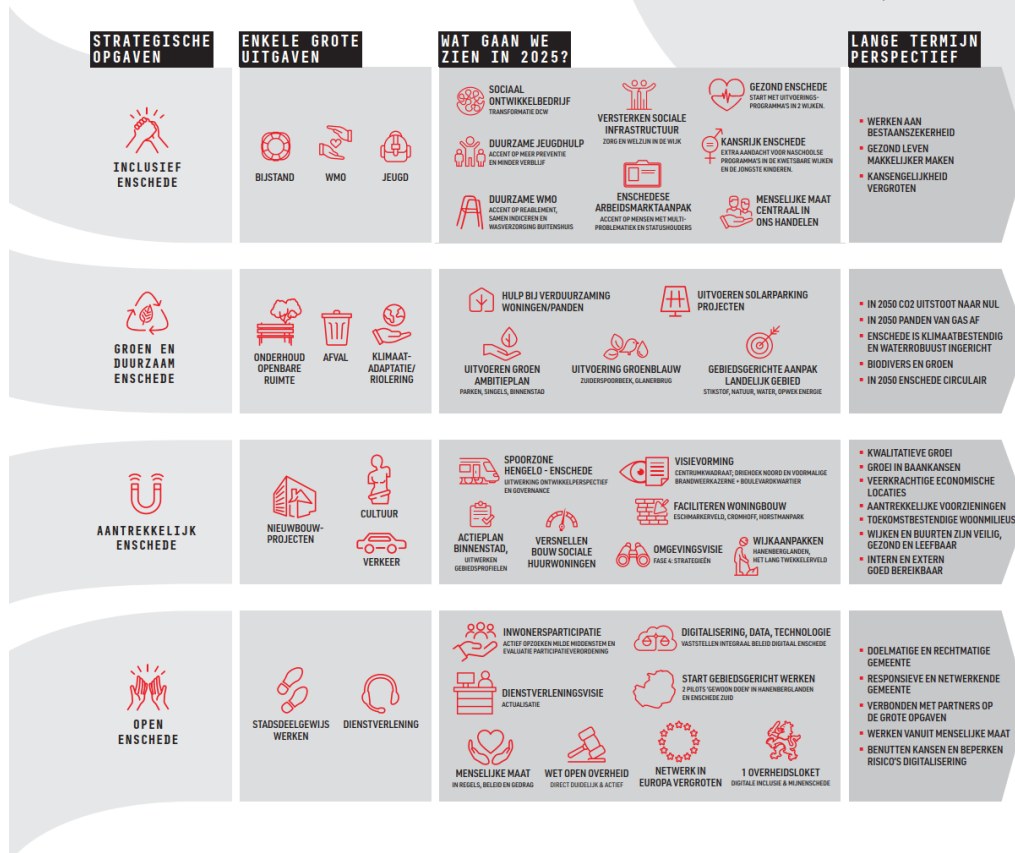
WAAR WERKEN WE AAN?

INVESTERINGSAGENDA

127 MILJOEN
te besteden tussen nu en 2035

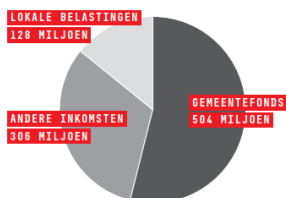
PROJECTEN INVESTERINGSAGENDA

- De Krop
- Centrumkroonstraat 2e fase
- Cranstoft De IJen
- Koningpark
- Eschmarkerveld
- OIA Twinklerveld
- OIA Zuid
- Multifunctionele sportaccommodaties
- Zwembad De Brug
- Dinkman Topsportcampus
- Warenhuis (openbare ruimte)
- Horstmanpark

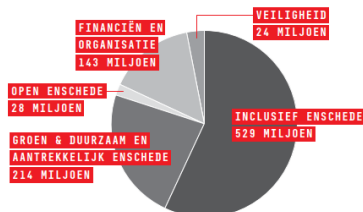

HOE FINANCIEREN WE DAT?

INKOMSTEN 938 MILJOEN

UITGAVEN 938 MILJOEN

2. Financiële hoofdlijnen

In dit hoofdstuk worden de financiële hoofdlijnen gepresenteerd voor de periode 2025 t/m 2028. In 2.1 zijn de uitgangspunten opgenomen op basis waarvan deze begroting is opgesteld. In 2.2 zijn belangrijke externe ontwikkelingen toegelicht. In 2.3 laat het middelenkader de begrotingssaldi voor de komende jaren zien. Daarbij is ook aangegeven welke punten al in de zomernota waren opgenomen en welke mutaties er tussen de zomernota en de begroting nog zijn doorgevoerd. In 2.4 is een bredere uiteenzetting opgenomen van hoe we er financieel voorstaan op basis van een overkoepelende analyse van onze financiële kengetallen. In 2.5 is nog een kort overzicht opgenomen van de projecten waartoe in het voorjaar is besloten deze te financieren uit de investeringsagenda. 2.6 geeft nog een overzicht van openstaande taakstellingen en stelposten. In 2.7 is een samenvatting opgenomen van de financiële hoofdlijnen.

2.1. Uitgangspunten financieel beleid

Omschrijving	Grondslag
1. Lonen en sociale lasten - indexatie 2025	3,3 %
2. prijzen - indexatie 2025	2,2 %
3. Algemene uitkering	Meicirculaire 2024
4. Onroerendzaakbelasting	10% meer opbrengsten (41 euro p/j bij gem. WOZ)
5. Overige lokale heffingen: - Rioolheffing - Afvalstoffenheffingen en overige heffingen	- 0% (compensatie woonlastenstijging) - Kostendekkend, minder kwijtschelding variabele deel
6. Omslagrente	1,5%

Toelichtingen:

1. en 2. Loon en prijs indexaties

We moeten rekening houden met de stijging van lonen en sociale lasten in 2025. Er is nog geen nieuwe CAO voor gemeenten afgesloten. Daarom maken we een inschatting. Normaal sluiten we aan bij inschattingen in het Centraal Economisch Plan (CEP) van het voorjaar. Voor 2025 houdt het CEP rekening met 2,2% prijs- en 4,4% loonontwikkeling. Omdat de nu lopende CAO tot 1 april 2025 geen stijging vertoont over de eerste drie maanden van 2025 hebben we deze index met 25% gecorrigeerd tot 3,3% verwachte loonontwikkeling.

3. Algemene uitkering

Conform de financiële verordening is de begroting gebaseerd op de meicirculaire van dit jaar en alle circulaires daarvoor. De septembercirculaire 2024 wordt niet meegenomen en pas verwerkt bij de volgende zomernota. Hierdoor sturen we nog slechts 1 keer per jaar bij op het saldo van alle circulaires die in een jaar uitkomen. Dat geeft rust in het bestuurlijke proces.

4. Onroerendezaakbelasting

Normaliter wordt de OZB elk jaar geïndexeerd op basis van de inflatie die voorzien wordt in het Centraal Economisch Plan (gemiddelde inflatie over 4 jaren). Ondanks dat in het coalitieakkoord is opgenomen dat we terughoudend omgaan met belastingverhogingen zien we ons genoodzaakt om voor de OZB in 2025 de index van 10% te hanteren. De woonlastenstijging dempen we vervolgens door keuzes bij riool- en afvalstoffenheffing.

5. Overige lokale heffingen

De tarieven voor leges en retributies (onder andere afval en riool) worden bepaald op grond van de begrote kosten en de afgesproken 100% kostendekkendheid. Tariefaanpassingen zijn daarmee een resultante van kostenontwikkelingen. Voor rioolrechten wijken we hiervan in 2025 af. We verhogen in 2025 de tarieven voor rioolheffing niet. Aanvullend beperken we bij de afvalstoffenheffing het aantal ledigingen dat wordt kwijtgescholden van 9 naar 4. Dit vanuit de afweging dat ook huishoudens die het minder breed hebben een sterkere financiële prikkel voelen om hun afval goed te scheiden en de hoeveelheid te beperken. Hiermee dempen we de stijging van woonlasten voor alle burgers.

6. Omslagrente

Dit is de gemiddelde rente van leningen die we hebben aangetrokken en aan investeringen in rekening wordt gebracht. Deze kunnen we gelijk houden op 1,5%. Dit doordat de gemiddelde rente van onze leningenportefeuille laag is en voorlopig geen nieuwe leningen nodig zijn.

2.2. Externe ontwikkelingen

Algemeen

Deze begroting is tot stand gekomen in tijden van onzekerheid. Daarbij speelden met name de ontwikkelingen rondom inflatie en het gemeentefonds een belangrijke rol.

Inflatie

Als gevolg van de oorlog in Oekraïne is de inflatie de afgelopen jaren fors opgelopen. In vele sectoren zijn lonen verhoogd om koopkrachtverlies te compenseren. Centrale banken hebben daarbij rentestanden verhoogd om de inflatie te remmen. Mede daardoor kwam de economie in een (lichte) economische recessie terecht. In tegenstelling tot voorgaande recessies bleef de werkloosheid tot op heden wel laag door krapte in de arbeidsmarkt.

De lonen zijn nog bezig met een inhaalslag na de inflatiepiek in 2022

In de recente raming van het Centraal Planbureau (CPB) daalt de inflatie inmiddels weer. De CAO lonen bewegen daar iets achteraan. Volgens het CPB is de koopkracht van consumenten inmiddels gestegen ten opzichte van 2021 (gecorrigeerd voor inflatie). Dit jaar is er geen sprake meer van lichte recessie en ook de economische groeiverwachtingen zijn positief. Macro Economische Verkenningen (MEV) voor 2025

De gevolgen van de inflatie hebben wij als gemeente ook gemerkt. Veel van de financiële knelpunten in deze begroting zijn hieraan gerelateerd. In vele sectoren zijn lonen verhoogd en dat leidde tot tariefstijgingen waarmee wij als gemeente te maken kregen. Daarnaast heeft het beleid van centrale banken om rentestanden te verhogen ook impact voor gemeenten. Doordat wij een lage schuldenratio hebben en geen nieuwe leningen moesten aantrekken hebben wij hier echter weinig last van gehad. Aanvullend hebben gemeenten door de hoge inflatie ook nieuwe taken gekregen vanuit flankerend overheidsbeleid (zoals energiesubsidie).

Gemeentefonds

De belangrijkste inkomstenbron voor gemeenten is het gemeentefonds. Dat fonds is zo'n 40 miljard euro groot. Rutte-4 heeft daar bij de start 4 miljard euro structureel vanaf 2026 uitgehaald. Na stevige protesten vanuit gemeenten is bij de Voorjaarsnota 2023 structureel 1 miljard euro teruggestort. Bij de Voorjaarsnota 2024 is de ophoop van de opschalingskorting van 675 miljoen euro geschrapt. De hoop vanuit gemeenten was dat de nieuwe regering dit verder zou repareren. Helaas worden gemeenten geconfronteerd met een verdere korting. Op specifieke uitkeringen wordt een budgetkorting doorgevoerd van 638 miljoen euro. Op het klimaatfonds wordt 1,2 miljard euro bezuinigd. Door de BTW verhoging kan extra druk ontstaan op gemeentelijke subsidies voor sport en cultuur. Daarmee is nog steeds sprake van een uitname van vele miljarden euro's structureel, ook wel het financieel ravijn genoemd.

Daarnaast spelen nog de grote tekorten op jeugdzorg. Ondanks de hervormingsagenda lopen deze landelijk nog steeds op en moeten gemeenten steeds meer bijleggen op deze taak. Dit door sterke prijsstijgingen in de zorgsector en doordat het aantal jongeren dat jeugdzorg nodig heeft nog steeds stijgt. Van 20 jaar geleden 1 op 27 jongeren naar inmiddels 1 op 7 landelijk en 1 op 6 in Enschede. Gemeenten kunnen dit maar beperkt beïnvloeden. De Jeugdwet vormt het wettelijk kader en een groot deel van de jeugdzorg loopt via toegangspoorten waar gemeenten geen invloed op hebben. Jeugdzorg kan daarmee als 2e financieel ravijn bestempeld worden.

Er is ook sprake van een 3e meer onzichtbaar ravijn. Gemeenten krijgen onvoldoende compensatie voor inflatie effecten. Elk jaar past het Rijk de omvang van het gemeentefonds aan op loon en prijsstijgingen. Onlangs is deze systematiek aangepast. Eenzijdig en zonder overleg met gemeenten. Nu wordt de compensatie vastgeklemd op de voorspelling die het CBS in het voorjaar maakt voor de verwachte inflatie voor het lopende jaar. Die voorspelling valt echter al jaren gemiddeld zo'n 1 procent lager uit dan de werkelijke inflatie. Daardoor lopen gemeenten elk jaar zo'n 400 miljoen euro mis. Na een aantal jaren loopt dat in de miljarden. Dit ondanks de belofte van het Rijk dat sprake zou blijven van volledige inflatiecompensatie.

Gemeenten staan voor een grote financiële opgave vanaf 2026

Door deze ontwikkelingen staan gemeenten voor de opgave om vele miljarden te bezuinigen. Nog geen kwart van de gemeenten heeft vanaf 2026 een sluitende meerjarenbegroting. Gemeenten hebben ook maar beperkt mogelijkheden om dit op te vangen. 70% van de lasten van gemeenten komen voort uit medebewindstaken en wettelijke verplichtingen die het Rijk ons oplegt. Het gaat dan om taken op het gebied van inkomensregelingen, participatiewet, WMO, Jeugdwet, volksgezondheid, burgerzaken, crisisbestrijding/brandweer, riolering, afvalverwerking of onderwijshuisvesting. Op de overige taken is meer beleidsvrijheid. Denk aan ruimtelijke ordening, woningbouw, sport, cultuur, openbaar groen, mobiliteit en economische ontwikkeling. Het is echter niet te doen om de volledige bezuiniging op deze taken op te vangen. Dat betekent het sluiten van vele sportaccommodaties, verloederen van openbare ruimte en wegen, sterk afbouwen van culturele subsidies, niet kunnen faciliteren van groei van ons bedrijfsleven en het grotendeels stilvallen van woningbouw. Daarmee trekken gemeenten de volledige basis onder hun stad weg en gaan maatschappelijke problemen alleen maar toenemen. Alternatief is een stijging van lokale belastingen. Er is al eens becijferd dat deze dan 60% moeten stijgen. Dit is natuurlijk volstrekt onrealistisch en leidt tot een flinke lastenverzwaring voor inwoners. Daarbij komt dat in het hoofdlijnenakkoord ook is opgenomen dat de stijging van OZB door gemeenten gemaximeerd zal worden.

Lobby naar het Rijk

Gemeenten geven al lange tijd een duidelijke boodschap richting het Rijk af: (1) Draai de uitname uit het gemeentefonds terug, (2) kom de belofte na van volledige compensatie voor inflatie effecten en (3) zorg voor compensatie van de toegenomen tekorten op jeugdzorg danwel een jeugdzorgstelsel dat financieel te behappen is voor gemeenten. Helaas leidt deze lobby nog niet tot aanpassingen vanuit het Rijk.

Daarbij moet rekenschap worden genomen dat het Rijk zelf ook voor een grote financiële opgave staat. De afgelopen jaren zijn de overheidsuitgaven sterk gestegen. Het CPB voorspelt dat de overheidsschuld gaat groeien en boven afspraken met Europa zal komen. De huidige regering zal daarom uitgaven moeten verminderen om te voorkomen dat de rekeningen worden doorgeschoven naar toekomstige generaties. Daarom is in de miljoenennota ook opgenomen dat het kabinet terugkeert naar begrotingsdiscipline en beheersing van overheidsuitgaven. Dat doet ze door in te zetten op een kleinere overheid, minder ontwikkelingssamenwerking, verminderen van subsidies, gerichte keuzes in de zorg en sociale zekerheid, beperken van asielinstroom, verlagen van fondsen en het verhogen van btw tarieven. Gelijktijdig zet het kabinet wel in op lastenverlichting voor werkende middeninkomens, steun aan groepen die in de knel zitten, tegengaan van armoede, halvering van het eigen risico in de zorg, verbeteren van het vestigingsklimaat, woningbouw en infrastructuur, energietransitie en kerncentrales en extra geld voor defensie en veiligheid.

Tegen deze achtergrond van gemeenten die voor een financieel ravijn staan en een kabinet dat zelf ook een financiële opgave heeft en andere prioriteiten stelt is er ook een tweede route om de middelen en taken voor gemeenten toch in balans te krijgen. Als gemeenten het werkelijk met minder geld moeten doen dan zijn scherpe keuzes op medebewindstaken nodig. Dit zodat een aanzienlijk deel van de financiële taakstelling die gemeenten hebben ook op dat deel van de begroting kan worden gerealiseerd. Daarom heeft Enschede opgeroepen takengesprekken te voeren tussen Rijk en VNG. Daarin kan het gaan over:

- Taken die zich laten schrappen door te weinig toegevoegde waarde
- Taken waarop het ambitieniveau dat het kabinet nastreeft kan worden bijgesteld
- Taken waarbij aanpassingen in wet- en regelgeving gemeenten kunnen helpen om doelmatiger en doeltreffender te werken en financieel meer grip te krijgen
- Taken die doelmatiger en doeltreffender uitgevoerd kunnen worden als ze verlegd worden naar Rijk, provincies, waterschappen of (andere) uitvoeringsorganisaties

Enschede blijft zich actief inzetten in deze lobby. Zo schuiven we op 26 september aan bij een ronde tafel gesprek met de commissie binnenlandse zaken van de tweede kamer. En zijn we met de VNG bezig met het inhoudelijk voorbereiden van de genoemde takengesprekken. Daarbij betrekken we diverse gemeentelijke netwerken (G40, M50, K8, P10, 100.000+). We streven ernaar dit gesprek in het najaar te voeren zodat ze mogelijk nog bij kunnen dragen tot een voorjaarsnota 2025 waarbij taken en middelen van gemeenten weer in balans zijn.

Begroting en Organisatie in Balans (BOB)

Als het kabinet niet ingrijpt, en daar ziet het helaas steeds meer naar uit, dan zullen ombuigingen nodig zijn. Daarom zijn we ook een traject BOB gestart gericht op financiële ombuigingen maar zeker ook het in balans brengen van de werkdruk in de organisatie. Kijkend naar het huidige saldo middelenkader en rekening houdend met dat er elk jaar nieuwe knelpunten zijn rekenen wij erop dat de financiële opgave minimaal 30 miljoen euro structureel is vanaf 2026. Als we daarbij de raad ook keuzemogelijkheid willen geven door scenario's te schetsen betekent dit dat de zoekrichting voor dekkingsmaatregelen hoger dient te liggen, waarbij wij denken aan minimaal 40 miljoen euro. Er lopen reeds 6 BOB lijnen maar de verwachting is niet dat deze voldoende opleveren voor de volledige financiële opgave.

Daarom wordt voorgesteld om 2 extra BOB lijnen te benoemen: 7 “Invulling begrotingsadvies VNG”; De VNG adviseert vooral te bezuinigen op medebewindstaken: taken die wij als gemeente in opdracht van het Rijk uitvoeren. BOB lijn 8 “alternatieve zoekrichtingen” om te kijken naar mogelijke besparingen binnen de bedrijfsfuncties die tot nu toe niet zijn meegenomen in de huidige BOB actielijnen dan wel een brede zoektocht te starten naar alle opties. Dit najaar willen we met u in gesprek over de nadere uitwerking in een concreet plan van aanpak richting voorjaar 2025.

2.3. Geactualiseerd saldo meerjarenbegroting

In de tabel hieronder is het saldo middelenkader gepresenteerd voor de periode 2025 t/m 2028. Net als vorig jaar laten we op verzoek van de rekeningencommissie duidelijker zien welke mutaties na de zomernota zijn doorgevoerd.

Middelenkader 2025-2028 (x 1 miljoen euro)	2025	2026	2027	2028
A. Saldo Gemeentebegroting 2024-2027	1,3	-14,2	-16,8	-14,2
B. Gemeentefonds	-6,0	3,2	8,7	13,6
C. Loon- en prijscompensatie 2025	-4,4	-2,7	-2,5	-1,7
D. Knelpunten	-31,8	-31,7	-31,4	-31,9
E. Prioriteiten	-0,2	-0,3	-0,6	-0,5
F. Meevallers/scherpe keuzes	27,6	16,5	18,5	20,4
G. Lokale heffingen	6,3	6,5	6,8	6,9
H. Saldo Zomernota 2025-2028*	-7,2	-22,7	-17,3	-7,3
I. Verhoging loon- en prijscompensatie	-2,1	-2,1	-2,1	-2,1
J. Verhoging BTW-compensatiefonds	0,5			
K. Saldo Gemeentebegroting 2025-2028	-8,8	-24,8	-19,4	-9,4
L. Structureel saldo	0,4	-16,6	-12,6	-6,3
M. Weerstandsratio	1,87	1,36	0,97	0,78

Voor 2025 is sprake van een begroting met een positief structureel saldo. Wel resteert er nog een incidenteel tekort. Dit komt hoofdzakelijk voort uit de korting van 675 miljoen euro voor 2025 waar het Rijk ons dit voorjaar nog mee verraste. Het is niet reëel te veronderstellen dat we op deze korte termijn die bezuiniging nog in konden vullen. Zeker niet bovenop de grote opgave waar wij al voor stonden. Ook vinden we deze korting onrechtvaardig. Het is een uitruil geweest tegenover het afschalen van de opschalingskorting. Dat was een budgetkorting die eerder aan gemeenten was opgelegd waar ook geen grondslag onder zat.

Voor 2026 e.v. is bewust gekozen de begroting niet sluitend te maken. Dit om 2 redenen:

1. Het tekort wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door de korting op het gemeentefonds. Voor Enschede gaat dat al gauw om 30 miljoen euro. Gemeenten verzetten zich hier nog steeds stevig tegen. In VNG verband is afgesproken dit tekort expliciet te tonen.
2. Het tekort wordt ook veroorzaakt door knelpunten op jeugdzorg. Het VNG advies is om “geen bezuinigingen door te voeren op andere beleidsterreinen vanwege de groei van jeugdzorg kosten. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de maatregelen waarop zij kunnen sturen, terwijl onvoorziene omstandigheden en autonome groei van

jeugdzorg voor risico van het rijk zijn. Laat dit tekort overkoepelend in de begroting zien.” We ondernemen als gemeente maximale inspanningen om het tekort terug te dringen. Daarvoor is recent de nota “Onze jeugd onze zorg” vastgesteld. Daarbij sturen we scherp op een pakket van maatregelen die moeten leiden tot verbeteringen in de jeugdzorg en ook bijdragen aan een structurele besparing van 7 miljoen euro. Maar feit is dat de uitgaven de afgelopen jaren zeer fors zijn gestegen en dat er sprake is van een forse autonome groei van zorginzet. Begin 2025 zal de deskundigencommissie Jeugdzorg het Rijk adviseren omtrent de haalbaarheid van maatregelen uit de hervormingsagenda. We gaan er dan ook vanuit dat zij de mate van autonome groei onderkent en betreft in haar advies aan het Rijk.

Mocht het kabinet onverhoopt geen reparatie op het gemeentefonds toepassen en er geen aanvullende compensatie voor Jeugdzorg komen dan zijn bij de volgende zomernota wel ingrijpende bezuinigingen nodig. Ter voorbereiding daarop hebben we een traject Begroting en Organisatie in Balans (BOB) lopen. Richting de komende zomernota brengen we ombuigingsopties in beeld met een omvang van 30 á 40 miljoen euro. Het moge duidelijk zijn dat ombuigingen op deze schaal vergaande gevolgen hebben voor voorzieningen in onze stad en de aanpak van onze grote maatschappelijke opgaven.

Toelichtingen:

A - Bij de begroting 2024 was al sprake van een groot structureel tekort in het meerjarenperspectief. Dit door de uitname uit het gemeentefonds door het vorige kabinet.

B - Bij de zomernota is het integrale effect van de september- en decembercirculaire 2023 en de meicirculaire 2024 doorgerekend. Deze circulaires pakken per saldo positief uit. Maar daarbij is het goed te beseffen dat dit slechts een gedeeltelijke reparatie betreft op de eerdere forsere uitname die het kabinet Rutte-4 heeft gedaan. Aanvullend zijn hierin nog niet de effecten verwerkt van nieuwe kortingen die het kabinet Schoof doorvoert.

C - Elk jaar reserveren we in onze begroting voor t+4 een budget om loon- en prijsontwikkelingen op te vangen. Helaas is het budget dat we hiervoor in het verleden hebben gereserveerd voor de jaren 2025 en verder onvoldoende. Dit heeft 2 oorzaken: (1) de lonen- en prijzen zijn harder gestegen dan verwacht, (2) er is sprake geweest van personele groei waardoor de totale loonsom waarover geïndexeerd moet worden ook groter is. Als de inflatie niet verder normaliseert zullen zich ook de komende jaren knelpunten voordoen.

D - De omvang van de knelpunten in deze zomernota was wederom hoog. Een groot deel van de knelpunten is ontstaan door de hoge inflatie van de afgelopen jaren. Andere knelpunten zijn gerelateerd aan volumeontwikkeling. Met name bij jeugd en WMO zien we daardoor een toename in de kosten. Ook zijn er diverse knelpunten die gerelateerd zijn aan personeel. Deze zijn onontkoombaar vanuit extra (wettelijke) taken of eerder genomen raadsbesluiten. Voor een gedetailleerd overzicht van de knelpunten die in deze begroting zijn verwerkt, zie <link zomernota>.

E – Aangezien er geen budgettaire ruimte is is zeer terughoudend omgegaan met het toevoegen van nieuwe politieke prioriteiten.

F – In de zomernota zijn dekkingsmaatregelen opgenomen die hoofdzakelijk voortkomen uit BOB lijn 1 en 2. Het betreft maatregelen gericht op scherp begroten, afkomen van onderbestedingen, vrijval van reserves, vrijval van middelen voor beleidsintensivering die nog niet (volledig) opgepakt zijn en besparingen als gevolg van het plan duurzame jeugdzorg.

G - Elk jaar actualiseren we de geprognosticeerde inkomsten voor lokale belastingen. We hebben ernaar gestreefd de woonlastenstijging beperkt te houden maar hebben daarbij wel moeten differentiëren in maatregelen bij de ozb, riool- en afvalstoffenheffing. De ozb inkomsten zijn voor de gemeenten een vrij besteedbare post en hier hebben we een lastenverzwaring moeten doorvoeren van 10%. Deze woonlastenstijging dempen we weer door de rioolheffing die maximaal kostendekkend mag zijn op 0% stijging te houden. Verder

wordt kwijtschelding op het aantal ledigingen voor de afvalstoffenheffing beperkt waardoor we woonlastenstijging ook dempen middels de tarieven voor afvalstoffenheffing.

H - In actuele middelenkader valt vooral het jaar 2026 en verder op, waarbij zonder ingrijpen de reserves snel opdrogen. Dit is te zien in een afnemende weerstandsratio

I - Het benodigde budget voor de loon- en prijscompensatie voor 2025 is becijferd in het voorjaar van 2024. Bij de uiteindelijke verwerking van de afgesproken loon- en prijsindexatie blijkt nu dat toch een hoger budget nodig is dan was ingeschat. Dit komt doordat ondertussen nog de effecten uit de CAO 2024 zijn toegevoegd alsook sprake was van andere begrotingswijzigingen in 2024 die ook leiden tot toevoegingen vanaf 2025 van loon- danwel prijsindexatie. De structurele toevoeging leidt voor 2026 e.v. tot een hoger saldo op de stelpost voor loon- en prijscompensatie. Als de inflatie en loonstijgingen niet normaliseren zal ook de komende jaren extra budget nodig zijn.

J - In de zomernota is 3 miljoen euro opgenomen als incidentele meevaller in het middelenkader vanuit de onderuitputting in het BTW compensatiefonds (BCF). Dit fonds is in het verleden gevuld met een onttrekking uit het gemeentefonds. Als gemeenten gezamenlijk minder compensabele BTW declareren dan de hoogte van het plafond van dit fonds, wordt het restant door het rijk teruggestort in het gemeentefonds. Voor 2025 kan dit budget worden verhoogd met € 500.000 en ook als structureel aangemerkt. De toezichthouder staat toe dat op basis van de meest recente afrekening deze bijdrage structureel wordt geraamd. Voor 2026 e.v. gaan we bij volgende zomernota de omvang bepalen en meerjarig toevoegen.

L - Het structurele saldo is in 2025 sluitend, maar voor 2026 en verder zal bijgestuurd moeten worden om de gemeentelijke financiën in een gezond perspectief te houden.

M - De weerstandsratio geeft de mate aan waarin de gemeente in staat is het hoofd te bieden aan financiële risico's als die zich voordoen. Een cijfer > 1 wordt als voldoende aangemerkt. Duidelijk is dat bij ongewijzigd beleid deze waarde onder deze grens zakt.

2.4. Ontwikkelingen financiële positie

Om te beoordelen of onze financiële positie voldoende weerbaar en houdbaar is gebruiken we een brede set financiële kengetallen. Hieronder zijn deze opgenomen en geven we een samenvattende beoordeling.

Financieel kengetal	Signalering	2025	2026	2027	2028
A. Weerstandsratio	<0,8	1,87	1,36	0,97	0,78
B. Netto schuldquote	>130%	30%	41%	52%	43%
C. Solvabiliteitsratio	<20%	29%	24%	21%	21%
D. Grondexploitatie	>35%	1%	1%	1%	1%
E. Structurele exploitatieruimte	<0%	0,0%	-1,9%	-1,5%	-0,7%
F. Belastingcapaciteit	>105%	107%	107%	106%	106%
G. Netto investeringsquote	<0% of >5%	3,1%	5,3%	7,9%	5,1%

Toelichtingen:

- A – De weerstandsratio bekijkt of er voldoende reserves achter de hand zijn om incidentele tegenvallers op te vangen? Een lage weerstandsratio kan betekenen dat de gemeente in het geval een financiële tegenvaller deze niet op kan vangen. In Enschede is hier geen sprake van en kunnen risico's goed opgevangen worden.
- B – De netto schuldquote staat stil bij de vraag hoe hoog de schulden van de gemeente zijn en hoe zwaar deze drukken op de begroting? Een hoge en alsmaar oplopende (netto) schuldquote kan worden gezien als een teken voor een op termijn

onhoudbare financiële situatie. De schuldquote in Enschede ligt laag als gevolg het beleid van de afgelopen jaren om de schulden af te bouwen.

- C – De solvabiliteitsratio kijkt naar in hoeverre het bezit op de balans met schulden is belast. Een lage solvabiliteit is een teken dat de gemeente in de exploitatie weinig spaart voor financiering van investeringen. De solvabiliteit in Enschede is voldoende op niveau.
- D – Het kengetal grondexploitatie beoordeelt of de gemeente grote grondposities heeft en daardoor meer risico loopt bij afboekingen? Een hoog percentage kan aangeven dat eventuele grondafboekingen moeilijk op te vangen zijn. In Enschede is daar geen sprake van en zijn de grondposities juist aan de lage kant. Dat kan strategische ambities en werken aan maatschappelijke opgaven in de weg zitten. Vandaar dat dit voorjaar ook door de raad is besloten tot een strategisch verwervingskrediet om als gemeente weer wat actiever grondbeleid te voeren.
- E – Bij de structurele exploitatieruimte gaat het erom of er voldoende structurele baten zijn om de structurele lasten te dekken? Bij een structureel tekort wordt op lange termijn telkens ingeteerd op het eigen vermogen. Eigenlijk worden dan de kosten van lopende consumptieve uitgaven op toekomstige generaties inwoners afgewenteld. In 2024 en 2025 is daar in Enschede geen sprake van omdat de structurele baten groter zijn dan de lasten. Vanaf 2026 is dit kengetal wel negatief, dit door de forse greep van het kabinet in de gemeentekas. Hierop loopt een actieve lobby.
- F – Kengetal belastingcapaciteit beziet of de gemeente relatief veel of weinig belastingen heft en nog ruimte heeft om deze te verhogen in geval van tegenvallers? Dit kengetal geeft inzicht of in een slechtweeer-scenario er nog ruimte is voor ombuigingen op de batenkant. Hoge belastingdruk kan een teken zijn dat lopende uitgaven aan publieke voorzieningen onder druk staan. In Enschede ligt de belastingdruk historisch gezien altijd al hoger dan het landelijk gemiddelde. Doordat de afgelopen jaren terughoudend met belastingverhogingen is omgegaan is dit kengetal echter wel iets meer naar het gemiddelde toe gekropen.
- G – Hoewel geen verplicht kengetal volgt Enschede ook de netto investeringsquote. Te lage investeringen kunnen een signaal zijn dat de begroting zodanig onder druk staat dat investeringen die nodig zijn om het voorzieningenniveau op peil te houden worden uitgesteld. Daardoor zijn op termijn mogelijk inhaalinvesteringen nodig. Te hoge investeringen zorgen voor het sterker oplopen van de schuldquote en schuldverplichtingen en het vastleggen van een groter deel van de begroting met afschrijvings- en financieringslasten van investeringen. Daarmee neemt de ruimte voor eventuele ombuigingen in de exploitatie af. Jarenlang was in Enschede sprake van een zeer lage of zelfs negatieve investeringsquote. Deze periode is de bewuste keuze gemaakt om het investeringsvolume weer op peil te brengen. Daarvoor wordt onder andere een strategische investeringsagenda en fonds ingezet.

Samenvattend kan gesteld worden dat de financiële conditie in Enschede gezond is. Er zijn voldoende buffers voorhanden om tegenvallers op te vangen. Er zijn lage schulden en de solvabiliteit is op orde. Er zijn nauwelijks risico's vanuit de hoeveelheid grondposities. Het investeringsniveau is weer op peil gebracht. En er is sprake van een positieve balans tussen structurele baten en lasten. Alleen de belastingdruk ligt nog wat hoger dan het landelijk gemiddelde. Vooruitkijkend zien we vanaf 2026 wel een omslag. Dit als gevolg van het kabinetsbeleid om gemeenten dan fors te korten op de uitkering. Hierop loopt een actieve lobby. Mocht die onverhoopt niet succesvol zijn dan wordt het zeer lastig om de opgaven van de stad nog te kunnen realiseren in verdere jaren en zal er vanaf volgend jaar flink bezuinigd moeten worden.

2.5. Strategische investeringsagenda

Sinds enkele jaren kent Enschede een Strategische Investeringsagenda. Deze is bedoeld om in goede én in slechte tijden te blijven investeren in de stad. De agenda richt zich op projecten die sterk bijdragen aan de strategische opgaven en daarmee de lange termijn ontwikkeling van de stad. Het gaat om grote gebiedsontwikkelingen waarmee integraal wordt gewerkt aan verbeteren van aantrekkelijkheid, inclusiviteit en duurzaamheid in de stad. De keuze voor de betreffende gebiedsontwikkelingen komt voort uit de omgevingsvisie. Met de investeringsagenda borgen we langjarig een stabiel investeringsniveau in de stad. En kunnen we subsidiekansen voor de stad verzilveren.

Elk voorjaar wordt de investeringsagenda geactualiseerd. Dit jaar zijn geen nieuwe gebieden toegevoegd. Wel zijn scope uitbreidingen in bestaande projecten opgenomen. Enerzijds omdat het pragmatisch en efficiënt is om deze werkzaamheden direct mee te nemen als we in een gebied aan de slag zijn. Anderzijds omdat we nieuwe subsidies vanuit medeoverheden hebben gekregen om aanvullende werkzaamheden in deze gebieden te doen. Voor de eigen cofinanciering was nog ruimte beschikbaar in de investeringsagenda.

Het betreft scope uitbreidingen bij de volgende projecten:

- Centrumkwadraat: herontwikkeling ABN AMRO locatie stationsplein en Cultureel Vulpunt.
- Dia Tweekelerveld: verbetering en verduurzaming van (particuliere) woningvoorraad. Hierop hebben een bijdrage vanuit het Volkshuisvestingsfonds aangevraagd.
- Dia Zuid: verbetering en verduurzaming van (particuliere) woningvoorraad. Hiervoor hebben we een bijdrage uit het Volkshuisvestingsfonds gekregen.
- MFSA's: het uitbreiden van de MFSA's met Scheurserve en Glanerbrug.

De totale lijst van projecten op de agenda bestaat uit:

Projecten investeringsagenda	
Centrumkwadraat	Eschmarkerveld
Cromhoff	Glanerbrug Fysiek
De kop	Horstmanpark
DIA Tweekelerveld	Kennispark
DIA Zuid	Sportclustering Zuid, Schreurserve en Glanerbrug (MFSA's)
Diekman Topsportcampus	Warenhuis (openbare ruimte)

Met deze projecten zijn de beschikbare middelen voor de investeringsagenda vrijwel volledig belegd. Tot circa 2033 is er geen ruimte meer om nieuwe projecten toe te voegen. We zien dat er tussentijds een tekort kan ontstaan als alle projecten conform planning uitgevoerd zouden worden. Tegelijkertijd constateren we ook dat we om verschillende redenen niet altijd de planning vast kunnen houden. Door externe ontwikkelingen zoals netcongestie en stikstof, maar ook door de ontwikkeling bij marktpartijen. Om ruimte te houden om flexibel in te kunnen spelen op deze ontwikkelingen, kiezen veel gemeenten voor overprogramming. Vanuit de gedachte dat je op voorhand al weet dat niet alles gerealiseerd gaat worden binnen de opgenomen jaarschijf. Die keuze maken wij als Enschede nu ook voor deze Investeringsagenda.

In totaal wordt op deze projecten in de komende 15 tot 20 jaar vanuit de gemeente circa 141 miljoen euro geïnvesteerd. De dekking daarvoor komt uit eerder door de raad gereserveerde middelen in de reserve strategische investeringsagenda en de structurele reeks die in de begroting is opgenomen om ook de komende jaren middelen beschikbaar te blijven maken. Op deze projecten zijn ook reeds 66 miljoen euro aan subsidies binnengehaald. Daarvan 42 miljoen euro voor projecten die nog in uitvoering gaan. We blijven ons actief inzetten om medeoverheden en externe partners te betrekken bij de ontwikkeling van de stad om daarmee de externe bijdragen verder op te laten lopen.

2.6. Lopende taakstellingen en stelposten

In alle voorgaande cijfers gaan we ervanuit dat de nog openstaande taakstellingen worden gerealiseerd. In onderstaande tabel zijn deze inzichtelijk gemaakt. Opgemerkt wordt dat de stelpost sociaal domein hierin niet meer is opgenomen. Deze wordt met deze zomernota afgevoerd. Op basis van overschotten in het sociaal domein van 2018 tot en met 2021 leek het mogelijk te anticiperen op jaarlijkse voordelen. In 2022 en 2023 waren er echter tekorten in het sociaal domein en is het niet gelukt deze stelpost in te vullen. Ook heeft de toezichthouder aangegeven voor deze stelpost te corrigeren bij het bepalen van haar oordeel. Daarmee hebben we besloten de stelpost te schrappen. Dit is meegenomen als knelpunt.

Taakstellingen (x 1.000 euro)	2025	2026	2027	2028
1. Duurzame jeugd	1.186	2.820	5.328	7.232
2. Sport: Clustering sportvelden	0	35	76	163
3. Parkeren: betaald parkeren FC Twente	50	50	50	50
4. Stelpost nacalculatie LPO gemeenschappelijke regelingen		500	500	500
Totaal	1.236	3.405	5.954	7.945

2.7. Samenvatting

In deze begroting zijn we geconfronteerd met forse nadelen door de hoge inflatie en kortingen op het gemeentefonds die het Rijk maar deels terugdraait. Daardoor stonden we al in 2025 voor een grote financiële opgave. Bij de zomernota is een flink pakket aan ombuigingen voorgesteld dat hoofdzakelijk bestond uit scherp begroten, afromen van onderbestedingen, vrijval van reserves, vrijval van middelen voor beleidsintensiveringen die nog niet (volledig) opgepakt zijn en verwachte besparingen als gevolg van het plan duurzame jeugdzorg. Daarmee is in 2025 sprake van een positief structureel saldo en verwachten we dat we geen extra toezicht krijgen op onze begroting. Vanaf 2026 is wel sprake van een fors structureel tekort. Op dit moment sturen we daar niet op bij. We blijven hopen dat het kabinet tot inkeer komt en een deel van de korting in het gemeentefonds terugdraait. Aanvullend zijn we met een stevige lobby richting het Rijk bezig dat als gemeenten het echt met minder middelen moeten doen er ook sprake zal moeten zijn van scherpe keuzes op medebewindstaken. Een andere ontwikkeling die we volgen betreft de deskundigencommissie Jeugdzorg die zich in het voorjaar buigt over de vraag of gemeenten aanvullende compensatie horen te krijgen voor autonome ontwikkelingen in de Jeugdzorg. Mochten deze trajecten onverhoopt niet tot een oplossing voor het structurele tekort leiden dan zijn wel stevige ombuigingen nodig. Dat zal

dan vergaande consequenties hebben voor voorzieningen in de stad en onze maatschappelijke opgaven. We hebben een traject BOB lopen om opties in beeld te brengen.

3. Programma's

3.1 Vitaal en sociaal

Strategische opgave: Inclusief Enschede

Doel	Subdoel	Link
01. We werken aan bestaanszekerheid <i>totale lasten (x 1.000 euro):</i> 271.378,00	01.01 Iedereen heeft de mogelijkheid om in z'n levensonderhoud te voorzien	Indicatoren: 6 Aantal acties: 2
	01.02 Iedereen heeft een dak boven het hoofd	Indicatoren: 3 Aantal acties: 1
02. We maken gezond leven makkelijker <i>totale lasten (x 1.000 euro):</i> 36.772,00	02.01 Iedereen heeft toegang tot een stimulerende leefomgeving die uitnodigt tot gezond gedrag	Indicatoren: 2 Aantal acties: 4
	02.02 Inwoners kijken naar elkaar om en dragen mede zorg voor elkaars welzijn en bestaan	Indicatoren: 3 Aantal acties: 3
03. We vergroten de kansengelijkheid <i>totale lasten (x 1.000 euro):</i> 219.529,00	03.01 Jeugdigen groeien veilig en stabiel op	Indicatoren: 5 Aantal acties: 2
	03.02 Iedereen neemt volwaardig deel aan de samenleving	Indicatoren: 6 Aantal acties: 2
	03.03 Iedereen ontwikkelt zijn talenten (door)	Indicatoren: 1 Aantal acties: 2

Onze strategische opgaven zijn nauw verbonden met de Sustainable Development Goals (SDG). Dit zijn 17 doelen voor duurzame ontwikkeling, opgesteld door de Verenigde Naties. Samen vormen ze de wereldwijde duurzaamheidsagenda tot 2030.

Deze strategische opgave Inclusief Enschede draagt bij aan de volgende sustainable development goals (SDG's). Voor uitleg zie bijlage 6.8

Wat willen we bereiken?

Vanuit de [Visie](#) Inclusief Enschede werken we samen met inwoners en partners in de stad aan een samenleving waarin iedereen gelijke kansen heeft en volwaardig kan deelnemen. En dat in een gezonde, uitdagende en groene leefomgeving, of je nu in de stad, de dorpen of het platteland woont.

Om zelfstandig, gelukkig en gezond te leven, is perspectief belangrijk. Daarvoor zijn bestaanszekerheid, kansengelijkheid en gezondheid heel belangrijk. Hoewel de verantwoordelijkheid hiervoor primair bij de inwoners zelf ligt, heeft niet iedereen voldoende grip op zijn leven en is het onze taak onze inwoners hierbij waar nodig te ondersteunen. Grip

op het leven betekent niet alleen mogelijkheden hebben, maar ook toegang hebben tot collectieve voorzieningen.

Daarom zetten we in op drie pijlers:

- a) we werken aan bestaanszekerheid,
- b) we maken gezond leven makkelijker,
- c) we vergroten kansengelijkheid.

Ad a) Het hebben van zekerheid van voldoende en voorspelbaar inkomen en een dak boven het hoofd zijn basisbehoeften. Vanuit de beleidskaders “Meedoen naar vermogen” (Enschedeese arbeidsmarktaanpak), “Rondkomen met je inkomen” en “Woonvisie” werken we hieraan.

Ad b) In het beleidskader “Gezond Enschede” streven wij naar gezonde inwoners. Met weerbare, gezonde mensen die kunnen opgroeien, leven, werken en wonen in een gezonde leefomgeving, en waarin sprake is van een sterke sociale basis. Maar niet iedereen is in staat om een gezond leven te leiden en daarvoor de beste keuzes te maken. Via een gebiedsgerichte gezondheidsaanpak gaan we per wijk met inwoners en partners bekijken wat nodig is om gezondheidsverschillen in de wijk te verkleinen.

Ad c) In ons programma “Kansrijk Enschede” gaan we voor gelijke kansen voor alle kinderen. We zetten in op een kansrijke start van het leven, voorschoolse educatie en het behalen van een startkwalificatie. We zien dat één op de zes kinderen aangewezen is op een vorm van Jeugdhulp en ook langer hulp nodig heeft.

We zien ook dat meer inwoners een individuele maatwerkvoorziening ontvangen om zelfstandig thuis te kunnen wonen en mee te doen. Dat is één op de tien huishoudens. We hebben niet meer de middelen, zowel niet in arbeidskrachten als geld om dit te kunnen voortzetten in de gevraagde omvang. Met het vaststellen van de strategienota “Samen leven, samen zorgen” zetten we in op 18 voorstellen om verbeteringen en veranderingen door te voeren. In de strategienota “Onze jeugd, onze zorg” zijn 47 verbeteracties opgenomen, waaraan we de komende jaren werken. Daarbij wordt ook ingezet op preventie, via een gezondheidsaanpak, het verbeteren van de sociale basis en het impactgericht werken in het wijkwelzijnswerk (waarvan we conform de opdracht 2024 de kwaliteit monitoren via een cliënt- en partnertevredenheidsonderzoek).

We zien dat het tekort van huisartsen een groot vraagstuk is in Enschede en we onderzoeken op welke wijze gemeente belemmering voor vestiging kunnen wegnemen en waar we samenwerking kunnen bevorderen.

Uitgangspunten bij de uitvoering van Vitaal & Sociaal zijn:

- *Samen met inwoners en partners:* als gemeente kunnen we dit niet alleen. We kunnen het alleen met betrokken inwoners, organisaties en partners in de stad. Onze rol is vooral faciliterend en regisserend.
- *Multidisciplinair samenwerken:* de thema’s staan niet op zichzelf. De oplossing van problemen gaat vaak verder dan het thema zelf. De strategische opgaven rondom bestaanszekerheid, gezondheid, kansengelijkheid, ruimtelijke ontwikkeling en klimaat hangen nauw met elkaar samen. Een integrale aanpak is noodzakelijk, waarbij over de grenzen van deze opgaven wordt heengestapt.
- *Gebiedsgerichte aanpak:* de opgaven verschillen per wijk. Het is belangrijk om bewust te zijn van de verschillende ervaringen en behoeften van individuen en groepen. We spelen hier op in, en hierop in via beleid, diensten en voorzieningen. Daarom bekijken we per buurt of wijk wat nodig is.

- *Keuzes maken*: we zijn afhankelijk van de inbreng van de Rijksoverheid. Wanneer we onvoldoende middelen krijgen behorend bij de opdracht die we wettelijk hebben, dan vraagt dit keuzes. Keuzes waarbij we als overheid inwoners blijven ondersteunen, die zelf geen oplossing kunnen vinden.

De focus in dit hoofdstuk ligt bij de speerpunten in de strategische opgave Inclusief Enschede. In de volgende paragraaf staan onze acties voor 2025. Onze werkzaamheden zijn echter breder. Zo'n 80% is regulier werk, veelal uitgevoerd door de uitvoeringsclusters DCW, Werk & Inkomen en Wijkteams.

Wat gaan we doen voor de Strategische opgave: Inclusief Enschede

01. We werken aan bestaanszekerheid

Iedereen heeft de zekerheid van voldoende en voorspelbaar inkomen en een dak boven het hoofd. Daarbij gaat het ook om de zekerheid van werk, van de ruimte om zich te kunnen ontwikkelen en van mee kunnen doen op alle leefdomen in de samenleving, vanuit een stabiele woonsituatie in een veilige en prettige omgeving.

01.01 Iedereen heeft de mogelijkheid om in z'n levensonderhoud te voorzien

Een groot deel van de inwoners kan inkomen genereren via een baan. Voor de groep die dat niet kan, is er een vangnet nodig ten aanzien van toeleiding naar werk en het (tijdelijk) voorzien in een inkomen. Werk genereert niet alleen inkomen, maar er wordt ook in bepaalde mate een bestaansrecht aan ontleend: er toe doen, van betekenis zijn. Mensen die langere tijd moeten rondkomen van (te) weinig geld lopen kans om schulden op te bouwen. Vroegsignalering en schuldhulpverlening vormen hierbij het vangnet.

Rol van de gemeente: op basis van vertrouwen uitvoeren van wettelijke taken om ervoor te zorgen dat inwoners voldoende inkomen hebben (vangnet).

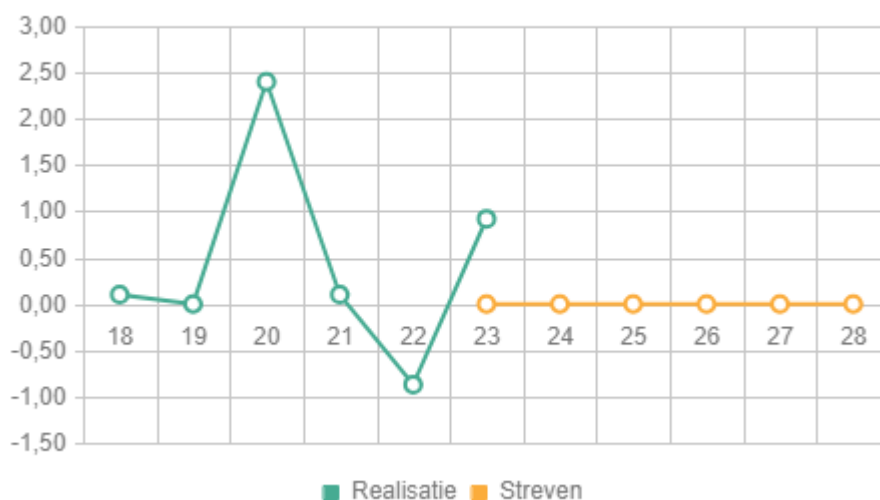
Vanuit deze rol hebben we twee speerpunten:

- a. We willen dat bijstandsgerechtigden stappen zetten in de keten van dagbesteding naar werk: voor het deel dat uitstroomt naar werk is het wenselijk dat dit een langdurige uitstroom is, in plaats van banen voor een korte periode afgewisseld met bijstand. Voor een deel zal de stap naar onbetaald (vrijwilligers)werk het hoogst haalbare zijn.
- b. We willen dat de mensen die daar recht op hebben gebruik maken van onze voorzieningen in het kader van inkomensondersteuning: We hebben deels de wettelijke taak, maar ook de beleidsruimte om mensen een financieel steuntje in de rug te geven. Met onze inkomensondersteunende instrumenten bieden we meer stabiliteit, zodat inwoners zich kunnen ontwikkelen en kunnen meedoen op alle leefdomen.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 6

01.01.1a Ontwikkeling volume bijstand t.o.v. referentiegemeenten (in procenten)

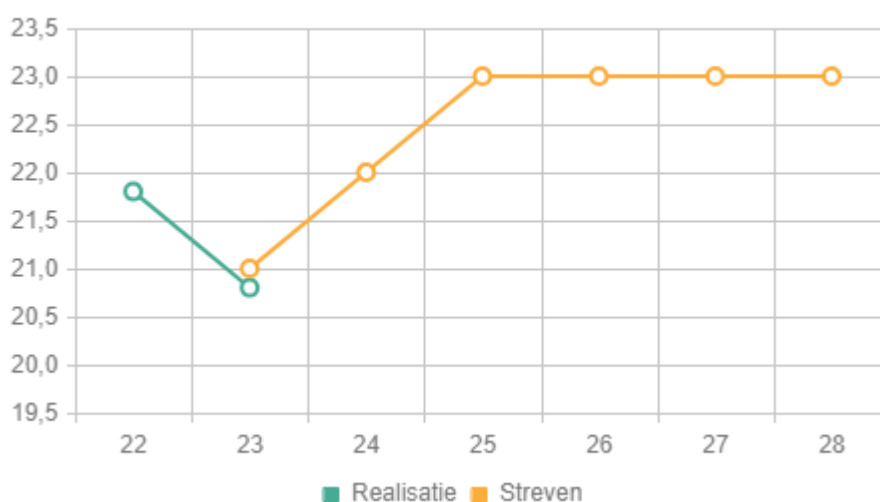

Toelichting

De gemeente verstrekt een bijstandsuitkering aan inwoners van 18 jaar tot de AOW-leeftijd die niet genoeg geld hebben om in hun levensonderhoud te voorzien en ook niet in aanmerking komen voor een andere uitkering: Bijstand Levensonderhoud, IOAW (oudere werklozen), IOAZ (oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen) en de regeling BBZ (zelfstandigen). De indicator geeft aan hoe het bijstandsbestand in Enschede zich ontwikkelt ten opzichte van twintig referentiegemeenten. Bij een score boven nul doen wij het in de ontwikkeling beter en bij een score onder nul doen wij het slechter. Bron: SSD (registratiesysteem Werk & Inkomen) en referentiegroep van Nederlandse gemeenten.

Streefwaarde: Wij willen het minimaal net zo goed doen als de referentiegemeenten. Door het beter te doen kunnen relatief meer inwoners zelfstandig in hun inkomen voorzien en komen we uit met de middelen die we van het Rijk ontvangen voor de uitkeringen.

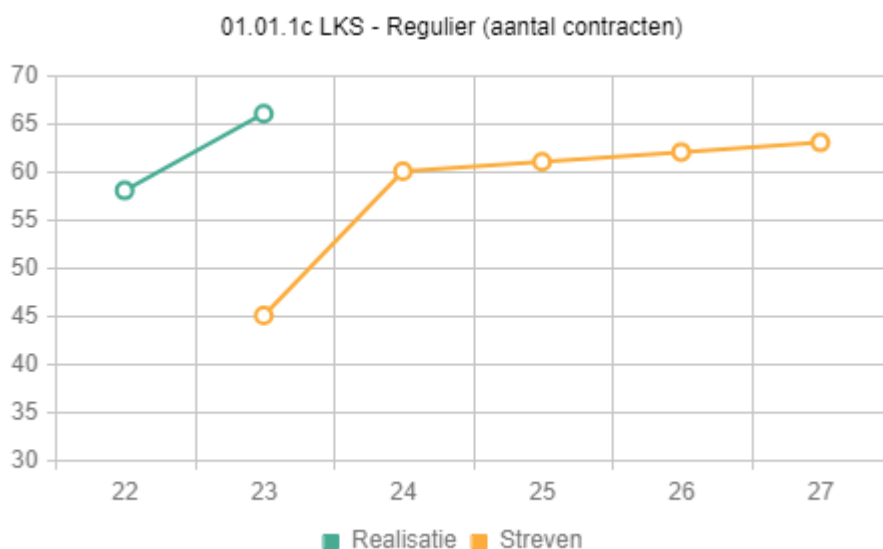
01.01.1b Bijstandsgerechtigden met sociale activering (in procenten)

Toelichting

Sociale activering is voor een deel van onze inwoners een goede opstap in de ontwikkeling naar werk. In deze indicator wordt het percentage huishoudens met bijstand en sociale activering, ten opzichte van het totaal aantal huishoudens met bijstand in beeld gebracht. Bron: SSD (registratiesysteem Werk & Inkomen). Registratie en meting vindt plaats vanaf 2022.

Streefwaarde: Er zijn geen beleidswijzigingen voorzien die zouden leiden tot hogere of lagere resultaten op het gebied van sociale activering. We houden daarom in 2028 dezelfde streefwaarde aan als voor 2027.

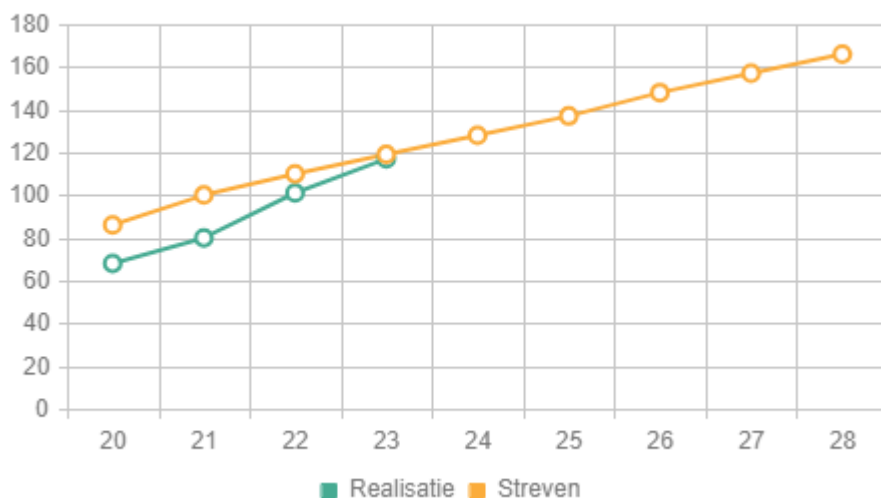
Toelichting

Een deel van de bijstandsgerechtigden is niet in staat het wettelijke minimumloon te verdienen. Door het inzetten van het instrument loonkostensubsidie is het mogelijk om deze doelgroep bij reguliere werkgevers te plaatsen. Deze indicator laat de LKS contracten (exclusief LKS Nieuw beschut) zien ten opzichte van de totale doelgroep die hiervoor in aanmerking zou kunnen komen. Bron: SSD (registratiesysteem Werk & Inkomen).

Streefwaarde: De doelgroep voor de inzet van het LKS instrument is uitgebreid. In de uitbreiding zit ook een substantiële groep waarvan we geen registraties hebben. Daardoor is het niet meer mogelijk om de totale LKS doelgroep nauwkeurig genoeg te bepalen en daarmee een relatief cijfer van het gebruik van LKS contracten voor de doelgroep te bepalen. De indicator is daarom aangepast naar het absoluut aantal in een jaar ingezette LKS contracten.

Er is tijd nodig om klanten arbeidsfit te maken voor werkgevers. Daarom kiezen we voor een realistische ambitie van een jaarlijkse toename van 50 LKS contracten. Het huidige beleid om de inzet van LKS te intensiveren wordt daarmee gecontinueerd.

01.01.1d Aantal dienstverbanden nieuw beschut

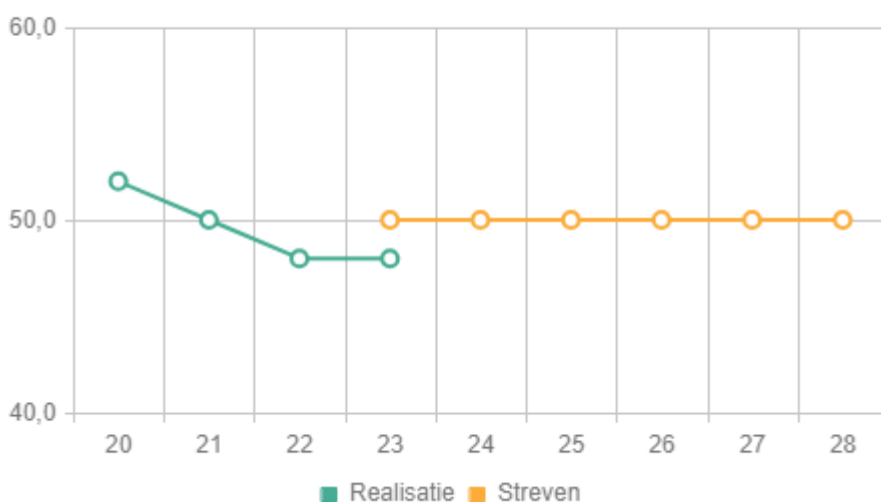

Toelichting

De groep Beschut bestaat uit werkenden met een lagere loonwaarde (meestal ergens tussen de 20-40% van het minimumloon) die werkzaam zijn in een beschutte werkomgeving. Vaak is de werkplek bij het eigen gemeentelijke sociaal ontwikkelbedrijf DCW, maar indien mogelijk ook bij externe werkgevers. In de grafiek geeft de groene lijn aan hoeveel dienstverbanden van gemiddeld 31 uur per week er gerealiseerd zijn t.o.v. de wettelijke taakstelling (gele lijn). Bron: SSD (registratiesysteem Werk & Inkomen) en personeelsadministratiesysteem DCW.

Streefwaarde: Het Rijk heeft een taakstelling voor de realisatie van arbeidsplekken Beschut werk opgelegd, waarvoor ook begeleidingsmiddelen en LKS-middelen in het BUIG-budget worden ontvangen. Daarom valt ons streven samen met de taakstelling. De wettelijke taakstelling wordt voor het komend jaar bepaald, de jaren erna zijn een raming.

01.01.2a Deelname collectieve zorgverzekering minima (in procenten)

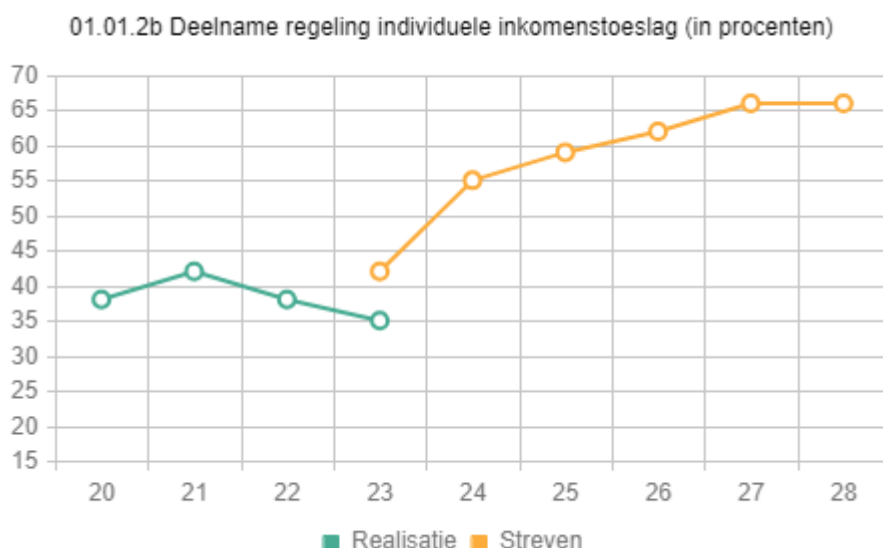
Toelichting

In deze indicator wordt het percentage van het totaal aantal GarantVerzorgd pakketten, bij Menzis Zorgverzekeraar, ten opzichte van de totale doelgroep met een inkomen tot 120%

van het sociaal minimum in beeld gebracht. Bron: Menzis en CBS.

Streefwaarde: De ambitie blijft voor 2028 hetzelfde als voor 2027. Het beleid voor de collectieve zorgverzekering is met de nota Rondkomen met je inkomen vastgesteld tot en met 2027. Na de evaluatie hiervan stellen we de streefwaarde voor 2028 op.

Toelichting

De individuele inkomensvoet (IIT) is een toeslag voor mensen die langer dan vijf jaar moeten rondkomen van een inkomen op bijstandsniveau. Dat wil zeggen 100% van het Wettelijk sociaal minimum. De IIT is onderdeel van de bijzondere bijstand. Bij deze indicator wordt het bereik van de IIT binnen de doelgroep weergegeven. Bron: SSD (registratiesysteem Werk & Inkomen) en GBTwente.

Streefwaarde: De streefwaarden over de periode 2024 tot en met 2027 zijn in deze begroting aangepast zodat deze aansluiten op het bijgestelde beleid uit de kadernota 'Rondkomen met je inkomen'. De ambitie blijft voor 2028 hetzelfde als voor 2027. Het beleid voor de IIT is met de nota Rondkomen met je inkomen vastgesteld tot en met 2027. Na de evaluatie hiervan stellen we de streefwaarde voor 2028 op.

Acties 2025

Aantal acties: 2

01. We voeren het Beleidskader "Enschedeese Arbeidsmarkt Aanpak" uit aan de hand van het uitvoeringsprogramma 2025.

In 2019 is het Beleidskader 'Enschedeese Arbeidsmarkt Aanpak' (EAA) vastgesteld. Jaarlijks vertalen we dit kader in een uitvoeringsprogramma, nu voor 2025. Belangrijke accenten in 2025 zijn:

- a. we zien een groei van het aantal mensen met multiproblematiek in de bijstand. Bij deze groep zetten we meer in op participatie en op werk met loonkostensubsidie (LKS) in plaats van op uitstroom naar werk. De effecten van deze aanpak zijn breder dan werk. Met onze ondersteuning dragen we bij aan het opbouwen van een sociaal netwerk en het verbeteren van de gezondheid, de beheersing van taal en de financiële situatie (zie doelen 2 en 3.2);
- b. we zien ook een grote instroom statushouders in de bijstand. Aan de hand van een specifieke aanpak begeleiden we deze mensen richting werk.

We informeren de raad hierover via de evaluatie van het Uitvoeringsprogramma EAA.

02. We geven de transformatie naar sociaal ontwikkelbedrijf verder vorm.

De speerpunten voor 2025 hierin zijn:

- we leveren een meerjarenstrategie op voor het sociaal ontwikkelbedrijf (inclusief exploitatie);
- we presenteren een toekomstplan voor de locatie Kwekerij;
- we verstevigen de regionale samenwerking en maken efficiënt gebruik van de bestaande infrastructuur.

Bijdrage verbonden partij: Stadsbank Oost Nederland

Maatschappelijk rendement:

De Stadsbank Oost Nederland (SON) voert de gemeentelijke taken in het kader van de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening (Wgs) uit. Elke inwoner met problematische schulden kan een beroep doen op de Stadsbank. De SON is een Gemeenschappelijke Regeling van 21 gemeenten in Twente en de Achterhoek.

01.02 Iedereen heeft een dak boven het hoofd

Het hebben van een dak boven je hoofd is een essentieel onderdeel voor de bestaanszekerheid. Een groot deel van de inwoners regelt hun woning zelf. Een kleine groep inwoners lukt dit om allerlei persoonlijke problemen op één of meer levensgebieden niet. Bijvoorbeeld door ouderdom, handicap, verslavingsproblematiek, echtscheiding of huiselijk geweld. Ondersteuning is dan nodig, voor het regelen van huisvesting en/of passende zorg en ondersteuning bij het zelfstandig wonen. Van wonen met (tijdelijke) begeleiding of ondersteuning tot beschermd wonen.

Rol van de gemeente: we ondersteunen inwoners en partners binnen de taken en mogelijkheden die we als gemeente hebben, in samenwerking met de regiogemeenten daar waar het centrumgemeentetaken betreft. We stimuleren ontwikkelingen en innovaties. We houden toezicht op een correcte uitvoering van taken van onze eigen organisatie en die van partners die we financieren.

Vanuit deze rol hebben we twee speerpunten:

a. We willen dat er voldoende specifieke passende woonvormen zijn voor de mensen die deze nodig hebben. Streven is 'meer wonen, minder zorg' oftewel van op straat verblijven via beschermd wonen en/of wonen met begeleiding komen tot toekomstige zelfstandige huisvesting.

b. We willen dat er minder mensen gebruik hoeven te maken van de Maatschappelijke Opvang (MO) en de Vrouwenopvang (VO) en het liefst zo kort mogelijk.

We bieden tijdelijk onderdak en begeleiding aan mensen die geen thuis hebben of de thuissituatie hebben (moeten) verlaten en niet in staat zijn zich op eigen kracht te handhaven in de samenleving. Mensen die dakloos zijn bieden we onderdak met trajectbegeleiding (MO).

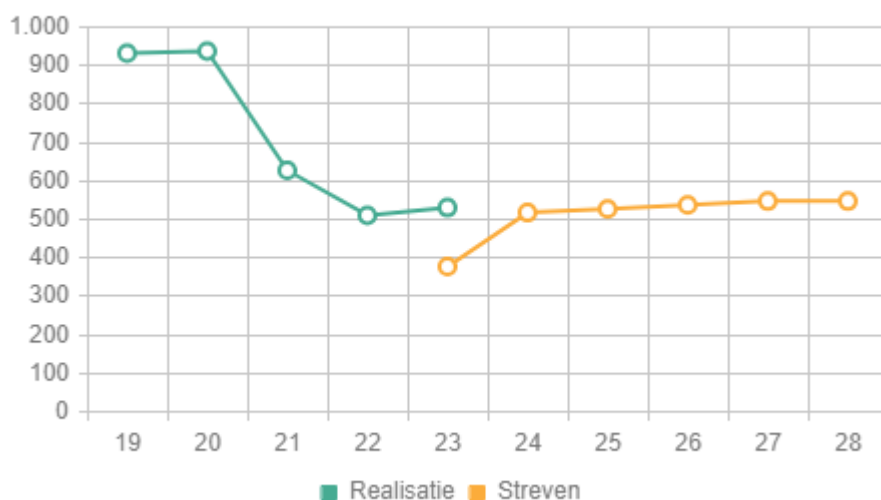
Als er sprake is van huiselijk geweld en/of kindermishandeling willen we dat het geweld stopt en dat na ingrijpen de woonsituatie weer zo snel mogelijk genormaliseerd wordt. We zorgen voor een duidelijke toegankelijkheid en afspraken met partners om met name de veiligheid te borgen. Aan kinderen die meekomen met hun ouder(s) wordt specifiek aandacht besteed, zodat zij met zo min mogelijk schade verder kunnen opgroeien (VO).

Om dit doel te bereiken, is het van belang voldoende en diverse opvangplekken en een mogelijkheid tot ambulante ondersteuning te hebben.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 3

01.02.1a Aantal cliënten Beschermd wonen

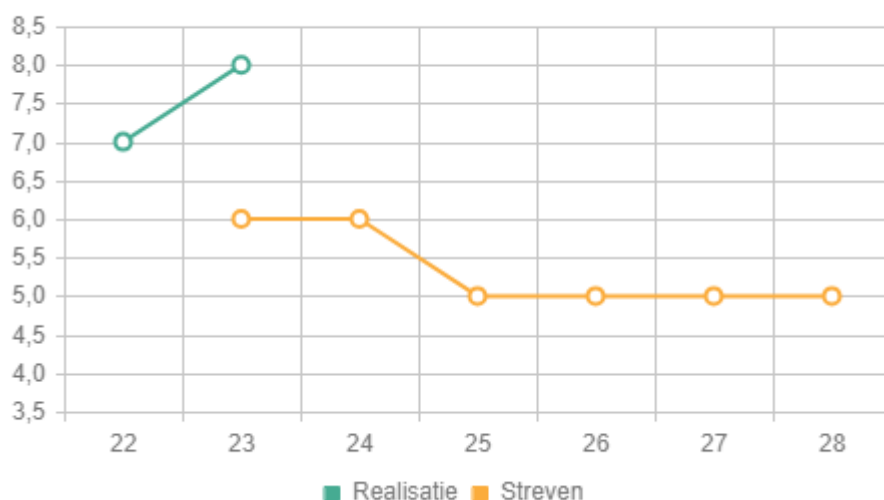

Toelichting

Beschermd wonen is wonen in een instelling met toezicht en begeleiding. Het is bestemd voor personen met psychische of psychosociale problemen, die niet zelfstandig kunnen leven. De indicator betreft het totaal aantal unieke cliënten met beschermd wonen of die hiervoor op een wachtlijst staan in het gehele centrumgemeentegebied Enschede. Bron: PGaX registratiesysteem CIMOT.

Streefwaarde: Tot en met 2026 verwachten we nog een lichte toename van het aantal mensen dat in de centrumgemeenteregio Enschede beschermd wonen nodig heeft. Vanaf 2027 verwachten we een stabilisatie door de effecten van de maatregelen die in gang zijn gezet en zijn gericht op de beperking van de instroom en het bevorderen van door- en uitstroom.

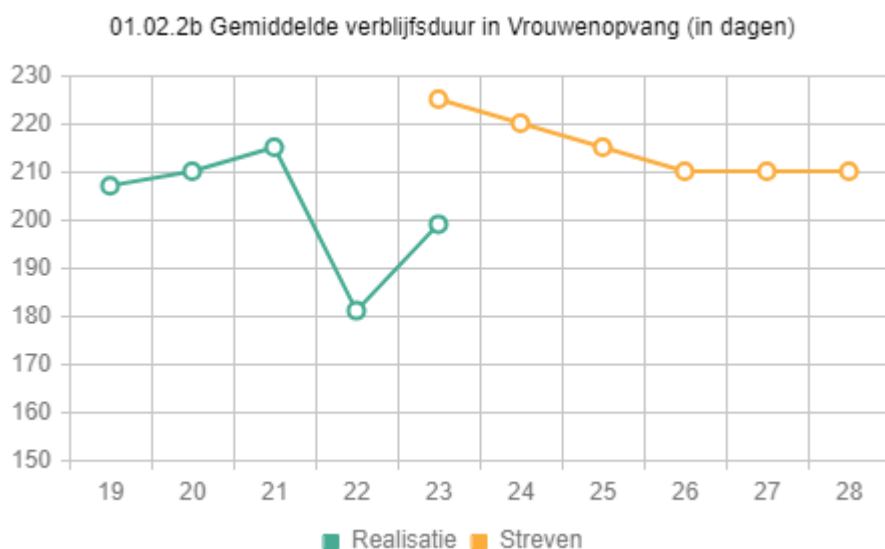
01.02.2a Gemiddelde verblijfsduur in Maatschappelijke opvang (in maanden)

Toelichting

Maatschappelijke opvang biedt tijdelijk onderdak en begeleiding aan mensen zonder thuis. De begeleiding helpt mensen om weer zelfstandig te kunnen wonen, al dan niet met begeleiding. Met deze indicator wordt de gemiddelde verblijfsduur in maanden in de maatschappelijke opvang in beeld gebracht. Bron: PGAx (registratiesysteem CIMOT).

Streefwaarde: We streven naar een gemiddelde verblijfsduur in de maatschappelijke opvang van vijf maanden. Dit doen we met de aanpak van het Twentse experiment transferpunt uitstroom maatschappelijke opvang (MO), het realiseren van meerdere passende woonvormen en het wegwerken van de wachtlijst beschermd wonen.

Toelichting

Vrouwenopvang biedt tijdelijk onderdak aan vrouwen en mannen met hun kinderen die door huiselijk geweld en/of kindermishandeling niet thuis kunnen blijven. De Vrouwenopvang biedt voor deze groep een veilige omgeving en begeleiding om weer zo snel mogelijk zelfstandig te kunnen wonen. Met deze indicator wordt de gemiddelde duur in de intensieve zorg van de Vrouwenopvang in beeld gebracht. Bron: Managementrapportages Kadera.

Streefwaarde: We zetten de komende jaren meer in op ambulante ondersteuning bij huiselijk geweld. Dat kan leiden tot een kortere gemiddelde verblijfsduur in de opvang. Slachtoffers blijven dan kort of helemaal niet meer in de opvang. Meer ambulante zorg kan er ook toe leiden dat vooral mensen met complexere problemen in de opvang verblijven. Daardoor kan de gemiddelde verblijfsduur juist hoger worden. Omdat nu nog niet voldoende duidelijk is welke kant het precies op zal gaan, kiezen we voor 2028 dezelfde streefwaarde als voor 2027.

Acties 2025
Aantal acties: 1
01. We herijken onze visie en het regionaal beleidskader voor decentralisatie beschermd wonen en maatschappelijke opvang. We verstevigen het voorzieningenaanbod voor beschermd wonen en willen dit verankeren in het herziene beleidskader. We koppelen hieraan een regionale uitvoeringsagenda. Basis hiervoor zijn de zes actielijnen van het Nationaal Actieplan tegengaan dakloosheid "Eerst een Thuis". De

prioriteiten zijn:

- elke inwoner kan in het levensonderhoud voorzien (actielijn Versterken financiële bestaanszekerheid),
  - niemand hoeft op straat te slapen en niemand wordt meer dakloos (actielijn Preventie),
  - als iemand toch dakloos wordt staat de vraag naar huisvesting voorop in plaats van de vraag naar opvang (actielijn Wonen Eerst: uit onderzoek blijkt dat juist een eigen thuis het beste startpunt is voor het werken aan herstel en het opbouwen van een (nieuwe) toekomst).
- Dit herijkte beleidskader leggen we aan de raad voor.

02. We maken gezond leven makkelijker

Iedereen kan keuzes maken die gezond leven makkelijker maken en leeft in een omgeving die dit bevordert.

Dit doel stelt een betekenisvol leven van mensen centraal. De nadruk ligt op de veerkracht, eigen regie en het aanpassingsvermogen van de mens. Het gaat om wie de mens is en niet om zijn/haar beperkingen of ziekte. Om gezonde keuzes te kunnen maken zijn vaardigheden, bereikbaarheid, toegankelijkheid en bewustzijn nodig. Als mensen daar alleen of met hulp van burens, vrienden en familie niet in slagen, kan de overheid ondersteunen (door een basis te leggen om mee te kunnen doen).

02.01 Iedereen heeft toegang tot een stimulerende leefomgeving die uitnodigt tot gezond gedrag

Een gezonde leefomgeving is een omgeving die als prettig wordt ervaren. De leefomgeving nodigt uit tot gezond gedrag. Zo nodigt het uit tot ontmoeting, bewegen, spelen en houdt rekening met de behoefte van de bewoners en specifieke bevolkingsgroepen. Dit vraagt om een gevarieerd aanbod van voorzieningen die toegankelijk, beschikbaar en betaalbaar moeten zijn. Hiervoor is een goede basisinfrastructuur en een aantrekkelijke en gevarieerde openbare ruimte nodig, waar de gemeente samen met partners voor zorgt.

Rol gemeente: we maken afspraken met partners en stimuleren samenwerking. We zorgen voor een stimulerende omgeving en het onderhoud daarvan, bv. (sport)parken, speelplekken en fietssnelwegen. We organiseren dichtbij inwoners laagdrempelige plekken voor advies, steun en ontmoeting. En we vergroten de vindbaarheid en de mogelijkheid om in eigen leefomgeving zorg en ondersteuning te krijgen.

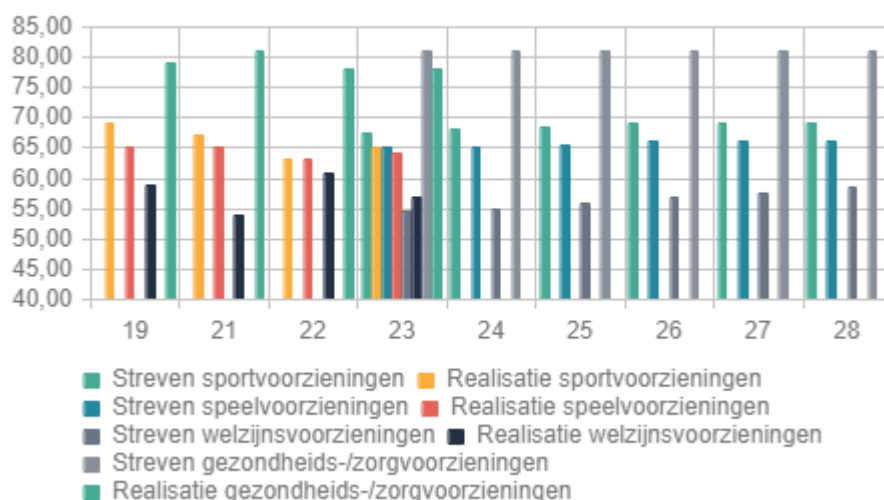
Vanuit deze rol hebben we als speerpunt:

- a. We willen een stimulerende leefomgeving die uitdaagt tot gezond gedrag. Een gezonde inrichting van de leefomgeving nodigt uit tot gezond gedrag zoals wandelen, fietsen, spelen, ontspannen of elkaar ontmoeten. Een stimulerende omgeving wordt onder andere bepaald door de aanwezigheid van voorzieningen, die aansluiten bij de behoefte van de inwoners. En ook door de bekendheid en vindbaarheid ervan, onbekend maakt immers onbemind. Een gebiedsgerichte aanpak is hierbij noodzakelijk.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 2

02.01.1a Tevredenheid aanbod voorzieningen (in procenten)

Toelichting

Centraal in een stimulerende leefomgeving die uitdaagt tot gezond gedrag staat het aanbod van gezondheids/zorg-, welzijns-, speel- en sportvoorzieningen in de nabije omgeving. In de grafiek geven we weer in hoeverre inwoners tevreden zijn met het aanbod van deze voorzieningen Bron: Stadspanel Kennispunt Twente en Burgerpeiling (waarstaatjegemeente.nl), tabel 5.21.

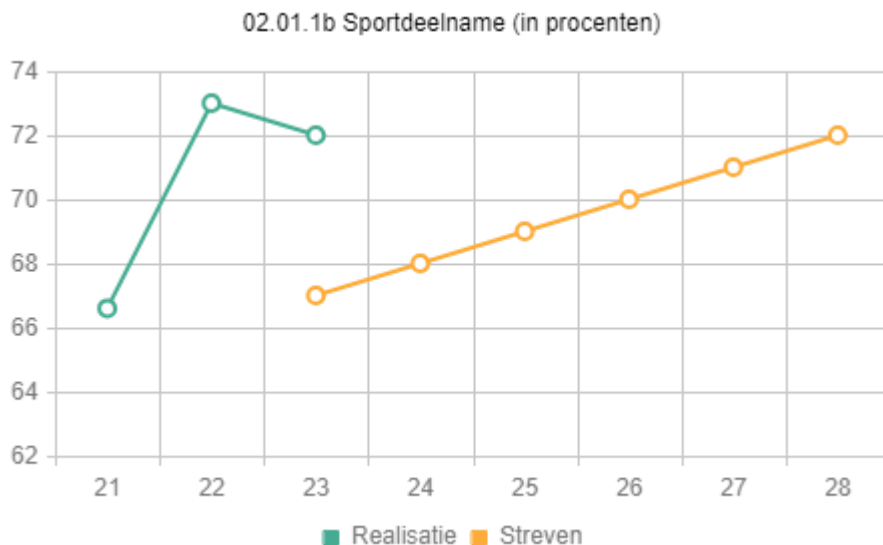
Streefwaarde: we streven naar een score gelijk aan of hoger dan het sterk-stedelijke gemiddelde (gemeenten met 100.000-300.000 inwoners, basisjaar 2021).

Bij de sportvoorzieningen is na een daling tussen 2019-2022 (gevolg van Corona) in 2023 weer sprake van een stijging. We willen nu terug naar het hoge niveau van vóór Corona, het niveau van 2019.

De tevredenheid over de speelvoorzieningen is al jaren stabiel.

Bij welzijnsvoorzieningen zien we tot nu toe een golvende lijn. Met de nieuwe opdracht welzijnswerk ('de sociale basis zó inrichten dat inwoners zich kunnen redden zonder specialistische hulp te hoeven vragen') die is gestart op 1-1-2024, verwachten we dat de tevredenheid geleidelijk zal toenemen.

Bij zorgvoorzieningen tenslotte zien we de laatste twee jaar een daling in tevredenheid, conform de sterk-stedelijke trend. We willen deze daling tegengaan, en daarom zetten we met het gezondheidsbeleid in op een terugkeer naar het niveau van 2021.

Toelichting

Naast leefstijl en eetpatroon is bewegen een belangrijke factor voor een ieders gezondheid. Deze indicator betreft het percentage inwoners (18 jaar en ouder) dat deelneemt aan sport (vaker dan één keer per week), ongeacht de organisatievorm. Bron: stadspelling - Kennispunt Twente.

Streefwaarde: ons streven bij het begin van deze begrotingscyclus was terug te komen op het niveau van voor de coronapandemie (71%). Dat lijkt te zijn gelukt. Met de ambities in de nieuwe nota Bewegen, spelen, sporten verwachten we verder door te groeien.

Acties 2025
Aantal acties: 4
<p>01. We vertalen het Beleidskader "Gezond Enschede" naar uitvoeringsprogramma's op wijkniveau.</p> <p>In 2024 is het Beleidskader "Gezond Enschede" vastgesteld. Dit beleidskader biedt richting en inspiratie om als gemeente een gezond leven gemakkelijker te maken voor onze inwoners. Belangrijkste speerpunt in 2025 is het opstellen van een uitvoeringsprogramma in 2 à 3 wijken, waarbij we aansluiten bij bestaande initiatieven</p>
<p>02. We gaan aan de slag met de uitvoering van de nota "Bewegen, spelen, sporten".</p> <p>De nota bevat de ambities en actielijnen voor de komende jaren. Na vaststelling ligt in 2025 de focus op:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opstellen van een uitvoeringsprogramma sportaccommodaties; - inrichten van de openbare ruimte die uitdaagt tot bewegen; - actualiseren van het subsidiestelsel sport (inclusief verordening). <p>Deze nota bieden we ter vaststelling aan de Raad aan.</p>
<p>03. We gaan uitvoering geven aan de clustering van sportparken.</p> <p>We stellen drie businesscases op voor de mogelijke clusters Scheurserve, Enschede-Oost/Glanerbrug en Enschede-Zuid. In de Investeringsagenda 2024 en in de zomernota 2024 hebben we middelen gereserveerd voor deze drie clusters. We komen met een voorstel voor het beschikbaar stellen van een krediet voor uitvoering.</p> <p>De voetbalclub SVV'91 verhuist in najaar 2024 naar Enschede-Zuid, EV Phenix verhuist in zomer 2025 naar Scheurserve en SV Sportlust Glanerbrug verhuist in zomer 2025 naar Enschede-Oost/Glanerbrug.. Daarmee vallen de sportparken Phenix en Bultserve vrij.</p>
<p>04. We voeren de kanskaart in ter versterking van routenetwerken.</p>

We zetten de Kansenkaart in bij ruimtelijke gebiedsontwikkelingen ter versterking van de routenetwerken (fiets- en wandelroutes en MTB- en ruiterspaden). We gaan aan de slag met een uitvoeringsagenda samen met externe partners. We classificeren de kansen naar fasering en haalbaarheid. Onderdeel van de uitvoeringsagenda vormt een financiële paragraaf. Hierin zal nadrukkelijk ook worden gekeken naar externe financieringsbronnen. De uitvoeringsagenda leggen we in het kader van het besluitvormingsproces 'Zomernota 2025' voor aan de raad.

Bijdrage verbonden partij: SamenTwente

Maatschappelijk rendement:

SamenTwente is een gemeenschappelijke regeling (GR) van de veertien Twentse gemeenten. Het voert taken uit op het gebied van volksgezondheid, jeugdhulp & maatschappelijke ondersteuning. Het omvat de onderdelen:

- Gemeentelijke gezondheidsdienst (GGD): voert taken uit in het kader van de Wet Publieke gezondheid, zoals jeugdgezondheidszorg (consultatiebureau, opvoedondersteuning, rijksvaccinatieprogramma, inspecties kinderopvang), voorkomen en beheersen van infectieziekten, geven van reisadvies en inentingen, voorlichting over gezondheid en verzorgen van medisch spreekuur dak- en thuislozen.
- Organisatie voor Zorg en Jeugdhulp Twente (OZJT): regelt de inkoop en het contractmanagement van tweedelijns jeugdhulp en Wmo –maatwerk voor de regio Twente.
- Veilig Thuis Twente (VTT): voert de wettelijke taak uit van advies- en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling.

Daarnaast is SamenTwente gastheer voor Twentse Koers: een (vrijwillige) samenwerking tussen de veertien Twentse gemeenten, zorgverzekeraar en zorgkantoor Menzis, GGD Twente en provincie Overijssel op het snijvlak van zorg, welzijn en wonen, met als doel de zorg beschikbaar, toegankelijk en betaalbaar te houden.

Bijdrage verbonden partij: Sportaal BV

Maatschappelijk rendement:

Sportaal heeft de taak om uitvoering te geven aan de ambities uit het vastgestelde sportbeleid, onder andere door te zorgen voor veilige en schone sportaccommodaties en sportstimuleringsactiviteiten te organiseren. De afspraken met Sportaal zijn vastgelegd in een overeenkomst en een opdracht met indicatoren. De gemeente is tevens enig aandeelhouder van Sportaal BV.

02.02 Inwoners kijken naar elkaar om en dragen mede zorg voor elkaars welzijn en bestaan

Sociale netwerken zijn onmisbaar voor een gezond en betekenisvol leven. Een sociaal netwerk betekent: oog hebben voor elkaar, elkaar durven vragen en vertrouwen en elkaar willen helpen, oftewel noaberschap. Een sociaal netwerk bestaat uit mede-inwoners en organisaties/instellingen (onze partners). Samen versterken zij de sociale veerkracht. Rol gemeente: we zijn opdrachtgever van onze partners en faciliteren onze partners om hun netwerk te bevorderen en te vergroten. Daarnaast zorgen we ervoor dat voorzieningen in stand gehouden worden en dat we hier met partners aanwezig zijn om laagdrempelig vragen op te vangen.

Vanuit deze rol hebben we als speerpunt:

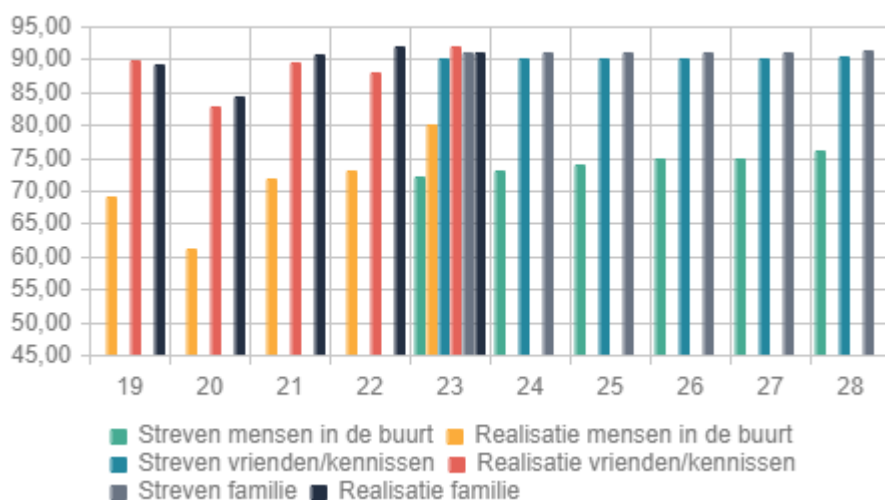
- a. Wij willen dat onze inwoners sociale steun ervaren. In perioden van zware tegenslag kan een sociaal netwerk ook betekenis hebben als vangnet van waaruit mensen opstaan die (tijdelijk) hulp en ondersteuning bieden. Denk aan familie, vrienden en burens.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 3

02.02.1a Sociaal vangnet (in procenten)

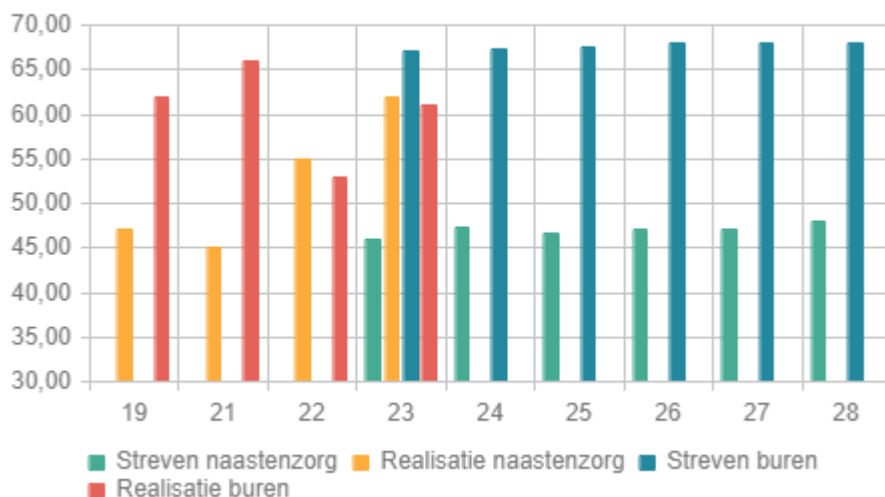

Toelichting

Het sociaal vangnet staat voor de mate waarin mensen kunnen terugvallen op vanzelfsprekende verbanden, zoals familierelaties, vrienden/kennissen en relaties in de buurt. Bron: Stadspanel Kennispunt Twente en Burgerpeiling (waarstaatjegemeente.nl), tabel 5.17.

Streefwaarde: we willen een score gelijk aan het sterk-stedelijke gemiddelde (gemeenten met 100.000-300.000 inwoners). Bij alle drie aspecten ligt Enschede sinds 2023 nagenoeg gelijk.

02.02.1b Inzet voor anderen (in procenten)

Toelichting

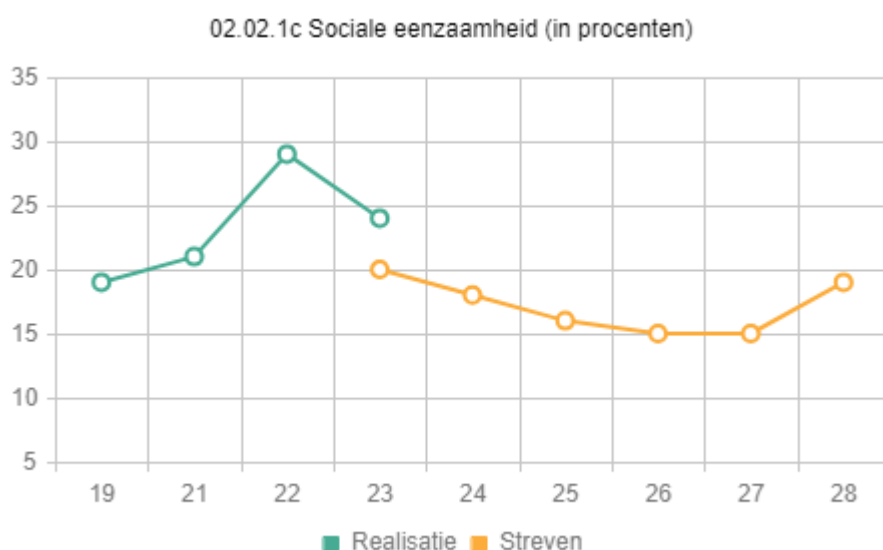
Deze indicator omvat de burenhulp en de naastenzorg. Burenhulprelaties gaan over laagdrempelige en vrijblijvende –alledaagse- activiteiten in vriendschappelijke relaties in de fysieke nabijheid. De motieven om buren te helpen staan vaak los van de buurt als gemeenschap (w.o. verbondenheid van de buurt) en hebben vooral te maken met de persoonlijke relatie die men heeft met de ander, de sociale afstand en het wederzijds

vertrouwen.

Naastenzorg betreft onbetaalde, niet-alledaagse zorg voor iemand die chronisch ziek, gehandicapt of anders hulpbehoevend is. Deze zorg komt door een persoonlijke band tussen mensen. Bron: Stadspanel Kennispunt Twente en Burgerpeiling (waarstaatjegemeente.nl) tabel 5.7, 5.11 en 5.12

Streefwaarde: we streven naar een score gelijk aan of hoger dan het sterk-stedelijk gemiddelde (gemeenten met 100.000-300.000 inwoners; basisjaar 2021).

Net als de ervaren steun door burens (zie indicator 02.02.1a) is ook de steun aan burens flink toegenomen t.o.v. 2022. En die groei zien we ook bij de naastenzorg, waar de groei groter is dan sterk-stedelijk.

Toelichting

Voor sommige mensen leidt een tekort aan betekenisvolle relaties snel tot gevoelens van eenzaamheid. Eenzaamheid wordt gedefinieerd als het negatief ervaren verschil tussen de gewenste en gerealiseerde relaties met een bredere groep mensen zoals burens, kennissen of mensen met dezelfde belangstelling mist. . Zowel het aantal sociale contacten als de ervaren kwaliteit van de sociale contacten zijn daarbij bepalend. Bron: Burgerpeiling (waarstaatjegemeente.nl), tabel 5.5 (score soms/vaak).

Streefwaarde: we willen de eenzaamheidscijfers in Enschede op korte termijn terugbrengen naar die van sterk-stedelijk gemiddelde (gemeenten met 100.000-300.000 inwoners) en de komende jaren zelfs hieronder krijgen. De piek van 2022 is in 2023 alweer afgevlakt, maar nog steeds zien we een stijgende lijn in de periode 2015-2023. Gelet op de landelijke trend is het streven zoals bepaald bij de begroting 2023 voor de komende jaren niet haalbaar. Daarom gaan we op basis van de huidige cijfers uit van een streven van 19% in 2028. Daardoor gaan we eenzelfde daling van 5% (als bij de aangegeven streefwaarden 2023-2027) realiseren, maar met een hogere uitgangswaarde.

Acties 2025

Aantal acties: 3

01. We voeren de nota sociale basis uit.

Doel is om sociale steun te vergroten, gemeenschappen te versterken en de sociale infrastructuur te verstevigen. Hiervoor gaan we aan de slag met de volgende ontwikkellijnen:

- bewonersinvloed vergroten
- ontmoetingsplekken beter benutten en waar nodig nieuwe ontwikkelen
- verstevigen algemene voorzieningen
- evaluatie en herinrichting welzijnswerk.

We informeren de raad over de voortgang.

02. We onderzoeken "75+ huisbezoeken".

We gaan na of het haalbaar is om huisbezoeken aan inwoners van 75 jaar en ouder uit te voeren binnen onze gemeente. De resultaten van dit onderzoek koppelen we terug aan de raad.

03. We gaan in gesprek over de "Nota Dierenwelzijn".

De raad heeft een motie aangenomen om de nota Dierenwelzijn bij te stellen. We gaan met de raad in gesprek hoe hier invulling aan te geven.

03. We vergroten de kansengelijkheid

Jeugdigen en volwassenen nemen volwaardig deel aan de samenleving, waardoor ze zelfredzaam, sociaal vaardig en gezond door het leven gaan.

Het mag voor de ontwikkeling van inwoners niet uitmaken waar hun wieg heeft gestaan en hoe het leven de inwoner heeft gevormd. Iedereen moet de mogelijkheid hebben het beste en het mooiste uit zichzelf naar boven te halen. Daarbij is het van belang om expliciet oog te hebben voor kansen(on)gelijkheid in onze stad. Gelijke kansen mag dus ook betekenen dat je ongelijke ondersteuning biedt. Want iedereen dezelfde uitgangspositie geven is onmogelijk, dus moet je bijsturen op wat er in de basis is.

03.01 Jeugdigen groeien veilig en stabiel op

De basis voor je leven wordt gelegd in je jeugd. Daarom is er specifiek voor deze groep extra aandacht en inzet. We willen dat iedere jeugdige opgroeit in een stabiel gezin; speelt en deelneemt aan maatschappelijke activiteiten. En passende ondersteuning krijgt waar nodig. We zetten in op het versterken van de eigen kracht van de jeugdige en van het zorgend en probleemoplossend vermogen van het gezin en de sociale omgeving. Zo krijgt hij/zij de kans een zelfredzame, sociaal vaardige en gezonde inwoner te worden.

Rol gemeente: we ondersteunen kind en gezin om veilig en gezond (kansrijk) op te kunnen groeien. Daarnaast ondersteunen we ouders bij het oplossen van opvoedproblematiek met aandacht voor alle leefdomeinen.

Vanuit deze rol hebben we drie speerpunten:

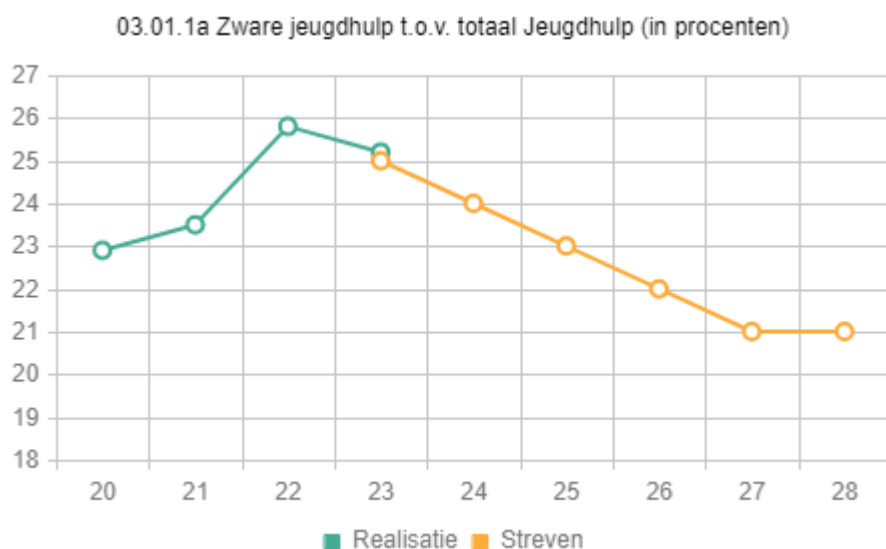
- a. Wij willen ouders zo vroeg mogelijk ondersteunen bij opvoedproblematiek. Voor het grootste gedeelte van de jeugdigen en hun ouders is voor het gezond opgroeien van de kinderen een positief opgroei- en opvoedklimaat voldoende. Zij redden zich prima, onder andere door gebruik te maken van de basisvoorzieningen in de stad. Een kleinere groep jeugdigen en hun ouders heeft (tijdelijke) ondersteuning nodig in de vorm van een voorziening. Slechts voor een zeer kleine groep jeugdigen en hun ouders is ingrijpen door de overheid nodig. Dit is het geval als ouders er onvoldoende in slagen om hun opvoedverantwoordelijkheid waar te maken en hun kinderen in de ontwikkeling worden bedreigd, of wanneer een jongere een strafbaar feit heeft gepleegd. Streven is: zo licht als mogelijk, zo zwaar als nodig.
- b. Wij willen dat kinderen 'zo thuis mogelijk' opgroeien. Kinderen hebben baat bij een stabiele opvoedsituatie met toekomstperspectief. Echter: niet iedere jeugdige groeit door allerlei oorzaken op in een stabiel en veilig gezin. Sommige kinderen wonen, tijdelijk, in een

pleeggezin binnen de familie, bijvoorbeeld bij een tante of bij opa en oma, ook wel netwerkpleegzorg genoemd. Andere kinderen wonen in een pleeggezin buiten de familie. Kinderen kunnen ook geplaatst worden in een gezinshuis of een residentiële instelling. Ook deze kinderen moeten een duurzame plek hebben waar zij 'zo thuis mogelijk' kunnen opgroeien: een pleeggezin of een gezinshuis.

c. Wij willen het bereik van onze voorziening in het kader van kinderarmoede bij de Stichting Leergeld verhogen. Kinderen hebben recht op een toereikende levensstandaard, ook als er thuis weinig te besteden is. Onderzoek wijst uit dat kinderen en jongeren die opgroeien in armoede in hun ontwikkeling worden belemmerd. Nu investeren voorkomt problemen op latere leeftijd. Het helpt ook voorkomen dat kinderen de problemen van hun ouders erven, waardoor armoede overgaat van generatie op generatie. Wij willen dat elk kind ervaart dat hij of zij meedoet en erbij hoort; nú meedoen betekent straks meetellen. Activiteiten als sport, schoolreisjes en muziek horen bij de vorming van ieder kind.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 5

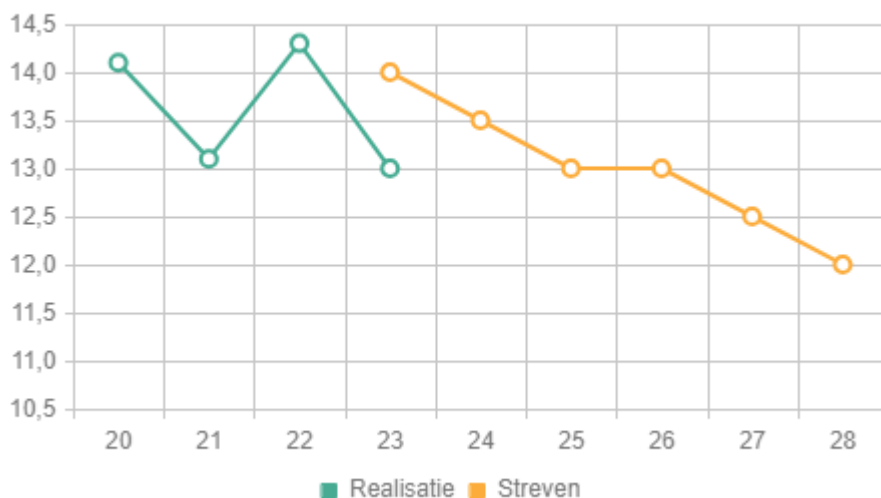

Toelichting

De indicator laat het percentage van de zware voorzieningen voor Jeugdhulp zien, ten opzichte van het totaal aantal voorzieningen. Onder zware voorzieningen voor Jeugdhulp valt het wonen en verblijf, maatregelhulp (jeugdbescherming, jeugdreclassering en jeugdzorg +), landelijk transitiearrangement (LTA) en beschikbaarheidsvoorzieningen zoals het Coördinatiepunt spoedhulp, crisisbedden en driemilieusvoorzieningen. Bron: Gidso Regie (registratiesysteem Wijkteams).

Streefwaarde: Tot 2028 is er ingezet op een daling. Vanaf 2028 willen we deze dalende lijn bestendigen om ervoor te zorgen dat deze daling duurzaam is. In de strategienota 'Onze jeugd, onze zorg' en de inkoop van 2025 staat dat we willen dat kinderen zoveel mogelijk thuis opgroeien, met inzet van ambulante ondersteuning in plaats van verblijfshulp.

03.01.2a Jeugdbescherming t.o.v. totaal Jeugdhulp (in procenten)

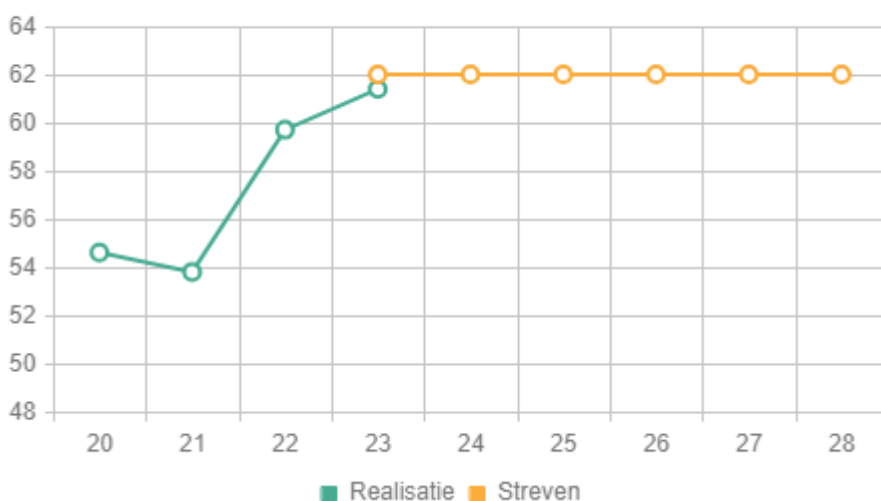

Toelichting

De indicator laat het percentage van het aantal unieke kinderen en jongeren met een jeugdbeschermingsmaatregel ten opzichte van het totaal aantal cliënten met Jeugdhulp zien. Jeugdbescherming kan worden ingezet als de kinderrechter jeugdigen onder toezicht stelt wanneer zij opgroeien in een situatie waarin hun welzijn of gezondheid bedreigd wordt. Bron: Gidso Regie (registratiesysteem Wijkteams).

Streefwaarde: Het aantal jeugdbeschermingsmaatregelen is in de periode 2020-2023 gedaald (in 2022 was een stijging vanwege de verandering in het woonplaatsbeginsel). De verwachting is dat de daling zal stabiliseren. Omdat het aantal maatregelen hoger is in vergelijking met de rest van Nederland zien we ruimte voor verbetering. Ook zullen landelijke besluiten (onder andere inrichten regionaal veiligheidsteam) leiden tot een daling van het aantal maatregelen.

03.01.2b Pleegzorg of gezinshuis t.o.v. totaal verblijf jeugd (in procenten)

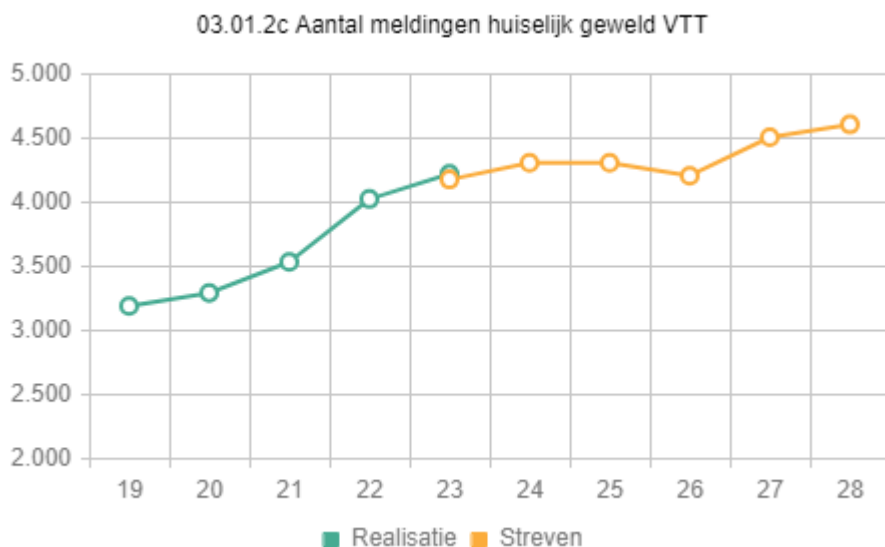

Toelichting

In deze indicator wordt het percentage van het totaal aantal jongeren met pleegzorg of een

plaatsing in een gezinshuis afgezet tegen het totaal aantal jongeren met Jeugdhulp wonen & verblijf. Bron: Gidso Regie (registratiesysteem Wijkteams).

Streefwaarde: Ondanks de nog steeds stijgende lijn houden we vast aan de meerjarige streefwaarde van 62%. In de strategienota 'Onze jeugd, onze zorg' staan maatregelen die bijdragen aan ons doel om meer jeugdigen meer thuis in de eigen omgeving te laten opgroeien. Daarnaast wordt de Jeugdhulp in 2025 opnieuw ingekocht, waarbij er ook aandacht is voor 'wonen en verblijf'. Een voorbeeld hiervan is het inkopen en ontwikkelen van ambulante alternatieven.

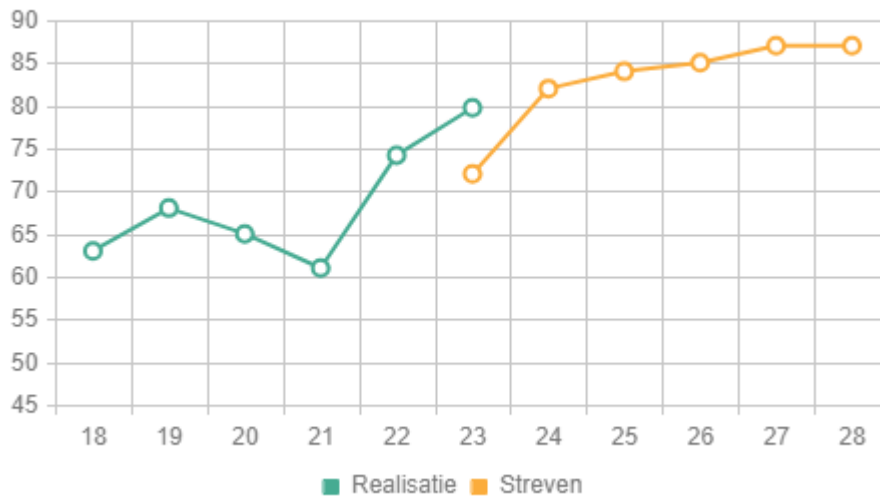

Toelichting

Huiselijk geweld is geweld door iemand uit de huiselijke kring van het slachtoffer. Het gaat om geweld waarbij iemand afhankelijk is van de ander. Deze indicator omvat alle meldingen van de verschillende vormen van huiselijk geweld. Veilig Thuis Twente (VTT) is actief voor heel Twente. Deze indicator betreft daarom het jaarlijkse aantal meldingen van huiselijk geweld in heel Twente. Bron: registratiesysteem Veilig Thuis Twente.

Streefwaarde: De verwachting is dat de toename aan meldingen zich nog zal voortzetten. We willen ons niet focussen op het aantal meldingen maar vooral op de aanpak van die meldingen. Daarnaast is een toename van het aantal meldingen niet persé negatief; het is juist wenselijk dat we alle signalen van huiselijk geweld in beeld krijgen zodat de juiste hulp en ondersteuning aan inwoners kan worden geboden. We investeren ook in bewustwording en preventie met als doel huiselijk geweld te stoppen en te voorkomen.

03.01.3a Bereik Stichting Leergeld (in procenten)

Toelichting

In deze indicator wordt het aantal unieke kinderen dat een verstrekking van de Stichting Leergeld heeft ontvangen weergegeven in een percentage ten opzichte van de totale groep kinderen van 4-18 jaar dat leeft in een gezin dat moet rondkomen met een inkomen onder 120% van het wettelijk sociaal minimum. Bron: CBS en Stichting Leergeld.

Streefwaarde: De streefwaarden over de periode 2024 tot en met 2027 zijn in deze begroting aangepast zodat deze aansluiten op het bijgestelde beleid uit de kadernota 'Rondkomen met je inkomen'. De ambitie blijft voor 2028 hetzelfde als voor 2027. Het beleid voor Stichting Leergeld is met de nota Rondkomen met je inkomen vastgesteld tot en met 2027. Na de evaluatie hiervan stellen we de streefwaarde voor 2028 op.

Acties 2025

Aantal acties: 2

01. We voeren de nota "Onze jeugd, onze zorg" uit.

In de nota is de strategie voor duurzame jeugdhulp beschreven. Daarin zijn 47 maatregelen opgenomen om de jeugdhulp toekomstbestendig te maken. Het betreft een meerjarige strategie.

In 2025 zijn de speerpunten:

- het versterken van preventie en het voorliggende veld ter voorkoming van jeugdhulp;
- het inzetten op het verminderen van verblijf, zodat kinderen thuis kunnen opgroeien. Om dit te realiseren ontwikkelen we alternatieven voor verblijf en starten we met een coördinatiepunt wonen en verblijf in regionaal verband.

Deze actie is gerelateerd aan BOB-lijn 2 (Zorgkosten en gebruik).

02. We sluiten een convenant voor de aanpak van het huisartsentekort.

We verstevigen hiermee de gezamenlijke aanpak van het huisartsentekort met huisartsen, Menzis en SHT THOON. Hierin leggen we vast hoe we de komende jaren samen werken aan de borging van de continuïteit van huisartsenzorg in Enschede. We informeren de raad over de voortgang

03.02 Iedereen neemt volwaardig deel aan de samenleving

Afkomst, geslacht, milieu, opleiding en inkomen (bij jeugd van ouders), fysieke of verstandelijke beperking, bepalen nog te veel de invulling van talentontwikkeling, opleiding en werk. We maken van gewoon meedoen niet een individueel gevecht, maar een taak die we

als samenleving hebben te vervullen. Hierbij letten we op een supporterende omgeving, voldoende passende plekken voor onze inwoners om mee te doen al dan niet via een passende plek op de arbeidsmarkt.

Rol gemeente: op basis van vertrouwen investeren in mensen door middel van het beschikbaar stellen van voorzieningen.

Vanuit deze rol hebben we drie speerpunten:

a. Wij willen de maatschappelijke inzet onder onze inwoners vergroten. Participatie, het meedoen en bijdragen aan de maatschappij, vertegenwoordigt voor een persoon allerlei positieve aspecten zoals zingeving, zelfontplooiing, verbondenheid en sociaal contact. Maar participatie heeft in veel gevallen ook expliciete maatschappelijke relevantie en -baten. Bij dit subdoel ligt de focus op betekenisvolle participatie oftewel maatschappelijke inzet. Dit betreft vormen van actieve participatie die van belang zijn voor het individu, én tot doel hebben anderen te helpen of bij te dragen aan de leefomgeving of maatschappij.

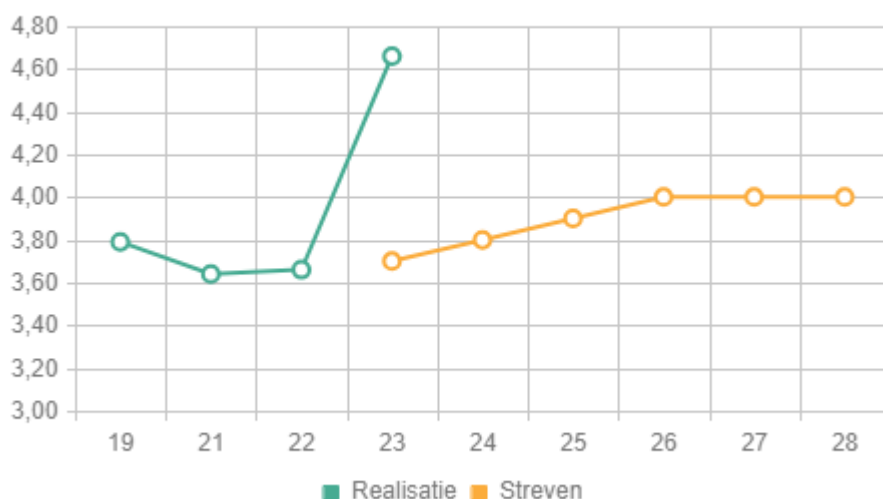
b. Wij willen dat onze inwoners kunnen deelnemen aan de samenleving zonder dat ze daarbij beperkingen ervaren. Inwoners kunnen uiteenlopende uitdagingen ervaren die een hindernis vormen voor de gewenste mate van eigen kracht, zelfredzaamheid en het volwaardig kunnen deelnemen aan het maatschappelijk leven. Beperkingen kunnen op fysiek, psychisch, taalvaardig en/of financieel gebied zijn.

c. We willen dat de inwoners van 70 jaar en ouder in staat zijn thuis te blijven wonen met of zonder ondersteuning. Doel van de Wmo is om mensen zo lang mogelijk zelfstandig te laten wonen en deel te laten nemen aan het dagelijks leven, al dan niet met behulp van voorzieningen uit de Wmo. Dit sluit aan bij de wens van veel ouderen. Het stelt ze in staat om in de eigen vertrouwde omgeving met hun vertrouwde netwerk te blijven. Daarnaast geldt voor veel ouderen dat ze hun lage woonlasten behouden. Er kleven natuurlijk ook nadelen aan langer thuis blijven wonen, de woning moet toekomstbestendig gemaakt worden, sommige ouderen ervaren eenzaamheid en ondersteuning is vaak wenselijk. Het is belangrijk om per individu te blijven kijken naar de afweging tussen de voor- en nadelen.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 6

03.02.1a Maatschappelijke inzet (in procenten)

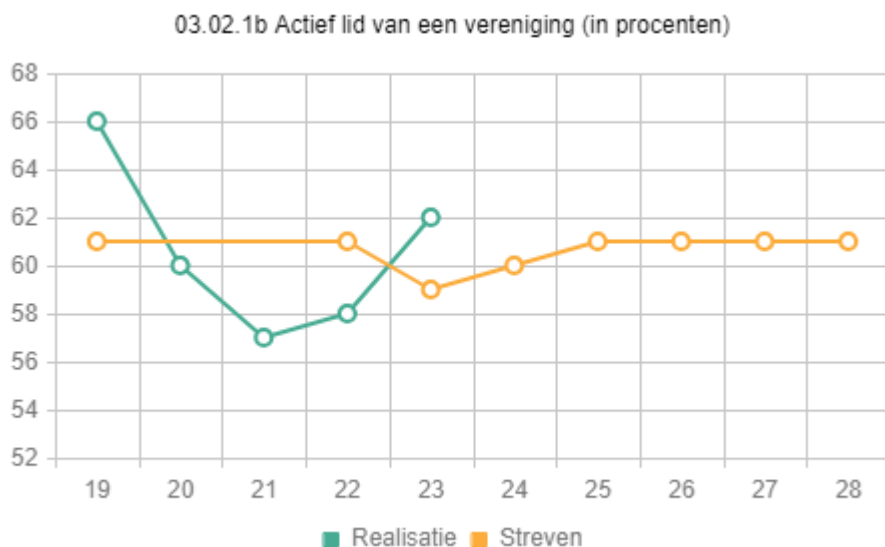
Toelichting

Deze indicator is een totaalscore van het percentage inwoners dat zich inzet voor burens, burens in een zorgwekkende situatie (eenzaamheid, zelfverwaarlozing of andere probleemsituatie), verenigingsleven, vrijwilligerswerk en/of zorg aan een hulpbehoevende

naaste (mantelzorg) in de afgelopen 12 maanden. Bron: Stadspanel Kennispunt Twente en Waarstaatjegemeente.nl.

Streefwaarde: we willen een score gelijk aan het sterk-stedelijke gemiddelde (gemeenten met 100.000-300.000 inwoners), dat rond de 4,0 ligt. We zien in 2023 een sterke stijging, waarmee we boven de streefwaarde uitkomen. In de gemeenterekening 2023 hebben we aangegeven dat we aan de hand van de meting 2024 kunnen zien of het een eenmalige uitschieter is of een trend. Daarom zetten we bij de streefwaarde 2028 vooralsnog de huidige lijn door.

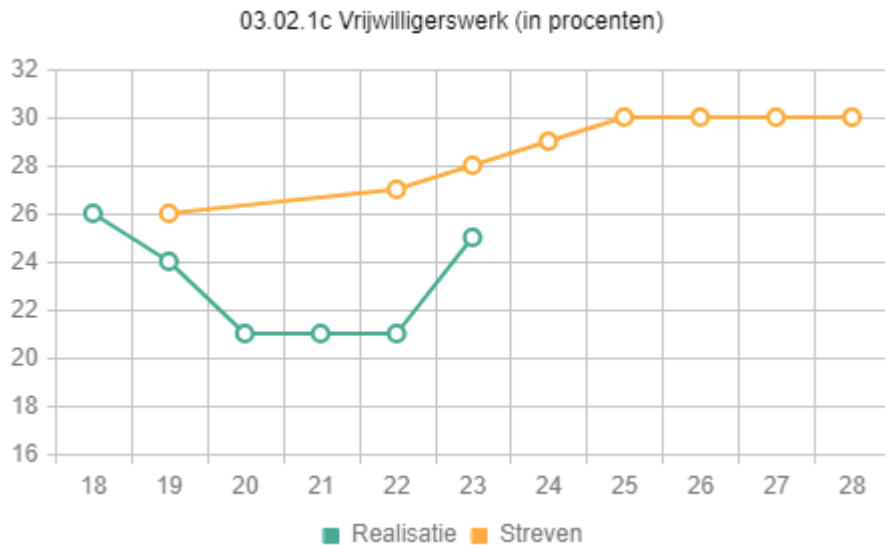

Toelichting

Deze indicator betreft inwoners die lid zijn van een Enschedese vereniging of organisatie op het gebied van sport, hobby, cultuur, religie, natuur- en milieu, vakbond, jongeren, ouderen, vrouwen, gehandicapten, migranten, wijkraad, buurtcommissie, bewonerscommissie, politiek, zorg- of hulpverlening en dergelijke en actief deelnemen aan de activiteiten van de club.

Bron: stadspanel Kennispunt Twente.

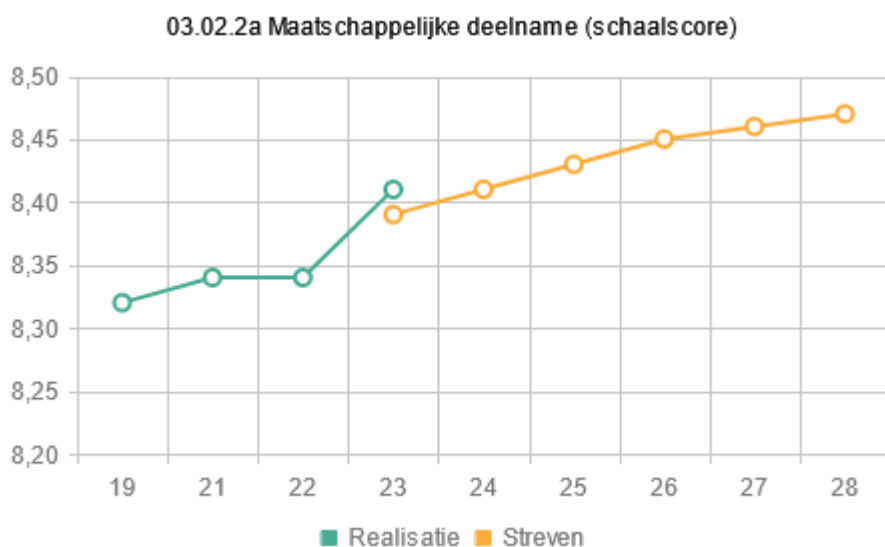
Streefwaarde: Er is deze eeuw sprake van een stabiele lijn, variërend tussen 57% en 63%. Streven is de score van het sterk-stedelijke gemiddelde (gemeenten met 100.000-300.000 inwoners).

Toelichting

Vrijwilligerswerk is werk dat in georganiseerd verband onbetaald wordt uitgevoerd, bij een sportvereniging, hobbyvereniging, cultuurvereniging, kerkgenootschap of andere religieuze vereniging, natuur- en milieuvereniging, school, wijkraad/activiteiten, buurtcommissie/buurthuis, bewonerscommissie, vakvereniging, ouderenbond, vrouwenvereniging, migrantenorganisatie, politieke partij, jongerenorganisatie, gehandicaptenorganisatie, zorg- of hulpverleningsorganisatie, mantelzorgondersteuning, andere vereniging of club. We meten hier het vrijwilligerswerk met structureel karakter. Bron: stadspanel Kennispunt Twente.

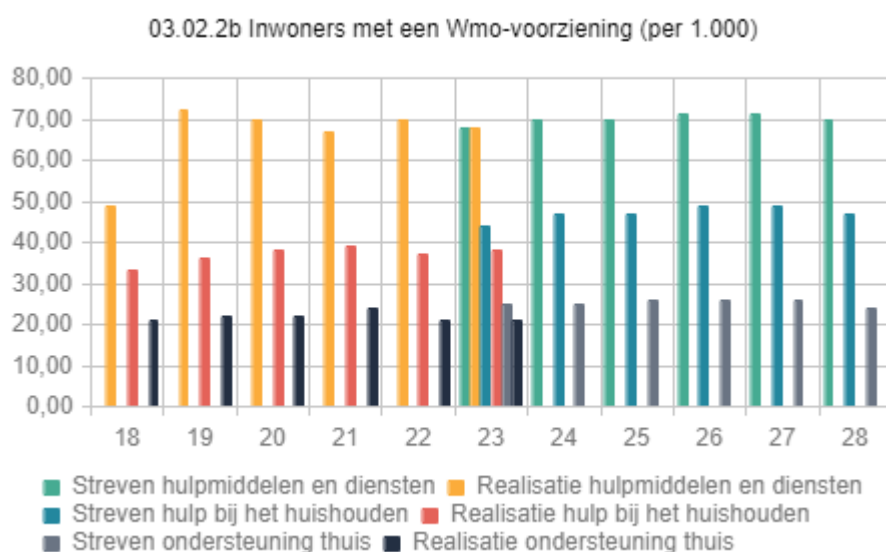
Streefwaarde: we willen terug naar de scores voor 2018 (start vorige IPC-beleidscyclus). Na de coronadip zijn we in 2023 weer bijna terug op het niveau van 2018. Het beleid is gericht op een hogere vrijwillige inzet van de inwoners, daarom streven we naar geleidelijke toename tot 30%.

Toelichting

Deze indicator is een optelsom (schaalscore) van zeven onderdelen: (algemene) lichamelijke gezondheid, fysiek functioneren (bewegen), geestelijke gezondheid, taal & cultuur, financieel, gevoel er niet bij te horen/niet thuis te voelen en anders. Bron: Burgerpeiling (waarstaatjegemeente.nl) tabel 5.2 en 5.3

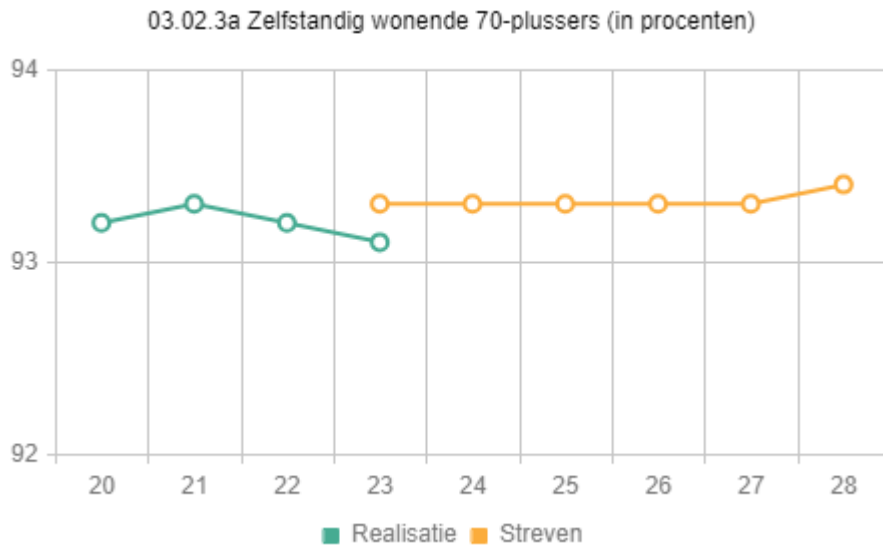
Streefwaarde: we streven naar een score gelijk aan of hoger dan het sterk-stedelijk gemiddelde (gemeenten met 100.000-300.000 inwoners, basisjaar 2021). Op geestelijke gezondheid, financieel en gevoel er niet bij horen scoren we iets beter dan sterk-stedelijk. Bij fysiek functioneren en taal & cultuur scoren we een stuk beter. Op lichamelijke gezondheid scoren we hetzelfde.

Toelichting

In deze indicator wordt het aantal inwoners van Enschede (per 1.000 inwoners) in de eerste helft van een jaar getoond met een Wmo-voorziening, te weten Ondersteuning thuis, Hulp bij het huishouden en Hulpmiddelen en diensten. Bron: Wmo-voorspelmodel (vng.nl) en Dashboard - Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein - Enschede (waarstaatjegemeente.nl).

Streefwaarde: Met de strategienota Samen leven samen zorgen zetten we in om alle lichte ondersteuning per 2026 via basisvoorzieningen in de wijk te regelen en niet meer door een Wmo-maatwerkvoorziening. Verder stelt het Rijk per 2026 de inkomensafhankelijke eigen bijdrage weer in voor alle Wmo-maatwerkvoorzieningen. De verwachting is dat daardoor het beroep op Wmo maatwerkvoorzieningen afvlakt en op langere termijn zal leiden tot een daling. Dit komt doordat bij inwoners met een hoger inkomen bij een nieuwe aanvraag de eigen bijdrage hoger is dan wanneer de ondersteuning zelf wordt georganiseerd.

Toelichting

In deze indicator wordt het percentage zelfstandig wonende inwoners van Enschede van 70 jaar en ouder getoond. Dit wordt gemeten aan de hand van het aantal ouderen met een indicatie voor de Wet langdurige zorg die niet zelfstandig wonen. Bron: CBS, Monitor Sociaal Domein Wmo.

Streefwaarde: De afgelopen jaren is het aantal ouderen dat zelfstandig woont redelijk stabiel gebleven. Het Rijk heeft het aantal intramurale plekken in Nederland bevroren. Dit, in combinatie met de vergrijzing, heeft als effect dat het aantal inwoners van 70 jaar en ouder dat zelfstandig woont naar verwachting iets groter wordt. De gemeente Enschede heeft invloed op deze indicator met de acties uit de Woonvisie.

Acties 2025

Aantal acties: 2

01. We voeren de nota "Samen leven, samen zorgen" uit.
 In de nota is de strategie voor duurzame maatschappelijke ondersteuning beschreven. Daarin zijn 18 acties opgenomen om de Wmo toekomstbestendig te maken. Het betreft een meerjarige strategie, in 2025 richten we ons onder andere op het opstellen van een businesscase over het invoeren van [reablement](#). Verder gaan we samen (met andere organisaties) indiceren in fases uitbreiden over de hele stad. Ook wordt er een businesscase opgesteld over het inrichten van wasverzorging buitenshuis als algemene voorziening. Deze actie is gerelateerd aan BOB-lijn 2 (Zorgkosten en gebruik).
 Daarnaast komen we met een aanvulling op de nota voor de wettelijk verplichte onderdelen, in de vorm van een beleidsplan Wmo.

02. We stellen een integraal meerjarig beleidsprogramma migratie & integratie op.
 Centraal staan de nieuwe Enschedeërs zoals statushouders, asielzoekers, alleenstaande minderjarige vreemdelingen en Oekraïense ontheemden. We verbinden dat wat we al doen en werken domein-overstijgend samen aan de opgaven rondom wonen, onderwijs, werk, samenleven, sociale zekerheid, zorg, voorzieningen en menselijk kapitaal.
 We leggen dit programma ter vaststelling aan de raad voor.

03.03 Iedereen ontwikkelt zijn talenten (door)

We willen dat al onze inwoners hun talenten kunnen blijven doorontwikkelen, van jong tot

oud. Hierbij willen we dat het milieu waarin je opgroeit (gezin, school, vereniging, buurt e.d.) geen rol speelt in de hoeveelheid kansen die je geboden krijgt. Daarbij begint het vanaf jonge leeftijd, waarbij er nauw samengewerkt moet worden met scholen. Maar zien we als gemeente ook een belangrijke rol in het klaarstomen voor de arbeidsmarkt voor al onze inwoners.

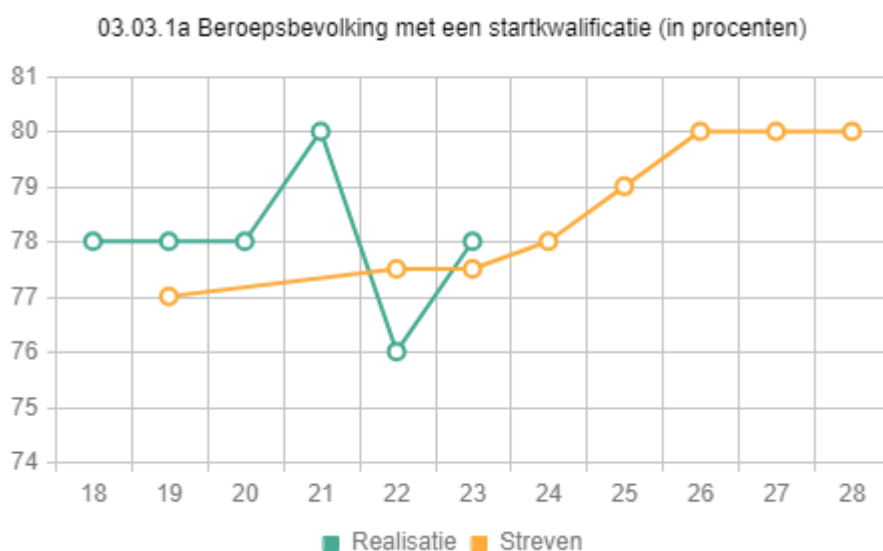
Rol gemeente: onze rol begint bij onze jeugd en jongeren. Hierbij sturen we op vroegtijdige preventie. Daarnaast sturen we op schoolgang en handhaven daar op. We zorgen dat er hulp komt voor jongeren met psychische problemen om toch door te kunnen met school en opleiding. We financieren het onderwijs om een breder aanbod te doen en het middenveld om veel jongeren te bereiken. Verder willen we dat ook als je ouder bent of nieuw bent in Nederland je kansen hebt om je verder door te ontwikkelen. We stimuleren een leven lang onderwijs.

Vanuit deze rol hebben we als speerpunt:

a. Wij willen dat onze inwoners een startkwalificatie hebben. Een schooldiploma vergroot de kans op participatie via betaald werk. Voor een startkwalificatie voor de arbeidsmarkt is een opleiding mbo2, havo-, vwo-, of hoger vereist. De inzet van de gemeente is om te voorkomen dat jongeren afhaken en om hen alsnog een diploma te laten behalen. Daarnaast ben je nooit te oud om te leren en zetten we in op een leven lang leren.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 1

Toelichting

Het hebben van een startkwalificatie (een diploma mbo2, havo-, vwo-, of hoger) is enorm belangrijk om een zelfstandig leven op te bouwen en te leiden. Zonder startkwalificatie is de kans zes keer zo groot op maatschappelijke uitval. Als je geen startkwalificatie haalt, is de kans één op drie dat je een participatiewet- uitkering nodig hebt. Bron: CBS-EBB.

Streefwaarde: we willen de Europese doelstelling van 80% halen, vanaf 2026. Onze inzet, samen met het onderwijs en andere (zorg-) partners, is vooral gericht op jongeren tot 27 jaar. In 2023 heeft het CBS de cijfers vanaf 2014 herberekend, waardoor de scores tot en met 2020 een paar procentpunten hoger uitvielen, dit is aangepast in de realisatie, niet in de streefwaarden.

Acties 2025

Aantal acties: 2

01. We voeren de nota Kansrijk Enschede 2023-2033 uit.

De extra middelen die de raad beschikbaar heeft gesteld maken het mogelijk nieuwe activiteiten op te starten, zoals substantiële naschoolse programma's in de kwetsbare wijken en extra aandacht voor de jongste kinderen. Die extra aandacht en verrijking heeft direct impact op (de kansen van) het kind. Onze inzet is aanvullend en versterkend op de mogelijkheden die scholen in 2025 hebben voor bijvoorbeeld de inzet van een brugfunctionaris en het verbreden van de schooldag.

We willen het Familiehuis in Enschede-West in 2025 operationeel hebben en kijken naar mogelijke uitbreiding in andere stadsdelen.

02. We voeren gesprekken met de drie grote PO-schoolbesturen om te komen tot een divers en duurzaam onderwijslandschap.

Aanleiding is het feit dat Enschede een relatief groot aantal locaties van basisscholen kent met een leerlingenaantal onder de geldende opheffingsnorm (voor Enschede: 137 leerlingen). Bij nieuwbouw van scholen, zoals voorzien in het Integraal Huisvestingsplan Onderwijs (IHP), willen we een situatie creëren waarbij ook voor de toekomst de continuïteit van scholen geborgd is en scholen een leerlingenaantal hebben boven de opheffingsnorm. Wij informeren de raad over de uitkomst van deze gesprekken.

Nieuw of aanpassing beleid 2025

Beleidsveld	Onderwerp	B/C Voorstel	Participatie (Ja/Nee)
Sport	Nota Bewegen, spelen, sporten	C	Ja
Sport	Herijking Subsiestelsel sport	C	a
Sport	Kredietaanvraag clustering sportparken	C	Nee
BW/MO	Regionaal beleidskader voor decentralisatie beschermd wonen en maatschappelijke opvang	C	Ja
Migratie en integratie	Beleidsprogramma Migratie en integratie	C	Ja
Wmo	Aanvulling nota Samen leven, samen zorgen: beleidsnota Wmo	C	Ja

Wettelijk verplichte indicatoren

Op grond van het Besluit begroting en verantwoording zijn onderstaande indicatoren opgenomen. De indicatoren gelden voor iedere gemeente en zijn bedoeld om gemeenten met elkaar te kunnen vergelijken. Dit is mogelijk via www.waarstaatjegemeente.nl.

* = voorlopige cijfers.

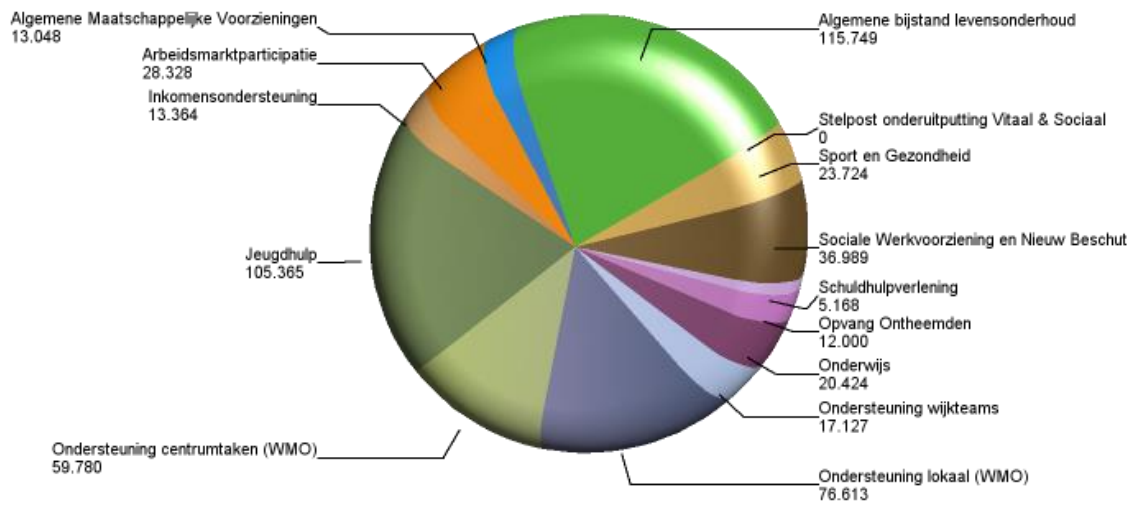
	Beleidsveld	Naam indicator	Eenheid	Jaar	Score	Bron
17.	4. Onderwijs	Absoluut verzuim	Aantal per 1.000 inwoners 5-18 jaar	2023	2,7	DUO/Ingrado
18.	4. Onderwijs	Relatief verzuim	Aantal per 1.000 inwoners 5-18 jaar	2023	19	DUO/Ingrado
19.	4. Onderwijs	Voortijdige schoolverlaters zonder	% deelnemers (12 - 23 jaar)	2023	3,0	DUO/Ingrado

		startkwalificatie (vsv-ers)*	aan het VO en MBO onderwijs			
20.	5. Sport, cultuur en recreatie	Niet-sporters	%	2022	44,4	Gezondheidsmonitor volwassenen en ouderen (GGD, CBS, RIVM)
22.	6. Sociaal domein	Jongeren met een delict voor de rechter	% 12- t/m 21-jarigen	2022	1,0	Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel
23.	6. Sociaal domein	Kinderen in uitkeringsgezin	% kinderen tot 18 jaar	2022	9,0	CBS
29.	6. Sociaal domein	Jongeren met jeugdhulp*	% van alle jongeren tot 18 jaar	2023	14,6	CBS
30.	6. Sociaal domein	Jongeren met jeugdbescherming*	% van alle jongeren tot 18 jaar	2023	1,9	CBS
31.	6. Sociaal domein	Jongeren met jeugdreclassering*	% van alle jongeren van 12 tot 23 jaar	2023	0,5	CBS
32.	6. Sociaal domein	Cliënten met een maatwerkarrangement Wmo	Aantal per 10.000 inwoners	2023	1.050	CBS

Wat mag het kosten?

Om de gestelde doelen te bereiken zijn per doel lasten begroot voor 2025. Deze bedragen worden ingezet voor het realiseren van de acties (onder 'Wat gaan we doen') maar ook voor het realiseren van de reguliere werkzaamheden. Onderstaande grafiek geeft per product inzicht in de beschikbaar gestelde budgetten.

Vitaal en sociaal: Lasten per product in 1.000 euro

Onderstaande tabel geeft inzicht in de meerjarige ontwikkeling van de lasten, baten en reserve mutaties.

Vitaal en sociaal Bedragen x 1.000 euro	Realisatie 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Raming 2026	Raming 2027	Raming 2028
Lasten	476.485	519.836	527.681	512.048	498.213	493.827
Baten	151.178	171.165	163.161	162.013	151.848	151.738
Saldo van baten en lasten	325.307	348.671	364.520	350.035	346.365	342.089
Storting reserves	22.324	2.441	821	1	1	1
Onttrekking reserves	24.453	17.219	5.042	798	411	311
Resultaat	323.178	333.894	360.299	349.239	345.955	341.779

Toelichting

De lasten stijgen in de begroting 2025 met 7,8 miljoen euro ten opzichte van de Gemeentebegroting 2024. De belangrijkste oorzaken zijn:

- hogere lasten bij het product Jeugdhulp (13,3 miljoen euro) door met name de autonome prijseffecten vanuit de Inkoop 2025-2028 (10,9 miljoen euro), effecten van loon- en prijscompensatie (4,8 miljoen euro), autonome groei van de Jeugdhulp (4,4 miljoen euro), lagere lasten uit Spuk's door het vervallen van bijdragen voor de ombouw van kleinschalige woonvoorzieningen en de activiteiten van het Regionaal Expertise Team (5,3 miljoen euro) en de dalende effecten uit de rijksmiddelen voor de hervormingsagenda en de lokale strategie Jeugdhulp (1,8 miljoen euro);
- lagere lasten bij het product Arbeidsmarktparticipatie (8,0 miljoen euro) met name als gevolg van lagere lasten door offensief begroten zoals besloten bij de Zomernota 2024 (1,0 miljoen euro). Daarbij geldt dat het bestaande beleid en uitvoering op dit beleidsterrein wordt voortgezet. Er wordt derhalve niet bezuinigd. Daarnaast is sprake van lagere lasten door het wegvallen van incidentele budgetten ten behoeve

van regionaal arbeidsmarktbeleid. Deze middelen zijn bij de jaarrekening 2023 meegenomen naar 2024 via een bestemmingsreserve (5,0 miljoen euro), lagere lasten door het wegvallen van incidentele lasten, waaronder Aanpak laaggeletterdheid en Begeleiding jongeren naar werk, toegekend bij verschillende circulaire's in 2024 (800.000 euro), het wegvallen van een rijkssubsidie voor werkzaamheden van het Regionaal mobiliteitsteam (1,3 miljoen euro), wegvallende tijdelijke middelen voor begeleiding statushouders en de uitvoering Wet Inburgering (800.000 euro). Er is sprake van hogere lasten als gevolg van loon- en prijscompensatie (1,0 miljoen euro);

- hogere lasten bij het product Onderwijs (1,1 miljoen euro) door met name de extra middelen voor Kansengelijkheid (1,7 miljoen euro) en het wegvallen van de tijdelijke middelen voor het Nationaal Programma Onderwijs (NPO, 521.000 euro);
- hogere lasten bij het product Ondersteuning Lokaal (Wmo) (6,2 miljoen euro) als gevolg van het toekennen van loon- en prijscompensatie (2,3 miljoen euro), niet gedekte loon- en prijsstijgingen van tarieven voor Wmo-begeleiding en Huishoudelijke Ondersteuning (1,5 miljoen euro) en toename van de gemiddelde zorgkosten door een combinatie van een gewijzigde mix van zorginzet, oplopende zorgduur (meer cliënten langer in zorg) en een toename van de zorgintensiteit (2,5 miljoen euro);
- lagere lasten bij het product Ontheemden (4,0 miljoen euro) door een afroaming van het budget zoals besloten bij de Zomernota 2024;
- lagere lasten bij het product Sport & Gezondheid (286.000 euro) met name als gevolg van de wegvallende eenmalige bijdrage voor de nieuwbouw van de accommodatie van de rugbyvereniging ERC'69 (505.000 euro), een vermindering van de compensatie aan Sportaal voor hogere energieprijzen (363.000 euro), incidenteel begrote subsidie de Spuk BTW Sport (360.000 euro). Daar staan hogere lasten tegenover voor Sportaal (500.000 euro) als gevolg van de nieuwbouw zwembad en hogere loonkosten. Tevens zijn er hogere lasten vanwege een hogere bijdrage aan SamenTwente (300.000 euro) en overige ontwikkelingen waaronder loon- en prijscompensatie (142.000 euro);
- lagere lasten bij het product Inkomensondersteuning (602.000 euro) als gevolg van verlagen middelen Bijzondere Bijstand voor woningrichting (140.000 euro), wegvallen van middelen bij onder andere Bijzondere Bijstand door offensief begroten bij de Zomernota 2024 (900.000 euro). Daarbij geldt dat het bestaande beleid en uitvoering op dit beleidsterrein wordt voortgezet. Er wordt derhalve niet bezuinigd. Daarnaast is sprake van lagere lasten door afroaming middelen Rijk voor Armoede en Schulden (39.000 euro). Hogere lasten als gevolg van loon- en prijscompensatie (477.000 euro);
- lagere lasten bij het product Ondersteuning Centrumtaken (Wmo) (2,2 miljoen euro) met name als gevolg van inzet uit het verwachte positieve resultaat Beschermd wonen dat betrekking heeft op het aandeel van de gemeente Enschede ten behoeve van het gemeentelijk middelenkader vanuit Zomernota (2,0 miljoen euro), het toekennen van loon- en prijscompensatie voor Maatschappelijke Opvang en Vrouwenopvang (861.000 euro) en ophoging van het rijksbudget Beschermd Wonen (109.000 euro); lagere lasten als gevolg van de onttrekking aan de bestemmingsreserves ten behoeve van de exploitatie 2024 voor Maatschappelijke opvang en Vrouwenopvang (976.000 euro) en minder uitgaven voor de Regiovisie omtrent aanpak huiselijk geweld (150.000 euro);
- hogere lasten bij het product Schuldhulpverlening (311.000 euro) als gevolg van loon- en prijscompensatie (346.000 euro) en Vroegsignalering (50.000 euro). Lagere lasten door wegvallen middelen Pilot Schuldhulpverlening in de Stadsdeelketen (85.000 euro);

- lagere lasten bij het product Sociale Werkvoorziening & Nieuw Beschut (SW; 1,9 miljoen euro) als gevolg van lagere loonkosten van SW-medewerkers door het krimpende personeelsbestand (2,1 miljoen euro). Daarnaast lagere lasten door offensief begroting bij de Zomernota 2024 (1 miljoen euro). Daarbij geldt dat het bestaande beleid en uitvoering op dit beleidsterrein wordt voortgezet. Er wordt derhalve niet bezuinigd. Daarnaast is sprake van een wegvallende incidentele rijksbijdrage Tegemoetkoming kosten infrastructuur beschut werk (880.000 euro) en diverse verschillen (69.000 euro). Hogere lasten voor de loonkosten en uitvoering van Nieuw Beschut en loon- en prijscompensatie (1,15 miljoen euro). Tot slot hogere lasten door hogere rijkssubsidie voor de SW (1 miljoen euro);
- hogere lasten bij het product Ondersteuning Wijkteams (347.000 euro) met name als gevolg van het toekennen van loon- en prijscompensatie (532.000 euro) en de hogere personeelskosten vanwege autonome groei binnen Jeugd en Wmo, toegekend bij de Zomernota 2024 (500.000 euro). Daarnaast lagere lasten door het eindigen van de Decentralisatie-uitkering Jeugd (DU-Jeugd) voorkomend uit het wetsvoorstel van school naar duurzaam werk (793.000 euro);
- hogere lasten bij het product stelpost onderuitputting Vitaal en Sociaal (3,5 miljoen euro). In de Zomernota 2021 is een stelpost bij Vitaal & Sociaal opgenomen van 3,5 miljoen euro. Deze is ingesteld om te anticiperen op onderuitputting op budgetten binnen het begrotingsprogramma Vitaal & Sociaal. In de Zomernota 2024 is besloten deze post niet te handhaven mede gelet op het negatieve resultaat in 2023 en de structurele aframingen die in het middelenkader zijn doorgevoerd;
- overige kleine verschillen zijn er bij het product Algemene Bijstand Levensonderhoud (89.000 euro hogere lasten) en Algemene maatschappelijke voorzieningen (44.000 euro lagere lasten).

De baten dalen in de begroting 2025 met 8 miljoen euro ten opzichte van de Gemeentebegroting 2024. De belangrijkste oorzaken zijn:

- lagere baten bij het product Jeugdhulp (5,3 miljoen euro) als gevolg van het vervallen van de middelen voor de specifieke uitkeringen voor de driemilieusvoorzieningen (centrummiddelen ten behoeve van investeringen in kleinschalige woonvoorzieningen, 3.2 miljoen euro) en het vervallen van de doorgeschoven middelen voor de jaren 2022 en 2023 voor het Regionaal Expertise Team (2,1 miljoen euro) lagere baten bij het product;
- lagere baten bij het product Arbeidsmarktparticipatie (1,5 miljoen euro) als gevolg van het wegvallen van een incidentele bijdrage van regiegemeente aan de uitvoering van taallessen voor Oekraïense ontheemden (250.000 euro) en het wegvallen van rijkssubsidies voor de uitvoering van werkzaamheden van het Regionaal mobiliteitsteam (1,3 miljoen euro);
- lagere baten bij het product Onderwijs (1,1 miljoen euro) als gevolg van lagere baten door het wegvallen van middelen vanuit meeneemregeling voorgaande jaren Onderwijsachterstandenbeleid (367.000 euro), wegvallen van middelen vanuit meeneemregeling voorgaande jaren voor Brede Spuk Gala -onderdeel Combifunctionarissen- (166.000 euro), het vervallen van de incidentele middelen Nationaal Programma Onderwijs (521.000 euro) en het vervallen van regionale middelen voor uitgaven Multi-inzetbaar team (69.000 euro);
- hogere baten bij het product Ondersteuning Centrumtaken (Wmo) als gevolg van de bijdrage van de regiegemeenten voor de medefinanciering van loon- en prijsstijgingen voor de Maatschappelijke opvang en Vrouwenopvang (470.000 euro);
- hogere baten bij het product Sociale Werkvoorziening en Nieuw Beschut (285.000 euro) als gevolg van loon en prijscompensatie (53.000 euro), stijging van

loonkostensubsidie (243.000 euro), toename Lage Inkomens Voordeel vergoedingen (175.000 euro) en een lagere omzet vanwege krimpend personeelsbestand (186.000 euro);

- lagere baten bij het product Algemene Maatschappelijke Voorzieningen als gevolg van een lagere Brede Spuk Gala uitkering voor valpreventie en mantelzorg (111.000 euro);
- lagere baten bij het product Ondersteuning Wijkteams met name als gevolg van het eindigen van detacheringen bij de SMD (166.000 euro);
- lagere baten bij het product Sport & Gezondheid (496.000 euro) met name als gevolg van een lagere rijksbijdrage in het kader van de Spuk BTW Sport (360.000 euro), verlaging Brede Spuk Gala uitkering (72.000 euro) en de baten van de ijsbaan (46.000 euro);
- hogere baten bij het product Ondersteuning Lokaal (Wmo) als gevolg van indexatie (49.000 euro).

De mutatie op stortingen (1,62 miljoen euro) in de reserves in de Gemeentebegroting 2025 ten opzichte van 2024 betreft:

- Reserve Vroegsignalering (600.000 euro): stijging van storting als gevolg van middelen in 2024 vanuit de Gemeentefondsuitkering voor Vroegsignalering;
- Reserve Hervormingsagenda en exploitatieontwikkeling Jeugdhulp (1,0 miljoen euro): de dotatie aan de reserve daalt door een afname van de extra ontvangen rijksmiddelen Jeugdhulp. Deze extra middelen worden (na aftrek bijdrage algemene middelen en eerdere knelpunten) in de reserve gestort voor de jaren 2022 tot en met 2025.

De belangrijkste mutaties op onttrekkingen (12,17 miljoen euro) aan de reserves in de Gemeentebegroting 2025 ten opzichte van 2024 betreffen:

- een daling van 6,3 miljoen euro voor Jeugd: in de Gemeentebegroting 2025 vervalt de onttrekking die in de begroting 2024 is ingezet ter compensatie van de exploitatie voor de Jeugdhulp;
- een daling van 5,9 miljoen euro als gevolg van het vervallen van bestemmingsvoorstellen uit de jaarrekening 2023 (Algemeen maatschappelijke voorzieningen, Projectkosten clustering sportparken, Regionaal arbeidsfonds en Inburgering); deze middelen zijn in 2024 aan de reserve weerstandsvermogen onttrokken;
- een daling van 375.000 euro Strategische investeringsagenda;
- een daling van 398.000 euro Investeringsreserve Sociaal Domein;
- een stijging van 3,4 miljoen euro Reserve energietoeslag (zie Zomernota 2024);
- een daling van 1,2 miljoen euro eenmalige onttrekking reserve Noodfonds;
- een daling van 1,15 miljoen euro reserves Maatschappelijke opvang en Vrouwenopvang;
- een daling van 277.000 euro overige reserves.

Meer info	Klik hier voor meer informatie over requirere werkzaamheden en beleidsnota's.
Portefeuillehouders	Niels van den Berg, Arjan Kampman, Harmjan Vedder
Concerndirecteur	Christine Nijkamp

3.2 Duurzaam wonen, leven en werken

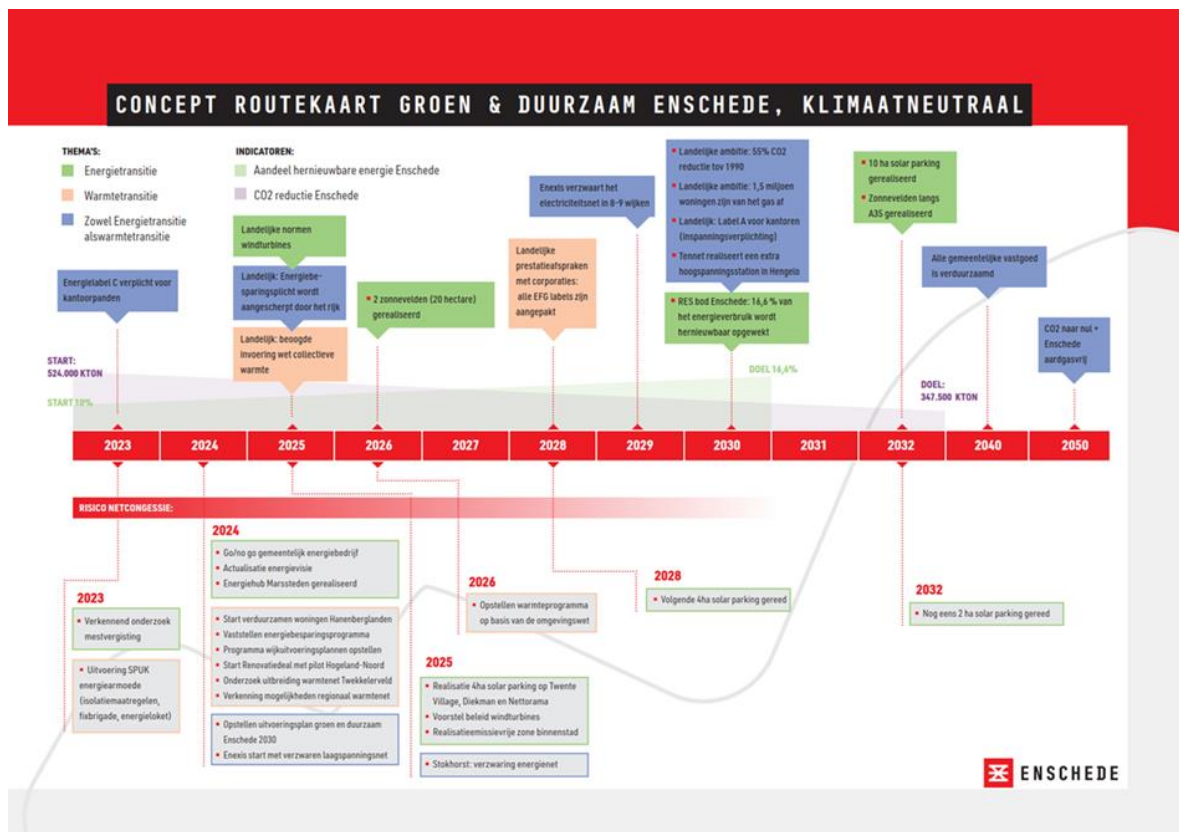
Strategische opgave: Groen en duurzaam Enschede

Doel	Subdoel	Link
01. Enschede is klimaatneutraal <i>totale lasten (x 1.000 euro): 3.239,00</i>	01.01 We verlagen de CO2 uitstoot onder andere door energiebesparing en opwek van hernieuwbare energie	Indicatoren: 2 Aantal acties: 5
	01.02 We verminderen aardgasgebruik door woningen en bedrijven aardgasvrij te maken.	Indicatoren: 2 Aantal acties: 6
02. Enschede is klimaatbestendig en waterrobuust ingericht <i>totale lasten (x 1.000 euro): 0,00</i>	02.01 We passen de omgeving aan op de klimaatverandering	Indicatoren: 1 Aantal acties: 2
03. Enschede is groen en biodivers <i>totale lasten (x 1.000 euro): 0,00</i>	03.01 Samen zorgen we voor een groene omgeving met meer planten en dieren	Aantal acties: 5
04. Enschede is circulair <i>totale lasten (x 1.000 euro): 0,00</i>	04.01 We hergebruiken producten en materialen zodat grondstoffen hun waarde behouden	Indicatoren: 2 Aantal acties: 1

De strategische opgaven zijn sterk vervlochten met de Sustainable Development Goals (SDG). De Verenigde Naties hebben deze 17 duurzame ontwikkelingsdoelstellingen opgesteld. Deze vormen samen de wereldwijde duurzaamheidsagenda tot 2030.

Deze strategische opgave draagt bij aan de volgende sustainable development goals (SDG's). Voor uitleg zie bijlage 6.8

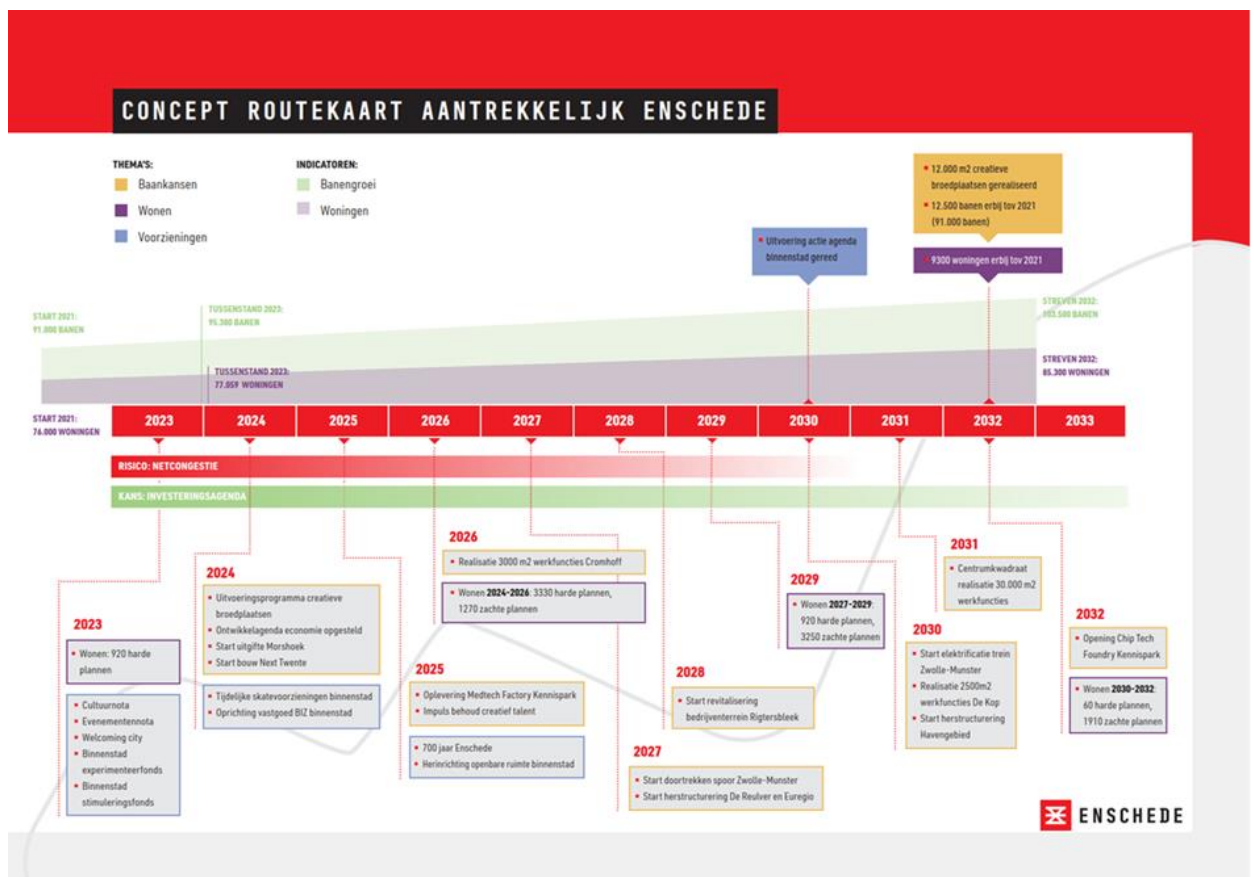

Strategische opgave: Aantrekkelijk Enschede

Doel	Subdoel	Link
05. Enschede heeft veel baankansen <i>totale lasten (x 1.000 euro):</i> <u>15.735,00</u>	05.01 Enschede/Twente is meer verbonden met aanliggende economische centra (agglomeratiekracht)	Indicatoren: 2 Aantal acties: 2
	05.02 In Enschede groeien de banen op de toplocaties	Indicatoren: 3 Aantal acties: 4
	05.03 In Enschede kunnen bestaande en nieuwe bedrijven verantwoord/duurzaam/groen groeien en innoveren	Indicatoren: 2 Aantal acties: 5
06. Talent wordt aangetrokken, vastgehouden en ontwikkeld <i>totale lasten (x 1.000 euro):</i> <u>92.794,00</u>	06.01 De stedelijke voorzieningen zijn divers en attractief voor inwoners en bezoekers (nationaal en internationaal)	Indicatoren: 2 Aantal acties: 3
	06.02 De nieuwe woonmilieus zijn attractief, betaalbaar en toekomstbestendig	Indicatoren: 4 Aantal acties: 12
	06.03 Talent weet waarom Enschede aantrekkelijk is om te wonen, leven en te werken	Indicatoren: 3 Aantal acties: 0
07. In Enschede kun je prettig en gezond wonen en leven <i>totale lasten (x 1.000 euro):</i> <u>91.411,00</u>	07.01 Wijken en buurten zijn veilig, gezond en leefbaar	Indicatoren: 1 Aantal acties: 8
	07.02 Enschede heeft een goede interne bereikbaarheid	Indicatoren: 1 Aantal acties: 5

De strategische opgaven zijn sterk vervlochten met de Sustainable Development Goals (SDG). De Verenigde Naties hebben deze 17 duurzame ontwikkelingsdoelstellingen opgesteld. Deze vormen samen de wereldwijde duurzaamheidsagenda tot 2030.

Deze strategische opgave draagt bij aan de volgende sustainable development goals (SDG's). Voor uitleg zie bijlage 6.8

Wat willen we bereiken?

Algemeen

In 2025 werken we verder aan onze lange termijn aanpak gericht op het aantrekkelijker maken en aantrekkelijk houden van onze stad. De uitdagingen op dat punt zijn divers: we willen energiearme tegengaan, we willen voorzien in passende (betaalbare) woonruimte, we willen hittestress en CO₂-uitstoot verminderen en de leefomgeving vergroenen. Zo wordt onze stad gezonder om in te leven. Ook moeten we het bedrijfsleven in onze stad de mogelijkheid bieden verantwoord te groeien en kwalitatief hoogwaardige werkgelegenheid te blijven bieden. Waarbij ze door voortdurende innovatie een grote bijdrage kunnen leveren aan grote maatschappelijke vraagstukken rond klimaat, energie, gezondheid en veiligheid. Behoud en aantrekken van voldoende talent op alle niveaus is daarvoor een belangrijke randvoorwaarde. En dat vraagt om een bruisende (binnenstad), met hoogwaardige culturele en andere voorzieningen.

Groen en duurzaam Enschede

Een schone en veilige openbare ruimte vormt de basis voor onze inzet voor de vergroening, verduurzaming en klimaatadaptatie in onze stad. In een groot aantal visies en beleidsplannen staat hoe we werken aan een groen en duurzame stad.

In ons Groenambitieplan staat dat onze stad zich moet ontwikkelen tot één groot groen en biodivers park, voor mens, plant en dier. Met een groen landelijk gebied, dat via de parken doorloopt tot in een sterk vergroende binnenstad. We gaan daar voortvarend mee aan de slag. Vanuit het beleidskader 'Gezond Enschede' werken we aan een gezonde leefomgeving in onze stad, die uitnodigt tot bewegen, spelen en sporten.

De visie 'Landelijk gebied' vormt ons kompas om te werken aan een gevarieerd landschap, met een hoge groene kwaliteit met meer biodiversiteit. We doen dit samen met inwoners en ondernemers. We stimuleren de productie van 'biobased' materialen door Enschedese agrariërs via het programma "Van Land tot Pand". Hiermee dragen we bij aan verbetering van het verdienmodel van de boer. Daarnaast helpt het de woningvoorraad te verduurzamen door gebruik van circulaire bouwmaterialen.

In onze energievisie staat dat we meer wind- en zonne-energie willen opwekken. Door veranderd landelijk en provinciaal beleid rond zon op land, de vertraging in de vaststelling van de landelijke milieunormen voor windturbines en de situatie rondom netcongestie verwachten we dat de doelstelling voor 2030 niet gerealiseerd wordt. Netcongestie vraagt om een nieuwe kijk op het energiesysteem. Netcongestie vormt een belemmering en vraagt ook vanuit de gemeente regie. Daarnaast liggen er opgaven op het gebied van energiebesparing en de aanpak van energiearmoede. Via ons Energieloket en de uitvoering van de Renovatiedeel Twente ondersteunen we onze inwoners die dat het hardste nodig hebben bij de verduurzaming van hun woning. In wijkuitvoeringsplannen richten we op het aardgasvrij maken van alle 70 wijken in onze stad.

We werken verder vanuit het Water- en klimaatadaptatieplan 2022-2026 aan een klimaatrobuust, groen en biodivers Enschede dat bestand is tegen de effecten van hitte, (grond)wateroverlast en droogte. We werken daarin samen met inwoners, ondernemers en instellingen.

In de Grondstoffenvisie staat dat we in onze stad huishoudelijk afval beter willen scheiden en voorkomen. We sturen op afvalpreventie, kringloop en participatie. We voeren regie op grondgebruik, waarbij we illegaal grondgebruik willen terugdringen. Dankzij extra structurele middelen uit de Zomernota 2024 én door verrekening met gemeentelijke projecten kunnen we onze wettelijke taak op dit gebied blijven uitvoeren.

Aantrekkelijk Enschede

De opgave van onze stad om mensen aan te trekken en te behouden gaat veel verder dan alleen het bieden van de juiste woning. Met name voor de hoogstedelijke locaties is de juiste mix van wonen, werken en (bestaande en nieuwe) voorzieningen een belangrijke voorwaarde voor succes. Verder is (de nabijheid van) ruimte voor bedrijvigheid cruciaal om als stad economisch te kunnen groeien. En dat vraagt om een bruisende (binnen)stad, met hoogwaardige culturele en andere voorzieningen.

Economie

In 2024 stelde de raad de Ontwikkelagenda Economie vast. We versterken Enschede als stad van technologie, innovatie en creativiteit. Ook versterken we Enschede als verzorgende (EU) regionale hoofdstad. De verzorgende economie omvat zes op de tien banen in onze

stad. Enschede neemt hier in de (EU) regio een leidende positie in. Dat willen we verder uitbouwen. De verdere uitwerking van de gebiedsprofielen binnenstad is hierbij erg belangrijk. We versterken daarnaast Enschede als stad met toekomstbestendige ruimte om te ondernemen. Hier gaat het om intensiever en duurzaam ruimtegebruik op onze bestaande werklocaties en om de behoefte aan nieuwe toekomstbestendige ruimte om te ondernemen elders in de stad.

Cultuur, evenementen en citymarketing

We werken aan een bruisende, inclusieve en aantrekkelijke stad, waar talent de gelegenheid krijgt zich langdurig te vestigen en te ontplooiën. Ons nieuwe cultuur- en evenementenbeleid vormt daarin een belangrijke schakel. We krijgen vanaf 2026 van het Rijk een zorgplicht voor een robuuste bibliotheekvoorziening. Tenslotte bieden we actieve ondersteuning aan verschillende culturele instellingen bij hun huisvestingsambities.

Bereikbaarheid

Ter verbetering van de bereikbaarheid van Enschede ronden we de aanleg van de fietsnelweg F35 tussen Lonneker en Enschede af. Ook maken we een ontwerp voor de fietsbrug die Eschmarkerveld gaat verbinden met de fietsnelweg naar de binnenstad. Omdat de verkeersveiligheid onder druk staat, investeren we in veiligere schoolomgevingen en infrastructuur, waaronder de Oosterstraat, Geessinkweg en Usselerrondweg. Daarnaast werken we aan een aansluiting van de Keppelerdijk op de Oostweg en van de Oostweg op de N35. We werken aan minder uitstoot van mobiliteit door de aanleg van laadpalen en het invoeren van zero emissie stadslogistiek.

We beheren onze wegen op de in het wegenbeleidsplan 2024-2027 afgesproken kwaliteitsniveaus. Daarbij zetten we in 2025 in op het vergroten van de duurzaamheid en circulariteit.

Wonen

Wonen is de basis voor iedereen. In 2025 geven we uitvoering aan het vastgestelde woonbeleid. We maken verschillende nieuwe ontwikkelingen en herstructureringen mogelijk op het gebied van wonen en werken in onze stad. Gemeentelijke regie en inzet van middelen vormt een randvoorwaarde om woningbouw tot uitvoering te brengen. De Investeringsagenda stelt ons in staat daarin te blijven investeren. Tegelijkertijd zien we dat er omstandigheden zijn die het daadwerkelijk bouwen vertragen en waar we erg weinig aan kunnen doen (ontwikkeling bouwkosten, rentestand, rendementsdoelstellingen van ontwikkelaars). Het blijft daarom ook in 2025 een uitdaging om snelheid te maken met het realiseren van woningen.

Ook geven we uitvoering aan het beleid voor wonen, zorg en bestaanszekerheid. Zo werken we verder aan ons beleid gericht op doorstroming van ouderen. Ook werken we samen met gemeenten in de regio Twente aan het opstellen van een urgentieverordening voor de sociale huur (vaststelling in 2026).

Met de Twentse gemeenten, provincie en het Rijk stellen we een verstedelijkingsstrategie op voor Twente (de Ruimtelijke Ontwikkel Strategie Twente). De bijbehorende kaderstellende keuzes leggen we aan de raad voor via de omgevingsvisie, omgevingsplannen en besluiten met betrekking tot projecten.

Talent

We blijven ons inzetten op het aantrekken en behouden van talent. We werken daarbij steeds meer samen met Almelo, Hengelo en de Twente Board. We richten ons op orde houden en verbeteren van het wonen, werken en leven in onze stad en regio.

Bestemmen, Vergunnen, Toezicht en Handhaven (BVTH): van beleid naar uitvoering

We vertalen de doelen en strategieën uit het BVTH-beleid naar de uitvoering. Een voorbeeld hiervan is het herijken van het toets- en toezichtsprotocol. Daarbij zal extra aandacht zijn voor veiligheid, ondermijning, duurzaamheid, energiebesparing en warmtetransitie, gezondheid, klimaat en strijdigheden ruimtelijke ordening.

Wat gaan we doen voor de Strategische opgave: Groen en duurzaam Enschede ?

De opgave “groen en duurzaam Enschede” is de basis voor een veilige, gezonde en aantrekkelijke leefomgeving voor mensen, dieren en planten

01. Enschede is klimaatneutraal

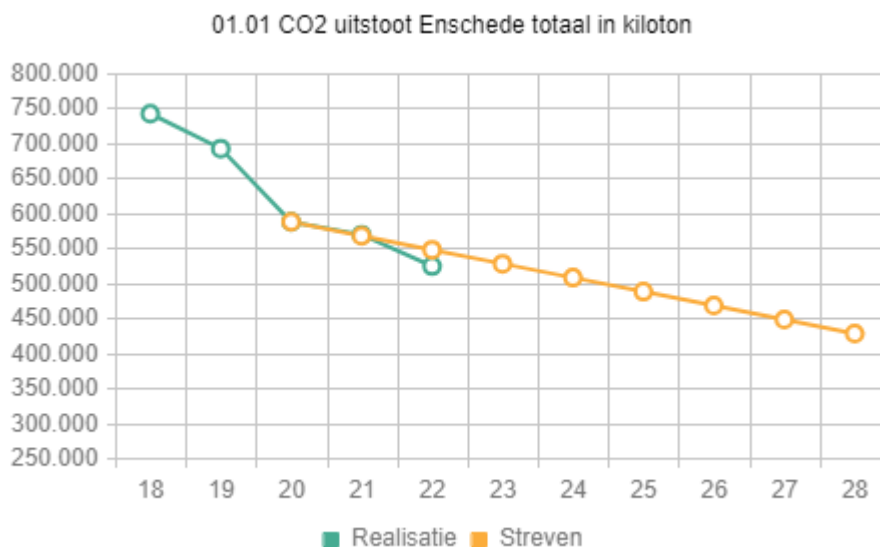
Enschede wil een aantrekkelijke en leefbare gemeente zijn voor iedereen die er woont, werkt of op bezoek komt. Nu en in de toekomst. Daarom maken we ons sterk voor maatregelen die de opwarming van de aarde beperken. Hiervoor stappen we over van fossiele brandstoffen (zoals aardgas of-, steenkool) naar duurzame energie (zoals zonenergie-, of, windenergie). Ons doel is het aandeel duurzame energie tot 2030 met minimaal 8% te verhogen. In 2050 is de CO2 uitstoot teruggebracht naar nul en zijn woningen en bedrijven van het aardgas af.

01.01 We verlagen de CO2 uitstoot onder andere door energiebesparing en opwek van hernieuwbare energie

Om Enschede klimaatneutraal te maken, werken we aan verduurzaming van industrie & bedrijvigheid, elektriciteit, mobiliteit, landbouw en landgebruik, innovatie, streven we naar klimaatneutraal gemeentelijk vastgoed in 2040 en zetten we in op energiebesparing bij of vervanging van schoolgebouwen.

Indicatoren

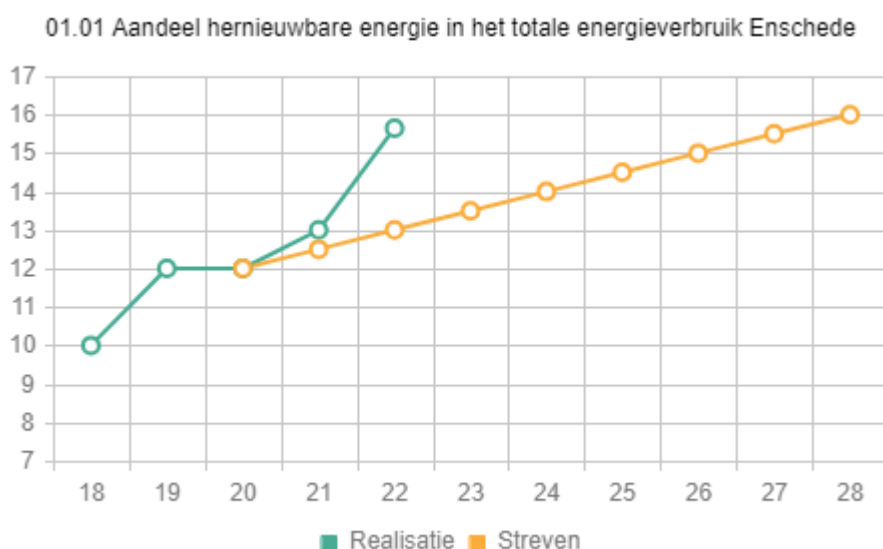
Aantal indicatoren: 2

Toelichting

De grafiek laat de CO2 uitstoot in Enschede zien, gemeten in kiloton. Het betreft de totaal bekende uitstoot van aardgas, elektra, warmte en voertuigbrandstof. Bron: Klimaatmonitor.

Streefwaarde: om de opwarming van de aarde te beperken, moeten we de uitstoot aan CO2 zo snel mogelijk maar uiterlijk in 2050 tot 0 terugbrengen. Voor het bepalen van de streefwaarde is 2020 als startpunt genomen.

Toelichting

Deze grafiek geeft de verhouding weer tussen het totale energieverbruik en de totale hernieuwbare energieproductie in Enschede. De meeteenheid is terajoule. Hoe groter het aandeel hernieuwbare energie, hoe minder verbruik van fossiele brandstoffen, hoe lager de uitstoot van CO2. De opwek van hernieuwbare energie betreft energie voor warmte, vervoer en elektriciteit plus het aandeel van Twence. Bron: Regionale Klimaatmonitor.

Streefwaarde: om de opwarming van de aarde te beperken, moeten we stoppen met het gebruik van fossiele brandstoffen en overgaan op hernieuwbare energie. In de energievisie staat daarom dat we in de periode tot en met 2030 het aandeel hernieuwbare energie in het totale energieverbruik met minimaal 8% willen verhogen. Voor de streefwaarde is uitgegaan van de meting in 2017 (8,6%). Dit betekent een streefwaarde van 16,6% in 2030.

Acties 2025

Aantal acties: 5

01. We voeren Solarparking-projecten uit

We gaan solar carports ontwikkelen en realiseren op vijf gemeentelijke parkeerterreinen: het nieuwe zwembad (Diekman), P&R Zuiderval, Avanti, Winkelcentrum Wesselerbrink en mogelijk P&R Noord.

We informeren de raad hierover via het Uitvoeringsprogramma Groen en Duurzaam.

02. We werken aan de ontwikkeling van SMART Energy Hubs

We helpen ondernemers om de Smart Energy Hub Marssteden te realiseren. Als gemeente faciliteren wij de ondernemers om te komen tot onderlinge afspraken met betrekking tot levering en afname. Ook helpen wij bij het opzetten van een juridische entiteit die een contract afsluit met

een energieleverancier. Naast de Smart Energy Hub Marssteden zijn we bezig met een Smart Energy Hub op Kennispark. Op twee andere locaties starten we met een verkenning. We informeren de raad via het Uitvoeringsprogramma Groen en Duurzaam.

03. We herzien de Energievisie (inclusief aanpak netcongestie)

We gaan de energievisie herzien en verbreden. Op verzoek van de raad is de voortgang van realisatie van de ambities uit de energievisie in beeld gebracht. Hieruit blijkt dat we achterlopen bij de gestelde ambities voor het vergroten van het aandeel opwek duurzame energie. Ook brengen we in beeld waar de risicoplekken zijn waar netcongestie zich voor kan doen. De herziening en de verbreding van de energievisie, inclusief actieprogramma netcongestie, wordt aan de raad voorgelegd.

04. Vervolgaanpak Renovatiedeal Twente

We gaan de aanpak voor verduurzaming van woningen uitwerken aan de hand van de afspraken in de intentieovereenkomst. Deze hebben we met Hengelo, Almelo, zes corporaties en het ministerie van Binnenlandse Zaken gesloten. We onderzoeken samen of (en zo ja hoe) we de aanpak voor verduurzaming van woningen van huishoudens in energiearmoede kunnen vervolgen in de periode 2026-2030. Deze uitwerking moet eind 2025 klaar zijn. Indien dit onderzoek leidt tot koerswijziging leggen we daartoe een voorstel voor aan de raad.

05. We schetsen een energiesysteem voor de toekomst

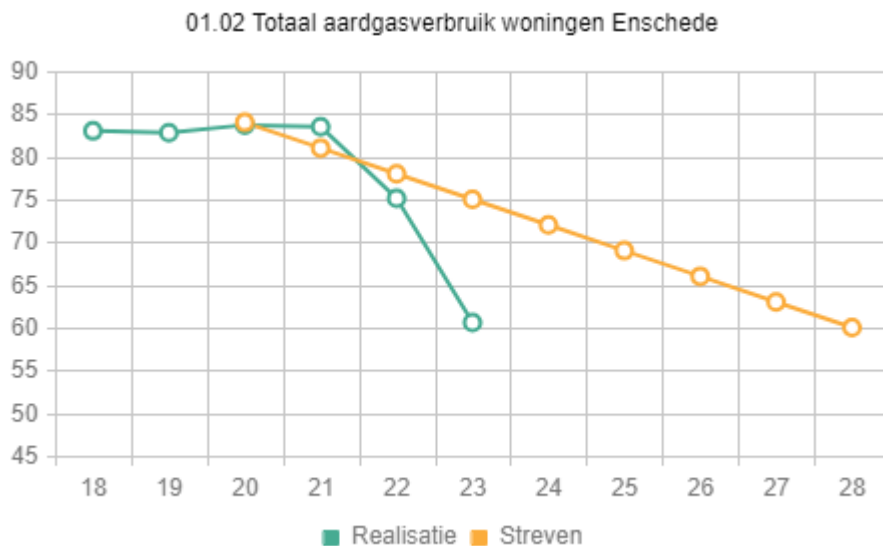
Door netcongestie en de sterke toename van duurzame opwek staat ons energiesysteem onder druk. We schetsen een perspectief voor een toekomstbestendig energiesysteem. Hierover informeren we de raad.

01.02 We verminderen aardgasgebruik door woningen en bedrijven aardgasvrij te maken.

Om Enschede klimaatneutraal te maken, werken we aan verduurzaming van de gebouwde omgeving via de warmtetransitie.

Indicatoren

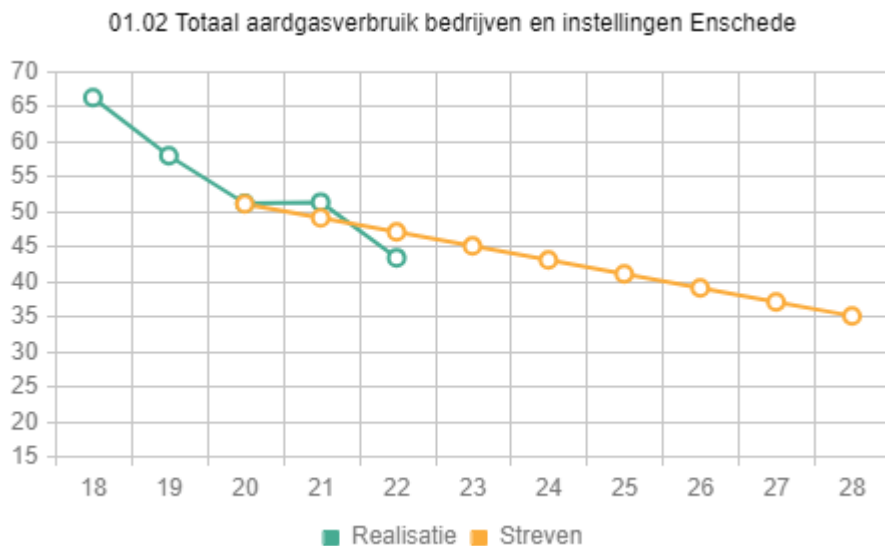
Aantal indicatoren: 2

Toelichting

Deze grafiek laat het aardgasgebruik van alle woningen in Enschede zien in miljoenen m³. Het betreft de temperatuurgecorrigeerde meting. Door te corrigeren voor strenge en zachte winters wordt duidelijk of het gasverbruik echt daalt door bewuste ingrepen. Bron: Regionale Klimaatmonitor.

Streefwaarde: in het Klimaatakkoord uit 2019 is afgesproken dat in ons land in 2050 geen aardgas meer wordt gebruikt voor het verwarmen van gebouwen, koken en douchen. De streefwaarde eindigt daarom op 0 in 2050.

Toelichting

Deze grafiek laat zien hoeveel aardgas Enschedese bedrijven en instellingen gebruiken plus het aardgasverbruik dat nodig is om energie op te wekken. Dit verbruik wordt gemeten in miljoenen m3. Bron: Regionale Klimaatmonitor.

Streefwaarde: in Nederland willen we in 2050 klimaatneutraal zijn. Dat betekent dat ook bedrijven en instellingen moeten stoppen met het gebruik van aardgas. Of ze moeten de CO2 uitstoot die vrijkomt bij de verbranding van aardgas afvangen en opslaan. De streefwaarde is daarom 0 in 2050.

Acties 2025
Aantal acties: 6
<p>01. We schrijven een warmteprogramma en werken een koers uit voor collectieve warmteoplossingen</p> <p>In verband met nieuwe wetgeving (o.a. Wet Collectieve Warmte) leggen we de basisuitgangspunten voor een warmteprogramma voor Enschede voor aan de raad. De basis daarvoor vormt de huidige transitievisie Warmte. Het warmteprogramma zelf is eind 2026 gereed voor besluitvorming.</p>
<p>02. We stellen een aanpak op voor wijkuitvoeringsplannen warmte (richting aardgasvrije wijken)</p> <p>We leggen een aanpak voor aan de raad om te komen tot wijkuitvoeringsplannen Warmte voor alle wijken in Enschede. De aanpak omschrijft de basisinhoud van een wijkuitvoeringsplan (bijvoorbeeld over de vorm van participatie en het afwegingskader voor prioritering van wijken). Daarnaast geeft het inzicht in de benodigde financiën en menskracht voor het opstellen en uitvoeren van de wijkuitvoeringsplannen (tot 2040). De monitoring van de voortgang en effectiviteit maakt daar onderdeel van uit. Vanuit deze aanpak selecteren we een vierde wijk waarvoor we een concreet wijkuitvoeringsplan gaan opstellen. De uitvoeringsplannen geven duidelijkheid hoe we de warmtetransitie concreet een slag verder brengen. Per wijk denken we</p>

dit samen uit met bewoners, corporaties en andere stakeholders zodat we er daarna ook meerjarig en planmatig uitvoering aan kunnen geven. Door het maken van een wijkuitvoeringsplan in samenspraak met bewoners en andere stakeholders wordt de bewustwording vergroot, leren en inspireren we elkaar, hebben we een scherper beeld waar extra gemeentelijke ondersteuning nodig is en kunnen we met andere stakeholders toekomstige investeringen in de wijk beter op elkaar afstemmen.

03. We stellen een wijkuitvoeringsplan warmte op voor Tweekelerveld

In de afgelopen jaren hebben we uitgebreid onderzoek gedaan naar de mogelijkheden tot uitbreiding van het warmtenet in Tweekelerveld. Aankomend jaar maken we duidelijk of dit haalbaar is. Is dit het geval dan stellen we, samen met bewoners en andere belanghebbenden, een wijkuitvoeringsplan voor Tweekelerveld op. We leggen dit plan voor aan de raad.

04. We stellen een wijkuitvoeringsplan warmte op voor Stroinkslanden Zuid

We stellen een wijkuitvoeringsplan Warmte op voor Stroinkslanden Zuid. Dit maakt onderdeel uit van de gebiedsgerichte aanpak voor deze wijk. We leggen dit plan voor aan de raad.

05. We stellen een wijkuitvoeringsplan warmte op voor 't Lang

Het bestaande warmtenet en de riolering in de wijk 't Lang is aan vervanging toe. Daarom stellen we een wijkuitvoeringsplan op als onderdeel van een gebiedsgerichte aanpak. Dit doen we samen met bewoners en andere belanghebbenden. We leggen dit plan voor aan de raad.

06. We verkennen de mogelijkheid voor een regionaal warmtenet en een regionaal warmtebedrijf

We leggen een koersdocument aan de raad voor over de mogelijkheden voor een publiek regionaal warmtebedrijf (samen met Hengelo en Borne). Bij een positief besluit gaan we verder met deze verkenning. Het gaat daarbij om mogelijke deelnemingsvormen (voor de drie gemeenten en andere publieke en private partijen). We werken samen toe naar een intentie- en samenwerkingsovereenkomst om tot een regionaal warmtebedrijf te komen.

02. Enschede is klimaatbestendig en waterrobuust ingericht

We willen een veilige, gezonde en aantrekkelijke leefomgeving voor mensen, dieren en planten. In 2050 is Enschede klimaatbestendig en waterrobuust ingericht. Enschede is hierdoor bestand tegen de gevolgen van weersextremen zoals hevige neerslag, droogte en hitte(golven).

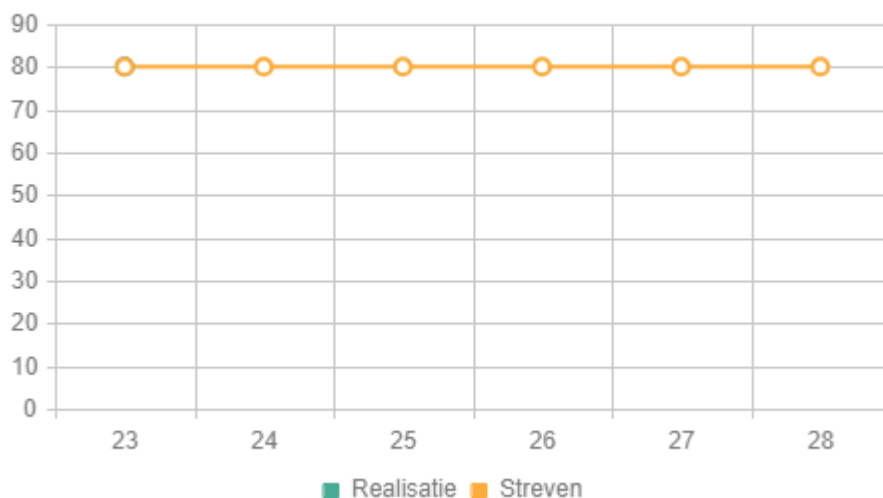
02.01 We passen de omgeving aan op de klimaatverandering

Om dit te bereiken willen we meer aansluiten bij natuurlijke systemen, gaan we groen-blaue structuren terugbrengen en aanleggen en vergroten we de waterbergingscapaciteit o.a. door het benutten van de sponswerking van de bodem.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 1

02.01 Percentage projecten waar we minimaal 1 klimaatlabel zijn gestegen

Toelichting

Deze grafiek laat het percentage zien van uitgevoerde projecten waar we minimaal 1 klimaatlabel zijn gestegen. Een stijging van 1 klimaatlabel betekent dat we minimaal 10 mm waterberging extra (per m² verhard oppervlak) hebben gerealiseerd, minimaal 5% verharding hebben verwijderd en 5% meer groen hebben aangebracht. Hiermee worden we klimaatbestendiger. Bron: Stadsdeelbeheer.

Nb: de realisatiewaarde van 2023 is 80%. Deze is niet zichtbaar in de grafiek omdat deze gelijk is aan de streefwaarde.

Streefwaarde: bij minstens 80% van projecten in de openbare ruimte willen we minimaal 1 klimaatlabel stijgen.

Acties 2025

Aantal acties: 2

01. We leggen regelgeving voor aan de raad op gebied van afval-, grond- en regenwater

Het is nodig om met extra regelgeving te komen op gebied van afval-, grond- en regenwater. Alleen dan kunnen we onze doelstellingen in het Water- en klimaatadaptatieplan (WeK) bereiken. Het gaat om regels over het vloerpeil, de verwerking/berging van regenwater, de behandeling van huishoudelijk afvalwater, het aansluiten of lozen van overtollig regenwater, grondwater en afvalwater op bodem, oppervlaktewater of het openbaar rioolstelsel. Deze regelgeving maakt onderdeel uit van het omgevingsplan.

02. We onderzoeken alternatieven voor het opleggen van rioolheffingen

We hebben nu een gecombineerde rioolheffing voor afvalwater, hemelwater en grondwater. Deze heffing leggen we op aan de gebruiker van een perceel en baseren we op de geloosde hoeveelheid afvalwater. Dit stellen we gelijk aan het drinkwaterverbruik. Tot en met 500 m³ drinkwaterverbruik hanteren we een vast tarief. We onderzoeken, onder andere in afstemming met woningbouwcorporaties, een aantal alternatieven voor het opleggen van een rioolheffing. Deze leggen we voor aan de raad.

03. Enschede is groen en biodivers

We moeten Enschede verder vergroenen en biodiverser maken om Enschede aantrekkelijk, gezond en leefbaar te houden naar de toekomst toe. Dit om ook de balans te houden met de verstening en verdichting van Enschede vanuit bijvoorbeeld de woon-, energietransitie, mobiliteits- en werklocatie opgaven. Dit doen we vanuit de ambitie: Enschede één groot groen park. Waarbij het prachtige groene landelijke gebied via unieke groene invalswegen, wiggan, (stads)parken, groene wijken en dorpen en een vergroende singel naadloos overgaat in een sterk vergroend centrum. Een groen park dat ruimte biedt aan mens, plant en dier. We streven daarbij naar een meer natuurlijk evenwicht, waarin plagen als de eikenprocessierups of invasieve dier- en plantsoorten minder kans krijgen.

03.01 Samen zorgen we voor een groene omgeving met meer planten en dieren

We gaan hier aan werken via drie lijnen: Beter zorgen voor het bestaande groen (beschermen), het verbeteren van de inrichting van het groen (benutten) en meer groen toevoegen aan Enschede bij elke nieuwbouw- en herinrichtingproject (bouwen).

Acties 2025
Aantal acties: 5
01. We actualiseren het Groenambitieplan Enschede (GAP) Conform onze Financiële verordening actualiseren we het uitvoeringsprogramma van het GAP. Ook geven we binnen het GAP meer handen en voeten aan het vergroten van de biodiversiteit. We leggen de prioriteiten voor 2026 en verdere jaren voor aan de raad.
02. We vergroenen de binnenstad (Groenambitieplan Enschede) We maken een plan voor het vergroenen van de binnenstad, samen met inwoners, ondernemers en instellingen. Dit plan leggen we voor aan de raad.
03. We vergroenen het Van Heekplein We maken een ontwerp voor het vergroenen van het Van Heekplein. Dit is de vervolgstap op het tijdelijk vergroenen van dit plein. Het ontwerp stellen we op samen met inwoners, ondernemers en instellingen. Daarbij nemen we ook aanpassingen mee rond verhardingen en water. We zijn in 2024 gestart met het participatieproces. We leggen het plan voor aan de raad.
04. We maken een groene visie op de parken We maken een groene visie op de parken in Enschede als uitwerking van het Groenambitieplan Enschede. Hiermee zijn we, samen met de beheercommissies van de parken, in 2024 gestart. We sluiten waar mogelijk aan op bestaande visies en plannen. We leggen het resultaat, in welke vorm dan ook, voor aan de raad.
05. We voeren de visie Landelijk Gebied uit We geven uitvoering aan de visie 'Landelijk gebied'. We werken daarbij aan het behoud en de versterking van de natuur en het landschap. We zetten instrumenten in zoals de gebiedsgerichte aanpak en het Natuur- en Landschapsplan. In de visie landelijk gebied hebben we onze ambities meetbaar gemaakt in opgaven. Zo liggen er opgaven voor bloemrijke randen, duurzaam bermbeheer, het planten van 170.000 bomen extra en het beheer van groenstructuren. Ook maken we een actieplan voor de versterking van houtwallen. Vanuit de Gebiedsgerichte Aanpak Landelijk Gebied leggen we gebiedsverkenning Driene voor aan de raad voor vaststelling van de kaders voor de gebiedsagenda Driene.

04. Enschede is circulair

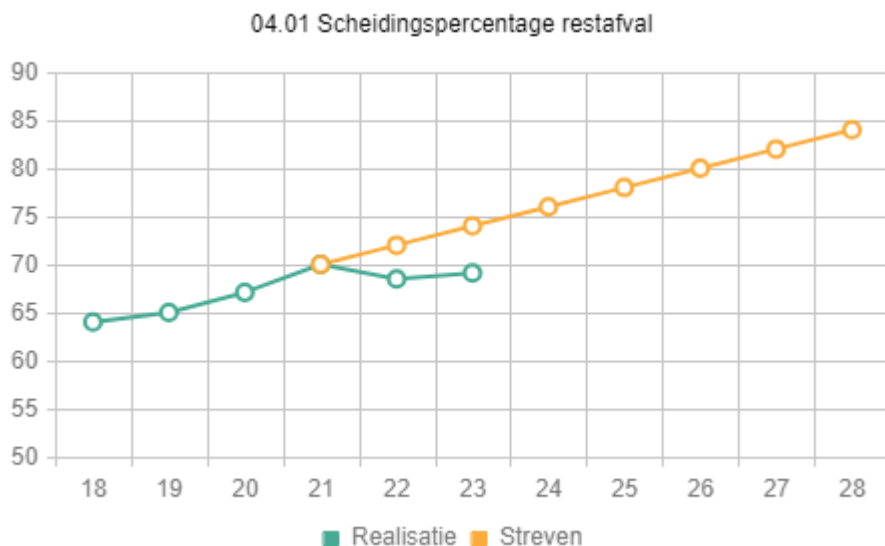
In 2050 heeft Nederland een volledig circulaire economie. Dit betekent dat we zuiniger en slimmer om moeten gaan met grondstoffen.

04.01 We hergebruiken producten en materialen zodat grondstoffen hun waarde behouden

In Enschede richten we ons op vier gebieden: ondernemers moeten meer circulair ondernemen, afval wordt grondstof, ondernemers en kennisinstellingen werken samen op circulaire economie en onze gemeentelijke inkoop is circulair

Indicatoren

Aantal indicatoren: 2

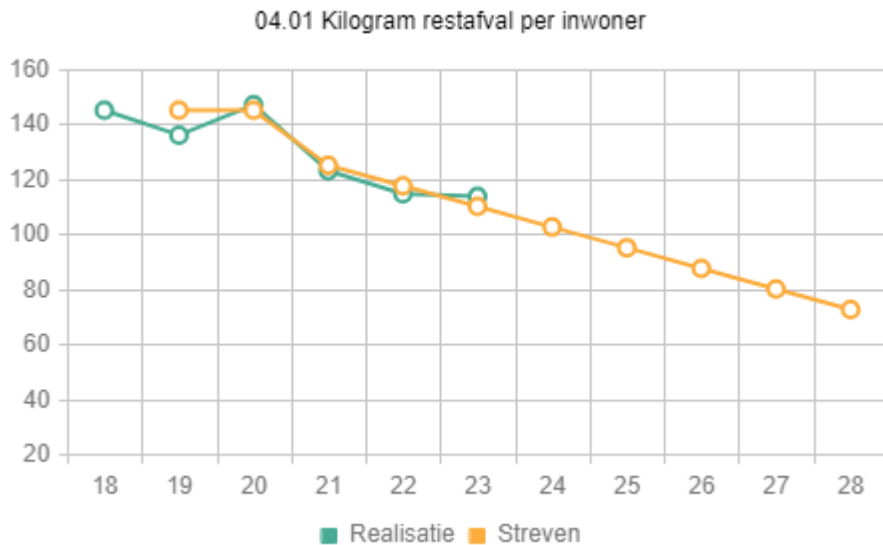

Toelichting

In deze grafiek is te zien welk percentage van het ingezamelde huishoudelijk afval gescheiden wordt aangeboden. Hoe beter het huishoudelijk afval wordt gescheiden, hoe meer we kunnen inzetten op hergebruik, recycling en terugwinning van grondstoffen. Bron: Gegevens afvalinzamelaars met bewerking door gemeente Enschede.

Streefwaarde: het streven is gebaseerd op de Afvalbeleidsvisie (2011) en de Grondstoffenvisie (2015). Samen met de doelstelling voor het aantal kilogram per inwoner per jaar is het streven voor 2030 een scheidingspercentage van circa 90%. Hiermee volgen we het landelijk beleid op het gebied van afvalinzameling en verwerking.

Toelichting

Deze grafiek laat zien hoeveel kilogram huishoudelijk restafval jaarlijks per inwoner wordt aangeboden aan Twente Milieu. Hoe beter we het huishoudelijk afval scheiden, hoe minder restafval vrijkomt. We kunnen dan meer inzetten op hergebruik, recycling en terugwinning van grondstoffen. Bron: Twente Milieu

Streefwaarde: het streven is gebaseerd op de Afvalbeleidsvisie (2011) en de Grondstoffenvisie (2015). Met als stip aan de horizon de regionale doelstelling uit Afvalloos Twente: 50 kilogram restafval per inwoner per jaar in 2030. We volgen hiermee ook het landelijk beleid op het gebied van inzameling en verwerking van huishoudelijk afval.

Acties 2025

Aantal acties: 1

01. We heroverwegen het afvalbeleid in het kader van ruimtelijke ontwikkelingen

We leggen een discussienota voor aan de raad over de wijze van afvalinzameling. Het gaat om een afweging tussen bovengronds inzamelen (door middel van afvalcontainers) en ondergronds inzamelen (in verband de schaarste aan ruimte).

Bijdrage verbonden partij: Twence

Maatschappelijk rendement:

Draagt bij aan de taak van de gemeente om te voorzien in een doelmatig beheer van afvalstoffen door de verbranding van restafval. Met het vergisten van GFT-afval, de productie van duurzame energie en het terugwinnen van grondstoffen draagt Twence ook bij aan de gemeentelijke duurzaamheidsdoelstellingen.

Wat gaan we doen voor de Strategische opgave: Aantrekkelijk Enschede ?

De opgave “aantrekkelijk Enschede” gaat over de economische veerkracht van Enschede en is echt een ontwikkelopgave. In deze opgave zit de woningbouwopgave, groei van banen, goede voorzieningen, innovatie en een beweging naar een groene economie. Om

economisch veerkrachtig te blijven als stad, om de dalende beroepsbevolking te keren en om voldoende mensen te hebben om alle banen te vervullen moeten we meer mensen aantrekken en vasthouden. Hiervoor moeten we werken aan een betere bereikbaarheid van banen, vasthouden van talent en hebben we oog voor de bestaande stad.

05. Enschede heeft veel baankansen

We willen Enschede economisch versterken. In regionaal verband steunen wij de Agenda van Twente. Op deze manier kunnen we kwalitatief groeien, baankansen bieden voor iedereen en daardoor ook sociale problemen beter het hoofd bieden. Eerste prioriteit om dit voor elkaar te krijgen is het vergroten van de bereikbaarheid van banen. Dit doen we op verschillende manieren: kortere reistijden naar aanliggende gebieden met banen, een betere interne bereikbaarheid, een sterkere verwevenheid/relatie met naastliggende economische centra (ook over de grens) en meer banen in de stad zelf.

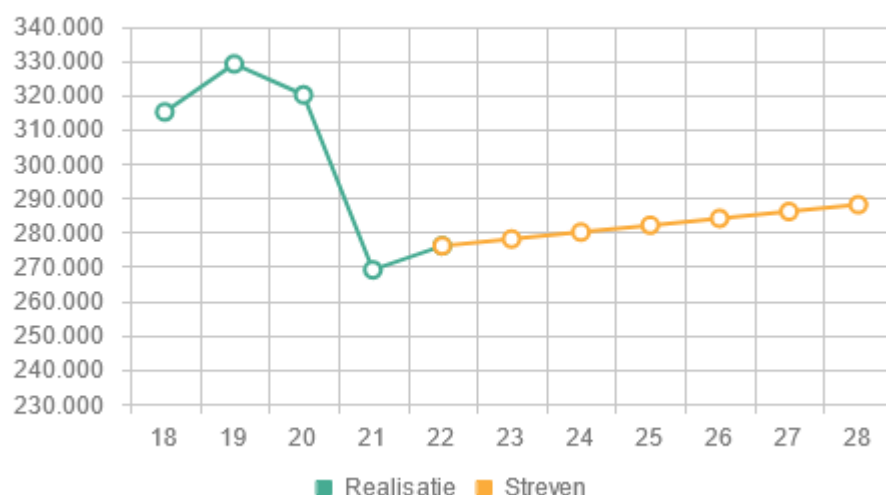
05.01 Enschede/Twente is meer verbonden met aanliggende economische centra (agglomeratiekracht)

Het beter verbinden van Enschede met aanliggende economische centra (Zwolle en Munster) is van belang om de euregionale agglomeratiekracht te versterken. Er komen meer banen beschikbaar binnen een redelijke reisafstand. Hierdoor kunnen meer mensen aan het werk en kan hier opgeleid talent in Enschede blijven wonen en elders werken. Van met name HBO- en universitair opgeleide mensen is bekend dat die verder willen reizen voor hun werk. Voor dit alles hebben we een betere externe bereikbaarheid (lobby op kortere reistijden), een betere interne bereikbaarheid (denk hierbij bijvoorbeeld aan een zo kort mogelijk voor- en natransport naar de OV knooppunten en werklocaties) en een verdere verweving van kennis en bedrijven met onze burens in Duitsland nodig (vergroting van het daily urban system).

Indicatoren

Aantal indicatoren: 2

05.01 Aantal bereikbare banen binnen redelijke reisafstand

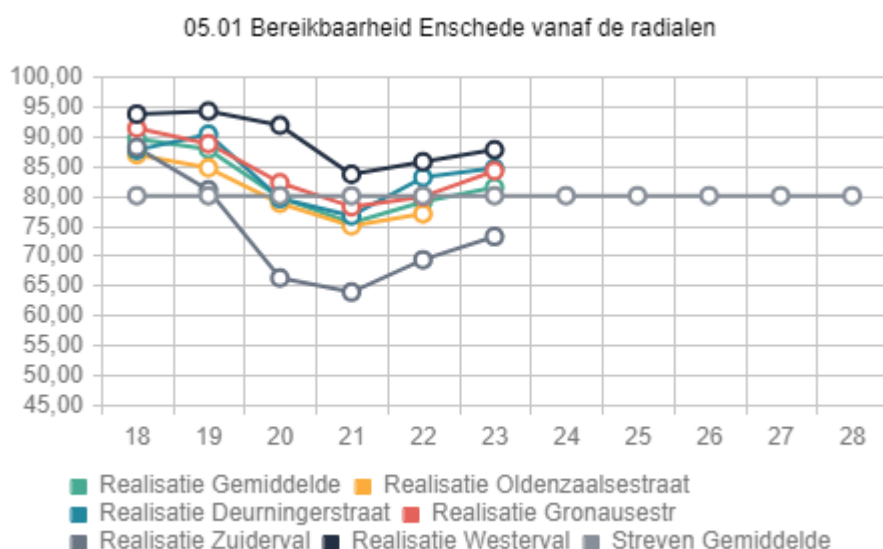

Toelichting

In deze grafiek is te zien hoeveel banen binnen een redelijke reisafstand (1,5 uur) bereikbaar zijn voor de inwoners van Enschede. Hierbij is geen rekening gehouden met filedruk en de banen in Duitsland. Hoe meer bereikbare banen, hoe meer baankansen voor de Enschedese

inwoners. Bron: Atlas Research.

Streefwaarde: landelijk wordt verwacht dat de banen blijven groeien met 0,8% de komende 2 jaar (UWV arbeidsmarktprognose 2022-2023). Dit percentage is in deze grafiek doorgetrokken naar de komende 5 jaar. De effecten van een snellere treinverbinding tussen Zwolle, Enschede en Munster zijn de komende jaren nog niet aan de orde. Daarom gebruiken we alleen de autonome banengroei als basis voor het streven.

Toelichting

Om Enschede goed te verbinden met aanliggende economische centra is een goede first en last mile erg belangrijk. Of anders gezegd: hoe snel kom je Enschede in of uit met de auto? Om dit te meten is een bereikbaarheidsindicator samengesteld. Dit is een indexcijfer van de reistijden over een aantal invalswegen naar het centrum van Enschede. Een lagere waarde betekent dat de reistijd ten opzichte van 2011 verbeterd is.

In de coronajaren was het rustiger op de weg en was de bereikbaarheid beter. Inmiddels neemt het verkeer weer toe en gaan de bereikbaarheidswaarden weer richting het niveau van 2019. Bron: NDW

Streefwaarde: het doel is om de bereikbaarheid van Enschede te verbeteren. Om dit te volgen bepalen we jaarlijks de reistijd op de radialen. Radialen zijn de wegen die vanuit het middelpunt, het centrum van onze stad vertrekken in alle richtingen. Het jaar 2011 gebruiken we als referentie en krijgt de waarde 100. Door de verbetering van de reistijd hebben we onze ambitie in 2015 verhoogd en verlaagden we de streefwaarde naar 80.

Acties 2025

Aantal acties: 2

01. We liquideren de Gemeenschappelijke Regeling Regionaal Bedrijventerrein

De Gemeenschappelijke Regeling Regionaal Bedrijventerrein (GR) heeft vrijwel alle kavels uitgegeven. Daarom gaan de deelnemers, waaronder de gemeente Enschede, de GR liquideren. We leggen het liquidatieplan van de Gemeenschappelijke Regeling Regionaal Bedrijventerrein (Almelo) voor aan de raad voor een zienswijze. We geven vervolgens, via onze rol in het Dagelijks Bestuur van deze GR, sturing aan de afwikkeling van de liquidatie.

02. We maken een voorstel over deelname in de ontwikkeling van XL Business Park II

Gemeente Almelo werkt aan de ontwikkeling van XL Business Park II. Zij koerst erop om het omgevingsplan van dit nieuwe terrein in 2024 in procedure te brengen. De Twentse gemeenten moeten daarom een standpunt innemen over de financiële participatie en daarbij behorende rechtsvorm voor het terrein. We komen met een voorstel over (wel of niet) deelnemen in deze ontwikkeling.

Bijdrage verbonden partij: XL Businesspark Twente/Regionaal Bedrijventerrein Twente (RBT)

Maatschappelijk rendement:

De ontwikkeling en uitgifte van XL Businesspark draagt bij aan de regionale groei van bedrijven en het creëren van nieuwe banen. Een deel van deze banen kan door Enschedeërs worden ingevuld. Ook worden indirect banen gecreëerd door het versterken van de logistieke sector in Twente.

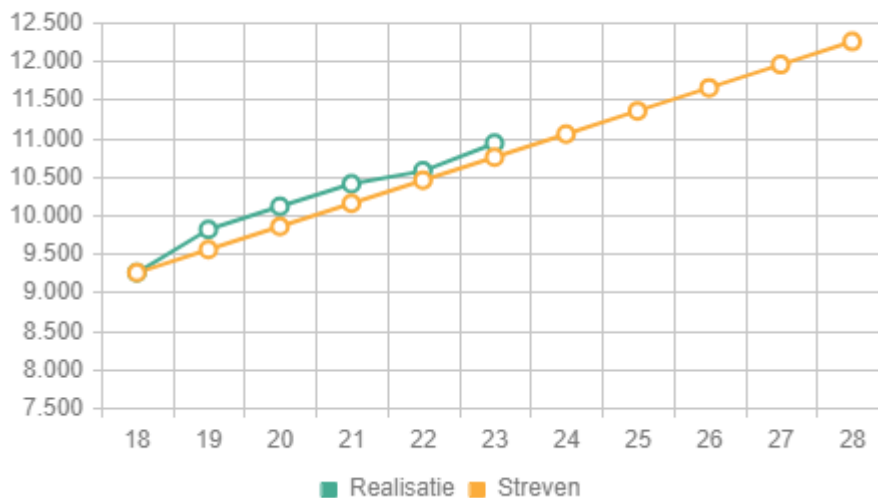
05.02 In Enschede groeien de banen op de toplocaties

Op de toplocaties Kennispark, binnenstad/stadscampus en Technology Base faciliteren wij de vestiging van bedrijven en de groei van banen. In de binnenstad groeien de banen in met name de horeca en detailhandel. De stadscampus, Kennispark en Technology Base gaan zorgen voor een internationaal aantrekkelijk profiel van onze stad en regio, een meer diverse economie, bieden een nieuwe inspirerende werkomgeving en dragen daarmee ook bij aan het aantrekken en vasthouden van talent.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 3

05.02 Aantal banen Kennispark

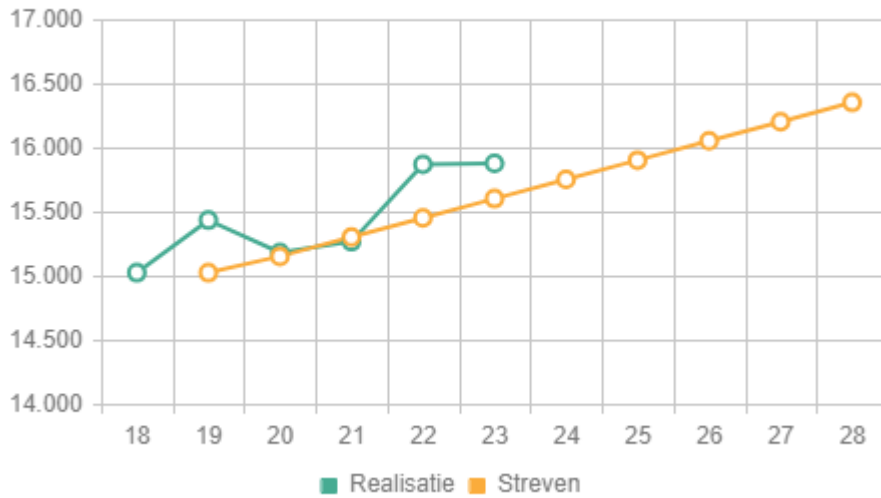

Toelichting

In deze grafiek zien we de ontwikkeling van het aantal banen op Kennispark. Kennispark beslaat de gebieden: UT, Business and Science Park en Twente Village. Bron: Vestigingenregistratie gemeente Enschede

Streefwaarde: we streven naar een banengroei van 300 banen per jaar op de toplocatie Kennispark. Dit streven is gebaseerd op de prognose van Buck Consultants uit 2020 dat de kennisintensieve banen op Kennispark tot 2030 met 1.800 gaan toenemen over een periode van 10 jaar. Dit betekent een groei van 180 banen per jaar. Hiernaast verwachten we ook dat de banen in de sector "onderwijs en onderzoek" verder groeien de komende jaren (denk aan de UT, het Fraunhoferinstituut). Afgerond komen we dan uit op 300 banen per jaar.

05.02 Aantal banen binnenstad/stadscampus

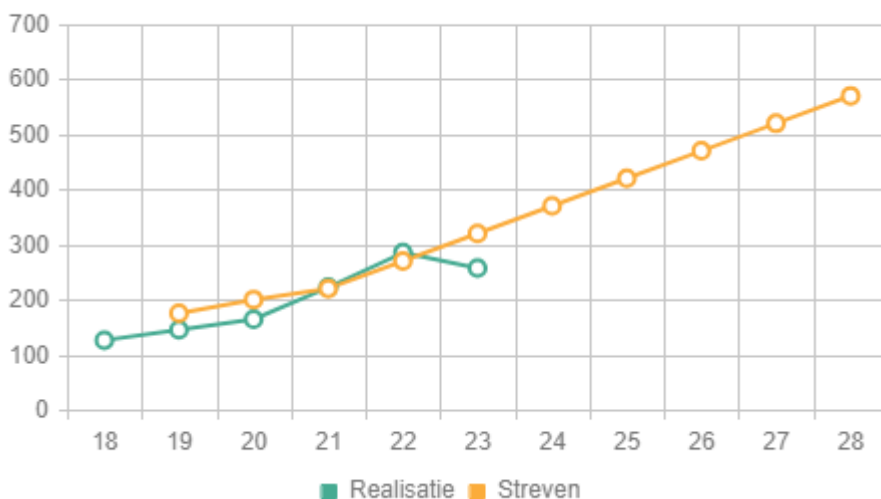

Toelichting

In deze grafiek staan het aantal banen van de toplocatie binnenstad: het kernwinkelgebied, de kantoorlocatie Stationsomgeving (inclusief Centrumkwadraat) en de kantoorlocatie Stadsweide (inclusief het voormalige ziekenhuis aan het Ariënsplein). Bron: Vestigingenregistratie gemeente Enschede

Streefwaarde: we streven naar een banengroei van 150 banen per jaar. Dit streven baseren we op de sterker wordende functie van de binnenstad in de Euregio (voorzieningen, nieuwe bioscoop, vernieuwing van winkels en horeca) en de ontwikkeling van de stadscampus en Centrumkwadraat met woon/werkfuncties, onderwijs, bedrijvigheid en diensten.

05.02 Aantal banen vml. Vliegveld

Toelichting

Deze grafiek laat de ontwikkeling van het aantal banen op de toplocatie "luchthaven" zien. Het betreft de banen op de werklocaties van de voormalige luchthaven:

- Technology Base
- Deventer Poort
- de werkparken van Van Eck

Bron: Vestigingenregistratie gemeente Enschede

Streefwaarde: we streven naar een banengroei van 50 banen per jaar vanaf 2021. Er zijn namelijk nog veel hectares beschikbaar voor groei van bedrijvigheid op deze toplocatie.

Acties 2025
Aantal acties: 4
<p>01. We verkennen de realisatie van een parkeergarage Kennispark</p> <p>We verkennen scenario's om op Kennispark een parkeergarage aan de Hengelosestraat te realiseren. We lopen daarmee vooruit op de nieuwbouw van bedrijfsgebouwen op dezelfde locatie. Zo vergroten we de druk op de markt om daadwerkelijk te gaan bouwen. Ook bieden we met een parkeergebouw het nieuwe woongebouw op Kennispark aan de Hengelosestraat een kwalitatief goede omgeving. In 2026 betrekken de bewoners dit gebouw. De resultaten van deze verkenning leggen we, samen met een voorstel, voor aan de raad.</p>
<p>02. We maken een voorstel over de oprichting van een Bedrijven InvesteringsZone Vastgoedeigenaren Binnenstad</p> <p>Vastgoedeigenaren in de binnenstad zien het positieve effect van de investeringen uit het Actieplan Binnenstad. Zij willen zich professioneel verenigen via een Bedrijven Investeringszone (BIZ) voor vastgoedeigenaren in de binnenstad. Dit stelt hen in staat een positieve bijdrage te leveren aan investeringen en samenwerking in de binnenstad. We leggen een voorstel aan de raad voor tot goedkeuring van de oprichting van deze vastgoedBIZ.</p>
<p>03. We actualiseren het Retail beleid</p> <p>We evalueren en actualiseren het Retail beleid uit 2019 en leggen dit voor aan de raad. Aanleidingen hiervoor zijn onder andere de nieuwe gebiedsprofielen voor de binnenstad, het toekomstbeeld omgevingsvisie, de uitkomsten van het koopstromenonderzoek 2024 en actuele trends en ontwikkelingen (groei online aankopen, dagelijks aanbod, toename gemakservices, enzovoort).</p>
<p>04. We onderzoeken voor Technology Base de diverse kansen en uitdagingen voor de nabije toekomst</p> <p>We gaan bezig met het uitwerken van een toekomstperspectief voor Technology Base, inclusief Twente Airport en afspraken met marktpartijen over hun rol bij de exploitatie van Twente Airport. Dit leggen we ter informatie voor aan de raad.</p>
<p>Bijdrage verbonden partij: Stichting Gebiedsorganisatie Kennispark</p> <p><u>Maatschappelijk rendement:</u> De stichting Gebiedsorganisatie Kennispark is een samenwerking tussen de Universiteit Twente, ondernemers en vastgoedeigenaren en de gemeente Enschede. De stichting heeft de opgave tot het ontplooiën van activiteiten binnen het innovatie-ecosysteem van Kennispark, zodat deze innovatiecampus een aantrekkelijke vestigingsplaats is en blijft voor zowel innovatieve bedrijven als het talent passend bij het profiel van het gebied.</p>
<p>Bijdrage verbonden partij: Technology Base</p> <p><u>Maatschappelijk rendement:</u> Technology Base/Area Development Twente (ADT) heeft de opgave het gebied van de voormalige militaire luchthaven Twente integraal te ontwikkelen tot een impuls en aanjager voor een economisch sterker en duurzamer Twente.</p>

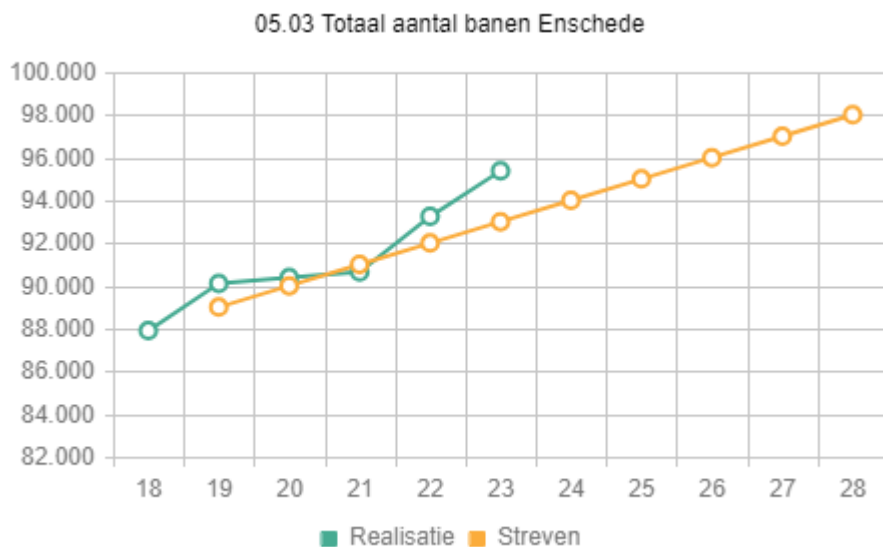
05.03 In Enschede kunnen bestaande en nieuwe bedrijven verantwoord/duurzaam/groen groeien en innoveren

De basis van onze economie zijn onze bestaande bedrijven. Voor alle bestaande en nieuwe bedrijven bieden we een goede dienstverlening, zorgen we voor ruimte om te ondernemen,

digitale bereikbaarheid, bieden we ondersteuning van netwerken voor starters, start ups en scale ups en innovatie (Novel-T), bevorderen we internationalisering, hebben we aandacht voor het arbeidsmarktbeleid en voor een aantrekkelijke werkomgeving. Met het oog op de brede welvaart is de groei van bedrijven “verantwoord/groen” en gaat niet ten koste van mens of planeet.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 2

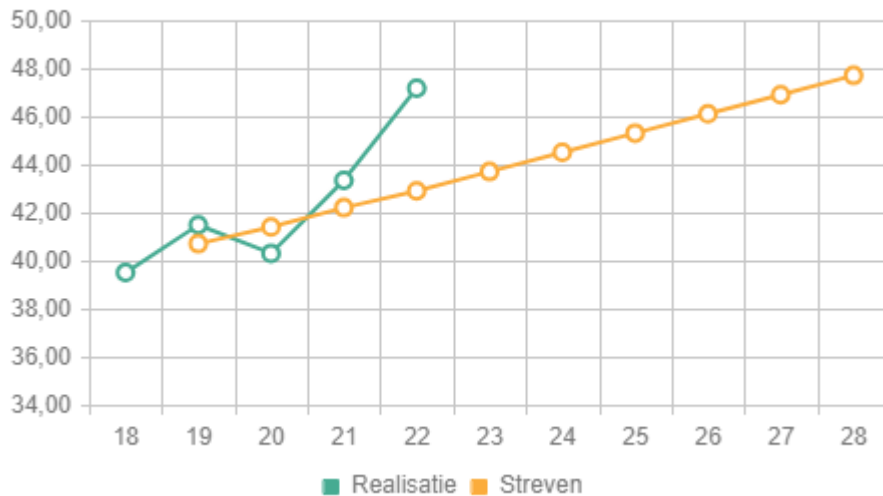

Toelichting

In deze grafiek is de ontwikkeling te zien van het totaal aantal banen in Enschede. Hoe meer banen, hoe meer baankansen voor alle Enschedeërs. De banengroei is onder andere een resultaat van inzet op bereikbaarheid van banen, toplocaties, bestaande bedrijvigheid, innovatie en van het aantrekken en vasthouden van talent. Bron: Vestigingenregistratie gemeente Enschede

Streefwaarde: bij de bevolkingsprognose van een groei naar 170.000 inwoners de komende 10 jaar hoort ook een groei in banen. In Enschede hebben we relatief weinig banen per inwoner en hebben we een relatief lage participatiegraad. Daarom streven we naar een banengroei die hoger ligt dan de groei in het aantal inwoners. Dit betekent een banengroei tussen de 10.000 en 12.500 banen de komende 10 jaar (basis: berekening Kennispunt Twente).

05.03 BRP Enschede per inwoner x €1000

Toelichting

In deze grafiek is de ontwikkeling van het bruto regionaal product (BRP) van Enschede te zien. Het BRP zegt iets over de samenstelling van de economische sectoren in een gemeente en de toegevoegde waarde per baan. Innovaties kunnen leiden tot een groei van het BRP. Bron: Centraal Bureau Statistiek (CBS) en LISA werkgelegenheidsregister

Streefwaarde: het streven is het BRP harder te laten stijgen dan de landelijke prognose (een stijging van 1,8% per jaar vanaf 2018, bron: CPB). We willen met ontwikkelingen op de toplocaties, ondersteuning van innovatie en inzet op goede voorzieningen een sterkere samenstelling in sectoren te krijgen en meer toegevoegde waarde per baan.

Acties 2025

Aantal acties: 5

01. We stellen visies op voor De Reulver en Euregio Bedrijvenpark

We werken op basis van de gebiedsagenda's verder aan de toekomstbestendigheid van bedrijventerreinen De Reulver en Euregio Bedrijvenpark. Daarbij werken we samen met ondernemers en pandeigenaren aan een toekomstvisie voor beide terreinen. Beide toekomstvisies leggen we ter besluitvorming voor aan de raad.

02. We bereiden de ontwikkeling van een nieuw bedrijventerreinen voor

We werken de meest geschikte locaties voor een nieuw bedrijventerrein verder uit. Dit doen we op basis van het uitgevoerde locatieonderzoek. We informeren de raad over de voortgang.

03. We actualiseren het uitgiftebeleid bedrijfskavels

We actualiseren het uitgiftebeleid voor bedrijfskavels en leggen dit ter besluitvorming voor aan de raad. Na actualisatie sluit het beleid (weer) goed aan op de geldende beleidskaders en ambities. Het gaat daarbij om de Ontwikkelagenda Economie 2024, de Kantorenvise, de visie Werklocaties, de Omgevingsvisie, de Energievisie, het Groenambitieplan, het Water- en Klimaatadaptatieplan, het Beleidskader Circulaire Economie, de Regionale Energie Strategie en de Provinciale Programmeringsafspraken Bedrijventerreinen (2023-2027). Het uitgiftebeleid maakt na de actualisatie onderscheid tussen de uitgifte van kavels op bedrijventerreinen en van kavels op kantoorlocaties.

04. We actualiseren het erfpachtbeleid voor bedrijven

We gaan een nieuw erfpachtbeleid opstellen voor bedrijfsterreinen. Ruimte is in Enschede en in Nederland een schaars goed. Er wordt een discussienota aan de raad voorgelegd die de basis vormt voor het nieuwe erfpacht beleid.

05. We formuleren een Projectafwijkingbesluit (PAB) Vliegveld Twenthe Evenemententerrein (VTE)

We bereiden de omgevingsvergunning 'PAB VTE 2024' voor (Projectaanpassingsbesluit Vliegveld Twenthe Evenementenlocatie). Dit doen we via een uitgebreide voorbereidingsprocedure. Deze omgevingsvergunning leggen we voor aan de raad.

Bijdrage verbonden partij: Twente Board

Maatschappelijk rendement:

Twente is een ondernemende regio met een krachtig technologisch profiel en internationale ambitie. Twente Board zet zich in voor een sterk Twents bedrijfsleven. Ze leggen de focus op drie maatschappelijke thema's om Twente op te positioneren;

1. duurzaamheid & circulariteit
2. slimme energie
3. innovatieve gezondheidszorg.

Beschikbaarheid van talent, goede bereikbaarheid en een goed woon-, werk- en leefklimaat zijn randvoorwaarden om te kunnen excelleren op deze maatschappelijke thema's. En om een sterk bedrijfsleven te behouden.

Twente Board heeft 2 belangrijke investeringsprogramma's die naast elkaar draaien. De Regio Deal en de Agenda voor Twente. De Agenda voor Twente is het fundament, de Regio Deal is de versneller.

06. Talent wordt aangetrokken, vastgehouden en ontwikkeld

De beroepsbevolking in Enschede en Twente gaat dalen in de komende decennia. Dit kan er toe leiden dat bedrijven op de langere termijn gaan verplaatsen naar gebieden met meer potentiële werknemers. Daarom moet Enschede kwalitatief groeien om veerkrachtig te blijven als stad.

Over 10 jaar is het inwonertal gegroeid naar 170.000 inwoners. Al het talent is belangrijk voor de Enschedese/Twentse economie, maar vraagt om verschillende aanpakken. Het praktisch geschoold talent werkt veelal op de plek waar ze wonen en daarom koesteren we deze grote, waardevolle groep en zetten we in op ontwikkeling van deze groep. Het werken aan dit deel van de opgave hangt heel erg samen met het arbeidsmarktbeleid vanuit de opgave "inclusief Enschede".

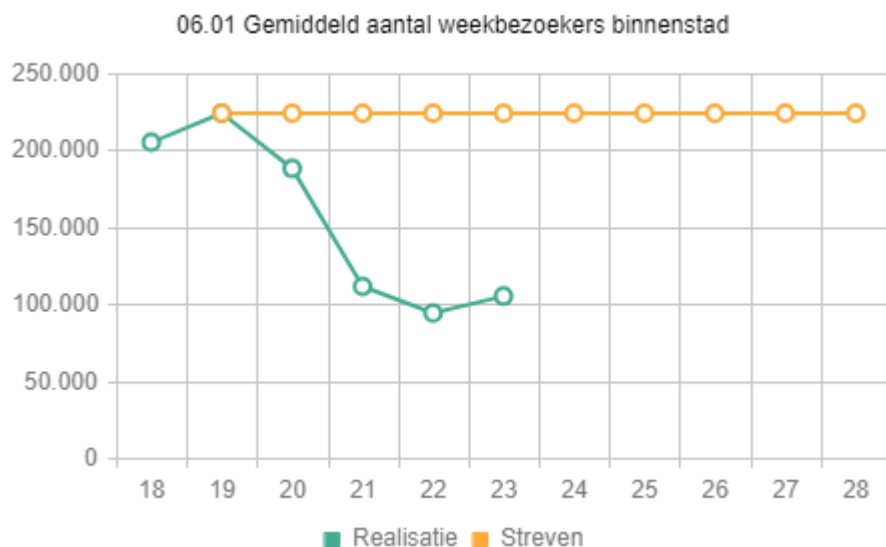
Voor de theoretisch geschoolden is de aanpak meer gericht op het aantrekken en vasthouden. We zien dat deze groep flexibeler is in het bepalen van hun woon- en werkplek. Bijvoorbeeld jongeren trekken wel naar Enschede om hier te studeren, maar verhuizen daarna naar een grotere stad. De bereikbaarheid van banen speelt hierbij een grote rol. Vandaar dat er inzetten op meer baankansen in onze stad/regio en aantrekkelijke en diverse voorzieningen.

06.01 De stedelijke voorzieningen zijn divers en attractief voor inwoners en bezoekers (nationaal en internationaal)

Een aantrekkelijke stad heeft een bruisende binnenstad, goede culturele voorzieningen, evenementen en voorzieningen. De stad is verrassend en heeft mogelijkheden voor creatieve broedplaatsen.

Indicatoren

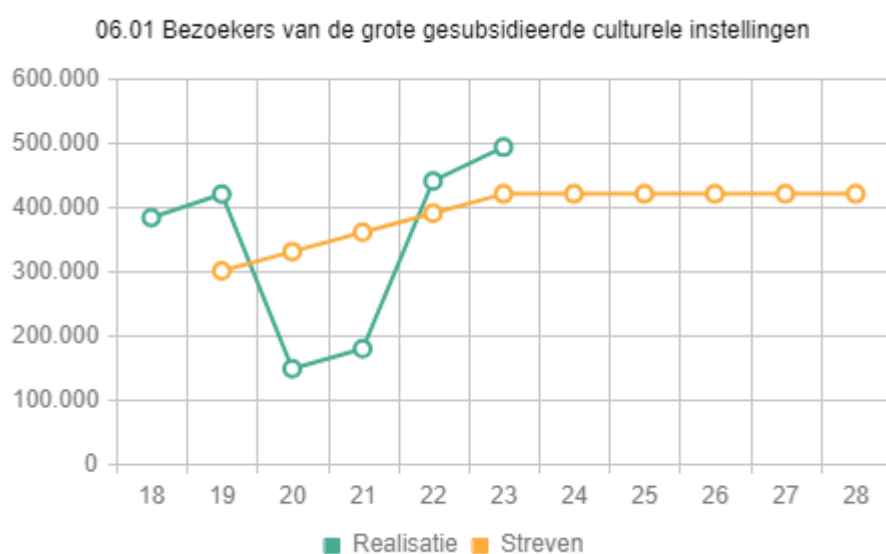
Aantal indicatoren: 2

Toelichting

Deze indicator betreft het gemiddeld aantal bezoekers per week aan de binnenstad tijdens winkeltijden. De tellingen zijn gebaseerd op de jaarlijkse handmatige tellingen van Locatus in het voorjaar (april). Voor de jaren 2018-2020 baseren we de tellingen op de wifitellingen in de binnenstad (omgerekend naar winkeltijden zodat het vergelijkbaar is met de tellingen van Locatus). Bron: Locatus, Bureau RMC voor de tellingen in 2018-2020

Streefwaarde: we verwachten dat het aantal bezoekers aan de binnenstad vanaf 2022 weer langzaam toeneemt. Aan de ene kant omdat we geen coronabeperkingen meer hebben. Aan de andere kant omdat we verwachten dat met de plannen voor de binnenstad er ook meer bezoekers komen om te werken, ontmoeten of recreëren. Als streven houden we een herstel aan van de bezoekersaantallen naar het niveau van 2019 (niveau voor corona).

Toelichting

In deze grafiek zien we de betalende bezoekersaantallen voor het Wilminktheater, Metropool, Concordia, Museumfabriek en het Rijksmuseum. Bron: De grote culturele instellingen (op basis van de ticketverkoop).

Streefwaarde: het bezoek aan de culturele instellingen komt langzaamaan weer op gang na corona. Deze bezoekersaantallen worden behaald door programmering binnen de locatie en door buitenprogrammering. De verwachting is dat dit aanbod verder stijgt. We streven naar een bezoekersaantal gelijk aan het aantal in 2019.

Acties 2025
Aantal acties: 3
01. We evalueren het beleid voor Amateurkunst We gaan het huidige beleid Amateurkunst evalueren. Op basis van de evaluatie wordt bepaald welke instrumenten worden ingezet of aangepast. Een van die instrumenten is de subsidieverordening Amateurkunst. We leggen de herziening van het beleid Amateurkunst voor aan de raad
02. We stellen een planologisch kader op voor creatieve broedplaatsen In het nieuwe cultuurbeleid staat dat we meer ruimte willen geven aan experimenten. Daarom is er een planologische uitwerking nodig voor creatieve broedplaatsen. Dit kader geeft aan op welke plekken in de stad we ruimte willen geven aan broedplaatsen en wat er op die plekken mogelijk is. Dit kader leggen we voor aan de raad.
03. We maken een plan van aanpak voortgang Deltaplan Talent We gaan naar de raad met een plan hoe we uitvoering willen geven aan de opgave om talent aan te trekken en te behouden. Dit plan maken we in nauwe samenwerking met de gemeente Almelo, Hengelo en Twente Board Development.
Bijdrage verbonden partij: GR Recreatieschap Twente <u>Maatschappelijk rendement:</u> De GR Recreatieschap Twente is een organisatie die namens de 14 Twentse gemeenten tot doel heeft het bevorderen van totstandkoming en instandhouding van publieke recreatieve/toeristische infrastructuur in Twente. Het gaat dan om het routenetwerk voor wandelen, fietsen, paardrijden en mountainbiken en de drie recreatieplassen het Rutbeek, het Hulsbeek en het Lageveld. Daarnaast zorgen zij voor de aanleg, onderhoud en beheer van publieke recreatieve/toeristische voorzieningen die hetzij op zichzelf, hetzij in routeverband, hetzij door opname in arrangementen, een bovenlokaal karakter hebben.
Bijdrage verbonden partij: Twentse Schouwburg <u>Maatschappelijk rendement:</u> De Twentse Schouwburg N.V. (Wilminktheater en Muziekcentrum Enschede) vormt een belangrijke culturele voorziening voor de gemeente Enschede en omgeving. De onderneming exploiteert vier gebouwen met samen zes podia in het centrum van Enschede, te weten: het Wilminktheater, het Muziekcentrum, de Grote Kerk en De Kleine Willem. Op jaarbasis biedt de organisatie momenteel circa 350 – 380 voorstellingen en concerten aan met circa 135.000 bezoekers per jaar. Daarnaast is er meer aandacht voor de verbindende rol van Wilminktheater en Muziekcentrum Enschede binnen de Twentse samenleving, verbinding tussen publiek en podia en ook tussen de Twentse podia onderling.

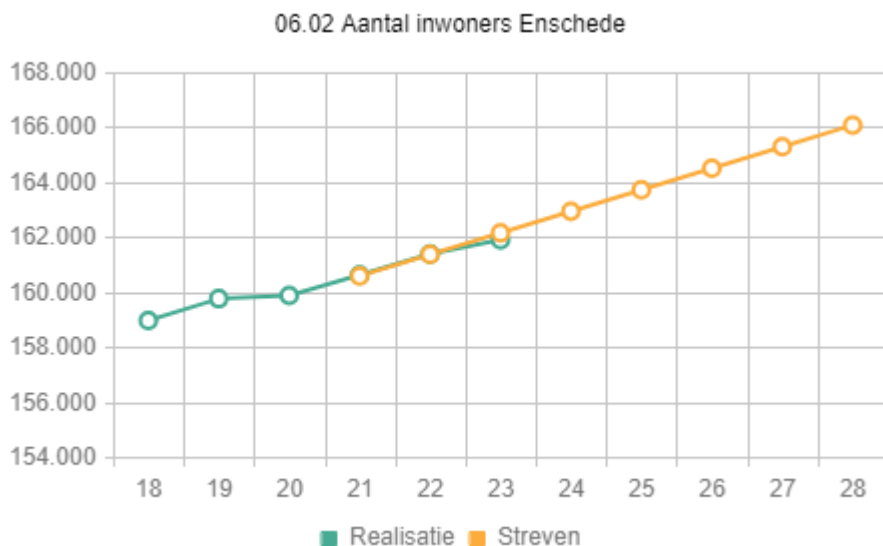
06.02 De nieuwe woonmilieus zijn attractief, betaalbaar en toekomstbestendig

Dit subdoel betreft de nieuwbouwoopgave van onze stad. Deze nieuwbouwoopgave is gericht op dat wat we bouwen past bij de mensen die er gaan wonen. Daarbij zoeken we expliciet naar de balans tussen de bestaande behoefte aan betaalbare en bereikbare woningen voor Enschedeërs en woningen voor de nieuwe inwoners die we welkom heten in onze stad. We

willen hiermee de opgaves omtrent doorstroom, het vasthouden van talent en de woonzorgvraag oplossen. Voldoende en bereikbare betaalbare woningen is een uitgangspunt, waarbij de nieuwe richtlijnen van het Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening én de analyse van de woonbehoefte, demografie en het inkomen in Enschede leidend zijn voor het woningbouwvraagstuk. We willen passende woningen bieden voor net afgestudeerden van alle niveaus, expats en gezinnen. Als grootste stad van het oosten bieden wij een grootstedelijk woonmilieu dat passend is voor alle inkomensgroepen.

Indicatoren

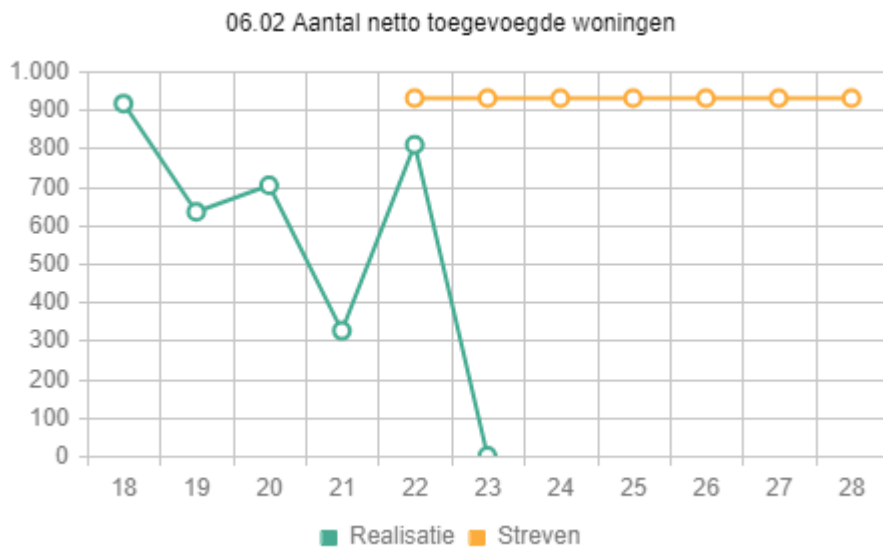
Aantal indicatoren: 4

Toelichting

In deze grafiek staat het aantal inwoners van Enschede per 1 januari van het jaar. Als Enschede een aantrekkelijke stad is, met aantrekkelijke woonmilieus en voorzieningen, groeit het aantal inwoners. Bron: CBS.

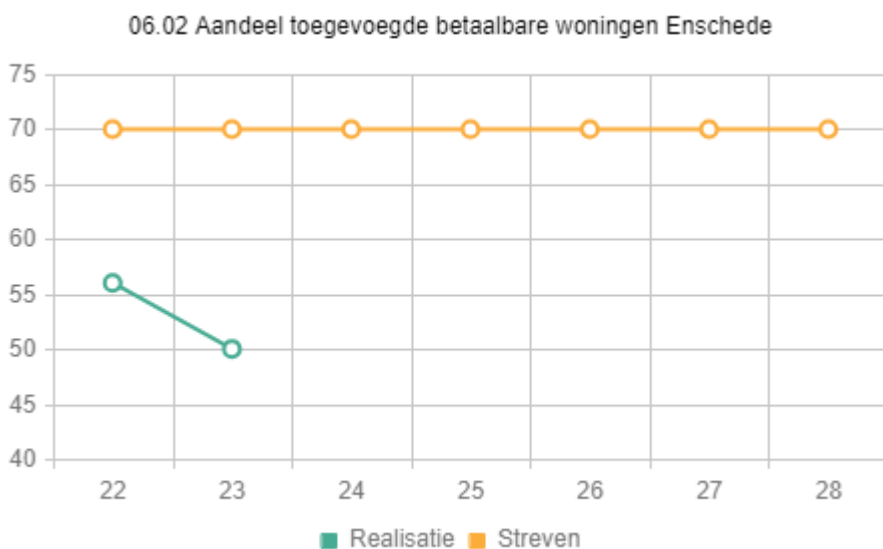
Streefwaarde: we streven naar een inwoneraantal van 170.000 in 2033. Daarmee is de streefwaarde gelijk aan de bevolkingsprognose van het CBS.

Toelichting

In deze grafiek zien we het aantal jaarlijks netto toegevoegde woningen in Enschede. Dit is nieuwbouw en transformatie minus sloop. Bron: CBS.

Streefwaarde: We streven naar een jaarlijkse netto toevoeging van 930 woningen. Dit is gebaseerd op de ambitie uit de woonvisie om netto 9.300 woningen in 10 jaar toe te voegen vanaf 2022.

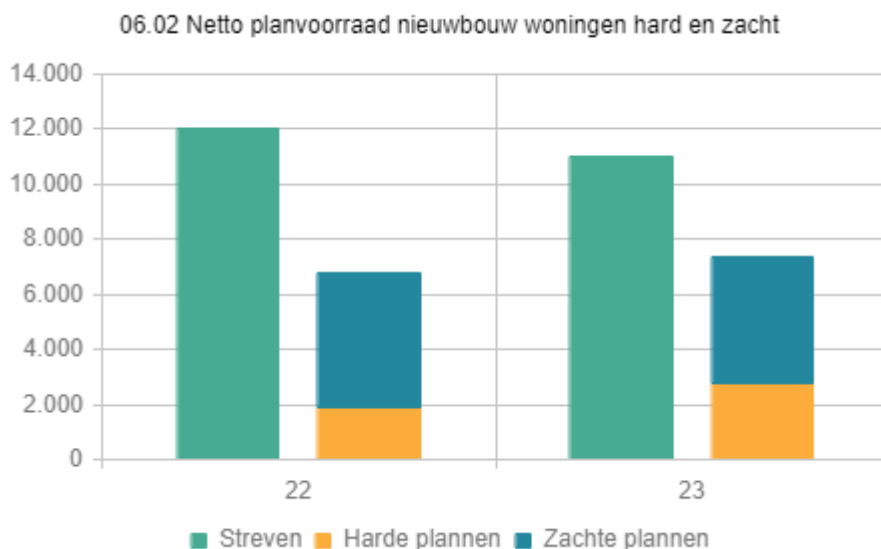
Toelichting

In deze grafiek zien we het aandeel van alle nieuwbouw koopwoningen in Enschede dat onder de landelijke grens van "betaalbaarheid" valt.

Deze grens ligt op 355.000 euro. Voor het berekenen van de verkoopprijs nemen we de WOZ waarde als basis.

Bij nieuwbouwwoningen doen we de aanname dat de WOZ-waarde 90% is van de verkoopprijs. Bron: GBT Twente

Streefwaarde: In ons woonbeleid zetten we in op betaalbaarheid en doorstroming. Hiervoor is nieuwbouw nodig in de betaalbare klasse, maar ook in de duurdere klasse. De streefwaarde voor betaalbare nieuwbouw koopwoningen is 70%.

Toelichting

In de grafiek zien we de planvoorraad per jaar, onderverdeeld in harde en zachte plannen. In onze woningbouwprogrammering maken we onderscheid tussen harde en zachte plannen. Met de bouw van woningen kan alleen maar worden gestart als een bestemmingsplan is vastgesteld / onherroepelijk is. Dit zijn de harde plannen.

Bij de zachte plannen gaat het om projecten waarvoor al overeenkomsten zijn getekend en waar alleen het bestemmingsplan nog vastgesteld moet worden.

Bron: Lijst woningbouwprogrammering gemeente Enschede. Exclusief studentenwoningen.

Streefwaarde: De ambitie om netto 9.300 woningen in 10 jaar toe te voegen is vastgelegd in de woonvisie. Het streven is om altijd ongeveer een derde – dus 3.100 woningen - aan harde planvoorraad beschikbaar te hebben.

Daarmee blijven we binnen de berekende woningbehoefte van 3.520 en daarmee binnen de zogenaamde 'ladderruimte duurzame verstedelijking'.

Wat betreft de zachte plannen is het streven uit te gaan van 130% van het totaal aan benodigde zachte plannen dus ongeveer 8.000.

Dit doen we omdat de praktijk leert dat een deel van de plannen uiteindelijk nooit gerealiseerd wordt.

Acties 2025

Aantal acties: 12

01. We herzien het grondbeleid

We actualiseren de nota Grondbeleid. We maken dit beleid passend in het kader van de Omgevingsvisie. Dit betreft men name het onderdeel 'kostenverhaal'. We leggen deze voor aan de raad.

02. We ontwikkelen het Horstmanpark als woningbouwlocatie

In 2023 hebben we het voorkeursrecht gevestigd op gronden van het op te heffen sportpark

'Wethouder Horstmanpark' en de waterbekkens. We ontwikkelen dit gebied en het sportpark als woningbouwlocatie. We voegen daar op termijn een fors aantal woningen toe. We leggen een handelingskader voor aan de raad.

03. We werken aan de Spoorzone Hengelo Enschede (SHE)

De Spoorzone Hengelo-Enschede (SHE) is een ontwikkeling die bijdraagt aan de doelen van de Regionale Stedelijke InvesteringsAgenda. We leggen een inhoudelijke verdieping van het vastgestelde ambitieplan voor de SHE voor aan de gemeenteraden van Hengelo en Enschede. Tevens voeren we met de raad het gesprek over de governance (de vorm van de samenwerking tussen de beide gemeenten) voor deze ontwikkeling.

04. We formuleren een visie voor de Driehoek Noord

De Driehoek Noord is een van de majeure projecten waarvoor de raad binnen de investeringsagenda financiële middelen heeft gereserveerd. Het gebied maakt onderdeel uit van de (hoog)stedelijke ontwikkeling binnen Centrumkwadraat. We gaan uit van een integrale gebiedsontwikkeling.

We stellen een ruimtelijk en programmatisch handelingskader en ontwikkelstrategie op voor het gebied. Dit kader leggen we voor aan de raad. Onderdeel daarvan is de reikwijdte van onze eigen rol om het gebied tot ontwikkeling te brengen.

05. We starten de planvormingsfase op voor Noord Glanerbrug

We starten de planvorming (voor woningbouw) voor in ieder geval deelplan 15 van de "oude" Vinexlocatie Eschmarke. Het resultaat daarvan is een programmatisch, stedenbouwkundig en landschappelijk handelingskader.

Afhankelijk van capaciteit nemen we ook deelgebied 16 mee. We bespreken met de raad de eerste uitkomsten van deze verkenning.

06. We formuleren een handelingskader voor de locatie Phenix

We stellen een programmatisch, stedenbouwkundig en landschappelijk handelingskader op voor de voormalige velden van voetbalvereniging 'Phenix' (aan de Zuid Esmarkerrondweg). Deze locatie willen we ontwikkelen ten behoeve van woningbouw. Dit handelingskader leggen we voor aan de raad.

07. We stellen een omgevingsplan op voor Cromhoffpark

In 2021 heeft de raad de ontwikkelvisie Cromhoff vastgesteld. We realiseren daar samen met marktpartijen circa 500 woningen. Ook voegen we in de bestaande industriële bebouwing functies toe die 'reuring' creëren.

Na oprichting van de Publiek-Private Samenwerking met marktpartijen leggen we een omgevingsplan ter inzage. Daarna leggen we dit plan voor aan de raad.

08. We stellen een handelingskader op voor de Kwinkel in Boekelo

De Kwinkel is de beste locatie voor woningbouwuitbreiding in Boekelo voor de eigen behoefte. Dit blijkt uit onderzoek (2024). We leggen een handelingskader voor aan de raad, voor het hele plangebied. Een detailuitwerking voor de eerste fase maakt daar onderdeel van uit. De ontwikkeling van de tweede fase is voorlopig niet nodig. Op basis van het vastgestelde handelingskader is het aan de eigenaren om voor de eerste fase een definitief ontwerp te maken. Dit definitieve ontwerp vormt vervolgens de grondslag is voor een omgevingsplan. Het definitief ontwerp leggen we voor aan de raad.

09. We stellen omgevingsplannen op voor 'Bouwen in de wijk III'

In 2024 hebben we de raad enkele gemeentelijke locaties voorgelegd voor (kleinschalige) woningbouw. Die locaties werken we verder uit in omgevingsplannen of buitenplanse omgevingsvergunningen (bopa's). Deze leggen we voor aan de raad. We streven ernaar dat de bouwwerkzaamheden op deze locaties zo snel mogelijk starten.

10. We stellen een visie op voor het Boulevardkwartier

We maken een visie op het Boulevardkwartier en leggen deze ter vaststelling voor aan de raad.

11. We stellen een handelingskader op voor het Maisveld aan de Ekersdijk

In de periode 2020-2024 bleek de verplaatsing van de supermarkt vanuit het centrum van Glanerbrug naar de maisveldlocatie aan de Ekersdijk financieel niet haalbaar. Dit biedt kansen voor een andersoortige invulling van het gebied met bijvoorbeeld woningbouw. We maken daarom een handelingskader voor deze locatie en leggen dit voor aan de raad.

12. We monitoren de effecten van de Wet kwaliteitsborging (Wkb)

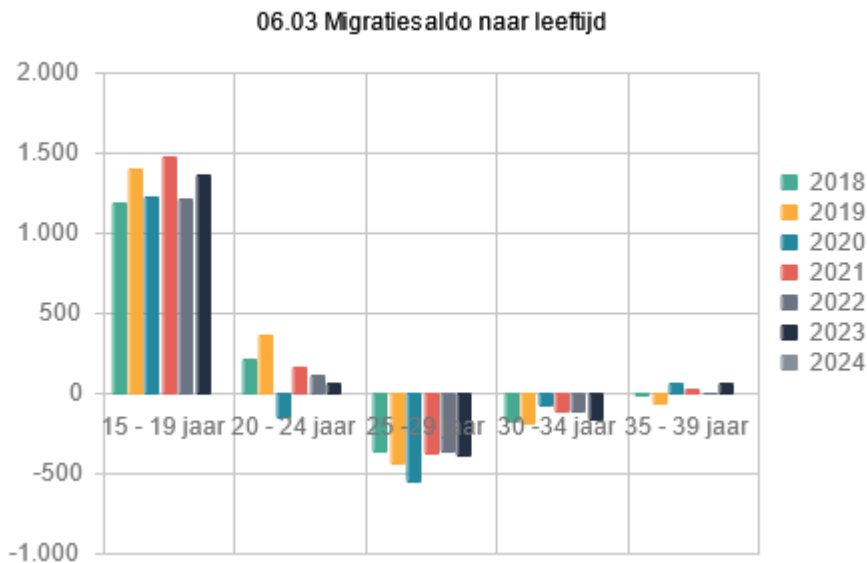
We monitoren de effecten van de Wet kwaliteitsborging (Wkb). Dat doen we op basis van 1) de landelijke monitor Omgevingswet en Wkb en 2) lokaal inzicht in de ontwikkeling van de leges met bijbehorende lasten. De Vereniging van Nederlandse Gemeenten voert deze monitor per kwartaal uit. De resultaten van de monitoring en eventuele noodzakelijke bijsturing, presenteren we in een brief aan de raad.

06.03 Talent weet waarom Enschede aantrekkelijk is om te wonen, leven en te werken

Om onze stad neer te zetten als aantrekkelijk voor talent is veel inzet nodig op positionering en profilering. Het gaat hierbij om marketing voor nieuwkomers, maar ook voor blijvers. We sluiten hierbij aan op de citymarketing: technologie, innovatie en creativiteit. Hiernaast willen we ook een welcoming city zijn voor de toenemende stroom van buitenlandse studenten en kenniswerkers. De profilering wordt verbonden met de maatschappelijke opgaven. Verder werken we samen met de kennisinstellingen en Twenteboard om samen de talentopgave vorm te geven. Als we dit alles goed doen, houden we meer HBO en universitair opgeleiden vast in onze stad en blijft onze beroepsbevolking op peil.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 3

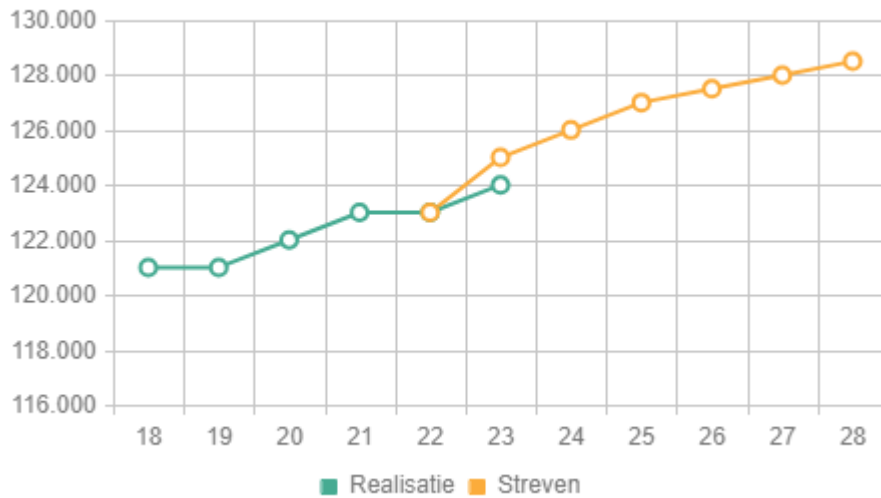
Toelichting

Deze grafiek laat het migratiesaldo zien per leeftijdsgroep. Dit is het verschil tussen het totale aantal mensen dat komt en vertrekt uit onze stad. Om de grafiek leesbaar te houden is gekozen voor de leeftijdsgroepen tussen 15 en 40 jaar. Dit zijn ook de groepen waar we ons vooral op inzetten bij de doelstelling "aantrekken en vasthouden van talent". De migratie in de leeftijdsgroep 15-19 hangt sterk samen met het aantal jongeren dat in onze stad komt studeren. Bron: Basis Registratie Personen Enschede.

Streefwaarde: we streven er naar om meer jongeren te trekken in de leeftijdsgroep 15-19 jaar. In de leeftijdsgroepen 20-40 hopen we dat er per saldo meer mensen blijven dan dat ze vertrekken uit onze stad.

06.03 Omvang Enschedese beroepsbevolking

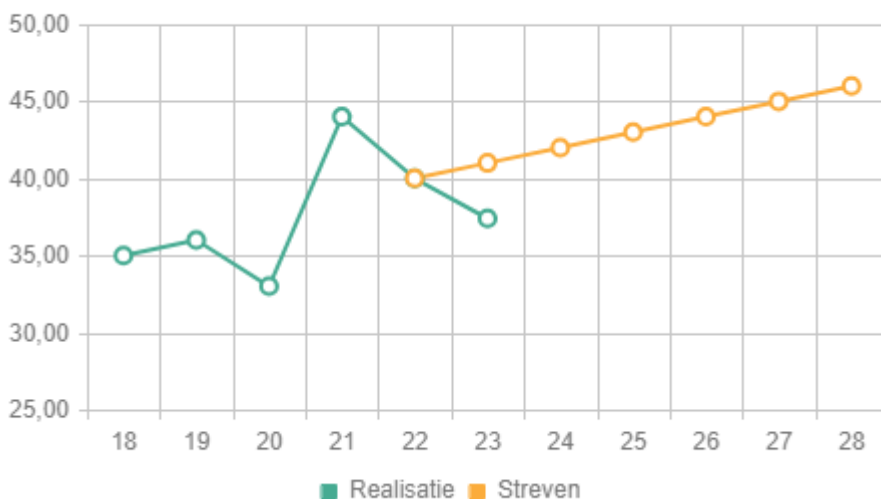

Toelichting

De potentiële beroepsbevolking (alle mensen tussen 15 en 74 jaar die werken of beschikbaar zijn voor werk) stijgt in de grote steden door de trek naar de stad. In Enschede gebeurt dit in veel mindere mate. Door maatregelen op het gebied van bereikbaarheid van banen en het vasthouden van talent hopen we de beroepsbevolking toe te laten nemen. Een groeiende beroepsbevolking (met een hoog opleidingsniveau) is een belangrijke vestigingsfactor voor bedrijven. Bron: CBS

Streefwaarde: het streven in deze grafiek is afgestemd op de verwachte bevolkingsgroei in Enschede de komende jaren. Meer inwoners betekent een grotere potentiële beroepsbevolking.

06.03 Aandeel HBO/WO opgeleiden in de Enschedese beroepsbevolking

Toelichting

In deze grafiek staat het aandeel hbo/wo opgeleiden in de Enschedese beroepsbevolking. Hbo en wo opgeleiden zijn een belangrijke factor voor groei van economie en een

aantrekkelijke stad. Bron: CBS.

Streefwaarde: Enschede heeft een relatief laag aandeel hbo/wo opgeleiden in de stad. Andere perifeer gelegen universiteitssteden hebben een aandeel hbo/wo opgeleiden van gemiddeld 50% in 2022. Enschede heeft een aandeel van 40% in 2022. We streven naar een toename van dit aandeel naar 50% in de komende 10 jaar. Hiermee komen we op het gemiddelde van de andere perifeer gelegen universiteitssteden.

Acties 2025

Aantal acties: 0

07. In Enschede kun je prettig en gezond wonen en leven

De opgave “aantrekkelijke stad” gaat naast nieuwe ontwikkelingen (vooral zichtbaar bij baankansen en talent) ook over de bestaande stad. De accenten komen daarbij vooral te liggen op gebiedsgericht werken en een vitale en leefbare stad. Aandacht voor de bestaande woningvoorraad, gezondheid, veiligheid en interne bereikbaarheid zijn onderdeel van dit doel.

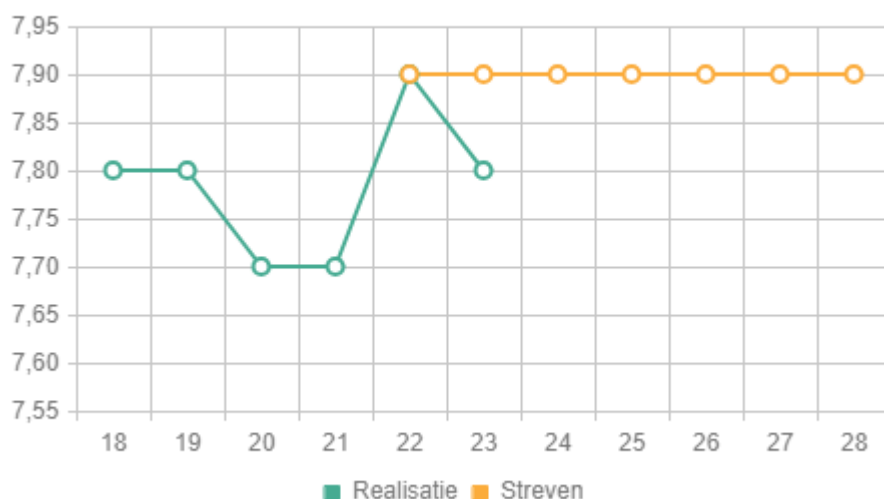
07.01 Wijken en buurten zijn veilig, gezond en leefbaar

Dit subdoel gaat over de leefomgeving, leefkwaliteit, de bestaande woningvoorraad, samenwerking met de corporaties, herstructurering, vergunningen, gebiedsgericht werken, geluid, schone lucht, handhaving en een inrichting van de openbare ruimte die bijdraagt aan een veilig gevoel.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 1

07.01 Tevredenheid Enschedese inwoners met buurt

Toelichting

In de burgerpeiling vragen we onze inwoners jaarlijks “hoe prettig vindt u het om in uw buurt te wonen”? Dit waarderingcijfers is terug te vinden in deze grafiek. Daarna volgen vragen over begaanbaarheid van wegen, nabijheid voorzieningen, scholen, parkeerplaatsen, hoe schoon en groen is de buurt enzovoort. Met deze extra vragen duiden we het rapportcijfer nader. Bron: Burgerpeiling Enschede.

Streefwaarde: we streven er naar om het hogere realisatiecijfer uit 2022 te continueren de komende jaren.

Acties 2025

Aantal acties: 8

01. We stellen de Omgevingsvisie fase 4 op

De Omgevingsvisie geeft richting aan de vraagstukken binnen de fysieke leefomgeving van onze stad. Dit gaat onder meer over de ruimtelijke vertaling van de groei van onze stad. Ook de woon- en werkopgaven, klimaatadaptatie en de energietransitie maken daar onderdeel van uit. We ronden fase vier van de Omgevingsvisie af en geven het bijbehorende documenten, de feitelijke Omgevingsvisie, vrij voor inspraak. Daarbij besteden we extra aandacht aan het zo publiekvriendelijk mogelijk digitaal kunnen raadplegen van deze visie. Vervolgens leggen we de Omgevingsvisie ter vaststelling voor aan de raad.

02. We ontwikkelen een gebiedsgerichte wijkaanpak voor de Hanenberglanden

We werken aan een gebiedsgerichte wijkaanpak voor de Hanenberglanden en leggen deze voor ter vaststelling aan de raad. Met middelen uit het Volkshuisvestingsfonds bereiden we de uitvoering voor van maatregelen voor woningverbetering. Dit doen we samen met belanghebbenden in de wijk. Het gaat hierbij onder meer om het opstellen van een communicatie- en participatieplan, een subsidieverordening, het uitwerken en aanbesteden van het ontzorgingsaanbod richting particuliere eigenaren (technisch en financieel) en verbeteringsmogelijkheden van de openbare ruimte. Deze aanpak is ook een vliegwiel voor een bredere gebiedsgerichte wijkaanpak. Met bewoners en andere belanghebbenden brengen we de verschillende wijkopgaven en ambities in beeld. Die vertalen we vervolgens naar een wijkplan met voorstellen voor concrete acties en/of investeringen.

03. We ontwikkelen een gebiedsgerichte wijkaanpak voor Wesselerbrink Noord-Oost

De vernieuwing van het bestaande warmtenet en riolering vormt de aanleiding om tot een integrale aanpak van de ondergrondse infrastructuur in 't Lang te komen. Ook een wijkuitvoeringsplan warmte maakt daar onderdeel van uit. Met deze gebiedsgerichte wijkaanpak willen we de leef kwaliteit in de wijk verbeteren. We hebben daarbij ook specifieke aandacht voor de sociale problematiek.

De opgaven en ambities voor 't Lang komen samen in een gebiedsgerichte wijkaanpak. Deze bevat voorstellen voor concrete acties en/of investeringen. We leggen deze aanpak ter vaststelling voor aan de raad.

04. We ontwikkelen een gebiedsgerichte wijkaanpak voor Tweekelerveld: verdieping wijkplan

We schrijven een verdieping van het wijkplan Tweekelerveld. Vanuit verschillende ontwikkelingen komen opgaven bij elkaar in de wijk Tweekelerveld (Omgevingsvisie, SHE, groen en blauw, mobiliteit en energietransitie). Deze sporen werken we in samenhang uit. Zo komen we tot een nadere verdieping/concretisering van het wijkplan Nieuw Tweekelerveld. Deze verdieping van het wijkplan leggen we voor aan de raad.

05. We ontwikkelen een gebiedsgerichte wijkaanpak Tweekelerveld: aanpak leefbaarheid Volkshuisvestingsfonds

Deze actie is afhankelijk of er een bijdrage beschikbaar komt vanuit het Volkshuisvestingsfonds. Is dit het geval, dan werken we in een plan uit voor de verbetering van de leefbaarheid en veiligheid in de wijk. Dit onder meer door ondersteuning van private eigenaren. Deze aanpak leggen we voor aan de raad.

06. We ontwikkelen een gebiedsgerichte wijkaanpak Tweekelerveld: omgevingsplan Huis van de Wijk

Samen met de scholen werken wij aan de plannen voor het Huis van de Wijk. Dit betreft de nieuwe huisvesting voor de basisscholen en de toekomstige ontmoetingsplek voor de wijk. We leggen de afspraken tussen samenwerkingspartners vast en leveren het ontwerp op. Dit vertalen we naar een omgevingsplan, die we aan de raad ter vaststelling voorleggen.

07. We stellen de visie Ondergrondse Infrastructuur op

Het rijk heeft gemeenten opgeroepen meer regie te nemen over het gebruik van de ondergrond. We leggen daarom een visie 'Ondergrondse Infrastructuur' voor aan de raad. Als Enschede willen we met deze visie bepalen op welke manier en op welk niveau we deze regie op ons nemen.

08. We werken aan de vertaling van de Omgevingsvisie naar een Omgevingsplan

De Omgevingsvisie is het vertrekpunt voor het Omgevingsplan (voorheen bestemmingsplannen). De vertaalslag van visie naar doelen en regels krijgt vanaf 2025 vorm. Dat doen we intern op een samenhangende manier en samen met onze inwoners. Dit resulteert in 2032 in een volwaardig Omgevingsplan en in een leefomgeving die veilig, gezond en leefbaar blijft.

We beginnen met het gebiedsgericht omzetten van de regels. We starten met de wijk Stadsveld. Het gaat daarbij om stedelijke functies zoals wonen, horeca, detailhandel en maatschappelijke functies. Daarna volgt de rest van het stedelijk gebied. We zoeken daarbij zoveel als mogelijk de verbinding met thematische regelgeving en regelgeving die we voor vergunningverlening nodig hebben. Jaarlijks informeren we de raad over de stand van zaken.

Bijdrage verbonden partij: Omgevingsdienst Twente

Maatschappelijk rendement:

Zorgt voor het toezicht en handhaving van 'complexe' omgevingsvergunningen, het voorbereiden van besluiten met betrekking tot (milieu) inrichtingen en de handhaving bij (complexe) milieubelastende bedrijven. Daarmee draagt ze bij aan de realisatie van een gezonde en veilige leefomgeving. Is grotendeels een wettelijke verplichting.

Bijdrage verbonden partij: Onderhoud Enschede

Maatschappelijk rendement:

Zij zorgt voor de uitvoering van het onderhoud van de openbare ruimte. Daarmee draagt zij bij aan de realisatie van de doelen voor de openbare ruimte, zoals behalen van het gewenste kwaliteitsniveau en het woon- en vestigingsklimaat van de stad. Daarnaast levert zij een belangrijke bijdrage aan de arbeidsmarktdoelstellingen, doordat 55%-60% van het personeel van Onderhoud Enschede BV bestaat uit mensen uit de arbeidsmarktdoelgroep. De kwaliteit van de werkzaamheden wordt gemonitord en vastgelegd in rapportages.

Bijdrage verbonden partij: Openbaar lichaam Crematoria Twente (begraafplaatsen)

Maatschappelijk rendement:

Draagt bij aan onze wettelijke verplichtingen op het gebied van de lijkbezorging.

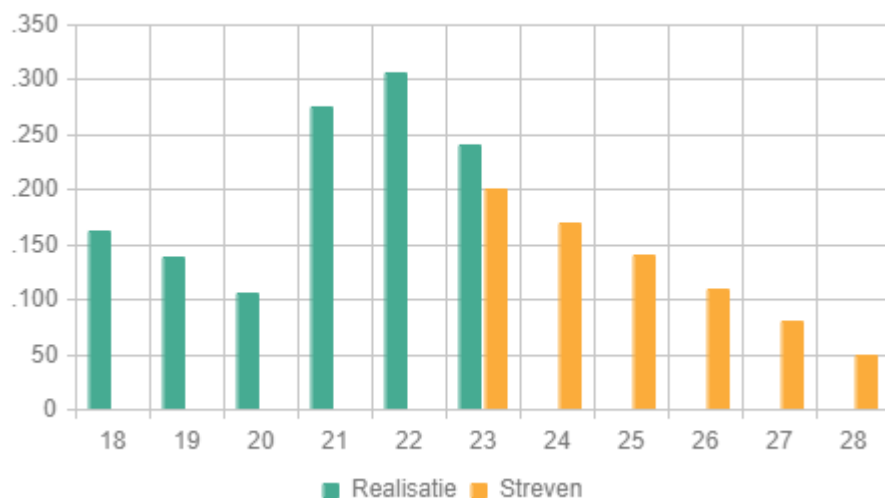
07.02 Enschede heeft een goede interne bereikbaarheid

We werken aan een leefbare, aantrekkelijke en bereikbare stad. Onder dit subdoel vallen maatregelen voor een goede verkeersafwikkeling in de stad en de dorpen en verkeersveiligheid.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 1

07.02 Aantal geregistreerde verkeersslachtoffers in Enschede

Toelichting

Deze grafiek laat het aantal bij de politie geregistreerde verkeersongevallen zien. Het aantal ongevallen zegt iets over de verkeersveiligheid. Bron: geregistreerde ongevallen (Via Software)

Streefwaarde: we streven naar een dalende trend in het aantal verkeersongevallen. We zetten ons in om de verkeersveiligheid in Enschede te vergroten. Hiervoor nemen we jaarlijks maatregelen.

Acties 2025

Aantal acties: 5

01. We voeren een modelstudie uit naar de groei van mobiliteit door stedelijke ontwikkeling

Dit doen we samen met gemeente Hengelo. Hengelo en Enschede groeien en dat brengt tot 2050 een grote woningbouwopgave met zich mee. Om daaraan tegemoet te kunnen komen moeten we weten wat de gevolgen voor de mobiliteit zijn. Op basis van een modelstudie bekijken we wat er qua mobiliteit op ons af gaat komen. Daarnaast ontwikkelen we meerdere scenario's. Ook onderzoeken we in hoeverre we oplossingen kunnen bieden door intensief hoogwaardig openbaar vervoer, fietsmaatregelen, deelfervoer en nieuwe infrastructuur. Een daarmee samenhangende vraag is wat ons wegnenet aankan qua groei en wat wij acceptabel vinden qua doorstroming. Wij informeren de raad hierover.

02. We maken een plan voor een ondergrondse fietsenstalling bij station Enschede

In lijn met de gebiedsvisie 'Stationkwartier Enschede' maken we samen met NS, Prorail, Provincie en rijk een uitgewerkt ontwerp voor een ondergrondse fietsenstalling bij station Enschede. Ook werken we een technisch haalbare voorkeursvariant uit voor de parkeergarage. Deze ontwikkeling is randvoorwaardelijk voor de gebiedsontwikkeling en bereikbaarheid van banen in dit gebied. Dit plan leggen we voor aan de raad.

03. We verbeteren de ontsluiting van Enschede-Oost

We werken conform de mobiliteitsvisie en het coalitieakkoord aan een verbeterde autobereikbaarheid in Enschede Oost. In 2025 is het ontwerp gereed voor een autotunnel onder de Keppelerdijk. Daarnaast onderzoeken we met onze Duitse partners de mogelijkheid vanuit Glanerbrug zuid rechtstreeks naar de B70 te kunnen rijden. We leggen de resultaten voor aan de raad.

04. We schrijven een nieuw beleidsplan 'Openbare Verlichting'

We gaan het huidige beleidsplan Openbare Verlichting actualiseren voor de periode 2026-2029. We leggen dit voor aan de raad.

05. We formuleren een nieuw Reclamebeleid

We onderzoeken hoe we in ons reclamebeleid zo goed mogelijk aangesloten blijven bij de marktontwikkelingen. Daarbij wordt expliciet gekeken naar de mogelijkheden om extra inkomsten te genereren. Naar aanleiding van de resultaten van die marktverkenning formuleren we nieuw beleid en onderzoeken we het effect op lopende contracten. Dit aangepaste beleid leggen we voor aan de raad.

Nieuw of aanpassing beleid 2025			
Beleidsveld	Onderwerp	B/C Voorstel	Participatie (Ja/Nee)
Enschede is klimaat neutraal	We voeren Solarparking-projecten uit	B	ja
	We werken aan de ontwikkeling van SMART Energy Hubs	B	ja
	We herzien de Energievisie (inclusief aanpak netcongestie)	B	nee
	Vervolgaanpak Renovatiedeel Twente	B	ja
	We schetsen een energiesysteem voor de toekomst	B	nee
	We schrijven een warmteprogramma en werken een koers uit voor collectieve warmteoplossingen	B	ja
	We stellen een aanpak op voor wijkuitvoeringsplannen warmte (richting aardgasvrije wijken)	B	ja
	We stellen een wijkuitvoeringsplan warmte op voor Tweekelerveld	B	ja
	We stellen een wijkuitvoeringsplan warmte op voor Stroinkslanden Zuid	B	ja
	We stellen een wijkuitvoeringsplan warmte op voor 't Lang	B	ja
	We verkennen de mogelijkheid voor een regionaal warmtenet en een regionaal warmtebedrijf	B	ja
Enschede is klimaatbestendig en waterrobuust ingericht	We leggen regelgeving voor aan de raad op gebied van afval-, grond- en regenwater	C	nee
	We onderzoeken alternatieven voor het opleggen van rioolheffingen	C	nee
Enschede is groen en biodivers	We actualiseren het Groenambitieplan Enschede (GAP)	C	nee
	We vergroenen de binnenstad (Groenambitieplan Enschede)	B	ja

	We vergroenen het Van Heekplein	B	ja
	We maken een groene visie op de parken	B	ja
	We voeren de visie Landelijk Gebied uit	C	nee
Enschede is circulair	We heroverwegen het afvalbeleid in het kader van ruimtelijke ontwikkelingen	C	nee
Enschede heeft veel baankansen	We liquideren de Gemeenschappelijke Regeling Regionaal Bedrijventerrein	C	nee
	We maken een voorstel over deelname in de ontwikkeling van XL Business Park II	B	ja
	We verkennen de realisatie van een parkeergarage Kennispark	B	ja
	We maken een voorstel over de oprichting van een Bedrijven InvesteringsZone Vastgoedeigenaren Binnenstad	B	ja
	We actualiseren het Retail beleid	C	ja
	We onderzoeken voor Technology Base de diverse kansen en uitdagingen voor de nabije toekomst	C	ja
	We stellen visies op voor De Reulver en Euregio Bedrijvenpark	B	ja
	We bereiden de ontwikkeling van een nieuw bedrijventerreinen voor	B	nee
	We actualiseren het uitgiftebeleid bedrijfskavels	C	nee
	We actualiseren het erfpachtbeleid voor bedrijven	C	nee
	We formuleren een Projectafwijkingbesluit (PAB) Vliegveld Twenthe Evenemententerrein (VTE)	B	ja
Talent wordt aangetrokken, vastgehouden en ontwikkeld	We evalueren het beleid voor Amateurkunst	C	nee
	We stellen een planologisch kader op voor creatieve broedplaatsen	C	nee
	We maken een plan van aanpak voortgang Deltaplan Talent	C	nee
	We herzien het grondbeleid	C	nee
	We ontwikkelen het Horstmanpark als woningbouwlocatie	B	ja
	We werken aan de Spoorzone Hengelo Enschede (SHE)	B	ja
	We formuleren een visie voor de Driehoek Noord	B	ja
	We starten de planvormingsfase op voor Noord Glanerbrug	B	ja
	We formuleren een handelingskader voor de locatie Phenix	B	ja

	We stellen een omgevingsplan op voor Cromhoffpark	B	ja
	We stellen een handelingskader op voor de Kwinkel in Boekelo	B	ja
	We stellen omgevingsplannen op voor 'Bouwen in de wijk III'	B	ja
	We stellen een visie op voor het Boulevardkwartier	B	ja
	We stellen een handelingskader op voor het Maisveld aan de Ekersdijk	B	ja
	We monitoren de effecten van de Wet kwaliteitsborging (Wkb)	C	nee
In Enschede kun je prettig en gezond wonen en leven	We stellen de Omgevingsvisie fase 4 op	C	nee
	We ontwikkelen een gebiedsgerichte wijkaanpak voor de Hanenberglanden	B	ja
	We ontwikkelen een gebiedsgerichte wijkaanpak voor Wesselerbrink Noord-Oost	B	ja
	We ontwikkelen een gebiedsgerichte wijkaanpak voor Tweekelerveld: verdieping wijkplan	B	ja
	We ontwikkelen een gebiedsgerichte wijkaanpak Tweekelerveld: aanpak leefbaarheid Volkshuisvestingsfonds	B	ja
	We ontwikkelen een gebiedsgerichte wijkaanpak Tweekelerveld: omgevingsplan Huis van de Wijk	B	ja
	We stellen de visie Ondergrondse Infrastructuur op	B	ja
	We werken aan de vertaling van de Omgevingsvisie naar een Omgevingsplan	C	nee
	We voeren een modelstudie uit naar de groei van mobiliteit door stedelijke ontwikkeling	B	nee
	We maken een plan voor een ondergrondse fietsenstalling bij station Enschede	B	ja
	We verbeteren de ontsluiting van Enschede-Oost	B	ja
	We schrijven een nieuw beleidsplan 'Openbare Verlichting'	C	nee
	We formuleren een nieuw Reclamebeleid	C	ja

Wettelijk verplichte indicatoren

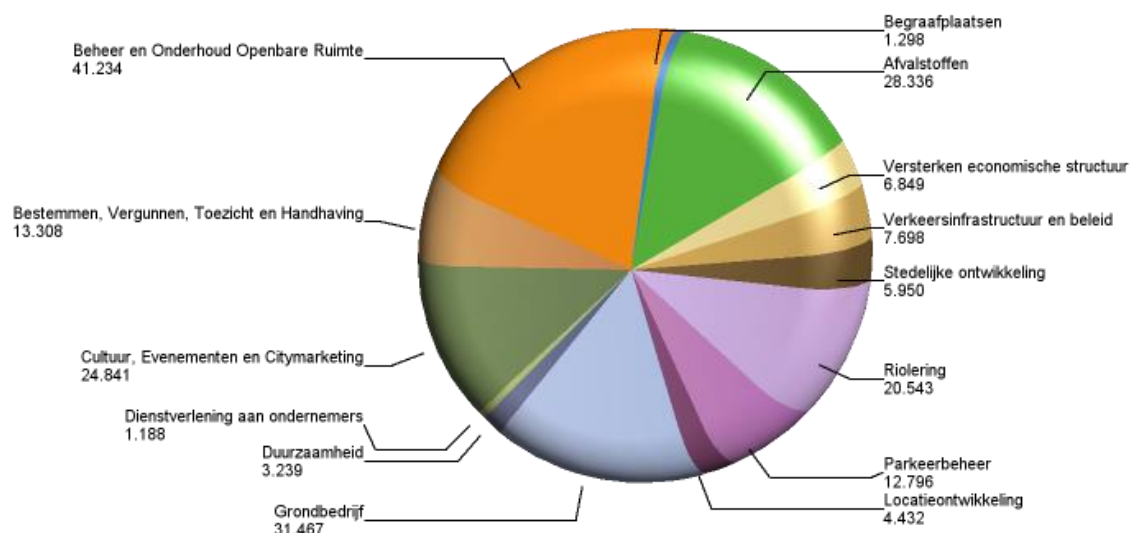
Op grond van het Besluit begroting en verantwoording zijn onderstaande indicatoren opgenomen. De indicatoren gelden voor iedere gemeente en zijn bedoeld om gemeenten met elkaar te kunnen vergelijken. Dit is mogelijk via www.waarstaatjegemeente.nl.

	Beleidsveld	Naam indicator	Eenheid	Jaar	Score	Bron
14.	3. Economie	Functiemenging	%	2023	55,3%	LISA
16.	3. Economie	Vestigingen (van bedrijven)	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 t/m 64 jaar	2023	156,0	LISA
21.	6. Sociaal domein	Banen	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd 15 – 74 jaar	2023	763,5	LISA
24.	6. Sociaal domein	Netto arbeidsparticipatie	% van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking	2023	70,3%	CBS
26.	6. Sociaal domein	Werkloze jongeren	% 16 t/m 22 jarigen	2022	2%	CBS
27.	6. Sociaal domein	Personen met een bijstandsuitkering	Aantal per 10.000 inwoners	2023	600,2	CBS
28.	6. Sociaal domein	Lopende re-integratievoorzieningen	Aantal per 10.000 inwoners van 15 – 64 jaar	2023	227,9	CBS
33.	7. Volksgezondheid en Milieu	Omvang huishoudelijk restafval	Kg/inwoner	2022	96	CBS
34.	7. Volksgezondheid en Milieu	Hernieuwbare elektriciteit	%	2022	16,5%	RWS

Wat mag het kosten?

Om de gestelde doelen te bereiken zijn per doel lasten begroot voor 2025. Deze bedragen worden ingezet voor het realiseren van de acties (onder 'Wat gaan we doen') maar ook voor het realiseren van de reguliere werkzaamheden. Onderstaande grafiek geeft per product inzicht in de beschikbaar gestelde budgetten.

Duurzaam wonen, leven en werken: Lasten per product in 1.000 euro

Onderstaande tabel geeft inzicht in de meerjarige ontwikkeling van de lasten, baten en reserve mutaties.

Duurzaam wonen, leven en werken Bedragen x 1.000 euro	Realisatie 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Raming 2026	Raming 2027	Raming 2028
Lasten	179.557	209.426	203.179	195.059	179.836	174.323
Baten	100.028	119.665	112.630	101.554	87.975	84.229
Saldo van baten en lasten	79.529	89.761	90.548	93.506	91.862	90.094
Storting reserves	28.287	13.147	10.645	9.688	9.394	8.081
Onttrekking reserves	21.539	7.528	6.966	7.461	5.080	3.493
Resultaat	86.277	95.380	94.227	95.733	96.175	94.682

Toelichting

Lasten

De lasten dalen in de begroting 2025 met 6.2 miljoen euro ten opzichte van de begroting 2024. De belangrijkste oorzaken zijn:

- lagere lasten bij het product Cultuur, Evenementen en Citymarketing (0,95 miljoen euro) door, loon en prijscompensatie en diverse mutaties in externe bijdragen;

- lagere lasten bij het product Bestemmen, Vergunnen, Toezicht en Handhaving (0,9 miljoen euro) veroorzaakt door loon en prijscompensatie, mutaties in bijdragen en nieuwe kostprijsberekeningen;
- lagere lasten bij het product Stedelijke ontwikkeling (2,1 miljoen euro) door o.a. lagere lasten uitvoering specifieke uitkering Aanpak Energiearmoede, hogere lasten ivm SPUK lokale aanpak isolatie;
- lagere lasten Grondbedrijf (9,0 miljoen euro) veroorzaakt doordat in 2025 minder kosten in het MPG worden verwacht dan in 2024. Dit betreffen bijna alle projecten, maar vooral de grondexploitatie van Eschmarkeveld. In de grondexploitatie van Centrumkwadraat Molenstraat Zuid worden juist meer kosten verwacht in 2025 dan in 2024;
- hogere lasten bij het product Verkeersinfrastructuur en beleid (2,4 miljoen euro) wordt veroorzaakt door hoger budget kapitaallasten, doorrekenen loon- en prijscompensatie, interne verrekeningen en materiele uitgaven;
- hoger lasten bij het product Beheer en Onderhoud Openbare Ruimte (2,9 miljoen euro) door o.a. areaaluitbreiding bij wegen en openbare verlichting, loon- en prijscompensatie, en eenmalige onttrekking reserve;
- hogere lasten bij het product Riolering (0,5 miljoen euro) door loon- en prijscompensatie verwerking in het Water en Klimaatadaptieplan;
- lagere bij het product Afvalstoffen (0,7 miljoen euro) door stijging voor materiele uitgaven, inclusief pilot stortquotum en pilot afval binnenstad;
- hogere lasten bij het product Versterken economische structuur (0,4 miljoen euro) door stijging budget samenwerkingspartners, extra subsidie MBS, en van loon- en prijscompensatie;

Baten

De baten dalen in de begroting 2025 met 7,0 miljoen euro ten opzichte van de begroting 2024. De belangrijkste oorzaken zijn:

- lagere baten bij het product Cultuur, Evenementen en Citymarketing (1,4 miljoen euro) doordat het vervallen van Rijksmiddelen (SPUK) en minder terugvordering subsidie huiskamer van de stad;
- lagere baten bij het product Bestemmen, Vergunnen, Toezicht en Handhaving (0,6 miljoen euro), vervallen incidentele subsidie en door nieuwe kostendekkendheidsberekening;
- lagere baten bij het product Stedelijke ontwikkeling (1,7 miljoen euro) wordt veroorzaakt hogere baten van de specifieke uitkering Aanpak Energiearmoede en lagere baten isolatie;
- lagere baten bij het product Grondbedrijf (8,7 miljoen euro) wordt volledig veroorzaakt door de mutatie in de boekwaarde van de voorraad grondpositie (hiertegenover staan ook lagere lasten);
- Hogere baten bij het product Verkeersinfrastructuur en beleid (0,4 miljoen euro) wordt veroorzaakt door een ophoging van het budget interne verrekeningen;
- Hogere baten bij het product Beheer en Onderhoud Openbare Ruimte en beleid (1,9 miljoen euro) door Spuk bodem buiten proportionele uitgaven (Pfas);
- hogere baten bij het product Riolering (0,5 miljoen euro) komt door de stijging van de rioolheffing;
- lagere baten bij het product Afvalstoffen (0,3 miljoen euro) door hogere externe baten en lagere baten afvalstromen;
- hogere baten versterken economische structuur (2,5 miljoen euro) door bijdrage vanuit afwikkeling deelname XL bedrijvenpark

Meer info	Klik hier voor meer informatie over reguliere werkzaamheden en beleidsnota's .
Portefeuillehouders	Niels van den Berg, Jeroen Diepemaat, Arjan Kampman, Marc Teutelink en Roelof Bleker
Concerndirecteuren	Jannetta van Zwol

3.3 Samenleving en bestuur

Strategische opgave: Open Enschede

Doel	Subdoel	Link
01. Enschede is een op de inwoner gerichte gemeente waarbij de menselijke maat uitgangspunt is voor ons handelen. <i>totale lasten (x 1.000 euro): 19.753,00</i>	01.01 Wij zijn op de inwoner gericht, handelen behoorlijk en hebben een toegankelijke dienstverlening	Indicatoren: 5 Aantal acties: 3
	01.02 Wij communiceren duidelijk en persoonlijk	Indicatoren: 2 Aantal acties: 3
02. Enschede is een netwerkende en responsieve gemeente <i>totale lasten (x 1.000 euro): 8.150,00</i>	02.01 (veer)kracht van de stad: we staan open voor en benutten signalen en initiatieven uit de samenleving	Indicatoren: 2 Aantal acties: 3
	02.02 Passende allianties: we werken samen met andere overheden, onderwijsinstellingen en andere partners aan de gezamenlijke opgaven van de stad en de regio	Aantal acties: 7
03. Enschede is in toenemende mate een digitale gemeente <i>totale lasten (x 1.000 euro): 500,00</i>	03.01 We benutten de kansen, verkleinen de risico's en reflecteren en acteren op de digitale transformatie.	Aantal acties: 5

De strategische opgaven zijn sterk vervlochten met de Sustainable Development Goals (SDG). De Verenigde Naties hebben deze 17 duurzame ontwikkelingsdoelstellingen opgesteld. Deze vormen samen de wereldwijde duurzaamheidsagenda tot 2030.

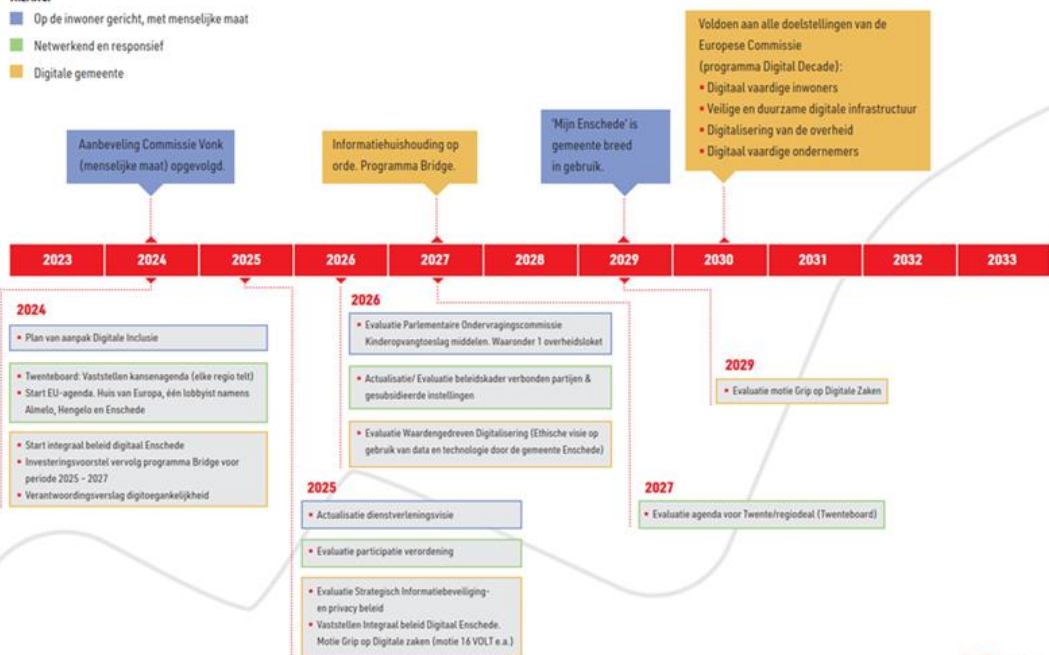
Deze strategische opgave draagt bij aan de volgende sustainable development goals (SDG's). Voor uitleg zie bijlage 6.8

CONCEPT ROUTEKAART OPEN ENSCHEDÉ

THEMA'S:

- Op de inwoner gericht, met menselijke maat
- Netwerkend en responsief
- Digitale gemeente

ENSCHEDÉ

Openbare orde en veiligheid

Doel	Subdoel	Link
04. Enschede is een veilige gemeente <i>totale lasten (x 1.000 euro):</i> <u>24.451,00</u>	04.01 We bevorderen de verbinding in de samenleving	Aantal acties: 4
	04.02 Enschede heeft een ongunstig klimaat voor ondermijnende activiteiten	Aantal acties: 3
	04.03 We versterken de samenwerking tussen zorg en veiligheid	Aantal acties: 4
	04.04 Voorkomen en verminderen van risicogedrag bij jongeren	Aantal acties: 2

Wat willen we bereiken?

Wat willen we bereiken voor Open Enschede

Een inwonersgerichte gemeente

We willen dat inwoners en ondernemers weten wat ze van de gemeente mogen verwachten. We streven naar duidelijke en persoonlijke communicatie, toegankelijkheid en samenwerking. We moeten ons daarbij aanpassen aan de veranderende samenleving en inwoners meer betrekken bij het maken en uitvoeren van plannen.

We zetten de menselijke maat voorop en handelen met aandacht voor het individu. Onze aanpak is open, empathisch en gericht op toegankelijkheid. We zorgen voor duidelijke communicatie en goede informatievoorziening, waarbij iedere inwoner centraal staat in onze dienstverlening.

We willen ook meten of we daar in slagen. Het meten van inwonersgerichtheid, samenwerking en maatschappelijke impact is lastig zonder objectieve cijfers. Daarom gebruiken we enquêtes en ervaringen van andere gemeenten. Daarnaast gebruiken we narratieve evaluaties om te leren van ervaringen en verbeteringen door te voeren.

Doel 1 Inwonersgericht werken

We willen constant in gesprek zijn en blijven met onze inwoners. Bij het maken van regelgeving, plannen en in de uitvoering staan zij centraal. Onze benadering is open en ondersteunend. Duidelijke communicatie, realistische verwachtingen en toegankelijkheid maken onze dienstverlening betrouwbaar.

Doel 2 Een netwerkende en responsieve gemeente

We willen een sterk netwerk opbouwen met maatschappelijke partners en samen werken aan lange termijn uitdagingen zoals energietransitie en talentbehoud. Dit doen we door actief samen te werken met regionale en landelijke partners, zoals de Twenteboard en VNG.

Doel 3 Een digitale gemeente

Naast houding en gedrag is digitalisering niet meer weg te denken en daarmee ook essentieel. We verbeteren onze dienstverlening met behulp van technologie, zoals bijvoorbeeld kunstmatige intelligentie. We streven naar een gedegen data-organisatie en privacybescherming, terwijl we aan de andere kant ook blijven experimenteren om dienstverlening te verbeteren.

Wat willen we bereiken voor openbare orde en veiligheid?

We willen een veilig Enschede door samenwerking met partners en een gerichte aanpak van problemen in specifieke gebieden. Veiligheid vraagt tijd en aandacht. We streven naar snelle en zichtbare acties en betrekken bewoners bij de aanpak. Digitale criminaliteit krijgt extra aandacht en we blijven ons richten op ondermijning en georganiseerde misdaad. Daarbij is internationale samenwerking essentieel. Specifieke aandacht is nodig voor een groeiende groep inwoners met een opeenstapeling van problemen. Dit vraagt een goede verbinding én samenwerking tussen zorg en veiligheid. Er is een groep kwetsbare en risicovolle jongeren waar wij preventief extra op inzetten.

Wat gaan we doen voor de Strategische opgave: Open Enschede?

01. Enschede is een op de inwoner gerichte gemeente waarbij de menselijke maat uitgangspunt is voor ons handelen.

Een op de inwoner gericht Enschede gaat uit van een breed burgerperspectief; We weten beter wie onze inwoners zijn en wat ze willen, kunnen en waarover ze zich zorgen maken en kunnen onszelf daarin verplaatsen. We hebben aandacht voor het individu en de verschillen tussen mensen en situaties. Onze aanpak gaat uit van menselijke waardigheid en ziet op het maken van regelgeving en beleid, op de uitvoering en op onze rechtsbeschermingsprocedures. Onze houding is open, empathisch, we handelen behoorlijk en onze dienstverlening is toegankelijk voor iedereen. We communiceren duidelijk en werken

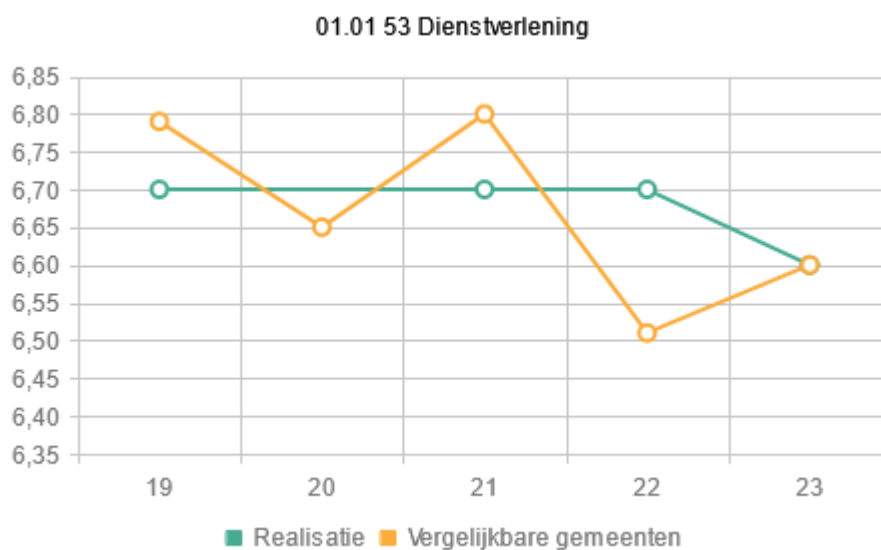
aan een goede en open informatievoorziening.

01.01 Wij zijn op de inwoner gericht, handelen behoorlijk en hebben een toegankelijke dienstverlening

De menselijke maat staat centraal in onze regelgeving, beleid, uitvoering, dienstverlening en rechtsbescherming. Iedere inwoner zien wij voor wie die is, in de veelheid aan rollen die de inwoner kan vervullen. De inwoner en de ondernemer staan centraal in onze dienstverlening en moet daar toegang toe hebben. We zijn betrokken en maken daarmee het verschil. Dat doen we digitaal waar het kan, persoonlijk waar het moet. Het brede burgerperspectief van mens tot mens, de algemene beginselen van behoorlijk bestuur uit de Algemene wet bestuursrecht en de behoorlijkheidsnormen van de Nationale Ombudsman vormen onze leidraad.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 5

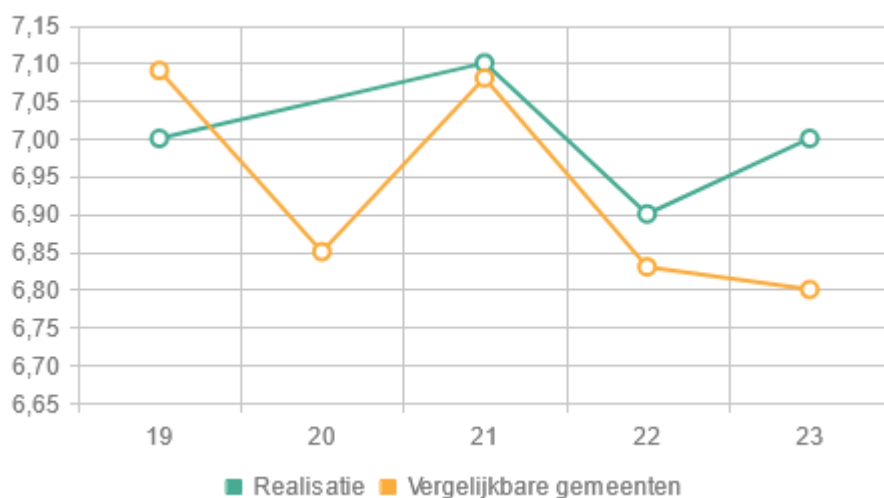

Toelichting

Het rapportcijfer geeft weer hoe onze inwoners ons scoren op het gebied van onze dienstverlening, aan de balie, telefoon en andere contacten. Het betreft een gemiddelde van meningen van gemiddeld 1000 respondenten in ons Enschedepanel. Hoewel een groot aantal is dit cijfer niet geheel representatief. Het cijfer toont ook geen causaal verband tussen onze beleidsinzet en score. Dat is ook de reden dat we geen streefwaarden opnemen voor de indicatoren bij 'Open Enschede'. Wel laten we, waar mogelijk, realisatiecijfers zien van andere gemeenten met inwonerklasse 100.000-300.000. Bron: VNG | Burgerpeiling (waarstaatjegemeente.nl).

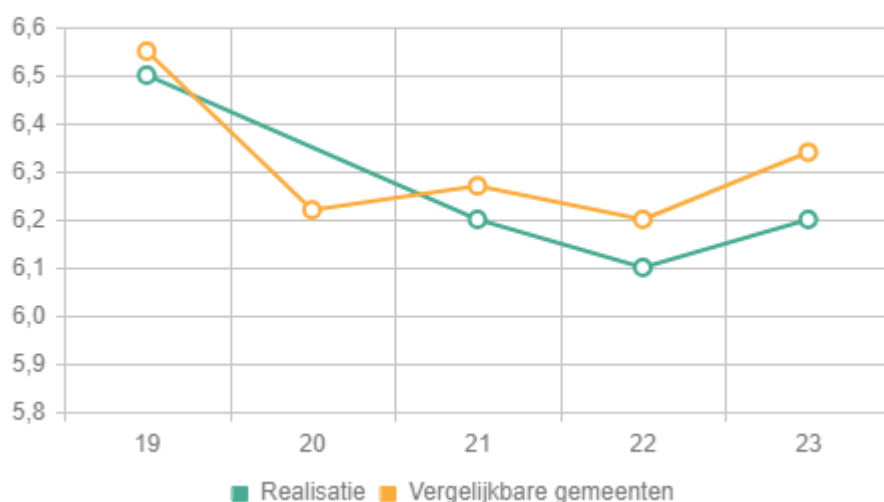
01.01 54 Digitale dienstverlening

Toelichting

Het rapportcijfer geeft weer hoe onze inwoners ons scoren op het gebied van onze digitale dienstverlening. Het betreft een gemiddelde van meningen van gemiddeld 1000 respondenten in ons Enschedepanel. Bron: VNG | Burgerpeiling (waarstaatjegemeente.nl).

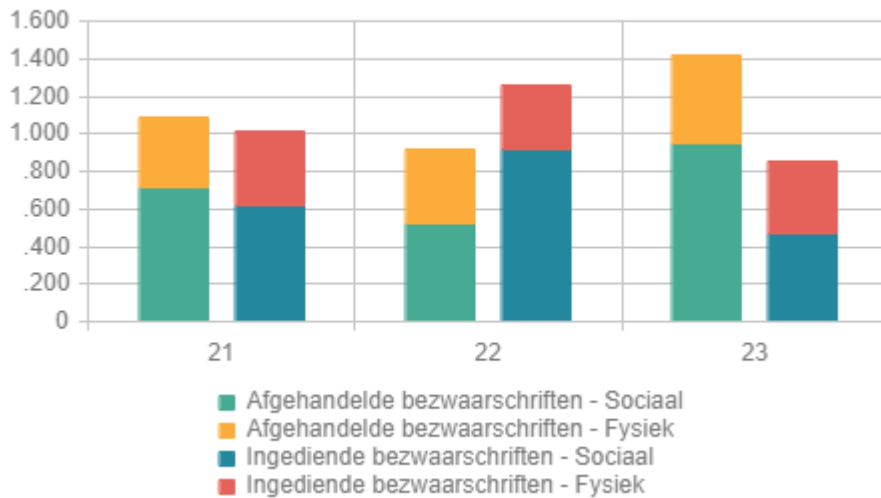
01.01 55 Hostmanship

Toelichting

Het cijfer geeft weer hoe onze inwoners ons scoren op het gebied van onze dienstverlenende houding. Dienstverlening met de menselijke maat, ook wel 'hostmanship' genoemd, gaat over mensen het gevoel geven dat inwoners welkom zijn. Het gaat over de 'zachte' kant van gemeentelijke dienstverlening. Hostmanship uit zich onder andere in het willen dienen, verantwoordelijkheid tonen, het echt willen oplossen van een probleem, dialoog aangaan in plaats van debat, deskundigheid en inlevingsvermogen. Het zijn aspecten die een grote impact hebben op de algehele waardering van de dienstverlening. Bron: VNG | Burgerpeiling (waarstaatjegemeente.nl).

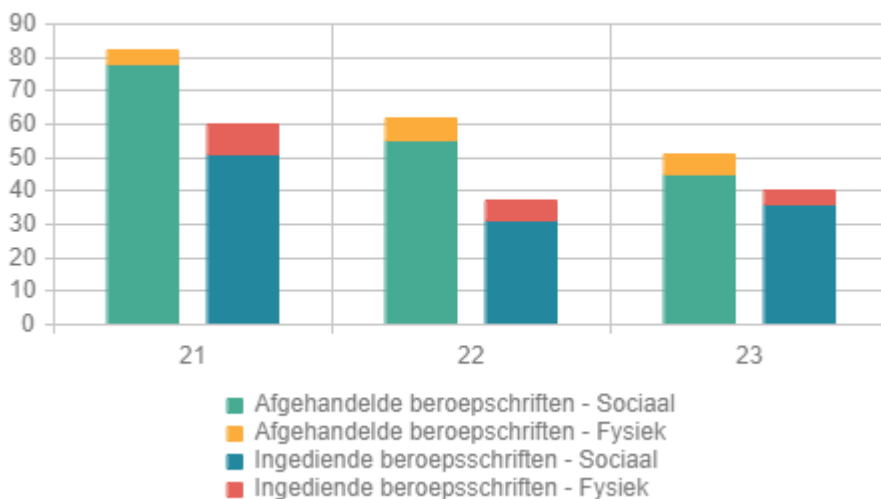
01.01 56 Aantal bezwaarschriften

Toelichting

Deze staafdiagram laat het aantal ingediende en afgehandelde bezwaarschriften zien geregistreerd bij de afdeling Juridische Zaken. Vanaf 2025 breiden wij de indicator uit met informatie over het aantal totaal genomen besluiten waartegen bezwaar kan worden ingediend zodat het aantal procedures hiertegen kan worden afgezet. Dan nemen we ook een concrete streefwaarde op, mede gebaseerd op de aangenomen motie uit 2022 20% minder bezwaarschriften. Ook geven wij dan informatie, die pas sinds medio 2023 wordt verzameld, weer over het aantal ingetrokken bezwaarschriften, de reden (informele aanpak of herstel gebrek) en de doorlooptijden van de procedures. Bron: Interne organisatie

01.01 57 Aantal beroepschriften

Toelichting

Deze staafdiagram laat het aantal ingediende en afgehandelde beroepschriften zien geregistreerd bij de afdeling Juridische Zaken. Vanaf 2025 breiden wij de indicator uit met informatie over het aantal totaal genomen besluiten waartegen bezwaar kan worden ingediend zodat het aantal procedures hiertegen kan worden afgezet. Dan nemen we ook

een concrete streefwaarde op, mede gebaseerd op de aangenomen motie uit 2022 20% minder bezwaarschriften. Ook geven wij dan informatie, die pas sinds medio 2023 wordt verzameld, weer over het aantal ingetrokken bezwaarschriften, de reden (informele aanpak of herstel gebrek) en de doorlooptijden van de procedures. Bron: Interne organisatie

Acties 2025

Aantal acties: 3

01. Bij ieder ingekomen bezwaarschrift is persoonlijk contact met de indiener.

Er wordt gekeken of een oplossing mogelijk is en een procedure kan worden voorkomen. Om dit te bereiken volgen de juridisch adviseurs trainingen gericht op:

- Direct Duidelijk
- Adviesvaardigheden
- Mediation
- Andere thema's die bijdragen aan inwonergerichte vaardigheden.

We stellen hiervoor een opleidingskalender op.

02. Van alle bezwaarschriften die binnenkomen handelen we 80% af binnen de wettelijke termijn.

Om hierop te kunnen sturen leveren we een dashboard op met info over aantallen, doorlooptijden, (informele) aanpak en proces vanaf moment van aanvraag inwoner tot afhandeling bezwaar (zaakgericht).

03. We geven uitvoering aan onze Dienstverleningsvisie.

1. We bouwen in Dimpact verband verder aan een interactief en veilig dienstverleningsplatform. Dit platform geeft inwoners de mogelijkheid om in toenemende mate zelf zaken te regelen met de gemeente. Om het huidige systeem (e-suite) te vervangen nemen we een klantcontact- en zaakcomponent in gebruik. Met de zaakcomponent willen we zaakgericht werken gemeentebreed invoeren.
2. We meten de reactietijd op onze servicenormen en streven ernaar 95% van de contacten op tijd te beantwoorden.
3. We actualiseren onze visie op dienstverlening voor Q3 2025.

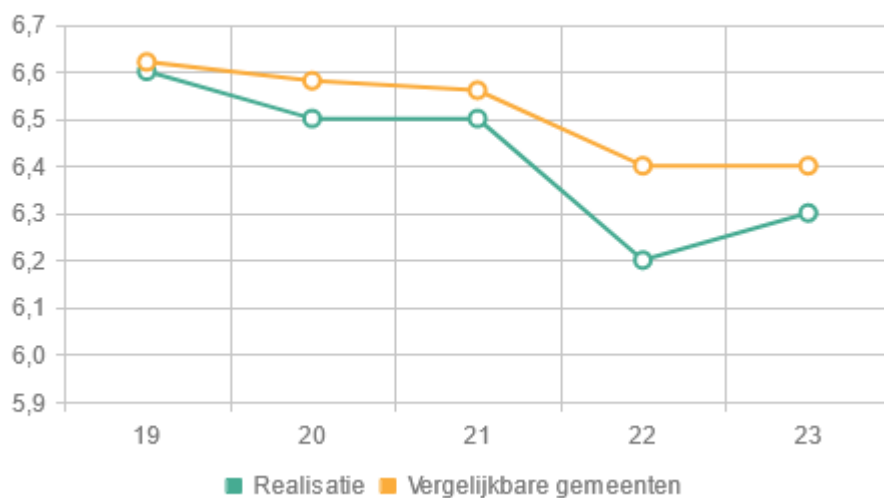
01.02 Wij communiceren duidelijk en persoonlijk

We onderhouden open en persoonlijk (klant)contact. Elke inwoner ontvangt duidelijke voorlichting over regelgeving, beleid en concrete plannen in de buurt. In direct duidelijke taal. Naar inwoner en partners staat een duurzaam toegankelijke informatievoorziening centraal. Binnen de muren van het stadhuis werken we aan goede informatie-uitwisseling zodat onze lokale democratie optimaal functioneert.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 2

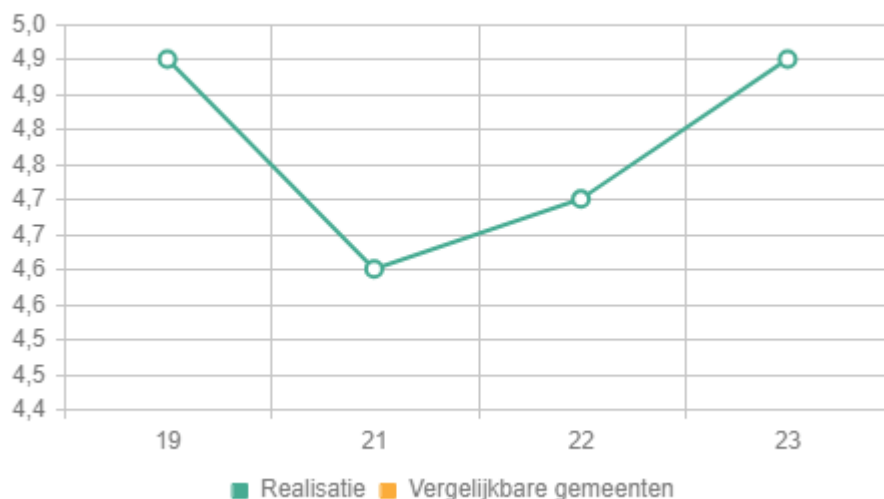
01.02 56 Tewredenheid met communicatie

Toelichting

Deze indicator geeft weer hoe onze inwoners ons scoren op het gebied van onze communicatie en voorlichting. Het betreft een gemiddelde van meningen van gemiddeld 1000 respondenten in ons Enschedepanel. De gemeente heeft in haar informatievoorziening en communicatie te maken met verschillende doelgroepen en hoedanigheden en beweegt zich daarin tussen digitale media en meer persoonlijke interactievormen. Bron: VNG | Burgerpeiling (waarstaatjegemeente.nl).

01.02 57 Vertrouwen in gemeentebestuur

Toelichting

Het samengestelde rapportcijfer geeft weer hoe onze inwoners ons scoren op het gebied van vertrouwen in de wijze waarop de gemeente wordt bestuurd. Het betreft een gemiddelde van meningen van gemiddeld 1000 respondenten in ons Enschedepanel. Hierbij is gekeken naar de aspecten. De gemeente:

- doet wat ze zegt

- zorgt ervoor dat inwoners zich aan de regels houden
- stelt zich flexibel op als dat nodig is
- luistert naar inwoners
- laat inwoners meedenken bij plannen, activiteiten en voorzieningen
- helpt inwoners bij het uitvoeren van ideeën en plannen

Bron: VNG | Burgerpeiling (waarstaatjegemeente.nl)

Acties 2025

Aantal acties: 3

01. We geven verder uitvoering aan het gemeentebrede uitvoeringsplan Communicatievisie 2023-2026.

- We luisteren digitaal (communiceren op basis van data).
- Bij langduriger issues organiseren we een 'communicatieloop' waarbij beleid, communicatie en dienstverlening snel schakelen.
- We gaan communicatie en participatie nog beter combineren, en zetten in op het verder implementeren van een eenduidige werkwijze binnen de gemeente waarin duidelijke en zorgvuldige communicatie centraal staan. Zie ook de acties bij subdoelstelling 3.3 02.01. (veer)kracht van de stad: we staan open voor en benutten signalen en initiatieven uit de samenleving.
- We gaan volop in gesprek over de betekenis van ons werk als ambtenaar in de veranderende wereld. Onze kernwaarden 'Samen | Open | Doen' staan hierbij centraal.
- We stimuleren het delen van kennis via ons intranet. De kennisbank wordt uitgebreid met actuele beleidsdocumenten.
- In het jubileumjaar Enschede 700 zetten we in op verbinding en trots op onze stad.

02. We gaan door met Direct Duidelijk Enschede.

- We toetsen de duidelijkheid van onze brieven in de stad.
- In het introductie programma van nieuwe medewerkers wordt de Introductie Direct Duidelijk (schrijftraining) een verplicht te volgen onderdeel.
- In het leiderschapsprogramma en de opleidingen voor beleidsmedewerkers borgen we aandacht aan Direct Duidelijke communicatie.
- We maken onze bestuursvoorstellen beter leesbaar, met de hulp van herschrijven, training, Textmetrics en gesprekken met stellers en raadsleden.

03. We geven uitvoering aan het programmaplan Wet open overheid.

- Inrichten leercyclus en mandaat op de implementatie van de Woo waarmee het bijdraagt aan het versterken van het kritisch vermogen (spoor 3 motie raad 1 juli 2024), ambtelijk en bestuurlijk.
- Passieve openbaarmaking:
  - Versterken bewustwording en optimalisatie in opzet, bestaan en werking proces, governance en beheer bij vakafdelingen, bedrijfsvoering, colleges en raden
- Actief openbaar maken:
  - Versterken bewustwording en inrichten procesgang, governance
  - Faciliteren realisatie en beheer verplichte informatie categorieën en vrijwillige actieve openbaarmaking
  - Voor de actieve en passieve openbaar making wordt door Dimpact een gemeentelijk platform ontwikkeld. Zodra deze gereed is, maakt de gemeente Enschede hier ook gebruik van.
- Samenhangende werking en versterking inrichting informatiehuishouding in samenwerking met het programma Bridge. Er wordt een bestuurlijke agenda gemaakt. De raad wordt op basis van die agenda in een aantal informatiesessies geïnformeerd over voortgang en dilemma's.

02. Enschede is een netwerkende en responsieve gemeente

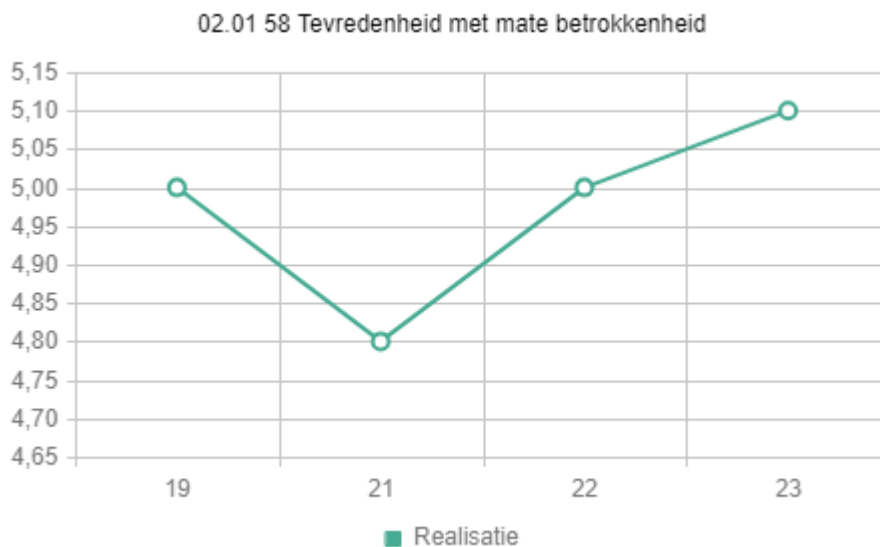
Onze blik is naar buiten gericht. Per opgave realiseren we ons dat we er niet alleen voor staan en de grote problemen ook zeker niet alleen kunnen oplossen. Dat gebeurt in netwerken. We staan open voor passende partners, soms interbestuurlijk dan weer met bedrijven, kennisinstellingen, organisaties en inwoners, ook concreet op wijkniveau. We werken aan gezamenlijke agenda's en gedeeld eigenaarschap. Daarbij hebben we oog voor de vitaliteit en dynamiek uit de stad en benutten of ondersteunen de ideeën en kracht.

02.01 (veer)kracht van de stad: we staan open voor en benutten signalen en initiatieven uit de samenleving

We werken duurzaam samen met de stad aan onze opgaven en staan open voor inwonerp participatie, doen aan overheids participatie en werken aan inwonervertegenwoordiging in alle vormen. We nemen onze inwoners daarbij steeds meer mee aan de voorkant bij het maken van beleid. Zodat mensen zich herkennen in beleid en ook echt meer zeggenschap krijgen. Als we uitgedaagd worden door burgerinitiatieven om onze taken over te nemen, staan we daarvoor open en reageren we adequaat. Uiteraard benutten we hierbij de jarenlange ervaringen van het stadsdeelmanagement en wisselen we digitale vormen van participatie af met fysieke vormen.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 2

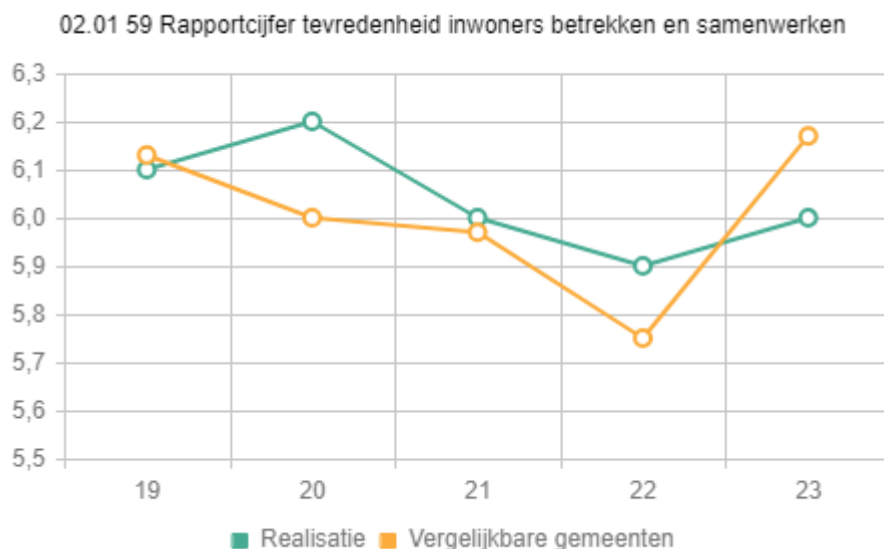

Toelichting

Het samengestelde rapportcijfer geeft weer hoe onze inwoners ons scoren op het gebied van het betrekken van onze inwoners, organisaties en bedrijven bij beleid en uitvoering. Het betreft een gemiddelde van meningen van gemiddeld 1000 respondenten van ons Enschedepanel en is een samengesteld cijfer dat ziet op inwonerp participatie, overheids participatie en samenwerking.

Steeds vaker zijn inwoners of maatschappelijke organisaties onderdeel van netwerken die werken aan een (semi-)publieke taak. Op elk niveau is de totstandkoming en uitvoering van taken een co-creatie van verschillende partners in wisselende samenstelling. Inwoners verwachten daarin een ambitieuze gemeente die luistert, meedenkt, de ruimte biedt, transparant werkt, betrouwbaar en flexibel is.

Bron: VNG | Burgerpeiling (waarstaatjegemeente.nl).

Toelichting

Het rapportcijfer geeft weer hoe onze inwoners ons scoren op het gebied van het betrekken van onze inwoners, organisaties en bedrijven bij beleid en uitvoering. Het betreft een gemiddelde van meningen van gemiddeld 1000 respondenten van ons Enschedepanel en is een cijfer dat ziet op waardering over de wijze waarop de gemeente Enschede inwoners en organisaties betreft en de samenwerking zoekt.

Bron: VNG | Burgerpeiling (waarstaatjegemeente.nl).

Acties 2025

Aantal acties: 3

01. We voeren het "Actieplan samenlevingsgericht werken 2022 – 2025" uit.

2025 is het laatste jaar van het 'Actieplan samenlevingsgericht werken'. We borgen de vier speerpunten uit het actieplan in de staande organisatie. Dat doen we door:

- Inwonervertegenwoordiging uitbreiden --> Verordening wijkbudgetten herzien en implementeren via de stadsdelen.
- Participatieteam organiseren --> Een klein expertteam structureel onderbrengen in de staande organisatie.
- Middelen voor online en offline participatie ontwikkelen --> Participatieplatform en paraplu merk Jij maakt Enschede implementeren.
- Leercyclus inrichten --> Evaluatie participatieverordening.

02. We bouwen jongerenparticipatie verder uit.

We werken aan het structureel borgen van het project jongerenparticipatie. Concreet werken we aan:

- Een structurele werkwijze voor #jong053:
  - We denken na over de missie, visie en onze rol --> wie willen we zijn?
  - We maken het komende half jaar afspraken over de frequentie van vergaderen en over de maximale grootte van het kernteam JONG053;
  - Ook kijken we hoe we de cirkel (we noemen het FRIENDS) rondom het

- kernteam kunnen uitbreiden en bestendigen;
  - Daarnaast werken we aan een vaste agenda waarbij we met een maximaal aantal onderwerpen aan de slag gaan.
- Een structuur waarbij we een brede groep jongeren in het voortgezet onderwijs structureel bereiken en betrekken;
  - We maken een plan van aanpak/communicatieplan.
- Het verbinden van burgerschapsonderwijs en maatschappelijke stages aan gemeentelijke beleidsvorming en uitvoering.
  - We hebben een klankbordgroep waar een paar scholen bij aangesloten zijn. Samen met hen kijken we hoe we de maatschappelijke vraagstukken van de gemeente die zich vertaald in beleid of besluiten kunnen verbinden aan vakken op scholen;
  - De gemeente heeft een convenant met scholen waarin staat dat jongeren in het voortgezet onderwijs maatschappelijke stage moeten lopen; We zien mogelijkheden om dit op inhoudelijke vraagstukken en/of door deelname aan het projectteam JONG053 in te zetten. Deze mogelijkheid werken we volgende jaar verder uit.

03. Samen met de stad maken we een toekomstvisie

De raad heeft meermalen haar wens geuit om te kunnen beschikken over een meer overkoepelend verhaal over welke stad we willen zijn. Welke ambitie staat de stad Enschede voor, welke keuzes maken we en waarom?

In 2025 gaan we dit samen met de inwoners van Enschede realiseren. In een toekomstvisie zullen ontwikkelingen en trends een plek kunnen krijgen die op ons afkomen. Het abstractieniveau ten opzichte van de omgevingsvisie ligt hoger. Ook is het mogelijk om de ambities uit de Regionale Ontwikkelstrategie Twente (incl. de RSIA) hierin een plek te geven. Niet uit te sluiten is dat een nieuwe Toekomstvisie leidt tot bijstellen van de dan geldende opgaven, (ruimtelijke) kaders, omgevingsvisie of onze investeringsagenda.

02.02 Passende allianties: we werken samen met andere overheden, onderwijsinstellingen en andere partners aan de gezamenlijke opgaven van de stad en de regio

Samenwerking met regionale, landelijke en internationale partners is gebaseerd op een gezamenlijke agenda, onderlinge kennisdeling en gedeeld eigenaarschap.

Tal van uitdagingen waar Enschede voor staat, zoals de energietransitie, klimaatadaptatie en de transitie naar een circulaire economie zijn te groot om alleen op te pakken. Daarom zoeken we samenwerking, niet alleen binnen Twente, maar ook in Euregionaal, landelijk en Europees verband. En niet alleen op stedelijk niveau, ook met de universiteiten en met onze bedrijven. In triple Helix verband dus.

Op weg naar een wereld die in 2050 CO2 neutraal moet zijn, wordt er zowel landelijk als Europees niveau gewerkt aan programma's die vervolgens weer op stedelijk niveau moeten worden doorvertaald. Dankzij een jarenlange investering in de samenwerking met Hengelo en Munster hebben we een sterke basis om gezamenlijke te participeren in EU programma's. Gezamenlijk staan we sterker als we aanvragen te doen EU fondsen en kunnen we kennis en middelen ophalen om onze grote opgaven adequater en sneller op te pakken.

We staan open voor allerlei nieuwe vormen van samenwerking, formeel en informeel.

Gelijktijdig werken we aan onze samenwerkingsvaardigheden zodat we een adequate en betrouwbare partner zijn.

Acties 2025

Aantal acties: 7

01. We werken aan sociaaleconomische structuurversterking van Enschede en de regio. In samenwerking met Twenteboard en het Bestuurlijk Overleg Sociaaleconomische Structuurversterking (BOSS).

Dit doen wij door middel van:

- Mede uitvoering te geven aan de [Agenda voor Twente 2023-2027](#) en de Regiodeals met het Rijk.
- Mede uitvoering te geven aan het opstellen van een Kansen/investeringsagenda volgens visie [Twenteboard](#) en Rijksadvies [Elke Regio Telt](#).
- Coördinatie en standpuntbepaling via het BOSS op belangrijke regionaal bestuurlijke dossiers waar voorheen de Regio Twente op acteerde.
- Blijvende lobby binnen de Twenteboard op een aantal sociaal economische, bereikbaarheids, en innovatiedossiers.

02. Naast de activiteiten van de Twenteboard in Brussel continueren we in samenwerking met Hengelo en Almelo de succesvolle lobby richting de EU.

Hierin agenderen we vooral:

- [Verstedelijkingsopgave Nederland](#) die wij op nationaal niveau samen met het Rijk en de [Ruimtelijke Ontwikkelingsstrategie \(ROS\)](#) uitvoeren in het kader van ontwerp nota Ruimte;
- Bereikbaarheid;
- De financiële kloof;
- Water en droogte.

03. We zetten de structurele samenwerking met Palo Alto en Linköping voort. Tegelijkertijd staan we open voor ad hoc internationale samenwerking.

Samen met bedrijven uit de regio en Linköping nemen we deel aan het [Bifrost](#) congres in Palo Alto, gericht op innovatie en samenwerking. Meer specifiek werken we samen met Munster en Gronau. De Raad wordt hierover actief geïnformeerd.

04. We bouwen de kennisorganisatie uit.

- Wij evalueren de resultaten van de samenwerking met de vier kennisinstellingen UT, Saxion, ROC en Artez, en Hengelo. We leggen nieuwe samenwerkingsafspraken met partners vast. De raad wordt daarover geïnformeerd na collegebesluit.
- We vormen samen met (kennis)partners en inwoners meer (regionale) samenwerkingsplatforms. Deze zijn gericht op het verzamelen en benutten van kennis bij het werken aan grote opgave zoals digitale transformatie. Voorbeelden hiervan zijn [Kennispunt Twente](#) en [Challengelab](#).

05. Wij versterken de samenwerking met Munster, de Euregio en de Europese Unie.

Dit doen wij door middel van:

- Het organiseren van kennissessies, uitwisselingsprogramma's en intensievere benutting van het lidmaatschap van Eurocities.
- Het verankeren van onze grensoverschrijdende samenwerking met onze Duitse partners in uitvoeringsprogramma's en de bestuurlijke overeenkomsten met Munster, Gronau, Osnabrück, NRW en de Euregio/MONT.
- Aan de Raad wordt een aangepaste Duitsland visie voorgelegd.

06. Enschede steunt Oekraïne met wederopbouw.

Naar aanleiding van de aangenomen motie 'Enschede ondersteunt de wederopbouw van Oekraïne' nemen wij deel aan een wederopbouw project, onder regie van VNG-Internationaal,

waarin Nederlandse en Oekraïense steden samenwerken.

Op basis van een inventarisatie van de behoefte van Oekraïense steden, is onder andere het thema 'Local Economic Development & Projectmanagement' gedefinieerd. Doel van deze pijler is om Oekraïne voor te bereiden op toetreding tot de Europese Unie.

Wij organiseren op dit thema online webinars waarin wij expertise leveren op het gebied van:

- Duurzame stedelijke ontwikkeling
- Schrijven van internationale subsidie aanvragen op dit gebied.

07. We versterken de samenwerking met onze strategische netwerkpartners (netwerksturing).

Rondom de opgaven brengen we scherper in beeld wie onze meest strategische partners zijn.

We leveren een handreiking Netwerksturing op én gaan daar actief mee aan de slag binnen de strategische opgaven. Netcongestie maakt hier onderdeel van uit.

Bijdrage verbonden partij Euregio

Maatschappelijk rendement:

Wij werken samen binnen de Euregio om binnen Europa op lobby- en subsidiegebied onze kracht te kunnen bundelen. Daarnaast is één van de doelstellingen van de Euregio het wegnemen van grens gerelateerde barrières.

Ook werken wij mee aan de ontwikkeling van het Euregiokwartier (incl. nieuwbouw kantoor Euregio).

Bijdrage verbonden partij: Bestuursovereenkomst Twentse samenwerking / Twenteboard

Maatschappelijke rendement:

Doel van deze samenwerking (via BOSS) is het voeren van bestuurlijk overleg ten behoeve van het voorbereiden, het afstemmen en het terugkoppelen van de inbreng van de gemeenten in het bestuur van de Twente Board. Zodat gezamenlijk regie wordt gevoerd op de Twente Board.

Daarnaast draagt dit bestuurlijk overleg bij aan (de afstemming van) het lobbyen van de gemeenten bij provincie, Rijk, de Europese Unie en andere (semi)overheden en haar organisaties ten behoeve van de sociaal economische structuurversterking en andere door het bestuurlijk overleg gekozen onderwerpen.

Periodiek vindt er lobbyoverleg plaats tussen de commissaris van de Koning en de burgemeester van Enschede.

03. Enschede is in toenemende mate een digitale gemeente

Onze samenleving is digitaal in transitie. Die transitie biedt nieuwe mogelijkheden en kansen voor onze welvaart en ons maatschappelijk welzijn. Denk voor een gemeente aan digitale dienstverlening, het efficiënt en effectief inrichten van processen en het verlagen van drempels om met elkaar in contact te komen. Tegelijkertijd is onze dienstverlening er ook voor die inwoners die niet of slechts gedeeltelijk mee kunnen doen in de digitale gemeente. Dit doen we door hulp- en andere mogelijkheden te bieden zoals baliebezoek en gerichte afspraken. Digitalisering roept ook nieuwe vragen op rond digitale ontworpen of hoe we (digitale) grondrechten borgen in de informatiesamenleving.

03.01 We benutten de kansen, verkleinen de risico's en reflecteren en acteren op de digitale transformatie.

Enschede kiest ervoor de informatiesamenleving te omarmen en niet aan de zijlijn te staan, maar midden in de informatiesamenleving, dichtbij haar inwoners. Vanuit dit perspectief pakken we de kansen die digitalisering biedt en werken we aan de mogelijke keerzijde ervan.

Acties 2025

Aantal acties: 5

01. We geven uitvoering aan transitiestrategie Common Ground.

We bouwen in Dimpact verband verder aan een interactief platform voor inwoners. Dit behelst de vervanging van het huidige systeem (E-suite) door [PodiumD](#). Dit platform geeft inwoners de mogelijkheid om in toenemende mate zelf zaken te regelen met de gemeente. In 2025 is een groot deel van dit platform beschikbaar is voor gebruik in onze gemeente.

02. We integreren de mogelijkheden van digitalisering en data in de vorming en uitvoering beleid.

We stellen samen met de raad een nota 'integraal beleid digitaal Enschede' op. Dit doen we op basis van de [motie 'Grip op digitale zaken'](#) en de in 2024 gevoerde gesprekken met de raad. Hierin behandelen we de onderwerpen:

- digitale inclusie;
- digitale weerbaarheid, privacy & gegevensbescherming;
- Enschede in het netwerk van samenwerking;
- algoritmes, AI en ethiek.

03. We geven uitvoering aan het strategisch informatiebeveiligings- en privacybeleid.

Dit doen we door voldoende maatregelen te nemen voor:

- De borging van de [Algemene Verordening Gegevensbescherming \(AVG\)](#) zoals het inrichten en bijhouden van het verwerkingsregister, het opzetten van een kunstmatig intelligentie register, het sluiten van bewerkersovereenkomsten en het uitvoeren van data protection impact assessments (DPIA's).
- De Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO). Dit is onder andere wachtwoordbeleid, dataclassificatie, technische beveiliging (authorisatiebeleid). Daarnaast verhogen we onze digitale weerbaarheid door bewustwordingstrainingen en technische maatregelen.

04. We implementeren digitaliseringswetten.

De wetgever stelt steeds meer wetten op die de digitale rechten en plichten voor de inwoners voorschrijven en borgen. De implementatie hiervan bij gemeenten wordt met audits getoetst. Deze wetten hebben een hoge impact op ons handelen en in de voorbereiding zijn de nodige handelingen uit te voeren. Naast de Wet Open Overheid gaat het om de uitvoering van onder andere de AVG, [Wet Digitale Overheid](#), [Wet modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer WMEBV](#), [AI act](#), [Single Digital Gateway](#) en de [NIS2-richtlijn](#). We voegen zoveel mogelijk de benodigde acties samen.

05. We stellen een integraal veiligheidsplan (IVP) op 2025-2028.

Met het IVP 2025-2028 beschrijven we hoe we de interne en externe samenwerking de komende vier jaar vorm gaan geven en op welke veiligheidsthema's we gaan inzetten. Het IVP staat niet op zichzelf, maar hangt nauw samen met beleidsvelden als leefbaarheid, handhaving, zorg, economie, jeugd etc.

In het IVP worden verschillende veiligheidsvelden beschreven. Binnen de veiligheidsvelden komen verschillende thema's terug. Dit is geen uitputtend overzicht van alles wat we doen. Het zet de hoofdlijnen en prioriteiten op een rij.

Bijdrage verbonden partij: Dimpact

Maatschappelijk rendement:

Wij zijn lid van de coöperatieve vereniging [Dimpact](#) om samen met andere gemeenten ICT oplossingen te ontwikkelen. Dit verlaagt de kwetsbaarheid en versterkt lobby- en inkoopkracht van onze bedrijfsvoering.

Wat gaan we doen voor openbare orde en veiligheid?

04. Enschede is een veilige gemeente

In Enschede moet iedereen in een veilige omgeving kunnen wonen, werken en recreëren. We vinden het belangrijk dat iedereen in Enschede veilig over straat kan en dat overlast tot een minimum wordt beperkt. Veiligheid en handhaving openbare orde staat allang niet meer op zichzelf. Het kent samenhang met andere problemen in de stad. Of het nu gaat om ondermijning, criminele activiteiten (drugs)overlast, huiselijk geweld, maatschappelijke problemen vanuit zorg en welzijn of maatschappelijke opvang. Centraal staat een integrale aanpak, stedelijk en in de stadsdelen. Uitgangspunt bij de aanpak is dat we streng zijn voor degene die zich niet aan de regels (wil) houden, maar hulp bieden aan degene die op het juiste spoor wil komen en blijven. Belangrijk is een evenwicht te vinden tussen repressie, preventie en zorg. Doel is de stad weer zichtbaar en voelbaar veiliger te laten zijn voor inwoners en ondernemers.

04.01 We bevorderen de verbinding in de samenleving

We willen onze signalerings- en interventiepositie in de stad verstevigen door constant in gesprek te zijn in de stad. Daarbij leggen we de focus op het verminderen van maatschappelijke onrust.

Acties 2025

Aantal acties: 4

01. We geven uitvoering aan de gebiedsgerichte aanpak binnenstad en Glanerbrug. Deze richten zich op de leefbaarheid en veiligheid. Dit voeren we uit door:

- Continueren van de persoonsgerichte aanpak en veldonderzoeken door studenten van Saxion gericht op leefbaarheid en veiligheid in de binnenstad. De uitkomsten vertalen we in een (implementatie)plan waaraan we uitvoering gaan geven.
- We zetten een krachtig bewonersnetwerk op voor het Redemptoristepark in Glanerbrug. Hiervoor continueren we de inzet van sociaalbeheerder die werkt met een agenda en evaluatiemomenten. Uitkomsten worden gerapporteerd in stadsdeelcommissie Oost.

02. We optimaliseren de veiligheid in de binnenstad.

Een team van observanten wordt getraind en BOA gecertificeerd om de kwaliteit van cameratoezicht te verbeteren en preventief op te treden in de binnenstad.

03. We erkennen de gevaren van cybercriminaliteit.

Door bewustwording campagnes, voorlichtingsbijeenkomsten en het aanstellen van een regionale projectleider worden onze inwoners minder vaak slachtoffer hiervan. Hierin zoeken we samenwerking met Saxion en Universiteit Twente.

04. We organiseren de (Europese) voetbalwedstrijden van FC Twente op een veilige manier.

Bij Europese thuiswedstrijden van FC Twente experimenteren we met de inrichting van fanzones om het uitpubliek veilig en gastvrij te kunnen ontvangen. Daarnaast hebben we extra aandacht voor het mobiliteitsvraagstuk en de inzet van bestuurlijke bevoegdheden.

04.02 Enschede heeft een ongunstig klimaat voor ondermijnende activiteiten

De aanpak van ondermijning heeft verschillende dimensies. Als lokale overheid moeten we nog alerter worden en maatregelen nemen die voorkomen dat we onbedoeld crimineel gedrag faciliteren. We willen voorkomen dat we criminelen 'helpen' door bijvoorbeeld vergunningen en subsidies af te geven, zorgcontracten aan te gaan, vastgoedtransacties te plegen die gefinancierd worden met crimineel geld of waarmee criminelen een dekmantel krijgen voor hun activiteiten. Samen met de politie, RIEC en partners, moeten we ons beeld van de criminele netwerken die zich in Enschede bevinden, maar ook die in Enschede en daarbuiten opereren versterken. Op basis van een goede informatiepositie kunnen we beter sturen en prioriteren in de aanpak. Om de beschikbare capaciteit en middelen van onszelf en onze partners zo effectief te kunnen benutten, moeten we samen met onze partners scherpe keuzes en duidelijke afspraken maken. Een ander belangrijk speerpunt is het nadrukkelijker betrekken van nog meer (publieke en private) partijen in de aanpak, zodat legale structuren nog moeilijker misbruikt kunnen worden door criminelen. Verder is het van belang om meer naar de voorkant van problematiek te komen door vroegtijdig interventies te plegen en barrières op te werpen.

Acties 2025
Aantal acties: 3
<p>01. We pakken ondermijning lokaal/regionaal aan. Dit doen we samen met de partners (integrale casus- en fenomeenaanpak).</p> <p>We doen dit door een goed informatiebeeld rondom een signaal op te bouwen, het uitvoeren van integrale controles en het inzetten van onze interventiemogelijkheden (zoals sluiten panden, gebiedsverboden, handhavingsmaatregelen, controles, intrekken vergunningen en uitkeringen, etc). In de aanpak van ondermijning hebben we extra aandacht voor jeugd (interventies binnen Preventie Met Gezag), maar ook voor kwetsbare gebieden als bedrijventerreinen en het buitengebied.</p>
<p>02. We bouwen aan een structurele en effectieve internationale aanpak van ondermijning.</p> <p>Hierin geven we prioriteit aan de thema's 'drugscriminaliteit', 'illegaal vuurwerk', 'autoverhuur' en 'illegaal gokken'. Op deze thema's gaan we kennis en expertise uitwisselen tussen Nederland en Duitsland. Daarnaast zoeken we ook samenwerking met RIEC-ON en de Euregio.</p>
<p>03. We werken aan een weerbare overheid.</p> <p>Vergroten van bewustwording en meldingsbereidheid binnen de organisatie (weerbare overheid) door het geven van ondermijningscursussen via de Enschede Academie en bewustwordingssessies op de relevante afdelingen.</p>
<p>Bijdrage verbonden partij: Veiligheidsregio Twente</p> <p><u>Maatschappelijk rendement:</u></p> <p>Op grond van de Wet Veiligheidsregio's werken brandweer, politie, geneeskundige hulpverleningsorganisatie in de regio (GHOR) en de gemeenten (kolom Bevolkingszorg) samen in de gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Twente (VRT) op het gebied van crisisbeheersing en rampenbestrijding. Brandweer Twente heeft een aantal wettelijke taken in het kader van brand-, crisis - en rampenbestrijding. Door de coronacrisis en de vluchtelingencrisis zijn er extra taken bijgekomen en is de Veiligheidsregio een belangrijke partner in deze crises.</p>

04.03 We versterken de samenwerking tussen zorg en veiligheid

Bij complexe casuïstiek opereren zowel het zorg- als veiligheid, in aanvulling op elkaar. Door een verbeterende samenwerking tussen zorg en veiligheid wordt bijgedragen aan de algemene veiligheid, het verbeteren van de persoonlijke situatie, het voorkomen en verminderen van recidive, (ernstige) overlast, criminaliteit en/of maatschappelijke uitval.

Samenwerking met het Veiligheidshuis is bij deze onderwerpen aan de orde. De focus ligt op verwarde en kwetsbare personen, woonoverlast, huiselijk geweld, straatintimidatie, mensenhandel en loverboy problematiek.

Acties 2025

Aantal acties: 4

01. We werken met een duidelijk “op- en afschalingsmodel” die de interne samenwerking tussen zorg en veiligheid versterkt.

We gebruiken hierbij het ambtelijk en bestuurlijk overleg Zorg en Veiligheid. Gezamenlijk ontwikkelen we een visie op de onderwerpen die beide domeinen raken. De huidige werkafspraken voor het op- en afschalen van complexe casuïstiek worden geëvalueerd en de uitkomsten en nieuwe afspraken worden gemeentebreed gecommuniceerd.

02. We gaan de aanpak woonoverlast versterken.

We werken hierbij gebiedsgericht. Ieder stadsdeel heeft een eigen aanspreekpunt. We leveren het dashboard woonoverlast op. We krijgen zicht op de cijfers van woonoverlast, de ernst van de casuïstiek en prioritering. We benutten de toegekende subsidieaanvraag, 'Vroegsignalering in de wijk' voor zorg en ondersteuning aan een doelgroep die nu nog niet in beeld is bij de zorg.

03. We beschrijven de meerwaarde van het “Huis van Herstel”.

Het Huis van Herstel is een kleinschalige detentievoorziening, onderdeel van PI Almelo, waar Twentse gedetineerden het laatste deel (max. 1,5 jaar) van hun straf uit kunnen zitten. Voor 2025 ligt de vraag voor aan de gemeenten om duidelijkheid te geven over of zij door willen gaan met het Huis van Herstel vanaf 2026.

04. We gaan onderzoeken hoe en of we het project ‘Kernkracht’ willen verlengen en borgen.

Het gaat hier om een methodiek die wordt toegepast bij casuïstiek binnen gesloten (familie) netwerken waar professionals geen of onvoldoende hulp of ondersteuning kunnen bieden. Het richt zich op de inzet van sleutelfiguren vanuit het eigen gesloten netwerk die onder regie van professionals als intermediair kunnen worden ingezet.

04.04 Voorkomen en verminderen van risicogedrag bij jongeren

Het integraal veiligheidsbeleid legt een accent op de jeugd vanuit de gedachte van preventie. Preventie ligt primair bij het begrotingsprogramma Vitaal en Sociaal, het verminderen van risicogedrag zit meer bij Veiligheid.

Acties 2025

Aantal acties: 2

01. We continueren en evalueren het convenant “Triagetafel Vroegsignalering”.

We organiseren de tafel van vroegsignalering. De evaluatie van het convenant vindt plaats in samenwerking met regionale gemeenten.

02. We organiseren een stevige brede aanpak van de weerbare jeugd in het kader van Preventie met Gezag.

Dit doen we vanuit landelijke programma Preventie met Gezag (PMG) door:

- een extra jongerenwerker vanuit Alifa in te zetten.
- een extra procesmanager voor de casussen binnen het PMG-gebied.
- een extra welzijnswerk vanuit Includio.
- samenwerking met de politie jeugdagent.

Nieuw of aanpassing beleid 2025			
Beleidsveld	Onderwerp	B/C Voorstel	Participatie (Ja/Nee)
Dienstverlening	Visie op dienstverlening	C	Ja
Participatie	Evaluatie Participatieverordening	C	Ja
Veiligheid	Integraal Veiligheidsplan	B	Nee
Samenwerking	Duitsland visie	C	Nee
Bestuur en ondersteuning	Toekomstvisie	B	Ja

Wettelijk verplichte indicatoren

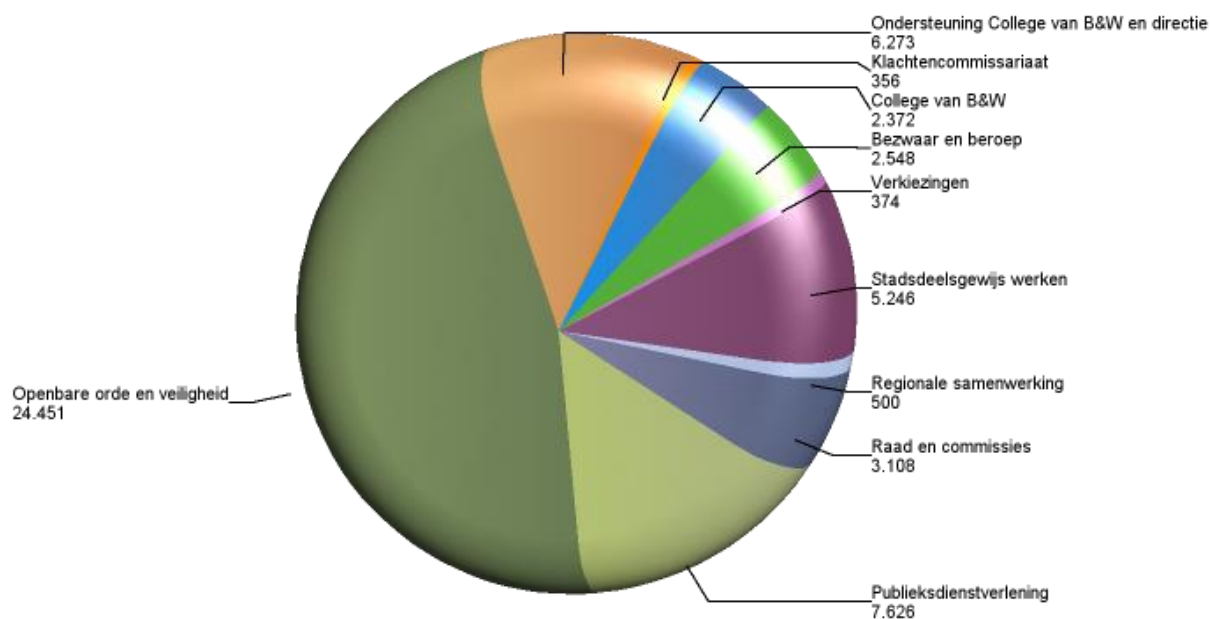
Op grond van het Besluit begroting en verantwoording zijn onderstaande indicatoren opgenomen. De indicatoren gelden voor iedere gemeente en zijn bedoeld om gemeenten met elkaar te kunnen vergelijken. Dit is mogelijk via www.waarstaatjegemeente.nl.

	Beleidsveld	Naam indicator	Eenheid	Jaar	Score	Bron
6.	1. Veiligheid	Verwijzingen Halt	Aantal per 10.000 jongeren	2023	100	Bureau Halt
8.	1. Veiligheid	Winkeldiefstallen	Aantal per 1.000 inwoners	2023	3,6	CBS
9.	1. Veiligheid	Geweldsmisdrijven	Aantal per 1.000 inwoners	2023	4,2	CBS
10.	1. Veiligheid	Diefstallen uit woning	Aantal per 1.000 inwoners	2023	1,7	CBS
11.	1. Veiligheid	Vernielingen en beschadigingen (in de openbare ruimte)	Aantal per 1.000 inwoners	2023	7,1	CBS

Wat mag het kosten?

Om de gestelde doelen te bereiken zijn per doel lasten begroot voor 2025. Deze bedragen worden ingezet voor het realiseren van de acties (onder 'Wat gaan we doen') maar ook voor het realiseren van de reguliere werkzaamheden. Onderstaande grafiek geeft per product inzicht in de beschikbaar gestelde budgetten.

Samenleving en bestuur: Lasten per product in 1.000 euro

Onderstaande tabel geeft inzicht in de meerjarige ontwikkeling van de lasten, baten en reserve mutaties.

Samenleving en bestuur Bedragen x 1.000 euro	Realisatie 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Raming 2026	Raming 2027	Raming 2028
Lasten	49.853	53.190	52.854	50.793	49.987	49.275
Baten	9.691	12.194	8.678	7.925	7.323	7.058
Saldo van baten en lasten	40.162	40.996	44.177	42.868	42.664	42.216
Storting reserves	376	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	546	482	164	164	82	0
Resultaat	39.992	40.514	44.013	42.705	42.582	42.216

Toelichting

De begrote lasten nemen voor dit programma per saldo af met 0,3 miljoen euro. De belangrijkste oorzaken hiervoor zijn:

- Lagere lasten bij het RIEC (-3,9 miljoen euro). De begroting van de externe partij het RIEC is integraal opgenomen in die van de Gemeente Enschede. Zowel aan de lasten- als aan de batenkant gaat dit om hetzelfde bedrag en loopt daarmee neutraal

door de begroting van de Gemeente Enschede heen. Op dit moment is nog geen zicht op de begroting 2025 van het RIEC en kan pas eind 2024 worden toegevoegd. Daarom zijn zowel de lasten als de baten in 2025 lager dan in 2024. Zodra deze bekend is zal de begroting hiervoor worden aangepast.

- Hogere lasten vanwege de hogere bijdrage aan de verbonden partij Veiligheidsregio Twente (1,1 miljoen euro). Dit betreft de in de Zomernota 2024 vastgestelde verhoging voor loon- en prijscompensatie.
- Hogere lasten door in de Zomernota toegekende middelen voor verhoogde inzet op de aanpak woonoverlast, waarvoor een functionaris Meldpunt Woonoverlast wordt aangesteld (0,1 miljoen euro).
- Hogere lasten vanwege het in de Zomernota 2023 toegekende budget voor de viering van 700 jaar Enschede voor 2025 (0,9 miljoen euro).
- Hogere lasten vanwege de in de Zomernota toegekende hogere bijdrage aan Kennispunt Twente (0,1 miljoen euro).
- Hogere lasten bij Publieksdienstverlening vanwege een hogere voorziene vraag naar legesproducten. Hier staan evenhoge baten tegenover (0,4 miljoen euro).
- Voor het overige is hoofdzakelijk sprake van hogere lastenbudgetten als gevolg van de toegekende loon- en prijscompensatie.

De begrote baten nemen voor dit programma af met 3,5 miljoen euro. De belangrijkste oorzaken hiervoor zijn:

- Lagere baten bij het RIEC (-3,9 miljoen euro). Zie toelichting bij de lasten
- Hogere baten bij Publieksdienstverlening (0,4 miljoen euro). Zie toelichting bij de lasten

Bij de reserves is sprake van een lagere onttrekking in 2025 van 0,3 miljoen euro. De belangrijkste oorzaken hiervoor zijn:

- Een lagere voorziene onttrekking aan de reserve wijkbudgetten (-0,4 miljoen euro)
- Een hogere onttrekking aan de reserve aanpak woonoverlast (0,1 miljoen euro) in verband met de kosten van de functionaris Meldpunt Woonoverlast

Meer info	Klik hier voor meer informatie over reguliere werkzaamheden en beleidsnota's .
Portefeuillehouders	Roelof Bleker, Arjan Kampman, Niels van den Berg, Marc Teutelink
Concerndirecteuren	Kees Meijer

3.4 Financiën en organisatie

Financiën en organisatie

Doel	Subdoel	Link
01. Enschede heeft een betrouwbare en voor lange termijn houdbare financiële huishouding en organisatie <i>totale lasten (x 1.000 euro): 125.415,00</i>	01.01 Enschede is in staat om financiële tegenvallers het hoofd te bieden.	Aantal acties: 2
	01.02 Enschede investeert toereikend	Aantal acties: 1
	01.03 De gemeentelijke organisatie is wendbaar en alert	Aantal acties: 2

Wat willen we bereiken?

Het Rijk bezuinigt vanaf 2026 veel op het gemeentefonds. Het gemeentefonds is het fonds waaruit het Rijk gemeenten betaalt. Door deze bezuinigingen moeten wij lastige keuzes maken. En toch bouwen we verder aan een inclusief, groen, duurzaam en aantrekkelijk Enschede.

Daarvoor moeten we geld en energie in Enschede blijven steken. Om het niveau van onze voorzieningen te behouden. En er daarmee voor te zorgen dat de stad aantrekkelijk blijft. We gebruiken daarvoor een strategische investeringsagenda. Wij financieren deze agenda op verschillende manieren. Met eigen middelen en middelen vanuit Provincie, Rijk of Europa.

Via het traject 'begroting en organisatie in balans' (BOB) werken we aan een sluitende begroting. We kijken naar onze organisatie en bedrijfsvoering. We onderzoeken hoe we het gebruik van zorg en daarmee de kosten daarvan kunnen voorkomen en verminderen. En we kijken hoe we evenwicht krijgen in de stedelijke ontwikkeling. Dit is niet de enige oplossing voor de financiële situatie die verslechtert. Helaas moeten we ook andere maatregelen nemen. Maatregelen als:

- het verhogen van lasten voor onze inwoners.
- het bijstellen van ambities.

Samen gaan we hiermee aan het werk!

In 2024 zijn we samen met andere gemeenten een traject gestart om met de Rijksoverheid in gesprek te gaan. Over:

- het dichten van het financiële gat.
- het verbeteren van de samenwerking bij de aanpak van grote thema's

Enschede heeft daarvoor twee moties ingediend. Daarin roepen we het VNG-bestuur op om zo snel mogelijk met het kabinet in gesprek te gaan. Over het takenpakket van gemeenten. Bijna alle gemeenten ondersteunden deze moties. We moeten scherpe keuzes maken over wat we nog kunnen doen. Dit vraagt in 2025 volle inzet.

Wij zijn er als gemeentelijke organisatie voor onze inwoners en ondernemers. We willen hen zo goed mogelijk van dienst zijn. Hierbij speelt de dynamiek en complexiteit van het hier en nu. We moeten in staat zijn om slim en snel te handelen. Daarbij zijn we richten we ons op onze inwoners. We werken meer in netwerken in onze samenleving. Het verder verbeteren van onze lerende, flexibele en talentvolle organisatie helpt hierbij. We streven naar effectiviteit en efficiency. Daarbij willen we standaardiseren en doelgericht zijn. Dat versterken we de komende periode. Door onder andere meer in te zetten op digitalisering en datavaardigheid.

Ook werken we aan ons vermogen om ons aan te passen. Als het gaat om integriteit en ondermijning, gebruiken we daarvoor verschillende instrumenten. De sturing en realisatie van het geheel aan regulier werk en opgaven vraagt om focus, versterking en daadkracht. Zo blijven we de organisatie telkens richten op wat er nodig is en gevraagd wordt

Wat gaan we doen voor financiën en organisatie

01. Enschede heeft een betrouwbare en voor lange termijn houdbare financiële huishouding en organisatie

De afgelopen jaren zijn de schulden afgebouwd en de reserves versterkt. Er is een start gemaakt met het op peil brengen van de solvabiliteit. Het weerstandsvermogen om risico's op te vangen is op goed niveau. De structurele begrotingsruimte (verschil tussen jaarlijks terugkerende baten en lasten) is nog wel beperkt. Het vraagt de komende jaren dan ook aandacht om het huishoudboekje op orde te houden. De rentelasten worden geminimaliseerd door de schulden te beperken en de financiering van de gemeente te optimaliseren. Een mogelijkheid hiertoe is de afkoop van hoogrentende leningen als de liquiditeitspositie van de gemeente dit toelaat. Tot slot is het afgelopen decennium weinig geïnvesteerd. Investerings zijn noodzakelijk om het voorzieningenniveau en daarmee de aantrekkelijkheid van de stad overeind te houden. Daarom maken we gebruik van een strategische investeringsagenda en fonds waarmee we naar de toekomst borgen dat Enschede een aantrekkelijke stad blijft.

01.01 Enschede is in staat om financiële tegenvallers het hoofd te bieden.

Enschede is een ambitieuze en ondernemende stad. Bij het realiseren van opgaven en doelen loopt de gemeente ook (financiële) risico's. We zetten risicomanagement in om proactief met risico's om te gaan. Om tegenslagen het hoofd te kunnen (blijven) bieden houden we ook voldoende weerstandsvermogen aan om ze op te kunnen vangen als ze zich voordoen. We blijven streven naar een weerstandsratio tussen 1,0 en 1,4. Dat is ook zo opgenomen in onze in 2022 vastgestelde nota weerstandsvermogen. We voeren realistisch en degelijk financieel beleid. Vanuit voorzichtigheidsbeginsel speculeren we niet op onzekere inkomsten. Structurele uitgaven dekken we met structurele middelen. We sturen stevig op het realiseren van afgesproken taakstellingen. We blijven bij het Rijk aandacht vragen voor de financiële en sociale situatie van onze stad. Op deze manier blijven we ook in de toekomst in staat om onverwachte financiële tegenvallers op te kunnen vangen.

Acties 2025

Aantal acties: 2

01. Enschede streeft naar balans tussen uit te voeren taken en middelen die daarvoor beschikbaar worden gesteld.

Daarvoor neemt Enschede het voortouw in de lobby "taken & middelen in Balans".

- Enschede heeft en blijft initiatief tonen in de zogenaamde "takengesprekken" tussen Rijk en Gemeenten.
- Enschede maakt inzichtelijk aan welke knoppen we kunnen draaien waardoor we de balans in evenwicht houden. Hierbij kan het gaan om bijvoorbeeld aanpassingen in OZB belasting of het bijstellen van ambities.

02. Begroting 2026-2029 in balans.

Wanneer lobby en takengesprekken (deels) niet het gewenste resultaat opleveren formuleren we maatregelen om balans te brengen in de begroting 2026-2029. Deze bijsturingmaatregelen komen voort uit het reeds ingezette BOB traject. Gezien de financiële opgave voor 2026 en verder zijn / worden extra zoekrichtingen gedefinieerd, aanvullend op het BOB traject. In de zomernota 2025 wordt uw raad keuzes voorgelegd, inclusief mogelijke effecten. In Hoofdstuk 2 van dit document worden de BOB lijnen toegelicht.

Bijdrage verbonden partij: Bank Nederlandse gemeenten

Maatschappelijk rendement:

De BNG Bank is de huisbankier van de gemeente. Daarnaast is de gemeente aandeelhouder van de BNG Bank. Door de lage kosten voor het gemeentelijke betalingsverkeer en de jaarlijkse dividenduitkering draagt zij bij aan een houdbare financiële huishouding. Daarnaast draagt de bank door het verstrekken van laagrentende leningen bij aan het realiseren van investeringen in de stad die de inwoner ten goede komen tegen aanvaardbare kosten.

Bijdrage verbonden partij: Enexis

Maatschappelijk rendement:

Enexis is de eigenaar van het netwerk voor gas en elektra in de stad. Het streven is om het netwerk betaalbaar, betrouwbaar en veilig te houden. Hiermee draagt Enexis ook bij aan het Energieakkoord en daardoor ook tegelijkertijd aan de gemeentelijke doelstellingen op het gebied van duurzaamheid. De gemeente is aandeelhouder van Enexis. De jaarlijkse dividenduitkering draagt bij aan een houdbare financiële huishouding.

Bijdrage verbonden partij: Gemeentelijk Belastingkantoor Twente

Maatschappelijk rendement:

Door de wettelijke taak belastinginning en heffingen te laten verzorgen door het GBT wordt op een effectieve en efficiënte manier uitvoering gegeven aan deze taak. Op deze manier wordt de gemeente Enschede in de gelegenheid gesteld om zich te richten op de ontwikkelingen van de Twentse samenleving.

Bijdrage verbonden partij: Voormalig Essent

Maatschappelijk rendement:

Hierbij gaat het om diverse BV's (Publiek Belang Elektriciteitsproductie en CSV Amsterdam) die zijn ontstaan uit het verkoopproces van de aandelen die gemeente had in Essent NV. Deze BV's worden binnen enkele jaren opgeheven. De destijds niet uitgekeerde delen van de verkoopopbrengst zijn grotendeels uitgekeerd. Er zijn slechts nog kleine uitkeringen te verwachten in de komende jaren.

01.02 Enschede investeert toereikend

Het afgelopen decennium kende Enschede een heel laag investeringsniveau. Als gevolg van de financiële crisis en de financiële effecten daarvan voor Enschede was er nauwelijks

investeringsruimte en lag de focus sterk op herstel van de financiële conditie. Een laag investeringsniveau brengt risico met zich mee dat inhaalinvesteringen nodig zijn en dat Enschede minder aantrekkelijk wordt dan andere steden die wel blijven investeren. Het voornemen is dan ook om, nu de financiële conditie is hersteld, structureel te blijven investeren in het voorzieningenniveau en de leefbaarheid in de stad. Hiervoor werken we met een strategische investeringsagenda waarin de belangrijkste investeringen om een impuls aan de stad te geven zijn opgenomen. Daarmee houden we Enschede aantrekkelijk voor onze inwoners. En het helpt ons om aantrekkelijk te zijn voor mensen die hier nog niet wonen. Als stad in het groen om te wonen, werken en leven. De ambitie is om te komen tot een structurele financiering van de investeringsagenda.

Acties 2025

Aantal acties: 1

01. Enschede investeert toereikend.

Bij de actualisatie van de investeringsagenda in het voorjaar van 2024 is gebleken dat met de projecten die nu op de agenda staan vrijwel het volledige beschikbare investeringsbedrag is belegd. Zonder aanvullende financiering kan voorlopig niet worden voorzien in nieuwe of uitbreiding van bestaande projecten. Om ook op langere termijn aan de ontwikkeling van de stad te kunnen blijven werken wordt in 2025 bekeken hoe op termijn in aanvullende dekking kan worden voorzien.

01.03 De gemeentelijke organisatie is wendbaar en alert

Wij zijn er als gemeentelijke organisatie voor onze inwoners en ondernemers. Om hen, in de dynamiek en complexiteit van het hier en nu, zo goed mogelijk van dienst te zijn moeten we in staat zijn om slim en snel te handelen. Daarbij zijn we mensgericht en werken we meer in netwerken van onze samenleving. Het verder optimaliseren van onze lerende, flexibele en talentvolle organisatie draagt hier aan bij. We streven naar effectiviteit en efficiency waarbij standaardisatie, doelgerichtheid belangrijke maatstaven zijn. Die verstevigen we de komende periode door onder andere meer in te zetten op digitalisering en datavaardigheid. Ook werken we aan ons vermogen om ons aan te passen als het gaat om integriteit en ondermijning en gebruiken hiervoor verschillende instrumenten. De sturing en realisatie van het geheel aan regulier werk en opgaven vraagt om focus, versteviging en daadkracht, zodat we onze organisatie continue blijven richten op wat er nodig is en gevraagd wordt.

Acties 2025

Aantal acties: 2

01. We prioriteren onze taken om de uitvoerbaarheid te borgen.

Voorafgaand aan de Zomernota 2025 komen we tot een voorstel van programmering en prioritering van taken om de kloof tussen ambitie en bijbehorende werkzaamheden én de uitvoerbaarheid hiervan mogelijk te maken waarmee ook de werkdruk gereduceerd wordt (BOB lijn 4 uit hoofdstuk 2).

02. We continueren onze aandacht voor de weerbaarheid en integriteit van onze bestuurders en ambtenaren.

De gesprekken over integriteit en weerbaarheid worden voortgezet en worden de trainingen hierover aangeboden. De in 2023 vastgestelde gedragscode en het agressie- en emotieprotocol zijn daarbij leidend.

Nieuw of aanpassing beleid 2025			
Beleidsveld	Onderwerp	B/C Voorstel	Participatie (Ja/Nee)
Informatie en Technologie	Raadsagenda digitalisering	B	Nee
Algemene belastingen	Nota Lokale Heffingen	C	Nee
Samenwerkingsverbanden	Beleidskaders verbonden Partijen	C	Nee
Financieel beleid	Nota Risicomanagement en Weerbaarheid	C	Nee

Wettelijk verplichte indicatoren

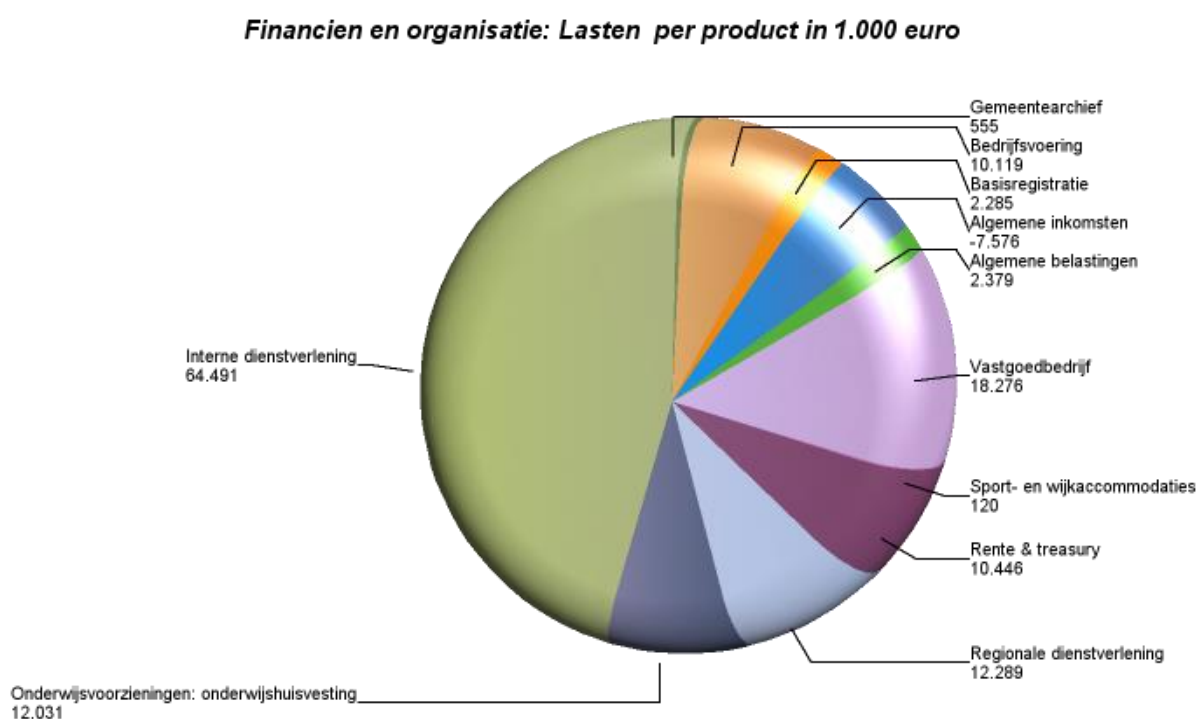
Op grond van het Besluit begroting en verantwoording zijn onderstaande indicatoren opgenomen. De indicatoren gelden voor iedere gemeente en zijn bedoeld om gemeenten met elkaar te kunnen vergelijken. Dit is mogelijk via www.waarstaatjegemeente.nl.

	Beleidsveld	Naam indicator	Eenheid	Jaar	Score	Bron
1.	0. Bestuur en ondersteuning	Formatie	Fte per 1.000 inwoners	2025	9,99	Eigen begroting
2.	0. Bestuur en ondersteuning	Bezetting	Fte per 1.000 inwoners	2024	9,89	Eigen gegevens
3.	0. Bestuur en ondersteuning	Apparaatskosten	Kosten per inwoner, in euro's	2025	1.008	Eigen begroting
4.	0. Bestuur en ondersteuning	Externe inhuur	Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen	2023	13,05%*	Eigen gegevens
5.	0. Bestuur en ondersteuning	Overhead	% van totale lasten	2025	8,39	Eigen begroting
35.	8. Vhrosv	Gemiddelde WOZ waarde	Duizend euro	2024	296	CBS
36.	8. Vhrosv	Nieuw gebouwde woningen	Aantal per 1.000 woningen	2023	0,3	BAG
37.	8. Vhrosv	Demografische druk	% personen van 0 tot 20 én 65+	2024	62,7	CBS
38.	8. Vhrosv	Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishouden	In euro's	2024	986	COELO
39.	8. Vhrosv	Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden	In euro's	2024	1.013	COELO

* Dit kengetal komt voort uit de jaarrekening 2023.

Wat mag het kosten?

Om de gestelde doelen te bereiken zijn per doel lasten begroot voor 2025. Deze bedragen worden ingezet voor het realiseren van de acties (onder 'Wat gaan we doen') maar ook voor het realiseren van de reguliere werkzaamheden. Onderstaande grafiek geeft per product inzicht in de beschikbaar gestelde budgetten.

Onderstaande tabel geeft inzicht in de meerjarige ontwikkeling van de lasten, baten en reserve mutaties.

Financien en organisatie Bedragen x 1.000 euro	Realisatie 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Raming 2026	Raming 2027	Raming 2028
Lasten	132.413	128.475	125.415	138.360	150.821	164.482
Baten	599.891	599.015	613.609	604.765	618.615	633.822
Saldo van baten en lasten	-467.479	-470.540	-488.194	-466.405	-467.794	-469.340
Storting reserves	38.175	31.285	17.718	16.718	16.109	16.216
Onttrekking reserves	20.143	30.534	28.063	37.989	33.027	25.554
Resultaat	-449.446	-469.789	-498.539	-487.676	-484.712	-478.677

Toelichting

De begrote lasten nemen voor dit programma per saldo af met 3,1 miljoen euro. De belangrijkste oorzaken hiervoor zijn:

- Op het product Algemene Inkomsten is sprake van lagere lasten in 2025 ten opzichte van 2024 met name omdat we in 2025 een onderuitputting in het BTW Compensatiefonds (BCF) hebben geraamd conform het besluit in de zomernota 2024 (-3,5 miljoen euro)
- Bij Regionale Dienstverlening dalen de begrote lasten ten opzichte van 2024 (-1,2 miljoen euro) omdat nog niet alle dienstverlening aan derden bekend is. Dat zal pas eind 2024 of begin 2025 zijn, waarna de begroting wordt aangepast. Dit betreft zowel de lasten als ook de (evenhoge) baten. Per saldo is dit effect neutraal.
- Bij Basisregistraties is het lastenbudget verhoogd met de in de Zomernota 2024 toegekende middelen voor de vervanging van essentiële applicaties (0,3 miljoen euro).
- De begrote lasten bij het product Interne Dienstverlening nemen toe met name vanwege in de Zomernota toegekende middelen voor de vervanging van het applicatielandschap (0,8 miljoen euro), verhoogde bijdrage aan de VNG-GGU (0,1 miljoen euro) en het toegenomen areaal bedrijfsvoering (0,8 miljoen euro). Daartegenover staan lagere lasten als gevolg van aflopende projectkosten Bridge (-1,1 miljoen euro) en een bezuinigingsbijdrage van Huisvesting & Services (-0,6 miljoen euro).
- Tot slot stijgen de lastenbudgetten in 2025 binnen dit programma op alle onderdelen als gevolg van de toegekende loon- en prijscompensaties.

De begrote baten nemen voor dit programma per saldo toe met 14,6 miljoen euro. De belangrijkste oorzaken hiervoor zijn:

- Een daling van de baten bij het product Regionale Dienstverlening (-1,2 miljoen euro). Zie toelichting bij de lasten.
- Een stijging van de Algemene Uitkering (9,3 miljoen euro) zoals opgenomen in de Zomernota 2024.
- Een stijging van Algemene Belastingen (6,3 miljoen euro) zoals opgenomen in de Zomernota 2024 en betreft met name de OZB (6,1 miljoen euro). Daarnaast zijn tevens de precario- en toeristenbelasting verhoogd (0,2 miljoen euro).

De begrote storting in de reserves neemt in 2025 af met 13,5 miljoen euro. Dit komt voornamelijk door:

- Reserve ICT gemeentebrede software: Vanwege toegekende knelpunt in de zomernota voor het vernieuwen van financiële applicatielandschap is er 0,5 miljoen euro meer gestort.
- Algemene reserve: in 2025 wordt er 14,4 miljoen minder gestort in de reserve als gevolg van de mutaties van de diverse circulaires. In de zomernota 2024 is er besloten om de mutaties van het lopende jaar gelijk te verrekenen met de algemene reserve en de meerjarige mutaties zijn een onderdeel van het middelenkader.

De begrote onttrekking aan de reserves neemt in 2025 af met 2,5 miljoen euro. Dit komt voornamelijk door:

- Reserve ICT gemeentebrede software en vervanging IT hardware (-0,8 miljoen euro) vanwege lagere kapitaalslasten
- Algemene Reserve (2,0 miljoen euro) hogere onttrekking in 2025 ten opzichte van 2024 als gevolg van het in de Zomernota 2024 vastgestelde middelenkader.
- Reserve loon- en prijscompensatie (-1,6 miljoen euro) lagere onttrekking in 2025 omdat de compensatie deels uit in de exploitatie is verwerkt.

- Reserve lopend jaar (-1,0 miljoen euro) lagere onttrekking vanwege de verwerking van de bestemmingsvoorstellen 2023 in 2024.
- Reserve Wet informatie voorziening (-0,8 miljoen euro) vanwege het aflopen van het project Bridge.
- Reserve Flankerend beleid (-0,2 miljoen euro) vanwege het aflopen van het project Bridge.

Meer info	Klik hier voor meer informatie over reguliere werkzaamheden en beleidsnota's .
Portefeuillehouders	Marc Teutelink, Jeroen Diepemaat, Niels van den Berg
Concerndirecteuren	Kees Meijer

4. Paragrafen

Dit hoofdstuk bestaat uit 8 paragrafen. De onderwerpen zijn belangrijk voor het inzicht in de financiële positie van de gemeente. De informatie over deze onderwerpen is vaak versnipperd in de begroting opgenomen. De paragrafen zijn daarom eigenlijk dwarsdoorsnedes van de verschillende programma's. Ze zijn om verschillende redenen opgenomen in de gemeentebegroting:

- Het onderwerp heeft mogelijk een grote financiële impact;
- Het onderwerp heeft een grote politieke betekenis;
- Het onderwerp is van belang voor de uitvoering van de programma's;
- Het is noodzakelijk dat de raad beschikt over een overzicht van deze onderwerpen voor de uitvoering van haar taken.

Wat is het verschil tussen programma's en paragrafen?

De programma's in de vorige hoofdstukken zijn direct gericht op burgers, de paragrafen indirect. De paragrafen zijn namelijk de kaders die de raad voor het college stelt voor het beheer en de uitvoering.

Welke paragrafen zijn er?

De onderwerpen van de paragrafen zijn voorgeschreven door het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV). Zeven paragrafen zijn verplicht:

1. Lokale heffingen
2. Weerstandsvermogen en risicobeheersing
3. Onderhoud kapitaalgoederen
4. Treasury
5. Bedrijfsvoering
6. Verbonden partijen
7. Grondbeleid

Daarnaast zijn vier paragrafen opgenomen, omdat wij het van belang vinden om deze onderwerpen in samenhang te presenteren:

- Doelmatigheids- en doeltreffendheidsonderzoeken
- Openbaarheid
- Subsidieverwerving
- Investeringen

4.1. Lokale heffingen

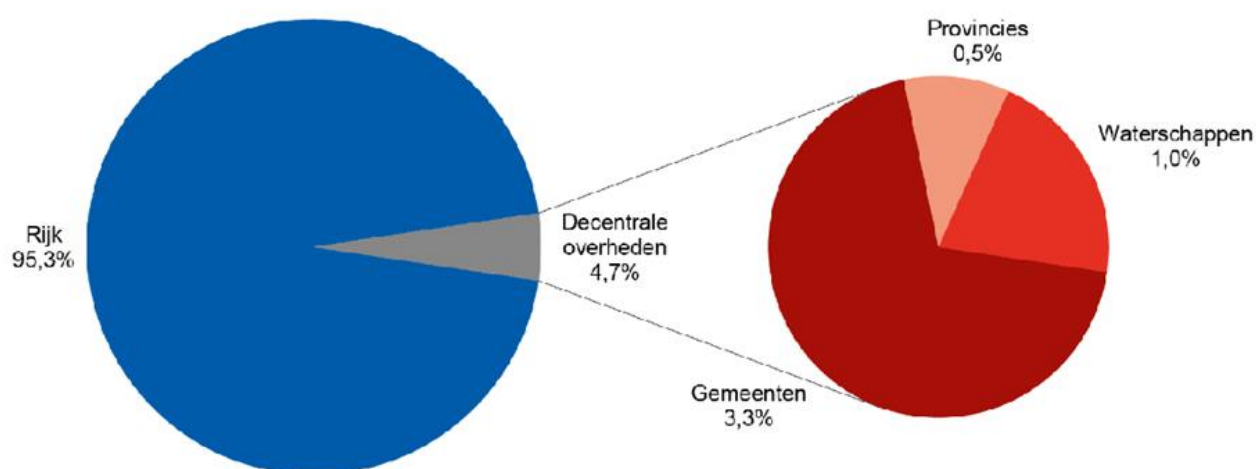
De lokale heffingen bestaan uit de gemeentelijke belastingen, rechten en retributies. Deze heffingen zijn een van de inkomstenbronnen die vooral inwoners moeten opbrengen. De lokale belastingen onderscheiden we in heffingen waarvan de besteding gebonden is en in heffingen waarvan de besteding ongebonden is.

Ongebonden belastingen:	Gebonden belastingen:
Hondenbelasting	Afvalstoffenheffing
Onroerende-zaakbelastingen	Bijdrage Bedrijven Investerings Zone
Parkeerbelastingen	Leges en Rechten
Precariobelasting	Rioolheffing
Reclamebelasting	
Toeristenbelasting	

Ongebonden belastingen rekenen we tot de algemene dekkingsmiddelen, omdat zij niet aan een inhoudelijk begrotingsprogramma zijn gerelateerd. De besteding is niet gebonden aan een bepaalde taak. Gebonden belastingen verantwoorden we op het betreffende programma en rekenen we niet tot de algemene dekkingsmiddelen.

Inkomsten lokale heffingen

Van elke euro die huishoudens en bedrijven in Nederland aan belastingen en sociale premies betalen gaat in 2025 3,3% naar de gemeenten. De decentrale overheden nemen samen 4,7% voor hun rekening, de rijksoverheid 95,3%. Het aandeel van de gemeente Enschede aan ontvangen belastingen en retributies bedraagt in dit geheel 127,5 miljoen euro.

Grafiek: uit Coelo-atlas overzicht van de lokale lasten 2024

Omschrijving lokale lasten voor de burger bedragen in euro's	Raming 2023	Realisatie 2023	Raming 2024	Raming 2025
Huwelijk en geregistreerd partnerschap	206.000	211.000	222.000	265.000
Legitimatie- en reisdocumenten en rijbewijzen	1.760.000	1.551.000	3.066.000	3.336.000
Uittreksel Burgelijke stand	35.000	39.000	33.000	47.000
Verstrekken inlichtingen BRP	67.000	84.000	91.000	114.000
Overige publiekszaken (VOG, Naturalisatie etc.)	609.000	319.000	238.000	309.000
Leges telecommunicatie	115.000	107.000	380.000	380.000
Vergunningen	4.728.000	5.754.000	4.391.000	4.395.000
Kort parkeren, garages, abonnementen en vrijuitrijkaarten (niet fiscaal)	8.676.000	9.328.000	8.970.000	10.037.000
Fiscale vergunningen	830.000	1.032.000	856.000	920.000
Fiscaal straat- en terreinenparkeren	3.300.000	3.302.000	3.400.000	3.779.000
Fiscalisering (naheffing)	849.000	860.000	881.000	901.000
Begraafrechten (exclusief onderhoud gedenkparken)	573.000	534.000	595.000	608.000
Havengelden	47.000	42.000	47.000	48.000
Marktgeden	270.000	68.000	0	0
Afvalstoffenheffing (netto)	17.479.000	16.839.685	19.145.000	18.929.000
Afvalstoffenheffing - kwijtschelding	-2.400.000	-2.260.000	-2.400.000	-2.112.000
Afvalstoffen - oninbaar	-240.000	-231.315	-240.000	-360.000
Rioolheffing (netto, inclusief grootverbruik)	18.847.000	18.203.000	19.789.000	19.987.000
Rioolheffing - kwijtschelding	-2.792.000	-2.379.000	-2.881.000	-2.826.000
Rioolheffing - oninbaar	-276.000	-253.000	-292.000	-253.000
Hondenbelastingen	910.000	927.000	945.000	965.000
Precariobelastingen	320.000	494.000	332.000	432.000
Toeristenbelasting	600.000	927.000	700.000	840.000
Reclamebelasting	190.000	207.000	197.000	205.000
OZB woningen	23.370.000	23.450.000	24.400.000	26.890.000
OZB eigenaar niet-woningen	17.184.000	17.509.000	17.923.000	20.040.000
OZB gebruiker niet-woningen	12.355.000	12.646.000	12.886.000	14.496.000

Beleid / ontwikkelingen ten aanzien van gemeentelijke heffingen

Hervorming lokaal belastinggebied

In het hoofdlijnenakkoord, zoals deze door de verschillende formerende partijen is gepresenteerd in mei 2024, zijn ook een aantal maatregelen opgenomen die effect hebben op lokale belastingen. Hieronder hebben we enkele maatregelen uitgelicht.

Planbatenheffing of vergelijkbaar systeem

Hoewel de exacte kaders voor deze heffing nog niet bekend zijn, is een aandachtspunt dat gemeenten die een dergelijke planbatenheffing gaan invoeren moeten bezien hoe de baten en toerekening van lasten van de grondexploitatie verloopt. Hierdoor kunnen mogelijk optimalisaties worden gerealiseerd voor de Vennootschapsbelasting.

De opbrengsten van deze heffing zijn beklemd en dienen volledig te worden aangewend voor de bereikbaarheid van de wijk en het bouwen van betaalbare huur- en koopwoningen.

Ten behoeve van de aanpak van de volkshuisvesting en woningnood wordt erop ingezet dat gemeenten een planbatenheffing kunnen gaan invoeren. De planbatenheffing ziet op een belasting voor onbebouwde grond met een woningfunctie. Hierbij wordt waarschijnlijk de bestemmingsplanwijziging belast voor de eigenaar, waarbij de gemeente een gemaximeerde mogelijkheid krijgt om hiertoe planbatenheffing te innen.

Maximering Onroerende zaakbelasting (OZB)

In het hoofdlijnenakkoord van het kabinet stond; “De stijging van de gemeentelijke woonlasten (ozb) wordt gemaximeerd via afspraken met gemeentes.”

In het regeerprogramma, dat een uitwerking is van het hoofdlijnenakkoord, wordt dit verzacht tot: “Het Rijk gaat met gemeenten in gesprek en onderzoekt met hen of en hoe de stijging van de gemeentelijke woonlasten (ozb) gemaximeerd kan worden.”

Verlaging aanmanings- en incassokosten

In het regeerakkoord is opgenomen dat er een recht komt op vergissen. Een enkele fout kan niet langer een inwoner diep in de problemen duwen. Aanmaningskosten- en incassokosten van de overheid gaan fors omlaag.

Ontwikkeling tarieven algemeen

De opbrengsten van de belastingen en overige heffingen worden in beginsel alleen aangepast aan de inflatiecorrectie. In de gemeentebegroting wordt uitgegaan van een prijsindexatie van 2,2% en een loonindexatie van 3,3%. Dit is met uitzondering van die tarieven die het rijk heeft vastgesteld dan wel gemaximeerd. De tarieven voor de riool- en afvalstoffenheffingen worden geraamd op basis van het uitgangspunt dat zoveel mogelijk wordt gestreefd naar 100% kostendekking. In de zomernota 2024 zijn een aantal richtingen verwerkt, die afwijken van de hiervoor genoemde lijn. Dit wordt hierna toegelicht bij de betreffende belastingen cq. heffingen. Het gaat om de OZB, riool- en afvalstoffenheffing en de toeristenbelasting.

OZB

In het coalitieakkoord is het uitgangspunt geformuleerd om bij de indexatie uit te gaan van het langjarig gemiddelde, om zo forse lastenstijgingen voor de inwoners te voorkomen. In verband met de forse financiële opgave is in de zomernota 2024 en afwijkende indexatie van 10% opgenomen. In de opbrengst is verder rekening gehouden met autonome ontwikkelingen (bijv toename aantal woningen) en de doorwerking van extra opbrengsten in 2023. Voor OZB-beschikkingen van 2025 wordt uitgegaan van de WOZ-waarde van 1 januari 2024.

Toeristenbelasting

Bij de behandeling van de zomernota is de motie 'Toeristenbelasting benutten om te investeren' aangenomen. De toeristenbelasting is een algemene belasting en daarmee niet één op één verbonden met de uitvoering van één of meerdere taken van de gemeente. Het nu inzetten van deze middelen voor investeringen in de vrijetijdseconomie levert een gat op in de meerjarenbegroting. Bij de toeristenbelasting wordt de indexatie telkens met een jaar vertraging doorgevoerd om ondernemers in staat te stellen hiermee rekening te houden in hun mailingen e.d. In verband met de financiële opgave voor 2025 en verder is in de zomernota het tarief vanaf 2026 geïndexeerd met 10%. De tarieven voor 2025 kennen geen extra indexatie, bovenop de inflatiecorrectie. De tarieven voor 2025 bedragen resp. 2,95 Euro en 1,10 Euro.

Rioolheffing

De rioolheffing is een gebonden belasting (bestemmingsheffing). Daaruit vloeit voort dat de kostendekkendheid maximaal 100% mag zijn. De opbrengst van de rioolheffing mag dus structureel niet hoger zijn dan de begrote kosten. De kostendekkendheid van de rioolheffing in de gemeente Enschede is 100%. De basis voor de ontwikkeling van het rioolheffing tarief ligt in het door de Raad vastgestelde Water- en Klimaatadaptatieplan Gemeente Enschede 2022-2026, "Verder bouwen aan een groen-blauw Enschede". In dit plan staat dat de stijging van de rioolheffing vanaf 2024 3,2% (2,2% inflatie 2025 en 1% onvoorzien externe factoren) per jaar bedraagt, inclusief loon- en prijscompensatie. Echter momenteel is de rente lager dan verwacht en is voor 2025 in de Gemeentebegroting rekening gehouden met 0% stijging van het tarief. Het tarief voor 2025 is vastgesteld op 292,44 euro.

Afvalstoffenheffing

De grondslag voor de berekening van afvalstoffenheffing is niet wettelijk vastgelegd. De gemeente is in principe vrij deze grondslag zelf te bepalen. In de raadsvergadering van 18 april 2016 heeft de gemeenteraad besloten over te gaan tot tariefdifferentiatie (Diftar) op basis van een vast tarief en een variabel tarief. Tot en met 2016 werd tariefdifferentiatie gehanteerd op basis van het aantal personen per huishouden (één- en meerpersoonshuishouden). Vanaf 2017 betaalt elk perceel een vast bedrag met een opslag al naar gelang de grootte van de restcontainer en het aantal aanbiedingen. De definitieve tarieven voor 2025 en verder worden in december 2024 door de gemeenteraad vastgesteld in samenhang met het aantal aanbiedingen.

Kostendekkendheid gebonden belastingen

Met ingang van 2017 moet conform de vereisten van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) de totale omvang van overhead in een centraal taakveld worden opgenomen. Concreet betekent dit dat er geen rechtstreekse lasten van overhead zijn opgenomen in de kosten voor leges en tarieven. De BBV schrijft wel voor dat een verdeelsleutel moet worden bepaald, hoe overhead wordt toegerekend aan de gebonden belastingen. Dit is ook conform de financiële verordening 2017. In onderstaande tabel is per legescategorie inzichtelijk gemaakt hoe de tarieven voor de gemeente Enschede worden berekend en wat de kostendekkendheid van deze leges is. Voor het berekenen van het aandeel overhead hanteren wij de volgende uitgangspunten:

- Het totaal aan overhead bestaat uit 3 categorieën (voor een verdere uitsplitsing zie paragraaf 5.2):
  - o Facilitaire overhead (de PIOFACH-taken ten behoeve van het ondersteunen van de primaire processen);
  - o Programmaoverhead, met name leidinggevende en ondersteunende functies binnen de verschillende programma's;

o Bestuursondersteuning, de ondersteuning ten behoeve van het bestuur van de gemeente.

- De kosten voor bestuursondersteuning kennen geen (indirecte) relatie met de verschillende activiteiten van de gemeente waar leges voor worden geheven en rekenen wij derhalve niet toe aan onderstaande activiteitgroepen.
- Voor de kosten van facilitaire en programmaoverhead geldt de hoofdregel dat wij het totaal van deze kosten toerekenen aan alle activiteiten van de gemeente op basis van de 'apparaatskosten' (alle kosten die noodzakelijk zijn voor het functioneren van de gemeente, met name personele inzet en directe materiële kosten);
- Vervolgens zijn op basis van het aandeel apparaatskosten de overheadkosten toebedeeld aan de verschillende producten.

In onderstaande tabel en bijbehorende toelichting, wordt inzicht gegeven in de toerekening van de overhead, de totale lasten en baten en de daaruit voortvloeiende kostendekkendheid per taakveld.

Activiteitgroep Bedragen in 1.000 euro	Lasten Taakvelden	Overhead	BTW	Totale lasten	Heffingen (Baten)	Overige Baten	Totaal Baten	Kosten- dekkendheid
Afvalstoffenheffing (afvalstoffenverordening)	17.106	227	3.419	20.752	21.401	1.463	22.864	100%
Kwijtscheldingen Afvalstoffenheffing					-2.112		-2.112	
Rioolheffing	19.160	751	632	20.543	23.369	0	23.369	100%
Kwijtschelding rioolheffing							-2.826	
Begraafplaatsrechten (exclusief onderhoud gedenkparken)	931	0	148	1.079	608	73	681	63%
Subtotaal Heffingen	37.197	978	4.199	42.374	43.266	1.536	39.976	

Afvalstoffenheffing

De afvalstoffenheffing valt (gesaldeerd) uiteen in de volgende taakvelden:

- 7.3 Afval: -2.395.000 euro;
- 0.4 Ondersteuning: 227.000 euro;
- 2.1 Verkeer en vervoer: 56.000 euro;
- 6.3 Inkomensregelingen: 2.112.000 euro.

Rioolheffing

De rioolheffing valt (gesaldeerd) uiteen in de volgende taakvelden:

- 7.2 Riolering -3.912.000 euro (betreft zowel de baten als de exploitatielasten, waaronder kapitaallasten, onderhoud, btw, etc.);
- 0.4 Ondersteuning organisatie 751.000 euro (betreft facilitaire overhead en programma overhead);
- 2.1 Verkeer en vervoer 335.000 euro (machinaal vegen);
- 6.3 Inkomensregelingen 2.826.000 euro (kwijtschelding).

Onderwerp legesverordening Bedragen X 1.000 euro	Directe kosten	Loonkosten	Overhead	Totale kosten	Opbrengsten	kostendeckendheid
Titel 1 - Algemene dienstverlening						
Hoofdstuk 1 - Burgerlijke stand	104	254	122	480	314	65%
Hoofdstuk 2 - Reisdocumenten	1.197	1.119	685	3.002	2.699	90%
Hoofdstuk 3 - Rijbewijzen	189	218	137	544	638	117%
Hoofdstuk 4 - Verstrekingen uit de Basisadministratie Persoonsgegevens	10	89	54	153	114	75%
Hoofdstuk 5 - Overige publiekszaken	217	68	54	325	298	92%
Paragraaf 1.9, Bijzondere wetten, Leegstandswet	3	8	10	21	24	117%
Paragraaf 1.9, Bijzondere wetten, Wet op de kansspelen	0	2	0	2	2	86%
Paragraaf 1.9, Bijzondere wetten, Telecommunicatiewet	56	51	40	147	380	259%
Paragraaf 1.9, Bijzondere wetten, Wegenverkeerswet	1	3	2	6	15	231%
Hoofdstuk 15- Haven	339	0	0	339	48	14%
Paragraaf 1.10, Bijzondere wetten, Diversen	11	34	26	71	99	139%
Totaal titel 1	2.127	1.846	1.126	5.099	4.631	91%
Titel 2 - Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunningen						
Paragraaf 2.2, Beoordeling conceptaanvraag	48	461	70	580	110	19%
Paragraaf 2.3 t/m 2.12, Omgevingsvergunning	542	2.202	434	3.178	4.013	126%
Totaal titel 2	590	2.663	504	3.758	4.123	110%
Titel 3 - Europese dienstenrichtlijn						
Paragraaf 3.1, Horeca	5	83	17	105	46	44%
Paragraaf 3.2, Seksbedrijven	1	10	3	14	10	71%
Paragraaf 3.3,	1	8	3	12	3	25%

Winkeltijdenw.						
Paragraaf 3.4, Evenementen	124	270	0	394	50	13%
Paragraaf 3.5, Standplaatsen	0	0	0	0	0	0%
Paragraaf 3.6, Huisvestingsw.	5	37	15	57	23	40%
Totaal titel 3	136	408	38	582	132	23%
Totaal	2.853	4.917	1.668	9.439	8.886	94%

Leges algemene Dienstverlening

De leges algemene dienstverlening bestaat voor het grootste deel uit het taakveld 0.2 Burgerzaken. Circa 85% van de inkomsten uit leges komen voort uit het verstrekken van paspoorten, ID kaarten en rijbewijzen. De leges hiervoor zijn door het rijk gemaximaliseerd waardoor de kostendekkendheid voor die producten lager is dan 100%. We zien de totale kostendekkendheid dalen in verband met voornamelijk de gestegen loonkosten.

Leges vallend onder de fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning (product Vergunnen)

Vanaf 1-1-2024 zijn de Omgevingswet (Ow) en Wet kwaliteitsborging voor het bouwen (Wkb) van kracht. Wel is al duidelijk geworden dat 2024 nog echt een overgangsjaar is met zowel vergunningen op basis van de Wabo als de Ow/Wkb. 2025 wordt dus het eerste volledige jaar op basis van de nieuwe wetgeving.

De verwachting is dat het aantal (kleine) bouwaanvragen de komende jaren op het niveau van 2024 zullen blijven, maar wel met een aantal onzekere factoren:

- de onzekere economische vooruitzichten en de aangescherpte regelgeving a.g.v. de stikstofproblematiek;
- de krapte en prijsstijgingen in de bouw;
- de verschuiving van de bouwtechnische toets van de gemeente naar de markt (kwaliteitsborger) voor bouwaanvragen in GevolgKlasse 1 (GK 1), waardoor naar verwachting de totale kosten voor de aanvrager significant hoger zullen gaan worden.

Daarnaast is door de invoering van de Wkb een significante daling van de legesopbrengsten te zien. De kosten blijven echter grotendeels in stand doordat de weggevallen taken worden gecompenseerd door nieuwe en gewijzigde taken. De prognose voor de "grote" bouwaanvragen is conform de meerjarenplanning van Enschede en kan slechts ten dele de lagere legesopbrengsten opvangen. De kostendekkendheid binnen het product Vergunnen zal hierdoor dalen.

In de zomernota is daarom vastgesteld dat maximale kostendekkendheid wordt nagestreefd door het verhogen van (specifieke) tarieven. Voor 2025 heeft het college voorgesteld om de tarieven voor bouwaanvragen met een bouwsom boven de miljoen euro te verhogen. Hierdoor is de kostendekkendheid 2025 voor de vergunningen (excl. dienstverlening) van 93% gestegen tot nagenoeg 100%.

De legesopbrengst voor 2025 is nagenoeg gelijk aan 2024. De begrote legesinkomsten 2025 zijn 4.395.000 euro (was 4.391.000 euro in 2024). Dit is verdeeld in (titel 1 = 139.000 euro; titel 2 = 4.123.000 euro; titel 3 = 133.000 euro). Titel 3 bevat onder meer de leges voor evenementenvergunningen.

Woonlastenontwikkeling

De hoogte van de gemeentelijke woonlasten krijgt regelmatig aandacht in de media. Onder woonlasten verstaan we: onroerende-zaakbelastingen, afvalstoffen- en rioolheffing. Het zijn belastingen en tarieven waarmee ieder huishouden in een gemeente jaarlijks te maken krijgt. Het Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden (COELO) publiceert jaarlijks de Atlas van lokale lasten. Men vergelijkt daarin per gemeente de woonlasten van een woning met een voor die gemeente gemiddelde waarde. De tariefsaanpassingen voor de OZB, afval- en rioolheffing leiden voor een gemiddeld gezin (met eigen woning) tot de volgende woonlastenontwikkeling voor 2024 en verder:

Woonlastenontwikkeling	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
OZB Eigenaar woning	305,79	310,07	414	455,40	465,42	475,66	486,12
Afvalstoffenheffing (meerpersoons)	288,92	297,84	310,78	315,02 ¹	315,02 ¹	315,02 ¹	315,02 ¹
Rioolheffing	274,40	281,50	292,44	292,44	301,80	311,52	321,49
Totaal	869,11	889,41	1.017,22²	1.062,68	1.082,24	1.102,20	1.122,63
Ontwikkeling woonlasten (%)	1,8	1,3		4,19	1,8	1,8	1,81
Inflatiecorrectie (gemeentebegroting)	1,4	2,3	3,9	2,2	2,2	2,2	2,2

1) de opgenomen tarieven zijn voorlopige tarieven. Definitieve tarieven worden in de verordening op de heffing en invordering van reinigingsheffing 2025 in december 2024 door de gemeenteraad vastgesteld.

2) De grotere stijging van de woonlasten vanaf 2023 naar 2024 wordt veroorzaakt doordat het Coelo vanaf 2024 in de berekening van de gemiddelde OZB-lasten de sociale woningbouw niet meer meeneemt.

Daardoor stijgt de gemiddelde WOZ-waarde waarmee wordt gerekend en daarmee dus ook het gemiddelde OZB-bedrag.

Vergelijking bruto lokale lasten Twentse gemeenten

Het verschil met de woonlasten voor Enschede in onderstaande tabel, wordt veroorzaakt door het feit dat Enschede een variabel en vast tarief kent voor de afvalstoffenheffing. Het COELO gaat hier in haar berekening anders mee om dan Enschede.

Lokale lasten Twentse gemeenten (bedragen in euro's)	Eén persoons huishouden 2023	Eén persoons huishouden 2024	Meer persoons huishouden 2023	Meer persoons huishouden 2024	% stijging t.o.v. 2023	% stijging t.o.v. 2023
Almelo	967	996	1.011	1.041	3	3
Borne	936	1.021	967	1.050	9	8,6
Dinkelland	862	929	890	957	7,9	7,6
Enschede	938	986	966	1.013	5,2	4,8
Haaksbergen	1.039	1.095	1.039	1.091	5,4	5
Hellendoorn	937	989	937	989	5,5	5,5
Hengelo	889	935	928	972	5,2	4,7
Hof van Twente	963	1.024	1.003	1.055	6,3	5,2
Losser	1.028	1.083	1.059	1.114	5,4	5,2
Oldenzaal	856	908	892	945	6,1	5,9

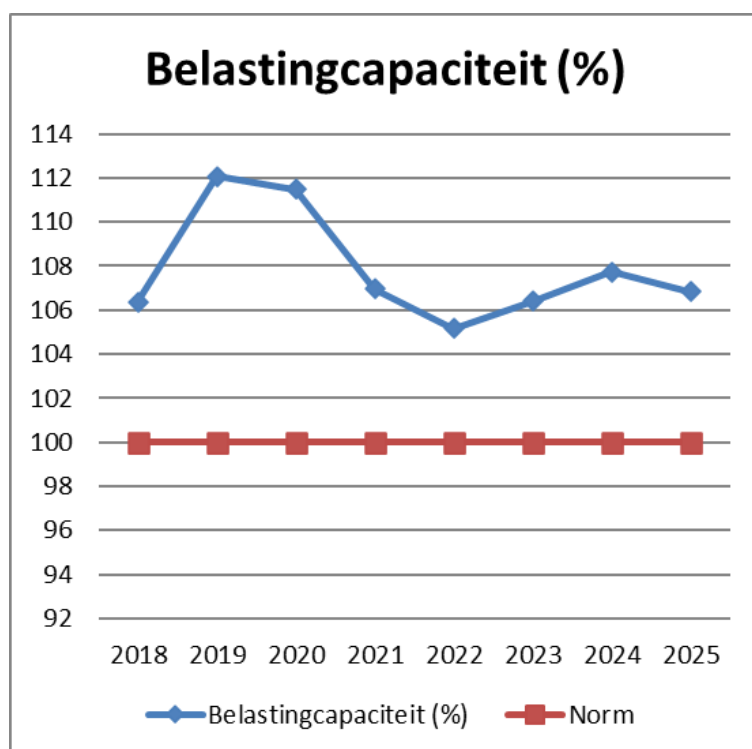
Rijssen-Holten	657	645	708	675	-1,9	-4,7
Tubbergen	779	929	807	954	19,2	18,2
Twenterand	940	936	981	977	-0,4	-0,4
Wierden	890	940	915	968	5,6	5,8
Overijssel	867	903	896	934	4,2	4,2
Nederland	867	911	944	994	5,1	5,3

***) niet opgenomen in COELO-ATLAS 2022

Belastingcapaciteit

De belastingcapaciteit geeft inzicht in de mate waarin financiële tegenvallers in het volgende begrotingsjaar kunnen worden opgevangen cq er ruimte is voor nieuw beleid. Om deze ruimte weer te kunnen geven wordt gebruik gemaakt van de gemiddelde woonlasten (OZB, rioolheffing en reinigingsheffing). Voor de berekening van de belastingcapaciteit worden de woonlasten (meerpersoons huishouden) van de gemeente Enschede afgezet tegen de gemiddelde woonlasten (meerpersoons huishouden) in Nederland.

Een belastingcapaciteit hoger dan 100% betekent dat de woonlasten boven het landelijk gemiddelde liggen. In onderstaande tabel is de ontwikkeling van de belastingcapaciteit weergegeven. De forse stijging van 2018 naar 2019 is het gevolg van de extra OZB verhoging uit het coalitieakkoord. Daarna vlakt de ontwikkeling van de belastingcapaciteit weer af en stijgt nu iets. Dat wordt deels veroorzaakt door een wijziging in definitie bij het Coelo. Met ingang van 2022 gaat het Coelo bij de bepaling van de gemiddelde WOZ-waarde en daarmee gemiddelde woonlast OZB uit van woningen in private eigendom. Dit heeft een iets opdrijvend effect voor Enschede, omdat sociale huurwoningen niet meer worden meegenomen in de berekening. Ondanks de indexatie van 10% van de OZB in de zomernota 2024 vlakt de belastingcapaciteit iets af. Dit wordt veroorzaakt door de landelijke ontwikkeling in 2024. Afgelopen jaar zijn bij meerder gemeenten de OZB-inkomsten stevig geïndexeerd.

4.2. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Inleiding

Deze paragraaf gaat nader in op de financiële conditie van de gemeente. Eerst wordt ingegaan op de weerstandsratio. Dit is een kengetal welke wordt gebruikt om te bepalen of de gemeente voldoende in staat is om financiële tegenvallers op te vangen. Daarna wordt op basis van een bredere analyse van financiële kengetallen een oordeel gevormd over hoe de gemeente Enschede er financieel voorstaat.

Weerstandsratio

De weerstandsratio is een verhoudingsgetal tussen de financiële risico's die de gemeente loopt en de financiële buffers die beschikbaar zijn om die op te vangen als ze zich voordoen. In de nota weerstandsvermogen zijn de uitgangspunten voor onze risicobeheersingsaanpak vastgesteld. Het gaat daarbij onder andere om:

- stille reserves worden niet meer meegeteld
- de reserve grondbedrijf telt mee tot het niveau van de ratio grondbedrijf van 1,0. Het surplus daarboven telt niet mee. Dit omdat die middelen niet bedoeld zijn voor het afdekken van risico's buiten het grondbedrijf. Deze middelen zijn voor investeringen in het grondbedrijf en de strategische investeringsagenda.
- Uitgangspunt is dat het grondbedrijf afdoende reserves aanhoudt om zijn eigen risico's op te vangen. Daarom is een spelregel opgenomen dat de reserve grondbedrijf een minimale omvang heeft van 30% van het onderhanden werk in het grondbedrijf. Daarmee is altijd een stevige buffer beschikbaar om afboekingen zelf op te kunnen vangen.

Onderstaande tabel toont het verloop van de weerstandsratio en de verschillende componenten daarbinnen. Hierbij is rekening gehouden met het saldo middelenkader uit deze begroting.

Verloop	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Ratio weerstandsvermogen	1,73	2,07	1,87	1,36	0,97	0,78
Beschikbare weerstandscapaciteit (mln. euro)	73,5	99,9	90,2	65,9	46,7	37,5
- Reserve weerstandsvermogen	61,7	81,9	72,2	47,9	28,8	19,5
- Reserve grondbedrijf (exclusief surplus)	11,8	18,0	18,0	18,0	18,0	18,0
Benodigde weerstandscapaciteit (mln. euro)	42,4	48,3	48,3	48,3	48,3	48,3
- Risico's grondbedrijf	11,8	18,0	18,0	18,0	18,0	18,0
- Risico's overig	30,6	30,3	30,3	30,3	30,3	30,3

De ratio weerstandsvermogen eind 2024 is 2,07. Hierbij is nog geen rekening gehouden met het nadeel volgens de tussenrapportage 2024. De ratio daalt de komende jaren door uitnamen uit de algemene reserve vanwege tekorten in het middelenkader. In de jaren t/m 2026 bevindt de ratio zich nog boven de ondergrens van de door de raad vastgestelde norm (1,0 - 1,4). Vanaf het ravijnjaar 2026 zijn de uitnamen echter zo groot, dat de ratio uiteindelijk onder de ondergrens daalt.

De beschikbare weerstandscapaciteit bedraagt eind 2024 in totaal 99,9 miljoen euro en bestaat uit de reserve weerstandsvermogen van 81,9 miljoen euro en de reserve grondbedrijf van 18,0 miljoen euro. Bij de jaarrekening 2023 bedroeg de beschikbare weerstandscapaciteit na toevoeging van het jaarresultaat nog 87,9 miljoen euro. De beschikbare

weerstandscapaciteit is daarmee ten opzichte van 2023 met 12,0 miljoen euro toegenomen. Deze toename in 2024 betreffen door de raad vastgestelde mutaties, waaronder de toevoeging van 12,2 miljoen euro aan effecten uit de rijkscirculaires 2023 en 2024. Hiertoe heeft de raad besloten bij de 1e tussenrapportage 2024.

De reserve grondbedrijf bedraagt na de actualisatie van het MPG ultimo 2024 overigens 26,8 miljoen euro. Hiervan tellen we 18,0 miljoen euro mee in het weerstandsvermogen, zijnde het totaal van de risico's van het grondbedrijf. De overige 8,8 miljoen euro surplus is bedoeld voor investeringen in het grondbedrijf en de investeringsagenda.

De benodigde weerstandscapaciteit eind 2024 bedraagt in totaal 48,3 miljoen euro en is ten opzichte van de jaarrekening 2023 met 5,9 miljoen euro gestegen. Het betreffen de risico's in het grondbedrijf en de overige risico's. De risico's in het grondbedrijf worden eenmaal per jaar geactualiseerd als onderdeel van het jaarlijks op te stellen MPG, laatstelijk bij het MPG 2024 (11,8 miljoen euro). Daarbij zijn alle grondexploitaties grondig geanalyseerd en doorgerekend. Als gevolg van recente raadsbesluiten is de benodigde weerstandscapaciteit van het grondbedrijf met 6,2 miljoen euro gestegen naar 18,0 miljoen euro. Dit wordt vooral veroorzaakt door het openen van de grondexploitatie Eschmarkerveld per 1 juli 2024. De overige risico's zijn met 0,3 miljoen euro afgenomen. Hieronder volgt de tabel met de 10 belangrijkste overige risico's en een korte toelichting.

Onderwerp (bedragen x 1 miljoen euro)	Kans begroting 2025	Financieel gevolg begroting 2025	Kans jaarrekening 2023	Financieel gevolg jaarrekening 2023
Als gevolg van schommelingen in de conjunctuur, kunnen zowel aan de kosten- als de opbrengstenkant onvoorziene nadelige incidentele effecten optreden.	90%	21,6	90%	18,8
Onvoorziene bijdragen aan de risico's van gemeenschappelijke regelingen (ADT / RBT) en overige verbonden partijen	90%	4,2	90%	4,2
Risico's van Jeugdhulp, Wmo en sport	gediff. %	11,4	gediff. %	9,2
Participatiewet (oa BUIG) / schuldhulpverlening	gediff. %	2,5	gediff. %	4,5
FC Twente	10%	16,4	30%	19,0
Calamiteiten binnen de gemeente	10%	15,0	10%	15,0
Overige onvoorziene risico's, waaronder de projectrisico's op het gebied van aanbesteding, planning, bezwaarprocedures, prijsstijgingen en rente-effecten	50%	2,5	50%	2,5
Gewaarborgde geldleningen worden niet afgelost	10%	4,3	10%	4,3
Onderwijs	70%	0,6	70%	0,2
AVG	50%	0,7	50%	0,7

- Het conjunctuurrisico is gestegen met 2,8 miljoen euro. De actuele inschatting van het conjunctuurrisico is gemaakt aan de hand van de 'Houdbaarheidstest gemeentefinanciën' 2024 en CPB gegevens van maart 2024. Deze test van de VNG is een stresstest waarmee de ombuigingsopgave voor een gemeente in kaart kan worden gebracht, die nodig is bij een gestandaardiseerd slechtweeer-scenario. In onze weerstandsratio houden wij er rekening mee dat het

- eerste jaar van een recessie opgevangen kan worden vanuit de financiële positie, waarbij na dit eerste jaar moet worden bijgestuurd;
- Het risico verbonden partijen betreft de risico's van de gemeenschappelijke regelingen ADT. Dit risico is gelijk gebleven en is bepaald op basis van de actualisatie van de exploitatie ADT bij de jaarrekening 2023. Het besluit van defensie over het mogelijk in gebruik nemen van de luchthaven Twente valt in 2025. Dit biedt aan de ene kant kansen voor TecBT en de werkgelegenheid. Anderzijds brengt het risico's met zich mee. De contourenberekening betekent bijvoorbeeld dat geplande en onderhanden projecten waarschijnlijk niet meer doorgaan. Hiermee is in de berekening van het weerstandsvermogen nog geen rekening gehouden;
  - De risico's omtrent jeugdhulp, Wmo en sport zijn van 9,2 naar 11,4 miljoen euro gestegen. Deze stijging is vooral te verklaren door enerzijds het risico dat inspanningen ten aanzien van de strategieën duurzame Jeugd en Wmo, niet leiden tot beoogde besparingen en anderzijds door het risico dat wordt veroorzaakt door toegenomen jurisprudentie binnen de Jeugd en Wmo (o.a. omtrent ergonomisch advies en algemeen gebruikelijk verklaren van specifieke hulpmiddelen), wat kan leiden tot autonome kostenstijging zonder dat daar extra rijksmiddelen voor beschikbaar worden gesteld. Daarbij komt nog dat de kans op budgetoverschot voor de centrumtaak voor Beschermd Wonen is verkleind doordat bij de zomernota 2024 dit budget voor een deel is afgeroomd;
  - Het risico op het product Arbeidsmarkt (Participatiewet) is toegenomen door een neerwaartse bijstelling van het budget met 1 miljoen euro, waarbij als randvoorwaarde is opgenomen dat het bestaande beleid en uitvoering op dit beleidsterrein wordt voortgezet. Er wordt derhalve niet bezuinigd (zie Zomernota 2024);
  - Het risico van de verstrekte en gewaarborgde leningen FC Twente is met 2,6 miljoen euro gedaald en de kans is aangepast van 30% naar 10% ten opzichte van de jaarrekening 2023. Dit vloeit voort uit de herziening van de verstrekte achtergestelde lening aan FC Twente, waartoe de gemeenteraad in maart 2024 heeft besloten. Voor de beoordeling van de kansinschatting wordt gebruik gemaakt van objectieve criteria gebaseerd op het financiële beoordelingssysteem van de KNVB (FRS) en het wel of niet voldoen aan de afgesproken financiële verplichtingen van de geldlening. De FRS-score wordt door de KNVB uitgevoerd op basis van door een accountant beoordeelde jaar- en prognosecijfers;
  - Het risico op calamiteiten is gelijk gebleven. Recente ervaringen met cybercrime en hacks bij andere lokale overheden hebben laten zien, dat hiermee grote financiële gevolgen zijn gemoeid;
  - De risico's van gewaarborgde leningen zijn gelijk gebleven;
  - De risico's van Onderwijs zijn gestegen met 0,4 miljoen euro. Dit wordt veroorzaakt doordat er meer vervoersbewegingen ontstaan naar verschillende taalonderwijslocaties als gevolg van de toename van asielinstroom (zowel statushouders, Oekraïners, arbeidsmigranten).

Scenario's

Ondanks een grondige aanpak blijft het inschatten van risico's deels subjectief. Om een goed beeld te krijgen van de financiële weerbaarheid van de gemeente is het relevant te laten zien hoe de weerstandsratio zich ontwikkelt indien zich daadwerkelijk onverwachte grote tegenvallers voordoen. Denk daarbij aan mogelijke tegenvallers in de algemene uitkering of in het sociale domein. Of aan nadelige ontwikkelingen bij verbonden partijen, een onverhoopt faillissement bij FC Twente, waardoor de gemeente haar vordering geheel af moet schrijven of dalende prijzen van het vastgoed- en grondbezit. Dit soort tegenvallers hebben invloed op

de eerder gepresenteerde doorkijk. De gevolgen voor de algemene reserve en de ratio weerstandsvermogen zijn in onderstaande tabellen opgenomen om een beeld te geven hoe volatiel de weerstandsratio is. Daarbij zijn vier scenario's doorgerekend:

1. Een incidentele tegenvaller van 10 miljoen euro in 2025
2. Een incidentele tegenvaller van 20 miljoen euro in 2025
3. Een structurele tegenvaller van 5 miljoen euro vanaf 2025
4. Een structurele tegenvaller van 10 miljoen euro vanaf 2025

Ratio weerstandsvermogen	2024	2025	2026	2027	2028
Incidentele tegenvaller van 10 miljoen euro in 2025	2,07	1,66	1,16	0,76	0,57
Incidentele tegenvaller van 20 miljoen euro in 2025	2,07	1,45	0,95	0,55	0,36
Structurele tegenvaller van 5 miljoen euro vanaf 2025	2,07	1,76	1,16	0,66	0,36
Structurele tegenvaller van 10 miljoen euro vanaf 2025	2,07	1,66	0,95	0,35	-0,05

Algemene reserve	2024	2025	2026	2027	2028
Incidentele tegenvaller van 10 miljoen euro in 2025	100	80	56	37	28
Incidentele tegenvaller van 20 miljoen euro in 2025	100	70	46	27	18
Structurele tegenvaller van 5 miljoen euro vanaf 2025	100	85	56	32	18
Structurele tegenvaller van 10 miljoen euro vanaf 2025	100	80	46	17	-2

In bovenstaande tabellen is te zien dat incidentele tegenvallers, zoals bijvoorbeeld een faillissement bij FC Twente, in eerste instantie nog op te vangen zijn. Door de tekorten op het middenkader vanaf het ravijnjaar 2026 en het schrappen van het spaarprogramma, daalt de ratio uiteindelijk fors onder de door de raad vastgestelde norm. Bij structurele tegenvallers, zoals bijvoorbeeld een daling van de algemene uitkering, komt de weerstandsratio nog dieper in een dalende trend. In beide gevallen is bijsturing noodzakelijk om de dalende trend te keren.

Financiële kengetallen

In lijn met de nota risicomanagement en weerbaarheid beoordelen we de financiële positie van de gemeente door naar een bredere set kengetallen te kijken dan alleen de weerstandsratio. Deze staan in de tabel hieronder. Daarbij zijn ook de normen opgenomen die we in de nota weerstandsvermogen gebruiken voor een oordeel goed. Tezamen geven ze een volledig beeld van hoe de gemeente er financieel voorstaat.

	Financieel kengetal	Signalering	rek 2023	beg 2024	beg 2025	beg 2026	beg 2027	beg 2028
1	Weerstandratio	< 0,8	1,73	2,07	1,87	1,36	0,97	0,78
2A	Netto schuldquote	> 130%	18%	35%	30%	41%	52%	43%
2B	Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen		17%	33%	29%	40%	51%	42%
3	Solvabiliteitsratio	< 20%	33%	28%	29%	24%	21%	21%
4	Grondexploitatie	> 35%	0%	2%	1%	1%	1%	1%
5	Netto investeringsquote	<0% of >5 %	-0,5%	1,8%	3,1%	5,3%	7,9%	5,1%
6	Structurele exploitatieruimte	< 0%	3,3%	0,5%	0,0%	-1,9%	-1,5%	-0,7%
7	Belastingcapaciteit	> 105 %	108%	107%	107%	107%	106%	106%

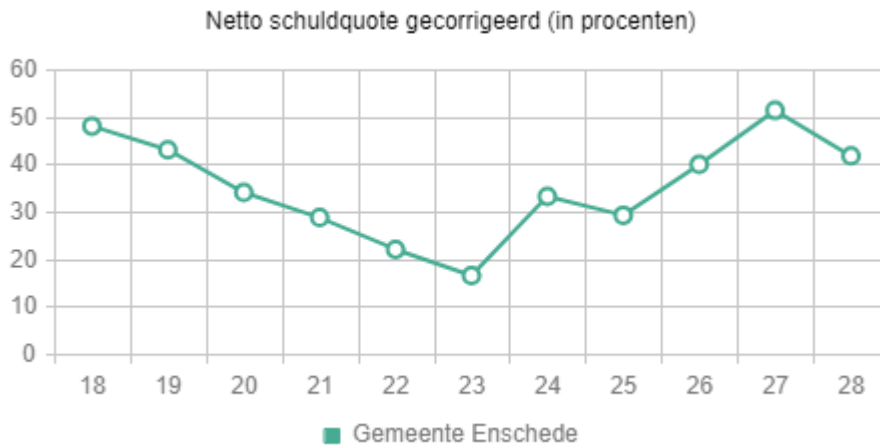
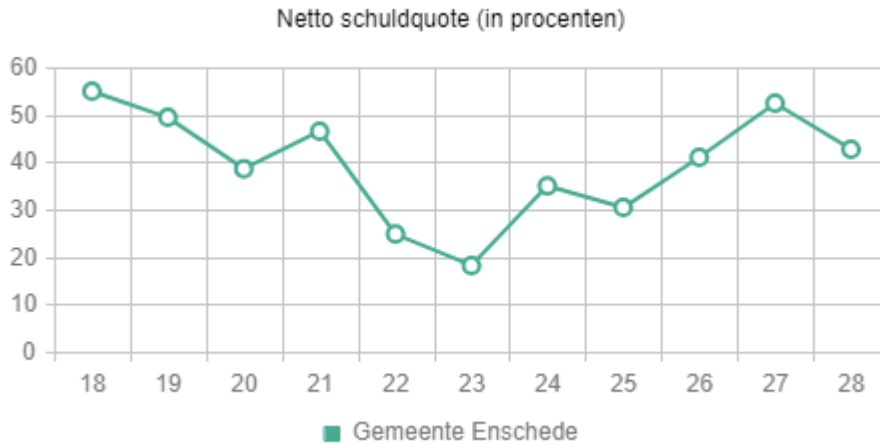
Op basis van deze financiële kengetallen staat Enschede er op dit moment financieel gezien solide voor. Er zijn voldoende buffers om tegenvallers op te vangen. De schulden zijn laag. De solvabiliteitsratio is voldoende op niveau. Er zijn nauwelijks risico's op grondposities. Het investeringsniveau is weer op peil gebracht. En de structurele baten en lasten zijn met elkaar in balans. Wel ligt de belastingdruk nog boven gemiddeld, waarbij wordt opgemerkt dat deze de afgelopen jaren wel enigszins is afgenomen. Vooruitkijkend zien we echter vanaf 2026 / 2027 een duidelijke verslechtering in de financiële positie. Door de terugval in het gemeentefonds en het daardoor ontstane begrotingstekort slaat de balans tussen structurele baten en lasten negatief uit. Zonder bijsturing of extra middelen vanuit het Rijk wordt vanaf dat moment dus elk jaar ingeteerd op de reserves. Daardoor neemt de solvabiliteitsratio af en daalt de weerstandratio onder 1,0.

Hierna worden de individuele financiële kengetallen van nadere toelichting voorzien. Daarbij beoordelen we vooral de trendmatige ontwikkeling.

Netto schuldquote

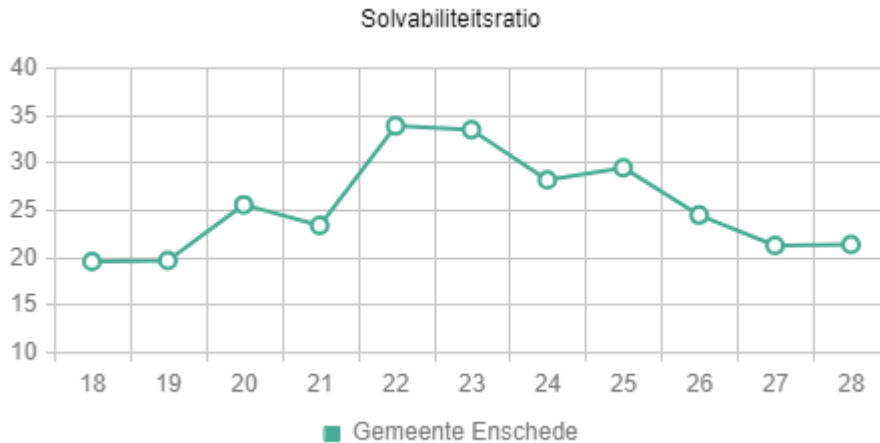
De netto schuldquote laat het niveau van de schuldenlast zien, ten opzichte van de eigen middelen (baten). Het geeft een indicatie van de mate waarin de rentelasten op de exploitatie drukken. Omdat het onzeker is of alle doorverstrekte leningen terug zullen worden betaald, berekenen we de netto schuldquote zowel in- als exclusief de doorgeleende gelden. Zo wordt duidelijk welk aandeel de door de gemeente verstrekte leningen in de exploitatie hebben en wat dat betekent voor de schuldenlast. Over de voorbije periode tot 2022 is een dalende trend van de netto schuldquote zichtbaar. Dit houdt vooral verband met de aflossingen van langlopende geldleningen en de toename van de eigen middelen (baten). De doorkijk van dit kengetal laat een positief beeld zien. De netto schuldquote in- en exclusief doorgeleende gelden bevindt zich alle jaren duidelijk beneden de door de VNG gehanteerde kritische waarde van 130% en ook onder de waarden van referentiegemeenten. Het beleid van de afgelopen jaren om schulden af te bouwen maakt dat in de begroting meer ruimte beschikbaar is om andere lasten op te vangen.

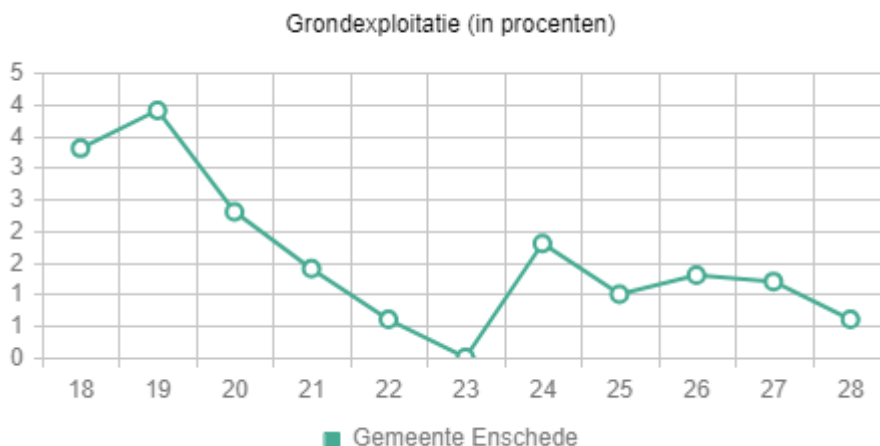
Solvabiliteitsratio

De solvabiliteitsratio is de verhouding eigen vermogen ten opzichte van het balanstotaal en geeft inzicht in de mate waarin onze gemeente in staat is op de langere termijn aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Bij een hoge solvabiliteit staat er veel eigen vermogen tegenover de schulden en is de kans groot dat de schulden worden afbetaald. Dit betekent tegelijkertijd dat veel eigen vermogen (reserves) wordt aangehouden dat niet wordt besteed. Wordt het eigen vermogen te klein, dan verslechtert de solvabiliteit. Enschede had sinds de forse afboekingen op grondposities in 2012 een lage solvabiliteitsratio en heeft sinds die tijd met een spaarprogramma ingezet op verbetering van de algemene reserve en de solvabiliteit. Tevens is bewust gestuurd op het verlagen van de schuldpositie. Hierdoor is de solvabiliteit en de weerstandsratio weer goed op niveau. Inmiddels heeft de raad dan ook het spaarprogramma opgeheven. Vanaf 2026 zien we de solvabiliteitsratio wel dalen door het flinke tekort in het middenkader.

Kengetal grondexploitatie

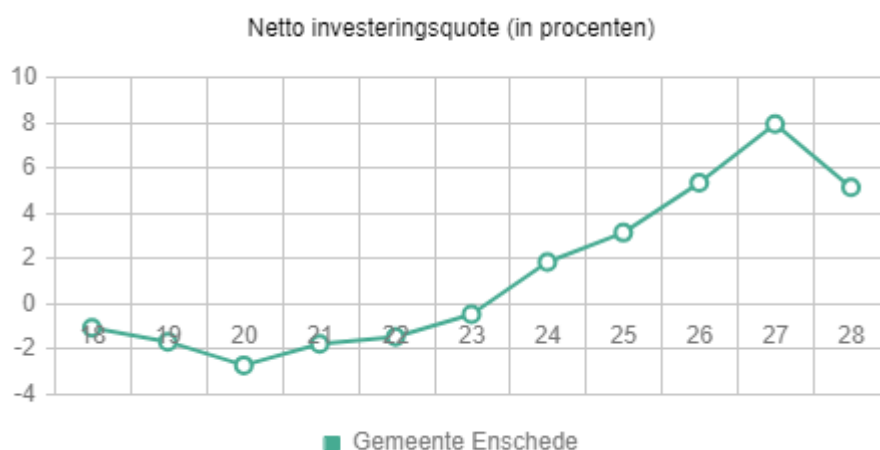
Dit kengetal geeft aan hoe de waarde van de grond zich verhoudt tot de totale (geraamde) baten. De boekwaarde van de voorraden grond (bouwgrond in exploitatie) is van belang, omdat deze waarde nog moet worden terugverdiend door verkopen. Voor de komende jaren moeten er bovendien nog kosten en opbrengsten gerealiseerd worden. Dat betekent dat de gemeente in de toekomst nog inspanningen moet verrichten en daaraan zijn risico's verbonden. De grafiek laat zien dat Enschede nog maar over een zeer beperkte grondpositie beschikt. Vanaf 2016 bevindt het kengetal zich nog slechts tussen 1 en 5%. Dit komt vooral doordat er sterk is ingezet op het verkleinen van de risico's en het verbeteren van de financiële positie. De raadsbesluiten Richting aan ruimte (heroverweging van projecten) en de Visie werklocaties (uitname van bedrijventerreinen) zijn hiervan het gevolg. De beperkte grondpositie beïnvloedt wel de mogelijkheden om als stad naar de toekomst groei te realiseren. Dit kengetal kan de komende jaren gaan stijgen als gevolg van nieuwe grondexploitaties, Centrumkwadraat en Leuriks Oost in 2021, Versnelling Cromhoff en Velve Kleine Bouwplannen in 2022, de woonwagenlocatie Tweekelerbeekweg in 2023, Eschmarkerveld in 2024 en in de toekomst nieuw te openen grondexploitaties uit de strategische investeringsagenda.

Netto investeringsquote

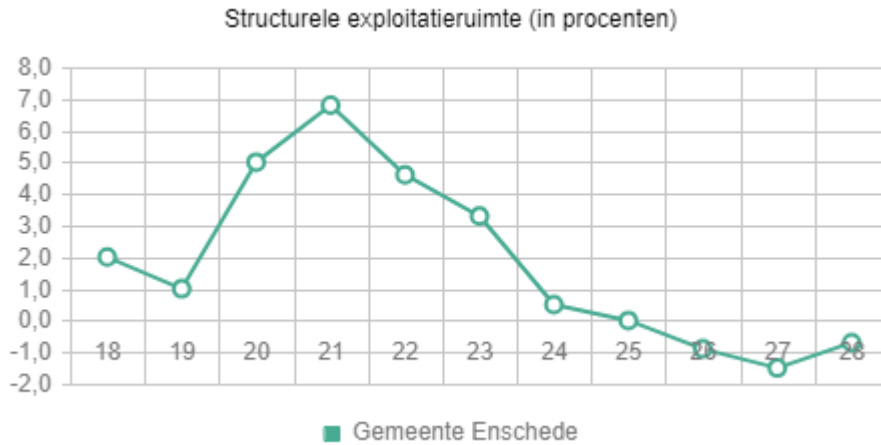
De netto investeringsquote geeft een indicatie van de mate waarin de gemeente investeert in activa. Activa zijn objecten die een bepaalde waarde vertegenwoordigen. Denk aan gebouwen, sportaccommodaties, wegen, gronden, riolering, parkeergarages, aandelen/deelnemingen. Het kengetal bekijkt of de waarde van de activa die de gemeente

bezit stijgt in vergelijking met enkele jaren terug. De uitkomst van de netto investeringsquote hoort normaal gesproken gematigd positief te zijn met een streefwaarde tussen 1% en 4%. Dit omdat de investeringen door inflatie duurder worden, maar ook doordat door economische groei en inwonersgroei jaarlijks meer publieke investeringen zoals wegen en scholen nodig zijn. In onderstaande grafiek is te zien dat Enschede de afgelopen jaren terughoudend heeft geïnvesteerd. Eigenlijk is vanaf 2010 al sprake van een zeer laag investeringsniveau, terwijl vergelijkbare gemeenten in de klasse 150.000 tot 250.000 inwoners over de afgelopen periode veelal rond de 2,5 a 3% uitkomen. Om een aanvaardbaar voorzieningenniveau te behouden en om toekomstige groei van de stad mogelijk te maken is de afgelopen jaren ingezet op het op peil brengen van het investeringsniveau. Hiervoor is onder andere een strategische investeringsagenda ingesteld, maar we investeren bijvoorbeeld ook in onderwijshuisvesting en verduurzaming van eigen vastgoed. Daarmee loopt de investeringsquote de komende jaren weer op.

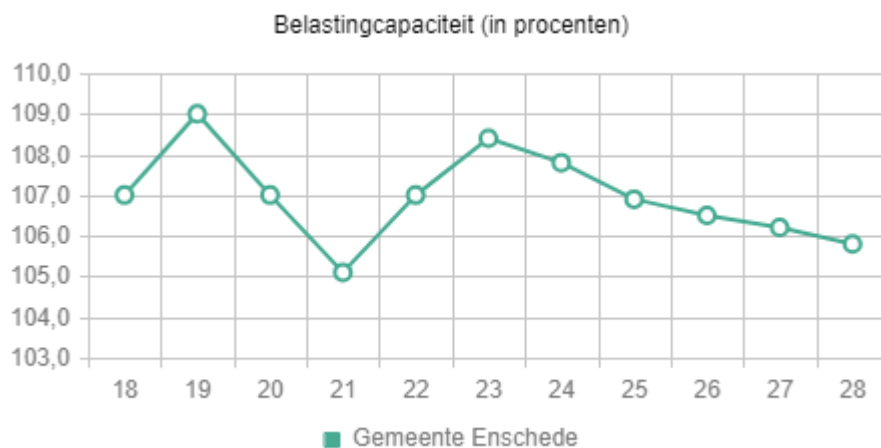
Structurele exploitatieruimte

De netto schuldquote, solvabiliteitsratio en grondexploitatie zeggen vooral iets over de financiële conditie van de balans van de gemeente. Het is ook van belang om te kijken naar de financiële ruimte in de exploitatie, oftewel de structurele exploitatieruimte. Wanneer de structurele inkomsten niet groot genoeg zijn om de structurele lasten te dekken, zal de balans op termijn steeds verder verslechteren. Daarom is dit ook een kengetal waar de provincie in zijn rol als toezichthouder veel waarde aan hecht. Indien de structurele exploitatieruimte meerjarig negatief is kan dit voor de provincie aanleiding zijn om de gemeente onder preventief toezicht te plaatsen. In de grafiek is te zien dat in 2024 en 2025 sprake is van licht positieve structurele exploitatieruimte. Vanaf 2026 is echter sprake van negatieve structurele exploitatieruimte. De belangrijkste oorzaak hiervoor is de sterke daling in de rijksmiddelen vanaf 2026. Op dit moment kiezen we ervoor hierop nog niet bij te sturen en in te zetten op een flinke lobby richting het Rijk om het ravijn in de rijksmiddelen in deze jaren te herstellen. Mocht dit niets opleveren dan zijn bij de volgende zomernota ingrijpende bezuinigingen nodig.

Belastingcapaciteit

De belastingcapaciteit geeft inzicht in hoe de belastingdruk in onze gemeente zich verhoudt tot het landelijke gemiddelde (=100%). Dit is een belangrijk kengetal, omdat het ook een indicatie geeft voor de financiële positie van de gemeente. Een gemeente met een hoge belastingdruk heeft die belastingen waarschijnlijk hard nodig om de exploitatie sluitend te krijgen. Het is voor zo'n gemeente vervolgens minder goed mogelijk de belastingen verder te verhogen in het geval zich financiële tegenvallers voordoen. Onder de woonlasten verstaan we de OZB, de rioolheffing en reinigingsheffing voor een woning met gemiddelde waarde in die gemeente. De belastingcapaciteit in Enschede zit al jaren boven het landelijk gemiddelde. De laatste jaren is er echter sprake van een daling. Dat komt doordat Enschede geen of slechts beperkte lastenverhogingen doorvoert terwijl dat in andere gemeenten wel het geval is.

4.3. Onderhoud kapitaalgoederen

In deze paragraaf gaan we in op de onderhoudstoestand en de kosten van kapitaalgoederen. Het onderhoud van de gemeentelijke kapitaalgoederen beslaat een substantieel deel van onze begroting. Om de financiële positie van onze gemeente te kunnen beoordelen, is een goed overzicht dan ook van groot belang.

Wat betreft het beheer van de openbare ruimte is er een aantal kapitaalgoederen-categorieën waarop onderhoud van toepassing is:

- wegen en infrastructurale kunstwerken
- havens
- riolering en water
- groen
- openbare verlichting
- parkeervoorzieningen
- vastgoed

Het onderhoud van de schoolgebouwen voor primair onderwijs en speciaal (voorgezet) onderwijs en van de sportaccommodaties zijn vanaf 1 januari 2015 respectievelijk 1 januari 2017 niet meer de verantwoordelijkheid van de gemeente.

Wegen en infrastructurale kunstwerken

Kerncijfers 2025

Wegen, verhardingssoorten	M2
Asfalt	3.429.544
Elementen	4.523.485
Cementbeton	86.753
Onverig	296.145
Totaal	8.335.927

Infrastructurale kunstwerken	Stuks
Bruggen, viaducten, Sturen, geluidswallen e.a.	223 stuks
Wegbermsloten buitengebied	78 ha

Het beleidskader

Het huidige beleidskader wordt gevormd door het in 2023 vastgestelde Wegenbeleidsplan 2024-2027. We zetten de kwaliteitsafspraken van het vorige wegenbeleidsplan 2020-2023 voort. Dit doen we uit afweging van het gewenste beeld buiten, de strategische opgaven, veiligheid en financiële middelen. Vertaald in een overzicht betekent dit dat we de wegen op de volgende kwaliteitsniveaus (blijven) onderhouden:

ONDERDEEL	KWALITEITSNIVEAU
Stads erf	HOOG
Fiets- en voetpaden	BASIS PLUS
Rest van de stad	BASIS
Uitzondering: Elementenverhardingen woonstraten (klinkers)	LAAG

Uit het beleidskader voortvloeiende consequenties

Het goed onderhouden van onze wegen, bruggen en tunnels (vanaf nu “wegen”): we moeten het én we willen het. In de wet staat dat we goed voor onze wegen moeten zorgen. Dat betekent dat ze regelmatig gekeurd, gerepareerd en vervangen moeten worden als dat nodig is. Daarnaast willen we graag een veilig, leefbaar en bereikbaar Enschede. Goede wegen horen daarbij. We houden hiervoor de wegen schoon, heel en veilig en op het met de gemeenteraad afgesproken kwaliteitsniveau.

Het huidige wegenbeleidsplan 2024-2027 is een vervolg op het beleid in de periode 2020-2023. We keken wat goed werkte en wat minder goed werkte in die periode. De dingen die goed gingen hebben we opgenomen in het nieuwe wegenbeleidsplan. Met dit plan zorgen we ervoor dat het onderhoud aan onze wegen, bruggen en tunnels bijdraagt aan de doelen van de stad. Dat betekent dat ze bijdragen aan een groene, bereikbare stad waarin iedereen kan meedoen. Vergeleken met het vorige wegenbeleidsplan hebben we de komende jaren extra aandacht voor de volgende onderwerpen:

- We gebruiken graag grondstoffen en materialen die lang meegaan (duurzaam). Ook proberen we ze zo vaak mogelijk te gebruiken (circulair).
- We sluiten zoveel mogelijk aan bij werkzaamheden van bijvoorbeeld energiebedrijven. Zo voorkomen we dubbel werk in een straat.
- We onderzoeken geluidsoverlast in gebieden waar de maximumsnelheid 30 kilometer per uur is. Dat moet volgens een nieuwe wet.
- Kunstschilderingen in tunnels: we controleren ze vaker en maken ze vaker schoon.
- We gaan nog beter kijken hoe we onze tijd, geld en mensen zo goed mogelijk kunnen inzetten.
- We laten onze borden en lijnen op de weg aansluiten bij de techniek van slimme auto's.

Ook blijven we de omgeving betrekken bij wat we doen. Als het kan kunnen mensen meedenken.

We zetten dit jaar extra in op het vergroten van de duurzaamheid en circulariteit. Dit door inzet van innovatieve methodieken en [groot onderhoud asfalt vanuit een uniek bouwteam](#) in samenwerking met de gemeente Losser, marktpartijen en de Universiteit Twente.

Naast het dagelijks repareren van onveilige plekken in voetpaden, fietspaden en trottoirs voeren we ook groot onderhoud uit aan diverse wegen en fietspaden, zoals de Burgemeester van Veenlaan, wegen in het Havengebied, Geessinkweg en Auke Vleerstraat.

De vertaling van de financiële consequenties in de begroting

Het lastenbudget voor wegonderhoud (inclusief weginrichting zoals belijning en verkeersborden) is circa 10,7 miljoen euro. Dit bedrag bestaat voor circa 0,3 miljoen euro uit apparaatskosten, 2,7 miljoen euro uit kapitaallasten, circa 6,4 miljoen euro uit kosten voor (groot)onderhoud en voor circa 1,0 miljoen euro uit overige kosten. Voor de infrastructurele kunstwerken is het lastenbudget circa 0,3 miljoen euro voor onderhoudskosten. Het jaarlijkse

vervangingsbedrag voor reconstructiewerkzaamheden aan wegen is circa 2,4 miljoen euro met een afschrijvingstermijn van tien jaar. Voor de meerjaren doorkijk zie ook Hoofdstuk 6.4 Wat mag het kosten.

Havens

Kerncijfers 2025

Havens	
Havenonderhoud (inclusief rijkswateren)	2 havenarmen
Damwanden, oevers en kades	6.300 meter

Het beleidskader

Sinds 2015 werken de gemeenten Hengelo, Enschede, Almelo, Hof van Twente en Lochem samen in het Havenbedrijf Twente op basis van de (inmiddels geactualiseerde) samenwerkingsovereenkomst Gemeenschappelijk Havenbeheer Twentekanalen 2020. Onderliggende beleidsvisie is de "[Binnenhavensvisie Twentekanalen 2017-2030](#)" met bijbehorend uitvoeringsprogramma.

Uit het beleidskader voortvloeiende consequenties

Vanuit de beleidsvisie en samenhangende afspraken zetten we in Enschede de komende tijd in op doorontwikkeling van het gemeenschappelijk beheer van de binnenhavens van de gemeenten Hengelo, Almelo, Enschede, Hof van Twente en Lochem aan de Twentekanalen. Het op 14 december 2020 vastgestelde [Meerjarenplan Onderhoud en Vervanging Haveninfrastructuur 2021-2024](#) (MJOV) omschrijft hoe wij het beheer en groot onderhoud van de infrastructuur (onder en boven water) in de haven van Enschede uitvoeren binnen de wettelijke en financiële kaders en de bestuurlijke doelen. Dit doen we om de economische functie van de havengebieden te faciliteren en vanwege de waterbergende functie. In 2025 voeren we groot onderhoud uit aan verschillende damwanden in de haven.

De vertaling van de financiële consequenties in de begroting

Het lastenbudget voor de havens is ongeveer 340.000 euro, bestaande uit 140.000 euro aan materiële kosten voor het dagelijks onderhoud van de havens en 200.000 euro voor groot onderhoud. Hieraan gekoppeld is er een voorziening groot onderhoud Havens. Voor de meerjaren doorkijk komt er een meerjarenplan eind 2024, zie ook Hoofdstuk 6.4 Wat mag het kosten.

Riolering

Kerncijfers 2025

Riolering	Km
Vrij-verval riolering	883
Drukriolering	218

Voorzieningen	Stuks
Kolken	51.638
Putten	21.247
Randvoorzieningen (Bergbezinkbassins en bufferkelders)	20
Pompunits	1.035
Gemalen	79

Het beleidskader

Het huidige beleidskader wordt gevormd door het in 2021 vastgestelde Water- en Klimaatadaptatieplan (WeK) 2022-2026, "Verder bouwen aan een groen blauw Enschede".

Uit het beleidskader voortvloeiende consequenties

De opwarming van de aarde leidt tot extremer weer, met vaker en meer wateroverlast, droogte en hitte-stress tot gevolg. In het WeK hebben we beschreven hoe we ons hierop willen voorbereiden en hoe we willen werken aan een veilige, gezonde en aantrekkelijke leefomgeving. Het WeK geeft inzicht in hoe de gemeente omgaat met de zorgplichten voor afvalwater, regenwater en grondwater. Zowel in het beheer, denk bijvoorbeeld aan rioolvervangings, als in de aanpak van (grond)waterknelpunten. En ook hoe wij wateroverlast, droogte en hitte-stress willen bestrijden om zo de gemeente klimaatbestendiger te maken. Voor het klimaatbestendig maken van Enschede kijken we naar openbaar en particulier terrein. Dit laatste door bijvoorbeeld communicatie, participatie, bewustwording en door onze subsidieregeling "groenblauw Enschede" voor o.a. afkoppelen en de aanleg van groene daken. Om onze werkzaamheden beter af te kunnen stemmen op andere ontwikkelingen werken we gebiedsgericht. Dat doen we onder anderen in de projecten "GroenBlauw Glanerbrug", GroenBlauw Gelfert en GroenBlauw Stadsveld. Op basis van onze ervaringen met de wateroverlast door de extreme neerslag in Enschede van 21 juli 2024, gaan we onderzoeken of we onze maatregelen moeten herprioriteren.

Met klimaatadaptatie zetten we ook in op ontharden, vergroenen, vergroten van de waterberging en het versterken van de biodiversiteit. Zo maken we alle gebieden waar we aan de slag gaan klimaatbestendiger en leefbaarder. Naast onze eigen gemeentelijke inzet vraagt klimaatadaptatie om een gemeentegrens overstijgende aanpak. Daarom werken we in het Twents waternet samen met Waterschap Vechtstromen (o.a. door uitvoering van de gemeenschappelijke wateragenda), Provincie Overijssel en de Twentse gemeenten aan het klimaatbestendiger maken van onze regio.

De vertaling van de financiële consequenties in de begroting

De instandhoudingskosten voor het rioleringsstelsel worden gedekt door de inkomsten van de rioolheffing. Het tarief van de heffing nemen we op in deze gemeentebegroting 2025-2028. Daarna wordt de heffing verwerkt in de Belastingverordening 2025. Voor de meerjaren doorkijk zie ook Hoofdstuk 6.4 Wat mag het kosten.

Groen

Kerncijfers 2025

Groen	Ha
Openbaar groen	747
Wegbermen buitengebied	132

Het beleidskader

Het [Groenambitieplan Enschede “Enschede één groot groen park”](#) vormt het beleidskader voor het groen en biodiversiteit. De gemeenteraad stelde dit plan op 13 december 2021 [vast](#). De mate van realisatie van de ambities uit dit plan is afhankelijk van de investeringsmiddelen die de gemeenteraad beschikbaar stelt, zoals in deze begroting. In 2025 actualiseren we dit plan op uitvoering/investeringen en biodiversiteit voor de periode 2026-2029, dit conform de Financiële verordening gemeente Enschede.

Het Beweeg-, speel en sportbeleid vormt het beleidskader voor spelen en speel- en sporttoestellen in de openbare ruimte. Dit beleid wordt begin 2025 voorgelegd aan de gemeenteraad.

Uit het beleidskader voortvloeiende consequenties

Aan de hand van het groenambitieplan vergroenen we Enschede kwalitatief via drie (hoofd)principes:

1. **BESCHERMEN**: het bestaande groen en de natuur beschermen. Door bijvoorbeeld het groen goed te onderhouden en verzorgen.
2. **BENUTTEN**: het groen beter gebruiken (benutten) als bijvoorbeeld regenwater opvang, om de stad koel te houden in hete zomers of voor sporten, bewegen of als rust en stilteplek.
3. **BOUWEN**: groener bouwen door bijvoorbeeld groene daken en groene gevels en meer groen aanleggen bij nieuwbouw, natuurinclusief bouwen en verlaten terreinen (tijdelijk) vergroenen.

Inzet op en middelen voor vijf prioritaire groene investeringen vanuit zomernota 2023: Bij de vaststelling van het plan is door de gemeenteraad de prioriteit gelegd op de uitwerking van in elk geval vijf groene investeringen voor Enschede. Vervolgens zijn hier bij de [Zomernota 2023](#) ook concrete middelen voor beschikbaar gesteld om bijvoorbeeld de nodige planvorming en voorbereiding vorm te geven. Concreet gaat het dan om:

- a) Het optimaliseren van de boomverzorging en éénmalige investering voor de optimalisatie van de regels bomenbescherming.
- b) Het vergroenen van de singels: betreft eenmalige middelen voor het vergroenen van de singels.
- c) Planvormingsmiddelen voor het vergroenen van de binnenstad (groenblauwere binnenstad). Voor het uitvoeren van concrete projecten rond het vergroenen van de binnenstad zijn aanvullende middelen nodig, die we meenemen in het raadsbesluit rond dit traject.
- d) Middelen om een visie op de stadsparken op te stellen en middelen voor kleinschalige investeringen in de parken. De middelen voor een eventueel grootschalige aanpak zijn hierin niet meegenomen.
- e) Opzetten meerjarenprogramma voor groen: dit betreft reguliere investeringsmiddelen om structureel te investeren in het vergroenen vanuit het groenambitieplan.

We geven gebiedsgericht uitvoering aan het Beweeg-, speel- en sportbeleid. Waarbij we vanuit de stedelijke kaders van dit beleid de komende jaren met wijkraden / dorpsraden en inwoners per buurt kijken wat nodig is rond de sport- en speelplekken. Op het gebied van bijvoorbeeld vernieuwing, verplaatsing of clustering van plekken. Of het verwijderen van speelplekken die nog weinig worden gebruikt.

Uitvoering 2025:

In 2025 zetten we vanuit het Groenambitieplan (GAP) Enschede onder andere in op:

- Actualisatie van het Groenambitieplan Enschede voor de periode 2026 – 2029. Dit alleen gericht op de uitvoering, investeringen en het versterken van de biodiversiteit van Enschede als onderdeel van het GAP. Conform de Financiële Verordening gemeente Enschede.
- Het opstellen van de plannen voor het vergroenen van zowel het GJ van Heekplein als een plan voor het vergroenen van de gehele binnenstad.
- Het verder vergroenen van de singels, waarbij we de plannen hiervoor ook met wijkraden bespreken en delen via de stadsdeelcommissie centrum.
- Het vergroten van de biodiversiteit via aanpassingen in (het beheer van) de openbare ruimte.
- Het vergroenen van Enschede door acties met inwoners, ondernemers en instellingen, zoals via:
  - o [Zo Groen Enschede](#) als onderdeel van [Groenblauw Enschede](#),
  - o Gerichte groenacties met partners en stichtingen, zoals met de Groene Loper Enschede, de IVN of de Stichting Natuur en Milieuraad Enschede.
- De aanpak van de eikenprocessierups. Waarbij we de lijn volgen als verwoord in de Gemeentebegroting 2023 – 2026 (paragraaf kapitaalgoederen) waar het gaat om de preventieve bestrijding en het wegzuigen van nesten. De lange termijn aanpak van de rups (streven naar natuurlijk evenwicht) geven we vorm via de biodiversiteitsmiddelen en GAP-middelen en niet meer via de eikenprocessierups middelen. Het budget voor de aanpak eikenprocessierups is hierop verlaagd voor 2025 en verdere jaren.
- Het onderhouden van het gemeentelijk groen op de met de gemeenteraad afgesproken kwaliteitsniveaus. Bewoners, ondernemers en instellingen kunnen via participatie of eigen inzet zorgen voor een plus. Schoon, heel en veilig blijft daarbij altijd gelden als ondergrens voor het beheer en onderhoud van het openbare groen.

We starten bij spelen met de uitwerking van buurtplannen voor spelen en uitdagende openbare ruimte als uitwerking van de beleidsnota. Waarna we stapsgewijs uitvoering geven aan deze buurtplannen. Deze aanpak, snelheid en prioritering is mede afhankelijk van de middelen die de gemeenteraad voor uitvoering van het speelbeleid beschikbaar stelt. Bijvoorbeeld als onderdeel van deze begroting, waarin conform de zomernota de benodigde middelen voor de benodigde reguliere technische vervanging en onderhoud om te blijven voldoen aan het Warenwetbesluit attractie- en speeltoestellen (WAS) zijn opgenomen. Dit betekent dat we de prioritering van buurten en snelheid van de uitvoering na vaststelling van deze begroting en eventuele toekomstige middelen voor 2027 en verdere jaren vanuit het beleid verder vorm kunnen geven.

De vertaling van de financiële consequenties in de begroting

Het lastenbudget voor groenonderhoud is circa 12,2 miljoen euro, bestaande uit apparaatskosten (1,4 miljoen euro), kapitaallasten (0,4 miljoen euro) en uitbesteed werk (10,4 miljoen euro). Bij de zomernota 2024 zijn er middelen toegekend voor onder andere loon- en prijscompensatie, illegaal grondgebruik, areaaluitbreidingen, speeltoestellen en ook weer voor de investeringen uit het Groenambitieplan. De toegekende middelen hiervoor lopen ieder jaar op, vanwege de oplopende kapitaallasten. Voor de meerjaren doorkijk zie ook Hoofdstuk 6.4 Wat mag het kosten.

Openbare verlichting

Kerncijfers 2025

Openbare verlichting	Stuks
Lichtmasten	30.614
Armaturen	31.839
Overige aansluitingen, stadsplattegronden, verkeersborden, etc.	n.v.t.

Openbare verlichting	GWh/jaar
Energieverbruik	4,2 GWh

Het beleidskader

Het beleidsplan openbare verlichting 2022-2025 is in december 2021 vastgesteld. Het uitgangspunt van de beleidslijnen voor verlichting is “niet verlichten tenzij...”, om een teveel aan kunstlicht in de openbare ruimte en de natuur te voorkomen. Het “tenzij” wordt bepaald door het doel van de openbare verlichting: de verkeersveiligheid, sociale veiligheid en leefbaarheid. Als wegbeheerder heeft de gemeente een wettelijke zorgplicht om de verlichting in een goede en veilige staat van onderhoud te houden.

Naast de veiligheid en leefbaarheid draagt openbare verlichting ook bij aan belangrijke ambities op het gebied van milieu en duurzaamheid. Lichtmasten vervangen wij als zij defect of onveilig zijn. Lichtmasten hoger dan 6 meter krijgen hiervoor na het 40e levensjaar een 6-jaarlijkse stabiliteitstest.

Sinds 2016 vervangen we de oude lamp-armaturen bij een leeftijd van 20 jaar voor duurzamere dimbare ledarmaturen. De ledarmaturen worden allemaal om 22.30 uur gedimd, dan wordt de hoeveelheid licht met 30% verminderd. In het nieuwe beleidsplan is vastgesteld dat we met maatwerk in woonstraten de dimtijd vervoegen naar 20.30 uur. Uitvalswegen, ringwegen en risicogebieden worden – blijvend – vanaf 22.30 uur gedimd. Nieuwe armaturen op masten van 6 meter en hoger worden voorzien van een verbinding met bijvoorbeeld Google Maps waarmee we kunnen verlichten op basis van verkeersintensiteit en het weer. Hiermee behalen we een aanvullende energiebesparing en verminderen we lichthinder en lichtvervuiling.

Voor de binnenstad hanteren we als kwaliteitsniveau hoog en voor de rest van de stad kwaliteitsniveau basis. Daarnaast wordt voor de binnenstad onderzocht of de verlichting ook door een slimme verbinding met hulpdiensten, in geval van calamiteiten feller kan branden.

Uit het beleidskader voortvloeiende consequenties

De armaturen worden na 20 jaar vervangen door armaturen met ledverlichting. Het armatuur wordt in de verkeersluwe tijd, tussen 22.30 en 06.00 uur, gedimd met 30%. Voor een woonstraat is dit van 3 Lux naar 2 Lux, tussen 20.30 en 06.00 uur. In bestaande en nieuwe situaties wordt zoveel mogelijk de landelijke richtlijn NPR 13201+A1 (2018) gevolgd.

De vertaling van de financiële consequenties in de begroting

Het budget voor openbare verlichting, voor beheer en onderhoud bedraagt 2,79 miljoen euro per jaar. Dit is als volgt opgebouwd:

Het lastenbudget voor kapitaallasten is 545.000 euro, voor personeel 196.000 euro en voor materieel budget (regulier onderhoudsbudget, energie et cetera) 2,05 miljoen euro.

Vervangingsinvesteringen

Voor de vervanging van de armaturen (na 20 jaar) en lichtmasten (aan het einde levensduur) is een vervangingsplan voor 10 jaar opgesteld. Hiervoor is voor de periode 2022-2025 krediet vertrekt. Voor de voorziene vervangings-piekaantallen vanaf 2026 is de 'Reserve kapitaallasten openbare verlichting' ingesteld.

Parkeervoorzieningen

Kerncijfers 2025

Parkeervoorzieningen	Stuks
Parkeergarages	4
Fietsstallingen	5

Het beleidskader

We continueren de lijn die is vastgesteld in de Programmabegroting 2015-2018

Uit het beleidskader voortvloeiende consequenties

De kosten van groot onderhoud van de parkeergarages en fietsstallingen worden ten laste van de voorziening onderhoud parkeergarages/fietsstallingen gebracht. Dit op basis van de meerjarenprognose parkeren (MJOP). Correctief en preventief onderhoud wordt rechtstreeks ten laste van de parkeerexploitatie gebracht, (vervangings-) investeringen worden geactiveerd.

Het onderhoud is als basisniveau gekwalificeerd op het uitgangspunt schoon, heel (functioneel) en veilig voor de gehele stad.

De vertaling van de financiële consequenties in de begroting

De onderhoudsvoorziening heeft een begroot saldo van 3,6 miljoen euro per 1-1-2025. In 2025 wordt er voor een bedrag van 1,3 miljoen euro ten laste van de onderhoudsvoorziening gebracht en voor een bedrag van 0,735 miljoen euro toegevoegd aan de onderhoudsvoorziening

In 2025 is er een totaalbedrag voor onderhoud (correctief en preventief) in de begroting opgenomen van 0,9 miljoen euro. Voor vervangingsinvesteringen is in 2025 een bedrag van 2 miljoen euro begroot.

Vastgoed

Onderhoudsplan en begrotingsjaar 2025

Het onderhoud van het gemeentelijk vastgoed wordt uitgevoerd door het Vastgoed & Facilitair Bedrijf Enschede (VFBE). Voor het uitvoeren van de onderhoudsactiviteiten wordt gewerkt met een onderhoudsvoorziening. In deze voorziening wordt jaarlijks vanuit de gebouwexploitaties een vaste bijdrage gestort. De onttrekking (uitgaven) uit deze voorziening geschiedt op basis van de daadwerkelijke uitgaven. Deze uitgaven zijn voorzien in de meerjarenonderhoudsplanning (MJOP). Voor 2025 is in totaal is 9,2 miljoen euro (incl BTW) aan onderhoud begroot voor panden waar VFBE de onderhoudsverplichting heeft.

Het beleidskader/onderhoudssystematiek

In Enschede wordt het onderhoud aan de gemeentelijke gebouwen al enige jaren gepland en gepleegd volgens de zogenaamde NEN 2767-methode. Deze methode geeft de staat van de

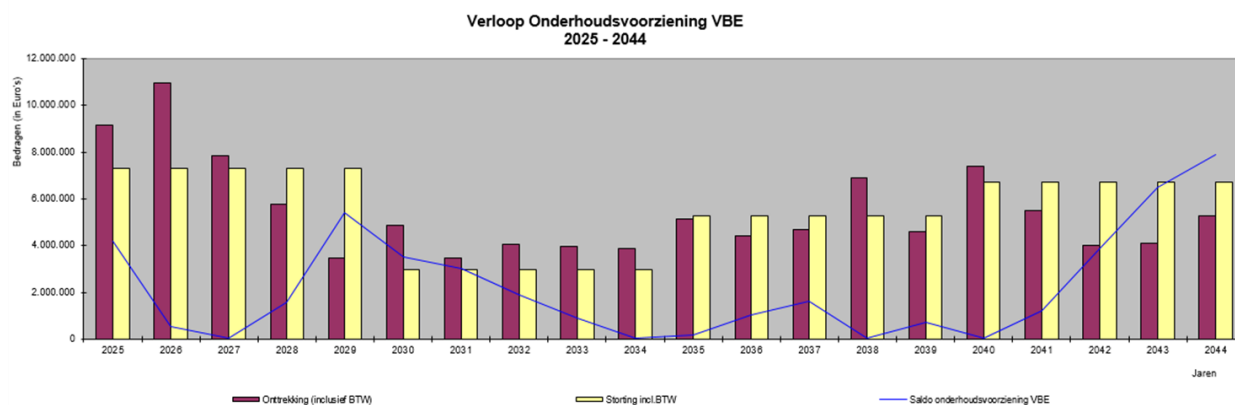
gebouwdelen weer. Naast technische aspecten, worden bijvoorbeeld ook gebruikersaspecten en duurzaamheidsaspecten meegenomen. Het onderhoud is onder te verdelen in de volgende onderdelen:

- Planmatig onderhoud aan ambtelijk/beleidsondersteunend vastgoed. Deze panden, die doorgaans langere tijd (meer dan 10 jaar) in eigendom van de gemeente blijven, worden conform de hierboven beschreven NEN 2767 onderhouden. Met het oog op de verduurzaming worden onderhoudswerkzaamheden zoveel mogelijk geclusterd en in lijn gebracht met het verduurzamingsprogramma.
- Onderhoud aan het segment verkoop en nader uit te werken. Gezien het tijdelijke karakter worden deze gebouwen niet planmatig onderhouden maar afhankelijk van de beoogde toekomst van het pand (sloop, dan wel verkoop op korte termijn).

Zoals vastgesteld in het Beleidskader Vastgoed wordt de onderhoudsvoorziening gevoed door een jaarlijkse storting uit de exploitatie van de totale vastgoedportefeuille. De hoogte van de storting bedraagt het gemiddelde van de verwachte uitgave over een periode van 20 jaar met een twee keer een 10-jaarlijkse storting. Om een versnelling te realiseren in de verduurzaming zal de aankomende jaren meer onderhoud uitgevoerd worden wat resulteert in een hogere storting in de eerste 10 jaarlijkse reeks. Om te voorkomen dat de onderhoudsvoorziening te groot wordt zal de twee keer 10 jaarlijkse storting aangepast worden in een vier keer vijf jaarlijkse storting. Aangezien dit een afwijking is op het bestaande beleidskader zal er voor het einde van dit kalenderjaar een herziene versie van het Beleidskader Vastgoed worden voorgelegd aan de raad waarin deze afwijking in werkwijze is verwerkt.

De vertaling van de financiële consequenties in de begroting

De geplande onderhoudsuitgaven-zijn hieronder grafisch weergegeven. Op basis van deze planning is de storting in de onderhoudsvoorziening bepaald. De lijn geeft de stand van de onderhoudsvoorziening weer.

Onderwijsgebouwen

Vanwege een wetwijziging is de gemeente met ingang van 1 januari 2015 niet meer verantwoordelijk voor het onderhoud van de schoolgebouwen voor primair onderwijs en speciaal (voortgezet) onderwijs. De schoolbesturen zijn hier nu zelf verantwoordelijk voor.

Sportaccommodaties

De gemeente is eigenaar van de sportaccommodaties en sportparken en verhuurt deze aan Sportaal. Sportaal heeft de opdracht de accommodaties te exploiteren en is verantwoordelijk voor het klein dagelijks onderhoud. Er is regelmatig afstemming over het opdrachtgeverschap richting Sportaal en over het door de gemeente uit te voeren groot onderhoud.

4.4. Financiering

In deze paragraaf staan de onderdelen die zijn vastgelegd in de financiële verordening van onze gemeente. Daarnaast rapporteren we, zoals voorgeschreven in de Wet Financiering decentrale overheden ([Fido](#)), over de kasgeldlimiet en de renterisiconorm.

Omslagrente

In de onderstaande tabel is de berekening van de omslagrente terug te vinden (conform de BBV-voorschriften):

Omschrijving (in euro)	Begroting 2025 VA
Externe rentelasten korte en lange financiering	8.844.365
Externe rentebaten	-172.227
<i>Totaal door te rekenen externe rente</i>	<i>8.672.138</i>
Rente aan grondexploitaties	-1.083.207
Rente projectfinanciering (Van Heek parkeergarage)	-1.357.858
<i>Saldo toe te rekenen externe rente</i>	<i>6.231.073</i>
Rente over eigen vermogen	0
Rente over voorzieningen grondbedrijf	1.182.103
<i>Toe te rekenen rente</i>	<i>7.413.176</i>
Toegerekende rente aan boekwaarden	-7.414.748
Resultaat omslagrente	-1.572
<i>Omslagrente - onafgerond</i>	<i>1,67%</i>
<i>Omslagrente - afgerond</i>	<i>1,50%</i>

Op basis van de bovenstaande berekening komt de omslagrente onafgerond uit op 1,67% voor de begroting 2025. Toegestaan is af te ronden naar dichtstbijzijnde 0,5%. De omslagrente blijft daarom gehandhaafd op 1,5% voor 2025.

In bovenstaande is de wijziging vanuit de Notitie Rente 2023 van de commissie BBV opgenomen dat voor de Bouwgronden in Exploitatie de omslagrente geldt vanaf de begroting 2025. Voor deze bouwgronden geldt tot en met 2024 nog de hogere rente die gebaseerd is op een andere rekenmethode en die was ingegeven door fiscale aspecten. De bouwgronden zijn veelal gefinancierd vanuit de integrale financiering van de gemeente waarbij de omslagrente aansluit. Het gevolg is dat een groter deel van de externe rente nog toe te rekenen is aan de boekwaarden dan nu het geval is. Mogelijk leidt dit tot een snellere verhoging van de omslagrente naar 2% dan eerder was ingeschat.

Resultaat rente en treasury

Het totale verwachte resultaat op rente en treasury bedraagt 735.000 euro in 2025. Het saldo verbetert ten opzicht van de raming voor 2025 uit de Gemeentebegroting 2024 doordat ook in 2025 geen nieuwe leningen aangetrokken hoeven te worden nu het saldo bij de schatkist voorlopig voldoende is om de uitgaven mee af te dekken. Het saldo bij de schatkist is zo hoog door o.a. de uitkering door het rijk van omvangrijke specifieke uitkeringen voor o.a. woningbouw en duurzaamheid. De uitgaven voor deze projecten volgen pas in toekomstige jaren.

Het saldo rentebaten wijkt af van het saldo in de tabel van de omslagrente omdat hier nog andere kosten in zijn opgenomen die geen deel mogen uitmaken van de berekening van de omslagrente.

Rentevisie

De rente op geld- en kapitaalmarkten is flink gestegen na de stijging van de inflatie, die voornamelijk wordt veroorzaakt door de hoge energieprijzen.

De korte (3-maands) rente is al enige tijd hoog en ligt op een hoger niveau dan de rente voor langlopende leningen als gevolg van de aanhoudend hoge inflatie. De voorspelling van de bankanalisten dat de 3-maands rente tussen 2,5% en 3,5% zou liggen per eind 2024, lijkt redelijk uit te komen (de rente bedraagt momenteel 3,5% en een verlaging wordt verwacht als de ECB in september 2024 de rente zal verlagen). De 3-maands rente zal naar verwachting per eind 2025 uitkomen tussen 2,5% en 3%.

De lange (10-jarige) rente zit al langere tijd om een niveau tussen 3,1% en 3,6% en blijft hiermee hoger dan was ingeschat. De rente is recentelijk gedaald als gevolg van de stagnerende economie. Tot eind 2025 wordt een verdere daling verwacht naar een niveau tussen 2,5% en 3%.

Kasgeldlimiet

In de Wet financiering decentrale overheden (Fido) is bepaald dat de gemeente maximaal 8,5% van het begrotingstotaal aan kortlopende schulden mag hebben. De gemeente is verplicht te rapporteren over deze limiet in de begroting. De gemeente mag niet onbeperkt haar kortlopende schulden aanhouden, maar wordt gedwongen een goede verdeling aan te houden tussen de korte en lange schulden. Onderstaande tabel laat de kasgeldlimiet voor de jaren 2025 tot en met 2028 zien.

Berekening kasgeldlimiet (x 1.000 euro)	2025	2026	2027	2028
1. Begrotingstotaal	909.129	896.260	878.858	881.907
2. Vastgesteld percentage	8,5%	8,5%	8,5%	8,5%
3. Kasgeldlimiet (1. x 2.)	77.276	76.182	74.703	74.962

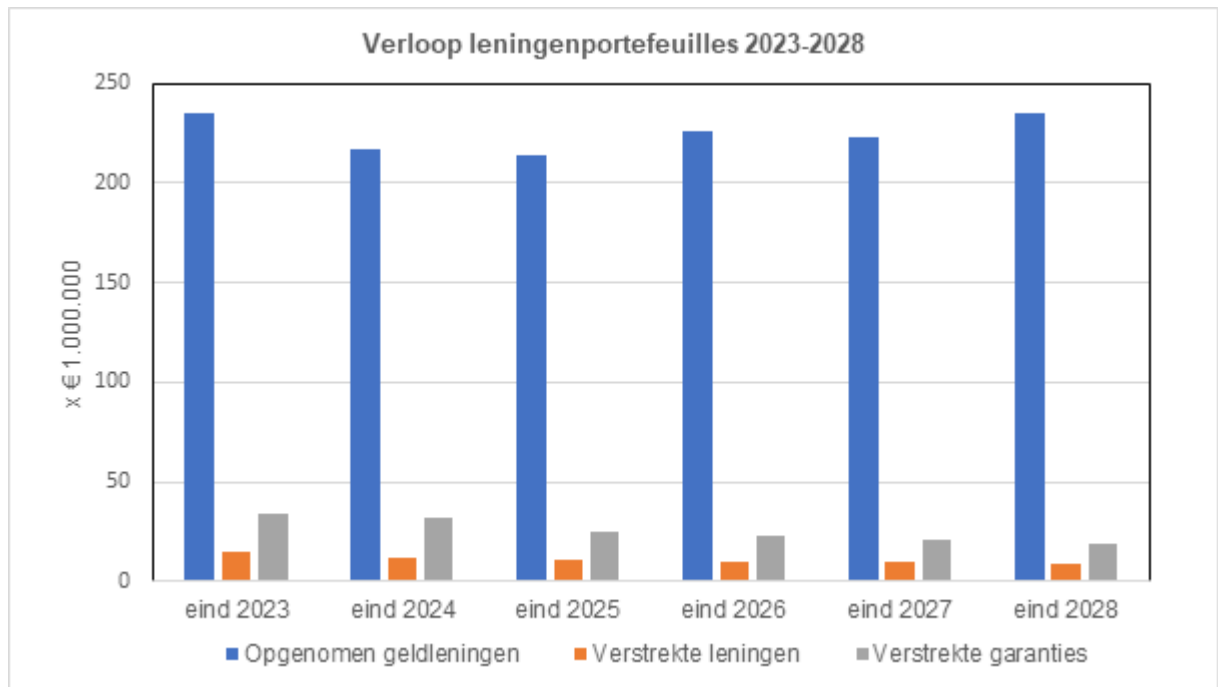
Het streven is om de kasgeldlimiet niet te overschrijden. Gezien het beschikbare saldo bij de schatkist zal naar verwachting pas in 2026 weer sprake zijn kortlopende schulden die echter niet dusdanig in omvang zullen zijn dat niet binnen de limiet wordt gebleven

Financiering en schuldpositie

Nu de korte rente niet meer negatief is, en zelfs op een hoger niveau ligt dan de rente voor langlopende leningen is de financieringsstrategie van de gemeente Enschede hierop aangepast. Er is namelijk voldoende saldo bij de schatkist beschikbaar zodat voorlopig geen nieuwe leningen nodig zullen zijn. Over het saldo bij de schatkist ontvangt de gemeente ook nog een rentevergoeding nu de korte rente niet meer negatief is. Daarmee worden de rentelasten van de gemeente geminimaliseerd.

Op basis van de meerjarige liquiditeitsplanning moet jaarlijks in 2026 tot en met 2028 ongeveer 15 miljoen euro worden geleend. In 2025 hoeft naar verwachting geen nieuwe financiering aangetrokken te worden. Deze financieringsbehoefte is verwerkt in het renteresultaat en in de onderstaande ontwikkeling van de leningenportefeuilles:

De gemeente streeft naar minimale schulden waardoor de druk van rentelasten in de begroting zo klein mogelijk zijn. In de afgelopen jaren zijn de leningenportefeuilles gestaag gedaald, doordat minder is geïnvesteerd en diverse bezittingen (o.a. vastgoed en aandelen) zijn verkocht. De portefeuille met opgenomen geldleningen zal echter in de komende jaren weer licht stijgen als gevolg van de voorgenomen hogere investeringsuitgaven. In de bovenstaande grafiek zijn de verschillende onderdelen van de investeringsagenda niet meegenomen voor zover de besluitvorming door de raad niet is afgerond en er dus geen planning van de uitgaven bekend is.

De portefeuille met de verstreckte leningen daalt al enkele jaren gestaag door het beleid uit 2018 om in te zetten op het verstrekken van garanties/borgstellingen in plaats van leningen aan derden. Dit beleid is bestendigd in het Treasurystatuut 2023. Het vervroegd aflossen van leningen door derden wordt gestimuleerd. Er worden slechts nog sporadisch duurzaamheidsleningen verstreckt aan sportverenigingen waarvoor het Waarborgfonds Sport voor 100% garant staat.

De portefeuille met uitstaande garanties is in afgelopen jaren gestegen vanuit het beleid om geen lening maar gemeentegaranties te verstrekken. Er wordt slechts ingestemd met nieuwe garantstellingen als duidelijk is dat deze geen risico vormen (bijvoorbeeld door afdoende onderpand) en geheel voldoen aan de beleidsregels voor leningen en garanties. Op deze wijze is geen weerstandsvermogen benodigd voor deze garantstellingen en hebben deze verstreckte garantstellingen geen invloed op de weerstandsratio. Mogelijk dat in 2024/2025 een garantstelling wordt verleend aan de bibliotheek voor de verbouwing van het pand.

Verstreckte lening en garantstelling FC Twente

Na een langdurig traject heeft de raad op 13 mei 2024 ingestemd met wijziging van de aflossing van de achtergestelde lening die door de gemeente is verstreckt aan FC Twente. Hiermee zijn de volgende wijzigingen doorgevoerd:

- De overeenkomst van achtergestelde geldlening is beëindigd en daarvoor in de plaats en daarmee gelijktijdig wordt een nieuwe overeenkomst van geldlening met FC Twente aangegaan.

- De restant hoofdsom van 5,177 miljoen euro per 1 juni 2024 van de achtergestelde lening wordt in de nieuwe overeenkomst van geldlening omgezet naar een opeisbare lening die niet meer achtergesteld is op concurrente schuldeisers.
- Voor deze nieuwe lening geldt een vaste jaarlijkse aflossing gedurende 15 jaren waarbij de laatste aflossing plaats zal vinden op 31 december 2038.
- De overeenkomst en afspraken ten aanzien van de inzet van overtollige middelen op aflossing van de achtergestelde lening zijn hiermee vervallen.

De risico's voor de verstrekte lening en borgstelling zijn separaat opgenomen in Naris en zijn terug te vinden in de top 10 risico's in de paragraaf weerstandsvermogen. Vanuit het genomen raadsbesluit is de kans op het voordoen van het risico verlaagd van 30% naar 10%. De omvang van het risico wijkt wel af van de omvang die was opgenomen in het raadsvoorstel van 13 mei 2024:

Omschrijving (x 1 miljoen euro)	Eind 2024	Eind 2025	Eind 2026	Eind 2027	Eind 2029
Huidige risico	18,4	17,8	17,2	16,6	16,1
Risico - raadsbesluit 13 mei 2024	15,7	14,8	13,9	13,0	12,0
Risico huidig	16,4	15,5	14,6	13,6	12,7

De afwijking is het gevolg van het opnemen van een verkeerd saldo voor de uitstaande gemeentegarantie voor de financiering die is aangetrokken bij de NWB Bank. Helaas werd deze fout pas geconstateerd bij het opmaken van het dossier voor de interim-controle van de accountant. Daarnaast zitten er nog 2 kleinere afwijkingen in het verloop van de nieuwe lening (die de achtergestelde lening vervangt) doordat FC Twente een enigszins hoger bedrag aan NTO heeft afgelost dan was voorzien. De beginstand van de lening bedraagt daarom niet 5,177 miljoen euro maar 5,169 miljoen euro. De jaarlijkse aflossing wordt hiermee verlaagd van ruim € 345.000 naar € 344.500 euro. Bovenstaande zou overigens niet geleid hebben tot een ander standpunt m.b.t. het genomen raadsbesluit.

Renterisiconorm

Vanuit de Wet Fido moeten we in deze begroting rapporteren over de renterisiconorm. Deze norm geeft een kader voor de spreiding van de looptijden in de leningenportefeuille. Volgens de renterisiconorm mag in elk enig jaar maximaal 20% van het begrotingstotaal geherfinancierd worden. Op die manier worden de renterisico's op de vaste schulden over de jaren gespreid. Uit onderstaande tabel blijkt dat de norm in de jaren 2025 tot en met 2028 niet zal worden overschreden.

Berekening renterisiconorm (x 1.000 euro)	2025	2026	2027	2028
1. Begrotingstotaal	909.129	896.858	878.858	881.907
2. Vastgesteld percentage	20%	20%	20%	20%
3. Renterisiconorm (1. x 2.)	181.826	179.252	175.772	176.381
4. Aflossingen	2.801	2.951	18.111	3.159
5. Ruimte onder renterisiconorm (3. - 4.)	179.025	176.301	157.661	173.222

Beleidsvoornemens treasuryfunctie

In 2025 gaat de treasuryfunctie zich bezig houden met:

- In deze Gemeentebegroting 2025 zijn een aantal acties uitgevoerd om beter inzicht te krijgen (zie paragraaf investeringen) in de investeringen. Zo is de scope flink verlengd om meerjarig een beter beeld te krijgen. De uitgaven blijven echter flink achterlopen

bij de planningen. Hoe beter de ramingen van de investeringen zijn, hoe beter de financieringsstrategie hierop afgestemd kan worden ter minimalisatie van de rentelasten van de gemeente.

- Continuering van het meer actief beheer van de liquide middelen nu de rentekosten voor een negatief saldo flink zijn gestegen.

Limieten 2025

In de financieringsparagraaf moeten jaarlijks de limieten worden vastgesteld voor het opnemen van kredieten in rekening-courant, het uitzetten van tijdelijk overtollige geldmiddelen en het aantrekken van langlopende geldleningen. De raad stelt hiermee de grenzen vast waarbinnen het college kan opereren.

Naam limiet	Toelichting omvang limiet	Omvang limiet 2025
Krediet in rekening-courant	110% van de kasgeldlimiet *)	85 miljoen euro
Uitzetten tijdelijk overtollige middelen	Drempelbedrag schatkistbankieren	10,8 miljoen euro
Aantrekken langlopende leningen	Verwachte financieringsbehoefte **)	25 miljoen euro

*) Deze limiet mag tijdelijk worden overschreden. In de Wet Fido staat dat de kasgeldlimiet twee kwartalen achtereenvolgens overschreden mag worden. Omdat de rentestanden voor kortlopende leningen zeer laag zijn, maken we daar maximaal gebruik van.

***) Naar verwachting zijn geen nieuwe leningen nodig in 2025 maar hiermee is er toch ruimte mochten deze toch aangetrokken moeten worden. Het kan ook zijn dat een mogelijkheid wordt geboden tot het aangaan van een aantrekkelijke lening gedurende het jaar Hiermee kan daarvan gebruik worden gemaakt.

4.5. Bedrijfsvoering

Inleiding

Onder bedrijfsvoering verstaan we alle activiteiten die het hoofdproces ondersteunen. Van inkoop tot financiën, van personeel tot communicatie. De samenhang tussen bedrijfsvoering en het hoofdproces bestaat al en gaat alleen maar verder toenemen. Daardoor raakt bedrijfsvoering de hele organisatie en de werking daarvan.

Deze wereld van bedrijfsvoering ontwikkelt zich snel. Daar zijn we ons van bewust. Dit vraagt wendbaarheid bij het maken en uitvoeren van beleid. We zijn daarom voortdurend op zoek naar (technische) ontwikkelingen die ons bij de tijd houden. We maken daarin keuzes waar we goed over nagedacht hebben. Daarnaast gebruiken we ook onze contacten in de stad. Om te weten wat daar echt leeft. We willen niet alleen geld steken in dingen die wij belangrijk vinden. We tonen lef door minder regels te stellen, maatwerk toe te passen en te luisteren naar initiatieven van onze inwoners.

We zorgen daarmee voor kwaliteit. En we ondersteunen onze inwoners, instellingen en ondernemers maximaal. Dat doen we nu en dat blijven we doen!

We proberen onze organisatie in evenwicht te houden. Hierover gaat ons BOB-programma zoals omschreven in hoofdstuk 2. De ideeën uit dit programma voeren we uit binnen onze bedrijfsvoering. In onze bedrijfsvoeringsagenda houden we overzicht en bepalen we de volgorde waarin we dingen doen. We maken daarin scherpe keuzes in wat we wel en niet gaan doen. We bereiken dat met digitalisering en IT, personeelsmanagement en de herinrichting van het financiële landschap. Zo maken we voor de gehele gemeente duidelijk wat we willen uitvoeren. We maken af waar we aan beginnen.

Dit alles helpt ons ook bij het verlagen van de werkdruk.

In deze paragraaf gaan we in op die keuzes die we maken. En hoe deze ons helpen de gemeentelijke bedrijfsvoering te verbeteren. We organiseren de bedrijfsvoering als geheel. We richten ons daarbij vooral op:

- Digitale transitie
- Personeel & organisatie
- Herinrichting van onze financiële systemen

Digitale transitie

Digitalisering, met de steeds vernieuwende technieken, verandert onze manier van werken. De digitale transitie (overgang) zie je overal in de maatschappij. Voorbeelden van veranderingen zijn:

- De manier waarop docenten lesgeven.
- Hoe dokters en patiënten met elkaar praten.
- Waar politici over debatteren.
- Hoe mensen nieuws delen.

Vernieuwingen volgen elkaar daarbij steeds sneller op. Dit gebeurt achter de schermen. Maar ook zichtbaar voor onze inwoners. Algoritmen en kunstmatige intelligentie herkennen we vaak

niet. Maar deze hebben wel grote invloed. Wat inwoners beleven en de manier waarop we digitalisering regelen lopen steeds meer door elkaar.

Hierbij is digitale veiligheid heel belangrijk. We houden ons daarbij aan regels en wetten. Er is aandacht voor wat wel en wat niet mag. We letten op de uitdagingen. Bijvoorbeeld op het gebied van:

- Digitale veiligheid.
- Grondrechten.
- Ons morele kompas.

We zien dat Europa en het Rijk een steeds grotere behoefte hebben om de digitale wereld in stappen in te voeren. Bij gemeenten, andere overheden en nauw aan de overheid verbonden organisaties. Ze dwingen deze overheden en organisaties wetten en audits uit te voeren. De digitale mogelijkheden die ontstaan gebruiken we in onze bedrijfsvoering. We bieden bijvoorbeeld steeds meer diensten digitaal aan. Om dit mogelijk te maken, maken we keuzes. Bijvoorbeeld in het volgen van landelijke standaarden als [Common Ground](#). Maar ook door samen te werken in verbanden als:

- [VNG-R](#)
- [Common Ground | VNG](#)
- [Dimpact](#)
- Regionaal IT-Platform Twente

We kiezen ook voor algemeen geaccepteerde technologiestandaarden. Dat betekent dat we er steeds vaker voor kiezen diensten en producten digitaal te leveren. Daarbij weten we dat niet alle inwoners even digitaal vaardig zijn. Daarom zorgen we altijd voor een goed alternatief. Want we vinden dat iedereen kan, mag en moet meedoen. We zijn er namelijk voor iedereen. Dit vertalen we naar onze plannen voor dienstverlening en digitalisering. En naar de opzet van raadsagenda over digitalisering. We lichten dit toe in het hoofdstuk Samenleving en Cultuur.

Personeel en Organisatie - Evenwicht in onze organisatie

De grote maatschappelijke opgaven vragen veel inzet van ons. Tegelijkertijd is er een toenemende financiële druk op de organisatie en ervaren veel collega's een hoge werkdruk. Het zoeken naar een evenwicht bij het oppakken van deze opgaven heeft onze volle aandacht.

We kijken naar de organisatie in zijn geheel. Door elkaar te informeren weten we waar problemen ontstaan en proberen we elkaar te helpen en personele capaciteit slim te verdelen. Daar waar mogelijk proberen we ons werk efficiënter te doen door bijvoorbeeld de inzet van (nieuwe) technologie.

Veel medewerkers gaan in de komende jaren met pensioen. Dit zijn mensen met veel ervaring. We willen niet dat hierdoor belangrijke kennis verloren gaat of dat teams minder goed gaan functioneren. Belangrijke thema's hierbij zijn het zorgen van een goede overdracht van kennis en het aantrekken en vasthouden van nieuw talent. Daarbij hebben we oog voor de noodzakelijke diversiteit.

De arbeidsmarkt is en blijft de komende jaren krap. Het aantrekken en behouden van goed personeel blijft een uitdaging. Onze arbeidsmarktcommunicatie gaat hand in hand met

investeren in aantrekkelijk werkgeverschap. We investeren bijvoorbeeld in talentontwikkeling door het aantrekken van jonge professionals en het bieden van stageplekken en trainee trajecten. Maar ook door het bieden van goede arbeidsvoorwaarden een prettige en uitdagende werkomgeving.

Werkdruk is een belangrijk aandachtspunt. Dit blijkt ook uit de verbeteronderzoeken onder medewerkers. Om medewerkers hierbij op individueel niveau te ondersteunen organiseren we onder andere een organisatiebreed programma rond duurzame inzetbaarheid en vitaliteit en investeren we in de verdere ontwikkeling van het benodigde leiderschap.

Herinrichting van het Financiële Landschap

Het financiële systeem is erg belangrijk binnen onze gemeente. Het is een soort ruggengraat met allerlei vertakkingen en verbindingen. Deze verbindingen lopen naar alle afdelingen in onze organisatie. En naar partners daarbuiten. De druk om samen te werken is dus groot. Bij het maken van scherpere keuzes, bijvoorbeeld in de bedrijfsvoeringsagenda, is het nodig dat we betere inzichten krijgen in financiële prestaties. Dat helpt ons efficiënter te worden.

Het huidige financiële systeem loopt naar het einde van zijn levenscyclus. We moeten en willen dit vervangen. Tijdens deze vervanging blijft de winkel wel open. Alles blijft op de juiste manier werken. De dienstverlening blijft op het gewenste niveau. Doordat het vervangen een moeilijk en ingewikkeld proces is, ontstaan er risico's. Als we deze kennen, kunnen we de juiste maatregelen nemen. Zo kunnen we de vervanging goed uitvoeren.

We hebben inmiddels een eerste marktoriëntatie uitgevoerd. Aanbesteding is de volgende stap. In 2025 en daarna besteden we hier veel aandacht aan. Ook de implementatie van het eerste nieuwe onderdeel, het financiële systeem, begint in 2025. Dit loopt ook na 2025 nog door. We hebben aanvullende afspraken gemaakt met de huidige leverancier. Dit moest om ervoor te zorgen dat deze leverancier ons ook de komende jaren nog blijft helpen met het huidige systeem.

Bij de aanbesteding kiezen we het liefst voor een pakket dat andere gemeenten al gebruiken. En dat daar goed werkt. In de eerste tussenrapportage in 2025 en in de zomernota 2025 geven we de stand van zaken. Daarbij hoort ook de geactualiseerde schatting van kosten van de vervanging en het in werking zetten van dit traject.

4.6. Verbonden partijen

Beleid verbonden partijen

In het beleid verbonden partijen is sinds de vaststelling op 31 januari 2022 niks gewijzigd. Het beleidskader verbonden partijen moet in 2025 worden geactualiseerd en daarna worden vastgesteld door de raad.

Wijziging Gemeentewet en Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr) per 1 juli 2022

Ondertussen hebben vrijwel alle gemeenschappelijke regelingen, waarvan Enschede deelnemer is, de gewijzigde gemeenschappelijke regelingen aan de raad voorgelegd en is hiermee ingestemd. Alleen de gemeenschappelijke regelingen van Technology Base en het Regionaal Bedrijven zijn niet gewijzigd. Het voornemen is om de GR Regionaal Bedrijventerrein op korte termijn op te heffen. Daarom wordt deze GR niet meer aangepast.

Wijzigingen en relevante ontwikkelingen verbonden partijen

Begrotingen 2025 gemeenschappelijke regelingen

Bij de instemming op de concept-begrotingen 2025 is door de Twentse gemeenten aangegeven aan alle gezamenlijke gemeenschappelijke regelingen dat wij van hen ook verwachten een bijdrage te leveren aan het 'ravijn' vanaf 2026 in de gemeentebegrotingen. Gemeentelijk moeten er daardoor scherpe keuzes gemaakt worden. Gemeenschappelijke regelingen voeren een substantieel deel van gemeentelijke taken uit. Daarom zijn de besturen van de gemeenschappelijke regelingen verzocht om relevante opties voor scherpe keuzes aan te gaan dragen, zodat de uitkomsten kunnen worden meegenomen bij de opmaat naar de begroting 2026. Wij verwachten van de gemeenschappelijke regelingen dat zij in hun Kaderbrieven in het voorjaar van 2025 anticiperen op de gemeentelijke bezuinigingsopgave en hierbij scherp kijken naar o.a. de risico's, de benodigde weerstandscapaciteit in samenhang met de financiële positie

In de beleidsprogramma's staat in hoeverre de verbonden partijen gaan bijgedragen in 2024 aan de doelen van de gemeente. Onderstaand delen wij relevante wijzigingen en actualiteiten rondom de verbonden partijen zelf.

SamenTwente: Binnen de GR SamenTwente is, door de afname van rijksmiddelen enerzijds en grote maatschappelijke opgaven anderzijds, spanning ontstaan tussen ambitie en de inzet van middelen. Daarom heeft het algemeen bestuur van de GR in 2024 besloten om een discussie te gaan voeren over de kerntaken van SamenTwente. Met de kerntakendiscussie worden keuzes gemaakt om het juiste te blijven doen en te blijven zorgen voor kwalitatieve dienstverlening voor de inwoners van Twente op het gebied van Gezond, Veilig en Vitaal. Het gaat om focus, inzicht en diepgang op basis waarvan besluiten kunnen worden genomen. Bureau Lysias Advies begeleidt de kerntakendiscussie. De kerntakendiscussie moet in januari 2025 zijn afgerond zodat de uitkomsten kunnen worden meegenomen bij de opmaat naar de begroting 2026.

Stadsbank: In 2023 heeft de Stadsbank het profiel van een klant- en resultaatgerichte expertise organisatie in optimale verbinding met en faciliterend naar gemeenten en hun regie op het sociaal domein verder geïmplementeerd. Daarmee wordt de impact van de dienstverlening van de Stadsbank in het gemeentelijk sociaal domein vergroot. Vormgeving van de dienstverlening: meer in verbinding met klant (meer aandacht) en gemeente (beter in aansluiting) wordt in 2024 en 2025 verder uitgerold. De termijnen van de aflossingsperiode is in 2023 verlaagd naar 18 maanden. Voor 1 juni 2023 was dit een aflossingsperiode van 36 maanden. In 2025 wordt duidelijk wat de eerste effecten zijn van het verlagen van de

aflossingsperiode. We gaan nadrukkelijk volgen of inwoners die schulden hebben gehad na een bepaalde periode weer (recidive) gebruik moeten maken van schuldhulpverlening. Op 1 september 2024 is bij de Stadsbank een nieuwe directeur benoemd.

Regionaal bedrijventerrein: De GR Regionaal Bedrijventerrein heeft vrijwel alle kavels uitgegeven. Daarom gaan de deelnemers, waaronder de gemeente Enschede, de GR liquideren. In het voorjaar van 2025 leggen we het liquidatieplan van de Gemeenschappelijke Regeling Regionaal Bedrijventerrein (Almelo) voor aan de raad voor een zienswijze. We geven vervolgens in de tweede helft van 2025, via onze rol in het Dagelijks Bestuur van deze GR, sturing aan de afwikkeling van de liquidatie.

Technology Base: Voor de Gemeenschappelijke Regeling Technology Base liggen er diverse kansen én uitdagingen voor de nabije toekomst. We gaan in 2025 bezig met:

1. de uitgiftemogelijkheden op het bedrijventerrein in de context van netcongestie, stikstof en water. We leggen in 2025 een geactualiseerde grondexploitatie voor een zienswijze voor aan de raad;
2. mogelijk intensiever gebruik van Twente Airport door Defensie, binnen de bestaande planologische kaders (luchthavenbesluit en omgevingsplan);
3. een uitgewerkt toekomstperspectief voor Twente Airport, inclusief afspraken met marktpartijen over hun rol bij de exploitatie van Twente Airport. Dit leggen we in 2025 ter besluitvorming voor aan uw raad.

Veiligheidsregio Twente: De organisatie geeft dit jaar uitvoering aan het bestedingsplan “versterking crisisbeheersing en informatievoorziening” dat eind vorig jaar is vastgesteld. Het traject gaat gemoeid met een bredere organisatieaanpassing, die per 1 oktober 2024 wordt doorgevoerd. Er is een team Crisisbeheersing opgezet en ingericht. Vanuit dit team wordt de inhoudelijke versterking en verdere professionalisering van het taakveld crisisbeheersing vormgegeven. Daarnaast is er in een deelproject verder gebouwd aan het deel informatievoorziening. Het meest zichtbare resultaat hiervan is het inrichten van een veiligheidsinformatieknooppunt (VIK).

Omgevingsdienst Twente: Vanuit het Interbestuurlijke programma (IBP) Versterking VTH-stelsel zijn criteria opgesteld ten aanzien van de robuustheid van omgevingsdiensten. De OD Twente voldoet niet aan deze criteria en heeft inmiddels – conform de lijn van het IBP – een plan van aanpak opgesteld hoe hieraan te kunnen voldoen. (Bestuurlijk) uitgangspunt daarbij is dat de Omgevingsdienst Twente een zelfstandige gemeenschappelijke regeling blijft. Komende periode zal aan de hand van dit plan van aanpak en de reactie hierop van het ministerie, de resultaten van de bij de Omgevingsdienst Twente uitgevoerde visitatie en de door de OD Twente uitgevoerde zelfevaluatie een Toekomstvisie 2025-2030 worden opgesteld. De Twentse gemeenteraden en Provinciale Staten zullen in dit proces worden betrokken.

Recreatieschap: In 2024 is de visie op de recreatieparken vastgesteld en met ingang van 2025 wordt hier uitvoering aan gegeven. Een belangrijke ingreep is het herstel aan de beschoeiing van de kades. De kosten hiervoor zijn overigens eenmalig ten laste van de gemeente gebracht en verwerkt in de begroting 2024. Daarnaast staan evenementen onder druk, de vraag is vooral wat voor effect dit voor de toekomst gaat hebben op de inkomstenkant van het recreatieschap.

Schouwburg: De verwachting is dat 2024 door de Schouwburg wordt afgesloten met een tekort. De oorzaak ligt onder andere in een tegenvallend aantal bezoekers van de voorstellingen. In 2024 heeft de Twentse Schouwburg een bijdrage gekregen voor

Transitiekosten. Deze bijdrage wordt ingezet om de organisatie duurzaam om te vormen in de structureel stijgende kosten en lonen. Denk aan maatregelen op het gebied van procesbeoordeling van de serviceafdelingen, uitbreiding opleidingsfunctie (leermeesterschap vrijwilligers en uitbreiden / verjongen vrijwilligerspool) en het opbouwen van businessclubs. Voor de toekomstige inhoudelijke programmering betekent dat: niet meer investeren / inzetten op voorstellingen en producties met een hoog risico voor een lange periode (reeks), andere constructie / contract met de Theateralliantie (8 samenwerkende theaters) en minder ruimte voor experiment en minder eigen producties.

Onderhoud Enschede: Ondertussen is de evaluatie van de samenwerking met Onderhoud Enschede gestart. Het is 8 jaar geleden dat Onderhoud Enschede als zelfstandige werkmaatschappij is opgericht. Het doel is om te evalueren of de oprichtingsdoelen gehaald en/of nog actueel zijn en hoe de samenwerking tussen Onderhoud Enschede en gemeente Enschede verloopt. Het is expliciet niet de intentie is om met deze evaluatie het bestaansrecht van Onderhoud Enschede BV ter discussie te stellen.

Sportaal: In 2025 werkt Sportaal aan het uitvoering geven van beleid omschreven in de Nota Bewegen, spelen sporten. Deze nota wordt naar verwachting in het 1e kwartaal van 2025 vastgesteld door de raad. Daarnaast heeft Sportaal sinds april 2024 een volledige nieuwe bezetting van de Rv C. Zij hebben hun taken voortvarend opgepakt ondertussen.

Twence: Medio februari 2024 is de raad in een besloten commissievergadering bijgepraat over het koop- en verkoopproces tussen de gemeentelijke aandeelhouders. Naar verwachting wordt nog voor jaareind 2024 een voorstel hierover naar de raad gestuurd.

Voormalig Essent (Publiek Belang Elektriciteitsproductie en CSV Amsterdam): Naar verwachting stemmen de aandeelhouders eind september 2024 in met de liquidatie van deze beide ondernemingen. Hierbij zal een kapitaalstorting worden gedaan in CSV ten laste van de agio die resteert bij PBE. De gemeente verwacht nog een zeer geringe uitkering daarna te ontvangen, gezien het geringe aandeel dat Enschede bezit in deze entiteiten.

Dimpact: Dimpact is volop bezig in zijn rol als landelijk koploper in het gebruik en toepassen van Common Ground architectuur principes. Dit is een noodzakelijke, en gewenste ontwikkeling, omdat componenten landelijk niet beschikbaar, schaalbaar en integreerbaar zijn. Dimpact draagt de investeringen voor deze open source toepassingen. Dit brengt ontwikkelkosten, tijdelijke en extra integratie- en beheerkosten met zich mee. Enschede gaat integraal alle PodiumD producten in zijn IT landschap opnemen. Het is belangrijk dat Enschede en Dimpact elkaar daarin blijven vinden. In 2024 zijn de eerste e-formulieren middels PodiumD Formulier gerealiseerd, daarna PodiumD Portaal met hierop dienstverlening van Werk en Inkomen. Gevolgd door Podium D Contact en Zaak vanaf 2025. Het positieve bedrijfsresultaat 2023 van Dimpact is toegevoegd aan de algemene reserve en helpt het juiste weerstandsratio te behouden, waarbij Dimpact vanaf 2023 dezelfde methodiek als Enschede hanteert. We zien landelijk meer aandacht voor Dimpact, ook vanuit andere partijen en organisaties, en de manier waarop Dimpact en Enschede samenwerken om met andere lidgemeenten een nieuw platform op te zetten. Hieraan zit ook een keerzijde qua zorgen over beheersbaarheid. Voor- en nadelen en behoefte podium D (eerst) af te maken worden in openheid besproken.

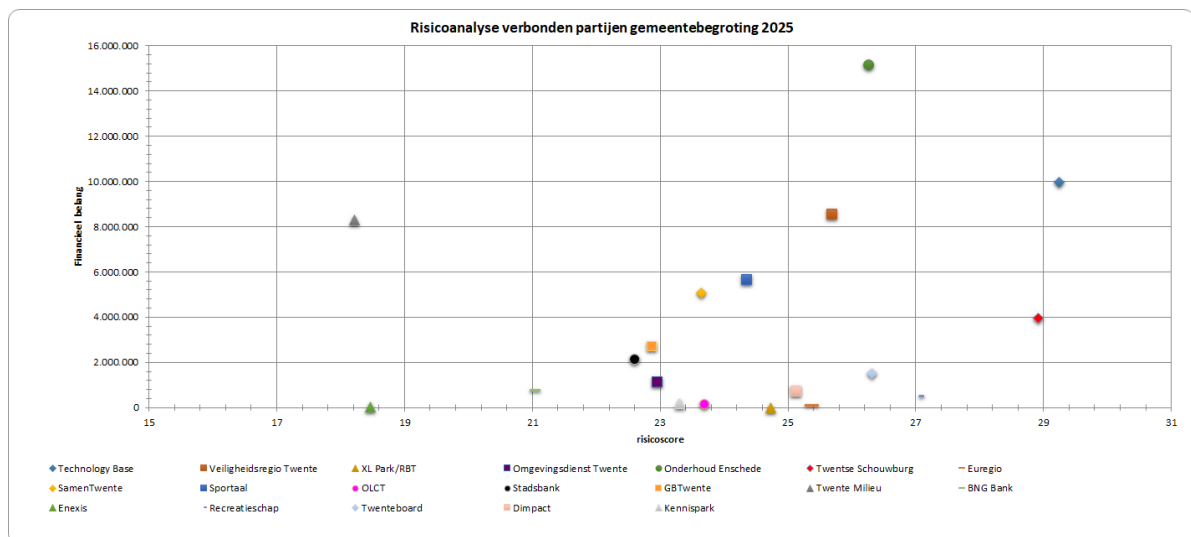
Stichting Gebiedsorganisatie Kennispark: De ondernemers hebben in 2024 laten weten de beoogde groei in financiële bijdrage (naar hetzelfde niveau als UT en gemeente) niet te kunnen realiseren. Dit is mede aanleiding voor een evaluatie van de gebiedsorganisatie en een heroriëntatie op de verdeling van rollen en taken tussen de founders van de

gebiedsorganisatie en deze organisatie zelf. Eind 2024 wordt deze evaluatie afgerond en besproken in de Raad van Toezicht en het Bestuurlijk Overleg Kennispark. De nieuwe afspraken over de verdeling van rollen en taken worden verwerkt in de begroting van de gebiedsorganisatie voor 2025.

Beheer verbonden partijen

De risicoanalyse van de verbonden partijen is wederom uitgevoerd met behulp van het pakket Naris Self Assessment. Hierbij werken we samen met de gemeente Almelo, Dinkelland, Hengelo, Losser en Tubbergen. De risico's voor de verbonden partijen worden geïnventariseerd met behulp van een gestandaardiseerde vragenlijst. De vragen worden samengevat in acht indicatoren, die gezamenlijk een beeld geven van het risicoprofiel. De indicatoren zijn: directie/bestuur, eigenaarsbelang, marktomgeving, flexibiliteit, contracten, opdrachtgeversrelatie, governance, control en kwaliteit. Er is nog steeds aandacht voor de mogelijk extra risico's en/of nadelen hebben vanwege de aanhoudende hoge inflatie en gestegen lonen.

Het financieel belang is gebaseerd op een brede definitie. Dat betekent dat er onder meer rekening wordt gehouden met de exploitatiebijdrage, de boekwaarde van aandelen, dividenden, subsidies en verstrekte leningen en garanties. Zie hiervoor ook de informatie in de lijst met verbonden partijen verderop in deze paragraaf. Bij de berekening van het financieel belang in Naris Self Assessment worden niet de benoemde bijdragen in geheel bij elkaar opgeteld. In geval van het meest negatieve scenario, een faillissement van de verbonden partij, moet de waarde van het aandelenkapitaal en de verstrekte leningen en garanties als verloren worden beschouwd (als niet sprake is van voldoende onderpand). Ook het begrote dividend zal niet worden gerealiseerd. De bijdrage aan de exploitatie (zijnde de inkoop van goederen en diensten door de gemeente) en de subsidie wordt echter in termijnen betaald door de gemeente. Daarvoor geldt dat het nog beschikbare resterende budget kan worden ingezet voor de inkoop van de benodigde goederen en diensten bij een andere organisatie. Als rekenregel wordt toegepast dat het verlies 50% van de begrote bijdrage is. In de onderstaande grafiek zijn de uit de vragenlijsten gekomen risicoscores opgenomen:

In de onderstaande tabel is het totale risico aangegeven met stoplichtkleuren. De kleuren geven aan of het risico van de desbetreffende verbonden partij laag, middel of hoog is. De uitkomst is de totale weging van het financieel belang en de risicoscore vanuit de vragenlijsten. Deze risico-inschatting correspondeert vervolgens met het toezichtsregime (zie

ook de link met achtergronddocument die bij de lijst met verbonden partijen is opgenomen). De verbonden partijen staan op volgorde van hoogste naar laagste totale risico in de tabel.

Naam verbonden partij	Risicoscore	Financieel belang	Totaal risico
Technology Base	Hoog	Hoog	Hoog
Veiligheidsregio Twente	Midden	Hoog	Hoog
SamenTwente	Midden	Hoog	Hoog
Twentse Schouwburg	Midden	Hoog	Hoog
Sportaal	Midden	Hoog	Hoog
Onderhoud Enschede	Midden	Hoog	Hoog
Recreatieschap	Hoog	Laag	Midden
Omgevingsdienst Twente	Midden	Gemiddeld	Midden
Twence	Laag	Hoog	Midden
Twente Milieu	Laag	Hoog	Midden
Stadsbank	Midden	Gemiddeld	Midden
GBTwente	Midden	Gemiddeld	Midden
Regionaal Bedrijventerrein	Midden	Laag	Midden
Twenteboard	Hoog	Laag	Midden
Dimpact	Midden	Laag	Midden
Kennispark	Midden	Laag	Midden
OLCT	Midden	Laag	Midden
Euregio	Midden	Laag	Laag
Enexis	Laag	Laag	Laag
Bank Nederlandse Gemeenten	Laag	Laag	Laag

De verbonden partijen met totaal risico hoog kwalificeren zich voor een meer indringend toezicht. Dit zijn ook meteen de partijen die doorgaans taken uitvoeren die niet slechts uitvoerend zijn, maar ook beleidsrijke c.q. geen strategische activiteiten in portefeuille hebben. Aan deze partijen wordt dan ook meer aandacht besteed in het komende jaar dan de partijen die een lagere score hebben. De partijen met een totaalscore laag behoeven maar weinig toezicht aangezien hierbij sprake is van relatief kleine financiële belangen. De gemeente bezit doorgaans ook maar een gering aandeel in deze partijen en heeft dus weinig zeggenschap. Ten opzichte van de vorige risicobepaling zijn er geen grote afwijkingen te melden. Alle gemelde partijen komen uit in categorie qua totaal risico.

Lijst verbonden partijen

In de onderstaande lijst staan de verbonden partijen van de Gemeente Enschede met de conform de BBV verplichte informatie. Verdere algemene informatie per verbonden partij is te vinden [onder deze link](#).

Typ e *)	Naam en vestigingsplaats	Financieel belang gemeente 2025	Omvang eigen vermogen begin 2025	Omvang eigen vermogen eind 2025	Omvang vreemd vermogen begin 2025	Omvang vreemd vermogen eind 2025	Resultaat 2025
GR	SamenTwente <i>Enschede</i>	Bijdrage 10,172 miljoen euro	4,060 miljoen euro De weerstandsratio bedraagt 0,8 en zit daarmee binnen	4,015 miljoen euro	16,883 miljoen euro	18,799 miljoen euro	nihil

			de bandbreedte van 0,8 tot 1,0.				
GR	Stadsbank Oost-Nederland <i>Enschede</i>	Bijdrage 3,845 miljoen euro, kapitaalbreng € 171.000	1,290 miljoen euro De weerstandratio bedraagt 1,36 en is daarmee ruim voldoende.	1,480 miljoen euro	5,766 miljoen euro	7,083 miljoen euro	nihil
GR	Openbaar Lichaam Crematoria Twente <i>Enschede</i>	Begroot dividend € 130.000	1,610 miljoen euro Het weerstandsvermogen is voldoende.	1,610 miljoen euro	nihil	nihil	€ 363.893
GR	Gemeentelijk Belastingkantoor Twente <i>Hengelo</i>	Bijdrage 5,396 miljoen euro	€ 692.000 Deelnemers hebben gekozen om zelf reserves aan te houden. GBTwente beschikt daarom niet over voldoende weerstandsvermogen om alle risico's mee op te vangen.	€ 754.000	7,576 miljoen euro	7,477 miljoen euro	nihil
GR	Regionaal Bedrijventerrein <i>Almelo</i>	Bijdrage nihil nu gemeente geen verliesvoorziening meer hoeft aan te houden.	15,778 miljoen euro	17,517 miljoen euro	54,506 miljoen euro	54,506 miljoen euro	1,739 miljoen euro
GR	Technology Base <i>Enschede</i>	Verliesvoorziening van 9,958 miljoen euro.	Beschikt niet over eigen vermogen. Deelnemers houden voldoende verliesvoorziening aan.		42,541 miljoen euro	45,096 miljoen euro	€ 365.199 negatief
GR	Veiligheidsregio Twente <i>Enschede</i>	Bijdrage 17,042 miljoen euro	1,721 miljoen euro De weerstandratio bedraagt 0,7 en voldoet daarmee aan minimale vereiste van 0,7.	1755 miljoen euro	88,624 miljoen euro	88,024 miljoen euro	nihil
GR	Omgevingsdienst Twente <i>Almelo</i>	Bijdrage 2,225 miljoen euro	€ 902.000 Weerstandratio bedraagt 1,2 en is voldoende.	€ 902.000	1,265 miljoen euro	1,265 miljoen euro	nihil
GR	Recreatieschap Twente <i>Enschede</i>	Bijdrage 1,042 miljoen euro	€ 798.000 Weerstandratio bedraagt 0,8 en is daarmee voldoende.	€ 798.000	3,628 miljoen euro	3604 miljoen euro	nihil
NV	Twentse Schouwborg <i>Enschede</i>	€ 1 aandelenkapitaal, € 326.008 verstrekte	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.

		lening, 7,235 miljoen subsidie					
BV	Sportaal <i>Enschede</i>	€ 1 aandelenkapitaal, 1,2 miljoen euro gemeentegarantie, 7,908 miljoen euro exploitatiebijdrage, € 468.000 subsidie	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.
BV	Onderhoud <i>Enschede Enschede</i>	€ 1 aandelenkapitaal, 5,782 miljoen euro gemeentegarantie, 18,7 miljoen euro inkoop	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.
NV	Twente Milieu <i>Enschede</i>	€ 281.000 aandelenkapitaal, 16,1 miljoen inkoop	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.
BV	Twence <i>Hengelo</i>	1,695 miljoen euro begroot dividend, € 1 aandelenkapitaal, 8,991 miljoen euro inkoop (inclusief de communale samenwerking met Munster)	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.
NV	Bank Nederlandse Gemeenten <i>Den Haag</i>	€ 275.000 begroot dividend, € 454.558 aandelenkapitaal, ongeveer € 40.000 inkoop bancaire dienstverlening	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.
NV	Enexis, <i>Den Bosch</i>	€ 27.000 aandelenkapitaal	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.
	Voormalig Essent <i>Den Bosch:</i>						
BV	Publiek Belang Elektriciteitsproductie	€ 43 aandelenkapitaal	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
BV	CSV Amsterdam	€ 43 aandelenkapitaal	€ 484.349	€ 0	€ 6.500	€ 0	€ 20.000 negatief
CO	Dimpact <i>Enschede</i>	1,371 miljoen euro bijdrage	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.
OV	Euregio <i>Gronau</i>	€ 46.000 bijdrage	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.
ST	Stichting Twente Board/	Bijdrage 1,501 miljoen euro	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.

	Bestuursovereenkomst Twentse samenwerking <i>Enschede</i>						
ST	Stichting Gebiedsorganisatie Kennispark <i>Enschede</i>	€ 169.050	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.
VVE	VVE Hermandad	Bijdrage € 8.510	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.
VVE	VVE Winkelcentrum Irenepromenade	Bijdrage € 20.240	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.

*) GR = gemeenschappelijke regeling, NV = Naamloze Vennootschap, BV- Besloten Vennootschap, CO = cooperatieve vereniging, OV = overige, ST = stichting, VVE = Vereniging van Eigenaren

4.7. Grondbeleid

In deze gemeentebegroting in hoofdstuk 3.2 Duurzaam wonen, leven, werken worden o.a. de door het grondbedrijf te bereiken doelen en de uit te voeren acties beschreven.

4.8. Doelmatigheids- en doeltreffendheidsonderzoeken

De komende periode zal in overleg met de Raad de verordening 213a GW worden herijkt.

4.9. Investerings

Conform de financiële verordening nemen we sinds enkele jaren een paragraaf 'investerings' op. De gemeente zet haar middelen niet alleen in voor de uitvoering van beleidsprogramma's maar ook voor het doen van investeringen. Jaarlijks investeert de gemeente voor miljoenen euro's in onder meer infrastructurele projecten, onderwijshuisvesting, welzijns- en sportaccommodaties, herinrichting van de openbare ruimte en gemeentelijke huisvesting. Met deze investeringen werkt de gemeente eraan dat Enschede een inclusieve, aantrekkelijke, groene en duurzame stad is. Kenmerkend voor investeringen is dat ze leiden tot bezit en hun nut over meerdere jaren bewijzen. Daarom verdelen we de uitgaven die we doen voor een investering over de jaren dat we er profijt van hebben. Deze jaarlijkse lasten van een investering noemen we kapitaallasten en zijn onderdeel van de lasten in de beleidsprogramma's. De bezittingen die voortvloeien uit de investeringen maken we zichtbaar op de balans (onder de materiele vaste activa).

Verbetering inzicht in investeringen

In de komende jaren wordt gestreefd naar een overzicht van alle investeringen, inclusief de grondexploitaties. Dat betekent dat ook de zogenaamde 'zachte' investeringen in het totaaloverzicht worden opgenomen om een totaalbeeld te verkrijgen. Hierbij gaat het om projecten die al wel in ontwikkeling zijn maar waarover nog niet is besloten. En over de investeringen uit meerjarige investeringsprogramma's die buiten het door de raad vastgestelde meerjarige kader liggen maar waar wel inzicht in bestaat.

Er zijn diverse aanleiding om te komen tot een totaalbeeld, zijnde:

- Raad en college zijn beter in staat strategisch te sturen op investeringsvraagstukken als er inzicht is in alle geplande investeringen.
- Er is jaarlijks sprake van onderuitputting op verwachte investeringsuitgaven die mogelijk anders ingezet kan worden op investeringen die wel op kortere termijn gerealiseerd kunnen worden.
- De tijdshorizon van 4 jaren is te kort en sluit ook niet aan bij de langjarige ambities voor de stad.
- Beter inzicht biedt mogelijkheden voor sneller schakelen om externe bijdragen of co-financiering te verkrijgen.

Bovenstaande kan niet allemaal ineens worden gerealiseerd. Maar in deze begroting zijn al een tweetal verbeteringen doorgevoerd om het inzicht in de investeringen te verbeteren, namelijk:

1. De scope van de meerjarenbegroting is 2025-2028 maar ook zijn de verwachte investeringsuitgaven tot en met 2040 voor zover bekend in beeld gebracht. Dit ook

naar aanleiding van een suggestie van verbetering uit de quickscan bij vorige begroting.

2. De categorieën investeringen zijn uitgebreid. In vorige jaren werd onderscheid gemaakt tussen nieuwe en vervangingsinvesteringen. Dat is uitgebreid naar de volgende categorieën:
  - *Strategisch*: investeringen veelal ter *realiseren van de (groei)ambities* van de stad. Hieronder vallen bijvoorbeeld de onderdelen van de strategische investeringsagenda.
  - *Vervanging +*: Investeringen *ter verbetering van bestaande activa* zoals herinrichting openbare ruimte of upgrading van gemeentelijke gebouwen.
  - *Vervanging*: Investeringen gericht op *het in stand houden van de bestaande activa* zoals reguliere investeringen in de openbare ruimte of het vastgoed.
  - *Organisatie*: Investeringen die zorgen voor *ondersteuning* van (groei)ambities van de stad, het implementeren van nieuwe wet- en regelgeving of verbeteren van de going concern zaken.

Meerjarig inzicht investeringen

In de tabel hieronder is te zien dat Enschede tot en met 2028 verwacht bijna 428 miljoen euro aan investeringen te doen. Daarbij dragen derden voor ruim 74 miljoen euro bij.

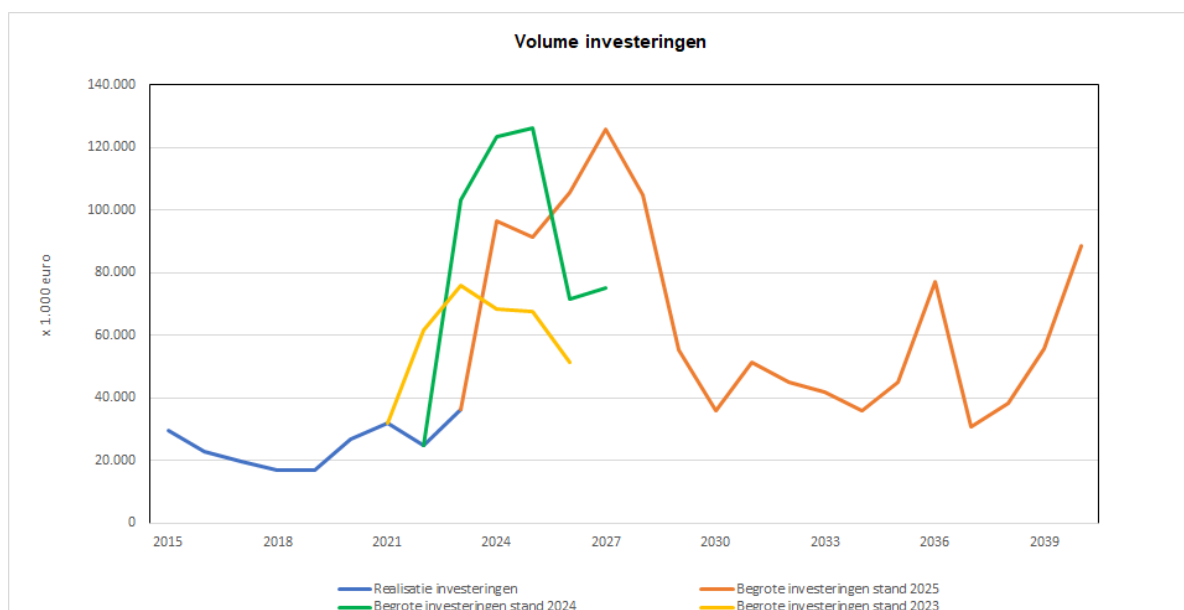
Totaal investeringen (Bedragen in 1.000 euro)	Verwachte uitgaven en bijdragen derden			
	2025	2026	2027	2028
Investeringen	300	300	300	300
Investeringen gefinancierd door bijdragen derden	-	-	-	-
Totaal Vitaal en sociaal	300	300	300	300
Investeringen	58.269	69.995	53.022	44.161
Investeringen gefinancierd door bijdragen derden	17.243	16.924	17.085	16.893
Totaal Duurzaam wonen, leven en werken	41.027	53.071	35.936	27.268
Investeringen	45	-	-	-
Investeringen gefinancierd door bijdragen derden	-	-	-	-
Totaal Samenleving en bestuur	45	0	0	0
Investeringen	32.779	35.256	72.515	60.589
Investeringen gefinancierd door bijdragen derden	4.319	1.846	0	0
Totaal Financiën en organisatie	28.460	33.410	72.515	60.589
Totaal investeringen	91.393	105.550	125.837	105.050
Totaal bijdragen derden	21.561	18.770	17.085	16.893

Het totaal aan investeringen is gestegen ten opzichte van de raming uit de vorige begroting. Voor een aanzienlijk deel stijgen de investeringsuitgaven vanwege het doorschuiven van investeringen vanuit vorige jaren naar 2025 e.v. Zo zijn de investeringen in 2023, en naar verwachting wederom in 2024, flink achtergebleven bij de verwachting als gevolg van enerzijds gestegen prijzen en ook gebrek van capaciteit bij opdrachtnemers.

Ten opzichte van vorig jaar stijgen de investeringen van het programma Financiën en organisatie fors vanaf 2027 door de verwachte investeringen in onderwijshuisvesting die vorig jaar nog niet waren opgenomen.

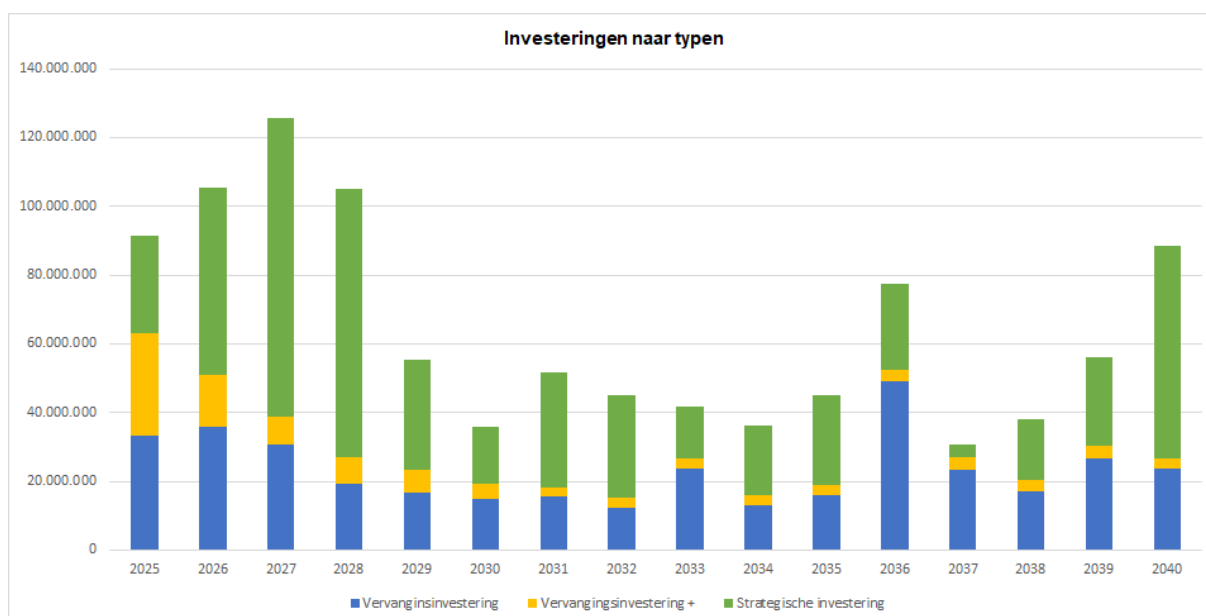
Onderstaande grafiek toont het investeringsvolume van de gemeente in de afgelopen jaren en het verwachte volume voor de komende jaren tot en met 2040:

In de grafiek is een vergelijking gemaakt met de plannen uit de Gemeentebegrotingen 2023 en 2024 (zie groene en gele lijn). Te zien is dat in deze jaren het investeringsvolume flink is achtergebleven bij de ramingen.

Vanaf 2029 is het verwachte investeringsvolume lager dan in de jaren daarvoor. Dit heeft meerdere oorzaken. Er is minder inzicht in de investeringen voor die jaren omdat vele beleidsplannen voor termijnen van 4 tot 5 jaren worden uitgewerkt. Daarnaast is in de periode 2025-2028 sprake van uitgaven vanuit de uitgestelde investeringen uit vorige jaren. Ook vallen de uitgaven van een aantal onderdelen uit de Strategische Investeringsagenda in deze periode.

In onderstaande grafiek zijn de verwachte investeringsuitgaven opgedeeld in de 4 categorieën:

Een groot deel van de verwachte investeringen voor onderwijshuisvesting zijn in de bovenstaande grafiek onderdeel van de strategische investeringen. Uit toelichting op de investeringen, verderop in deze paragraaf, blijkt dat de meeste investeringen een combinatie zijn van strategisch en vervanging+. Het is echter niet mogelijk deze op voorhand op te splitsen naar type.

Investerings 2025-2028

In het vervolg van deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de concrete investeringsprojecten waaruit deze investeringsplanning is opgebouwd. Daarbij maken we een onderscheid tussen lopende en nieuwe investeringen. Dit zodat voor de Raad inzichtelijk wordt welke investeringskredieten reeds zijn geautoriseerd en welke nieuwe investeringskredieten zijn beoogd. Voordat een investering door een programma wordt uitgevoerd moet de raad instemming hebben verleend. Dat gebeurt door middel van het verstrekken van een krediet. Dat krediet kan slechts worden verleend als er dekking is voor de kapitaallasten en/of de investering (deels) wordt betaald via bijdragen van derden of via bijvoorbeeld de rioolheffing.

Lopende investeringen

Onderstaande tabel toont de lopende investeringen. De kredieten voor deze investeringen zijn eerder al verleend door de Raad. In sommige gevallen is echter een bijstelling van het krediet nodig. Dit kan gaan om zowel een verhoging als een verlaging van het benodigde krediet of een aanpassing in de termijnen waarvoor het krediet is verstrekt. Onder deze tabel wordt een toelichting gegeven op de investeringen waarvoor dit geldt.

In de tabel wordt onderscheid gemaakt tussen investeringen met economisch en maatschappelijk nut. Investerings in activa hebben een economisch nut wanneer deze verhandelbaar zijn (er is een markt voor) en/of als ze kunnen bijdragen aan het genereren van middelen. Het gaat bijvoorbeeld om scholen of welzijnsaccommodaties maar ook om gemeentelijke riolering omdat daarvoor een heffing in rekening kan worden gebracht. Investerings in activa met een maatschappelijk nut genereren geen inkomsten en vervullen wel duidelijk een publieke taak. Het betreft investeringen in bijvoorbeeld wegen, fietspaden, water en groenvoorzieningen.

Lopende kredieten (Bedragen in 1.000 euro)	Categorie investering	Totaal krediet	Verwachte uitgaven per eind 2024	Verwachte uitgaven			
				2025	2026	2027	2028
<i>Economisch nut</i>							
Investeringsfonds en DCW	Vervanging	300	300	0	0	0	0
Totaal Vitaal en sociaal		300	300	0	0	0	0
<i>Economisch nut</i>							
Kennispark/regiodeal:							
- Parkeergebouwen/Institutenweg	Strategisch	7.628	1.107	100	6.421		
- Slimme verbinding	Vervanging+	898	898				
Kop Boulevard	Strategisch	15.737	6.553	500	1.750	3.500	3.434
Project Varvik-Diekman	Vervanging+	3.049	549	625	625	625	625
Centrumkwadraat	Strategisch	6.989	1.539	2.892	922	1.100	1.490
Projecten locatieontwikkeling	Vervanging	1.850	1.000	800	50		
Parkeerbeheer	Vervanging	2.721	1.900	570	251		
Water- en klimaatadaptatie	Vervanging	77.649	12.558	20.440	27.102	20.009	9.755

<u>Maatschappelijk nut</u>							
Mobiliteitsplan/visie	Strategisch	79.977	32.919	16.403	16.481	7.751	6.424
Stationskwartier	Strategisch	1.316	0	1.316	0	0	0
Beheer wegen	Vervanging	9.900	2.475	2.475	2.475	2.475	2.475
Openbare verlichting	Vervanging+	5.200	2.414	2.786	0	0	0
Stadsdeelbeheer	Vervanging	1.000	1.000	0	0	0	0
Groenambitieplan	Vervanging+	2.800	400	800	750	750	0
Totaal Duurzaam wonen, leven en werken		216.714	65.312	52.109	56.827	36.210	24.203
<u>Economisch nut</u>							
Publieksdienstverlening	Vervanging+	75	30	45			
Totaal Samenleving en bestuur		75	30	45			
<u>Economisch nut</u>							
Landmeetinstrumenten	Vervanging+	135	131				
ICT-meerjarenplan	Vervanging	4.101	2.400	253	253		
Huisvesting & services werkplekinrichting	Vervanging	1.295	304	208			
Huisvesting & services raamkrediet	Vervanging	100	50	50			
Nieuwbouw zwembad	Vervanging+	32.650	4.100	20.000	8.550		
Verbouwing Kompas	Vervanging+	3.268	2.190	1.078			
Vastgoedbedrijf raamkrediet	Vervanging	1.380	1.100				
Vastgoedbedrijf wettelijk en duurzaam	Vervanging	9.194	1.350				
Vastgoedbedrijf duurzaamheid	Vervanging+	4.450	8.589	3.236	750		
Onderwijshuisvesting	Verv+/Strat.	42.104	31.095	1.811	6.620	2.578	
Onderwijshuisvesting vervanging	Vervanging	800	800				
Totaal Financiën en organisatie		99.478	52.109	26.636	16.173	2.578	
Totaal investeringen - economisch nut		216.374	78.542	52.608	53.293	27.812	15.304
Totaal investeringen - maatschappelijk nut		100.193	39.208	23.879	19.706	10.976	8.899

Voor de volgende investering wordt om autorisatie door de raad gevraagd op aanpassing aan het oorspronkelijke verleende krediet:

- Centrumkwadraat: Voor Centrumkwadraat fase 1 is het krediet in de zomernota 2021 aangevraagd en verloopt daarmee bij de zomernota 2025, De uitgaven volgen later dus wordt nu instemming gevraagd op verlenging van de krediettermijn naar 2031.

Toelichting op de overige investeringen:

- Investeringsfonds DCW: Dit betreft het jaarlijkse budget voor benodigde vervangingen binnen het productiebedrijf Beschut werken.
- Kennispark regiodeal: Dit krediet bestaat uit meerdere onderdelen:
  - Parkeergebouw: Krediet is voor realisatie van een parkeergebouw op het Kennispark. Project vertraagd in afwachting van ontwikkeling Next Twente.

- *Institutenweg*: voor aanpassingen die de Institutenweg groener maken en passen binnen het verblijfs- en ontmoetingsconcept op het Kennispark.
  - *Slimme verbinding*: voor het realiseren van een verbinding tussen de UT en het B&S park op het Kennispark.
- Kop Boulevard: In 2018 heeft de raad een krediet vastgesteld van 15 miljoen euro voor de investeringen in infrastructuur in het plangebied Kop Boulevard en het omliggende gebied. Als onderdeel van de Kop Boulevard wordt ook een gedeelte van de investeringen in de Stadscampus uitgevoerd.
  - Project Varvik-Diekman: Woningcorporatie Domijn en de gemeente Enschede vernieuwen de wijk Varvik-Diekman. De woningen die er nu staan worden gesloopt en daar komen nieuwe, duurzame woningen voor terug. Tevens wordt het riool vervangen en de openbare ruimte opnieuw ingericht. In november 2023 is de bijdrage van Domijn aan de werken in de openbare ruimte vastgelegd in een addendum op de exploitatieovereenkomst. Het overeengekomen bedrag van 3,049 miljoen euro zal in de komende jaren worden ontvangen en uitgegeven door de gemeente Enschede. We voorzien een jaar vertraging door uitloop in de aanleg van kabels en leidingen door de nutspartijen.
  - Centrumkwadraat: In de zomernota 2021 heeft de raad voor de openbare ruimte Centrumkwadraat het krediet beschikbaar gesteld waarbij 1,2 miljoen euro wordt afgedekt uit een rijkssubsidie voor de woningbouwpuls en 1 miljoen euro uit de provinciale subsidie voor de stadsarrangementen. Daarnaast is aanvullend krediet verleend middels raadsvoorstel Herontwikkeling Stationsplein 1a-5 dat wordt ingezet voor de openbare ruimte Centrumkwadraat fase 1.
  - Projecten locatieontwikkeling: De investering is bedoeld als bijdrage aan de opnieuw aan te leggen openbare ruimte in Oost Boswinkel. Oost Boswinkel wordt herontwikkeld door Ons huis.
  - Parkeerbeheer: Het betreft vervanging van sprinklerinstallatie, verlichtingsarmaturen, betaalautomaten, brandmeldcentrale en verlichtingsarmaturen/vloerspots.
  - Water- en klimaatadaptie: De kosten voor deze investeringen worden afgedekt door de te innen rioolheffing.
  - Mobiliteitsplan/visie: Betreft projecten op gebied van auto, fiets, verkeersveiligheid, openbaar vervoer, duurzame en innovatieve mobiliteit, wijkverkeersplannen, verkeerslichten, lobby en onderzoek.
  - Stationskwartier: Deze investering betreft een haalbaarheidsonderzoek naar een nieuwe ondergrondse parkeergarage en fietsenstalling in het Centrumkwadraat
  - Beheer wegen: Deze investeringen komen uit het Wegenbeheersplan 2024-2027.
  - Openbare verlichting: Dit zijn de investeringen vanuit het vastgestelde beleidsplan openbare verlichting 2022-2025.
  - Stadsdeelbeheer: Betreft vervangingsinvesteringen van jaarlijks 1 miljoen euro voor groen, speltoestellen en hekwerken.
  - Groenambitieplan: Budget voor kapitaallasten voor het plan zijn opgenomen in de Zomernota 2023. Het gaat om reguliere investeringsmiddelen om structureel te investeren in het vergroenen vanuit het groenambitieplan.
  - Publieksdienstverlening: Het gaat hier om investeringen in apparatuur ter voorkomen van identiteits- en documentatiefraude. In de 1^e Tussenrapportage 2024 is aangegeven dat de uitgaven pas volgen in 2025 vanwege de vertraagde aanbesteding. Het benodigde krediet is met 31.000 euro neerwaarts bijgesteld.
  - Landmeetinstrumenten: Dit gaat om de aanschaf van vervangende landmeetinstrumenten van het team GEO-informatie om de wettelijke taken inzake

basisregistraties te kunnen blijven uitvoeren. Het krediet is verstrekt vanuit de 1^e Tussenrapportage 2024.

- ICT-meerjarenplan: De uitgaven zijn voor vervangingsinvesteringen voor het rekencentrum, werkplekmiddelen voor medewerkers, scanners, telefooncentrale etc. Daarnaast worden de upgrades van software en implementatie van de nieuwe Dimpactomgeving hieruit bekostigd.
- Huisvesting & services: Deze uitgaven zijn voor vervangingsinvesteringen voor werkplekken ambtelijk personeel, werkplekken vergaderzalen, communicatieapparatuur in vergaderzalen, thuiswerkplekken, vervoersmiddelen, keukeninventaris, etc. Het raamkrediet is bestemd voor vervangingsinvesteringen die niet van tevoren waren gepland maar toch noodzakelijk zijn.
- Nieuwbouw Zwembad: Op 5 juni 2023 heeft de raad ingestemd met de bouw van een nieuw zwembad ter vervanging van het huidige Aquadrome. In de 2^e Tussenrapportage 2024 wordt gevraagd om een aanvullend krediet van 750.000 euro.
- Verbouwing Kompas: Op 26 juni 2023 heeft de raad ingestemd met deze verbouwing.
- Vastgoedbedrijf raamkrediet: Dit jaarlijkse krediet wordt gebruikt voor het verwezenlijken van huurderswensen. De kosten hebben doorwerking in de huurprijs in het kader van de kostprijsdekkende huursystematiek.
- Vastgoedbedrijf wettelijk en duurzaam: Deze krediet worden ingezet voor het uitvoeren van werkzaamheden aan panden om te voldoen aan wettelijke normen en verduurzaming. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het verwijderen van asbest.
- Vastgoedbedrijf duurzaamheid: Hiertoe behoren ook het verduurzamen van de IJsbaan en Het Kompas.
- Onderwijshuisvesting: De vermelde investeringen zijn onderdeel van het Integraal Huisvestingsplan (IHP). Deels gaat het om reguliere vervangingen. Maar het kan ook gaan om verbetering van gebouwen dan wel samenvoegen van meerdere gebouwen tot 1 nieuw schoolgebouw.

Nieuwe investeringen

Onderstaande tabel geeft weer welke nieuwe investeringen de gemeente wil gaan doen. Aangegeven is voor welke investeringen autorisatie in deze begroting wordt gevraagd. Bij goedkeuring van de begroting kan het college voor deze investeringen uitgaven doen.

Nieuwe kredieten	Categorie investering	Totaal krediet	Autorisatie krediet voor 2025	Verwachte uitgaven			
				2025	2026	2027	2028
(Bedragen in 1.000 euro)							
<u>Economisch nut</u>							
Investeringsfondsen DCW	Vervanging	300 jaarlijks	ja	300	300	300	300
Totaal Vitaal en sociaal				300	300	300	300
<u>Economisch nut</u>							
Parkeerbeheer	Vervanging	2.022	ja	2.022			
Afval	Vervanging	150 jaarlijks	ja	150	150	150	150
<u>Maatschappelijk nut</u>							
Mobiliteitsplan/visie	Strategisch	83.199	nee	5.242	11.918	15.512	18.608

Stadsdeelbeheer	Vervanging	1.050	ja	1.050	1.100	1.150	1.200
Totaal Duurzaam wonen, leven en werken				8.463	13.168	16.812	19.958
<u>Economisch nut</u>							
-							
Totaal Samenleving en bestuur				0	0	0	0
<u>Economisch nut</u>							
ICT-meerjarenplan	Vervanging	14.314	ja	2.613	1.754	4.838	3.001
Huisvesting & services werkplekinrichting	Vervanging	830	ja	830	1.043	444	819
Huisvesting & services raamkrediet	Vervanging	100 jaarlijks	ja	100	100	100	100
Vastgoedbedrijf raamkrediet	Vervanging	550 jaarlijks	ja	550	550	550	550
Vastgoedbedrijf wettelijk en duurzaam	Vervanging	450 jaarlijks	ja	450	450	450	450
Vastgoedbedrijf duurzaamheid	Vervanging+	4.800	ja	1.200	4.250	6.400	7.075
Onderwijshuisvesting	Verv+/Strat	10.526	ja	0	10.536	56.755	48.194
Onderwijshuisvesting vervanging	Vervanging	400 jaarlijks	ja	400	400	400	400
Totaal Financiën en organisatie				6.143	19.083	69.937	60.589
Totaal investeringen- Economisch nut				8.615	19.533	70.387	61.039
Totaal investeringen- Maatschappelijk nut				6.292	13.018	16.662	19.808

In deze Gemeentebegroting 2025-2028 wordt expliciet instemming gevraagd op een aantal jaarlijkse kredieten voor vervangingsinvesteringen voor de jaarschijf 2025. Er is dekking beschikbaar voor de kapitaallasten in de begroting. Het gaat om:

- Investeringsfonds DCW: Dit betreft het jaarlijkse budget voor benodigde vervangingen binnen het productiebedrijf Beschut werken.
- Parkeerbeheer: De investering is voor de vervanging van het parkeermanagement-gebouwbeheersysteem
- Afval: Dit betreft de vervangingsinvesteringen van de afvalcontainers.
- Stadsdeelbeheer: Hierbij gaat het om de vervangingsinvesteringen van jaarlijks rond 1 miljoen euro. Het gaat om uitgaven voor groen, speltoestellen en hekwerken.
- ICT-meerjarenplan: De uitgaven zijn voor vervangingsinvesteringen voor het rekencentrum, werkplekmiddelen voor medewerkers, scanners, telefooncentrale. Daarnaast worden de upgrades van software en implementatie van de nieuwe Dimpactomgeving hieruit bekostigd.
- Huisvesting & services: Deze uitgaven zijn voor vervangingsinvesteringen voor werkplekken ambtelijk personeel, werkplekken vergaderzalen, communicatieapparatuur in vergaderzalen, thuiswerkplekken, vervoersmiddelen, keukeninventaris, etc. Het raamkrediet is bestemd voor vervangingsinvesteringen die niet tevoren waren gepland maar toch noodzakelijk zijn.

- Vastgoedbedrijf raamkrediet: Dit krediet wordt in 2025 gebruikt voor het verwezenlijken van huurderwensen. De huurprijs stijgt hierdoor vanwege de kostprijsdekkende huursystematiek.
- Vastgoedbedrijf wettelijk en duurzaam: Dit krediet wordt in 2025 gebruikt voor het uitvoeren van werkzaamheden aan panden om te voldoen aan wettelijke normen en verduurzaming. Denk hier bijvoorbeeld aan het verwijderen van asbest.
- Duurzaamheidsinvesteringen 2025 vastgoedbedrijf: Er wordt 4,8 miljoen euro krediet gevraagd in deze begroting voor de verduurzaming van sporthal de Deppenbroekhal, kleedgebouw Geessinkweg 248A en de sportzalen Helmerhoek en Stroinkslanden. Op 7 juni 2022 is door de raad ingestemd met het beleidskader vastgoed. In dit raadsbesluit is opgenomen dat het verduurzamingsprogramma van circa 3 miljoen euro per jaar wordt gedekt vanuit de budgetten bij het vastgoedbedrijf en dat in de begroting wordt aangegeven welke concrete investeringen zullen worden gedaan. De uitgaven verschillen per jaar omdat de grootte van een gebouw het benodigde investeringsbedrag bepaald. Jaarlijks wordt doorgerekend of de benodigde investering gedekt kan worden uit de reserve Wettelijke en Duurzame maatregelen. Hieruit worden de duurzaamheidsinvesteringen gedekt.
- Onderwijshuisvesting: De vermelde investering sluit aan bij het Integraal Huisvestingsplan (IHP). De Raad ontvangt eind 2024 het 'programma en overzicht 2025 Onderwijshuisvesting'. Hierin staan de beoogde uitgaven in het kader van het IHP 2024 opgenomen. De gelden worden ingezet voor uitbreiding en het herstel van constructiefouten van scholen voor primair, speciaal (voorgezet) en voortgezet onderwijs.

Toelichting op de overige investeringen waarvoor geen autorisatie voor krediet wordt gevraagd in deze begroting:

- Mobiliteitsvisie/plan: Voor mobiliteit wordt jaarlijks separaat een voorstel aan de raad voorgelegd met een toelichting op de projecten voor het eerstkomende jaar. Ook bij deze kredieten is vastgesteld dat het gaat om investeringen in maatschappelijk nut in plaats van economisch nut.

4.10. Openbaarheid

De openbaarheidsparagraaf wordt voorgeschreven door de Wet open overheid (Woo: artikel 3.5). De Woo regelt het recht van burgers op informatie van de overheid. De Woo geeft een impuls in de doorontwikkeling van verschillende gemeentelijke kerntaken, een transparanter opererende gemeente en sluit aan op de strategische opgave Open Enschede.

Visie en streven

Enschede streeft naar een gelijkwaardige en gedeelde informatiepositie, de informatie-relatie tussen inwoners en overheid is de basis om bij te dragen aan herstel van vertrouwen. Door zoveel mogelijk actief openbaar te maken zijn er minder Woo-verzoeken nodig. Het recht op informatie (artikel 1.1) van de Woo staat centraal en (uiteraard) niet ter discussie.

Met dit streven als uitgangspunt voor het afgelopen jaar vastgestelde ambitieniveau en daarmee verweven programmaplan, ligt de nadruk in de uitvoering op de realisatie van producten ten behoeve van actieve publicatie van informatie, evenals het tijdig en volledig voldoen aan binnenkomende Woo-verzoeken conform de Woo. Op basis van die aspecten is het streven om:

- Op te leveren producten te prioriteren op basis van hun nut en noodzaak voor de samenleving en de wensen binnen de samenleving, maar temporiseren en maatwerk per eenheid op basis van de bevindingen uit zowel interne programma-evaluatie als capaciteiten binnen de lijnorganisatie;
- Uniformiteit en samenhang als basis te hanteren in de realisatiefase van het programma;
- Het perspectief op de leefwereld als uitgangspunt te blijven houden voor de benodigde kwaliteitsslag op de informatiehuishouding.

Veranderopgave en uitvoering 2025

De Woo betreft een kerntaak van de gemeente en is per definitie een organisatiebrede veranderopgave. Dit vertaalt zich in de uitvoering naar diverse (deel)projecten en activiteiten welke in samenhang worden aangestuurd. Naast bewustwording, houding en gedrag is kwalitatieve groei van de informatievoorziening een belangrijk speerpunt.

De processen van passieve en actieve openbaarmaking worden stap voor stap ingericht tot een efficiënte, gezamenlijke keten. Bestaande voorzieningen worden versterkt in het gebruik, onder meer door op maat ontwikkelde implementatieplannen Woo, daaraan gekoppelde opleidingen en (uniforme) richtlijnen, gericht aan alle gemeentelijke onderdelen en samenwerkingsverbanden.

We zetten alvast nieuwe stappen op het gebied van actieve publicatie van informatie via een tijdelijk publicatieplatform. Denk aan de publicatie van Woo-verzoeken en -besluiten, rapportages, bestuursstukken en voor de samenleving interessante dossiers.

Aanvullende noodzakelijke functionaliteiten voor onder meer archiveren, zoeken, vinden, anonimiseren en publiceren vormen concrete, helpende stappen in de realisatie. Denk daarbij aan een structureel publicatieplatform met aandacht voor digitale toegankelijkheid. Dit platform willen we aankomend jaar in gebruik nemen.

Financiële middelen

Door het Rijk zijn meerjarig middelen ter beschikking gesteld aan de gemeenten ten behoeve van de implementatie. Hier maakt Enschede in het kader van de Woo de komende jaren gebruik van.

Tegenover de door het Rijk structureel beschikbaar gestelde gelden staan structurele kosten in het kader van de Woo, waaronder kosten voor de Woo-coördinator, programmaleiding en

systeemaanschaf en -beheer, zoals anonimiseringssoftware en een publicatieplatform. De incidentele middelen verwachten we de komende jaren volledig nodig te hebben voor de implementatie van de Woo. Daarnaast zijn er middelen in de reserve 'wetgeving informatievoorziening' opgenomen. Dit incidentele budget wordt gebruikt voor implementatiedoelstellingen, waaronder de aansluiting op de landelijke Woo-index¹.

De Woo betreft een gemeentelijke kerntaak die momenteel volledig extern wordt gefinancierd. Deze kerntaak wordt de komende jaren groter, ook wanneer de financiering hiervoor vanuit het Rijk is gestopt (na 2026). Hierbij kan alleen al worden gedacht aan de informatie-interactie met de samenleving. Deze groeiende opgave omtrent digitale overheid in het algemeen vraagt om een gemeentelijk plan op de periode nadat de financiering vanuit het Rijk is gestopt.

¹ De Woo-verwijsindex is het alternatief voor het landelijke platform PLOOI. Bestuursorganen zijn – anders dan voorheen gedacht - genoodzaakt een eigen Woo-platform in te richten en dat Woo-platform vervolgens aan te melden bij de landelijke Woo-index.

Actief openbaar maken uit eigen beweging

Onderstaand overzicht geeft de te publiceren informatiecategorieën onder de Woo genummerd weer. De aanvullende tabellen geven inzicht een korte omschrijving van het type informatie/document, (gemiddelde) aantallen en inzicht waar informatie openbaar gemaakt wordt. Het wettelijke artikel om actief te publiceren (Woo: Art. 3.3) zal naar verluid eind 2024-begin 2025 officieel in werking treden.

Informatiecategorie	Wat	Aantallen	Openbaar Enschede site	Openbaar Landelijk
1 Wet- en regelgeving	Wetten en algemeen verbindende voorschriften, Overige besluiten van algemeen strekking, Ontwerpen van wetten, andere algemeen verbindende voorschriften en overige besluiten van algemene strekking waarover een extern advies is gevraagd, met inbegrip van de adviesvraag	+/- 4.000 (grotendeels vergunningen)	Ja	Ja
2 Organisatiegegevens	Organisatie en werkwijze	Algemene gegevens, continue bijgewerkt	Ja	Ja
	Bereikbaarheidsgegevens	Algemene gegevens, continue bijgewerkt	Ja	Ja
3 Vergaderstukken decentrale overheden	Bij vertegenwoordigende organen ingekomen stukken	Onbekend	Nee	Nee
	Openbare vergaderstukken, verslagen raad en organen	Onbekend	Ja	Ja
4 Agenda's en besluitlijsten bestuurscolleges	Openbare agenda's & besluitlijsten van college B&W	40 agenda's en besluitlijsten, 750 bestuursvoorstellen	Nee & Ja ²	Nee & Ja
5 Adviezen	Adviezen: 1) over de	Onbekend	Gedeeltelijk	Onbekend

	ontwerpen, bedoeld in het eerste lid, onderdeel c, van adviescolleges of -commissies alsmede van andere externe partijen indien die om advies zijn verzocht, 2) over andere onderwerpen van adviescolleges of -commissies, alsmede de op dat advies betrekking hebbende adviesaanvraag, uitgezonderd adviezen die betrekking hebben op individuele gevallen			
6 Convenanten	Convenanten	+/- 50	Gedeeltelijk	Onbekend
7 Jaarplannen en -verslagen	Jaarplannen en jaarverslagen van bestuursorganen inzake de voorgenomen uitvoering van de taak of de verantwoording van die uitvoering	Begroting, jaarrekening, tussenrapportages	Ja	Ja
8 Woo-verzoeken en-besluiten	De inhoud van de schriftelijke verzoeken op grond van artikel 4.1, van de schriftelijke beslissingen op die verzoeken en de daarbij verstrekte informatie	+/- 70 verzoeken per jaar, gemi. 50-100 documenten per verzoek.	Ja	Ja
9 Onderzoeksrapporten	Op verzoek van een bestuursorgaan ambtelijk of extern opgestelde onderzoeksrapporten die geen onderdeel vormen van de uitvoering van de taak van dat bestuursorgaan, die voornamelijk uit feitelijk materiaal bestaan en die betrekking hebben op: 1) de wijze van functioneren van de eigen organisatie, 2) de voorbereiding of de evaluatie van beleid, inclusief de uitvoering, naleving en handhaving	+/- 20 per jaar	Gedeeltelijk	Onbekend
10 Beschikkingen	Beschikkingen, met uitzondering van 21 categorieën	Bijlage in gemeentebegroting	Ja	Nee
11 Klachtenoordelen	Schriftelijke oordelen in klachtprocedures als bedoeld in titel 9.1 van de Algemene wet bestuursrecht	8 (2022-heden)	Gedeeltelijk	Nee

² Enschede publiceert voorsnog lege besluitenlijsten zonder besluit.

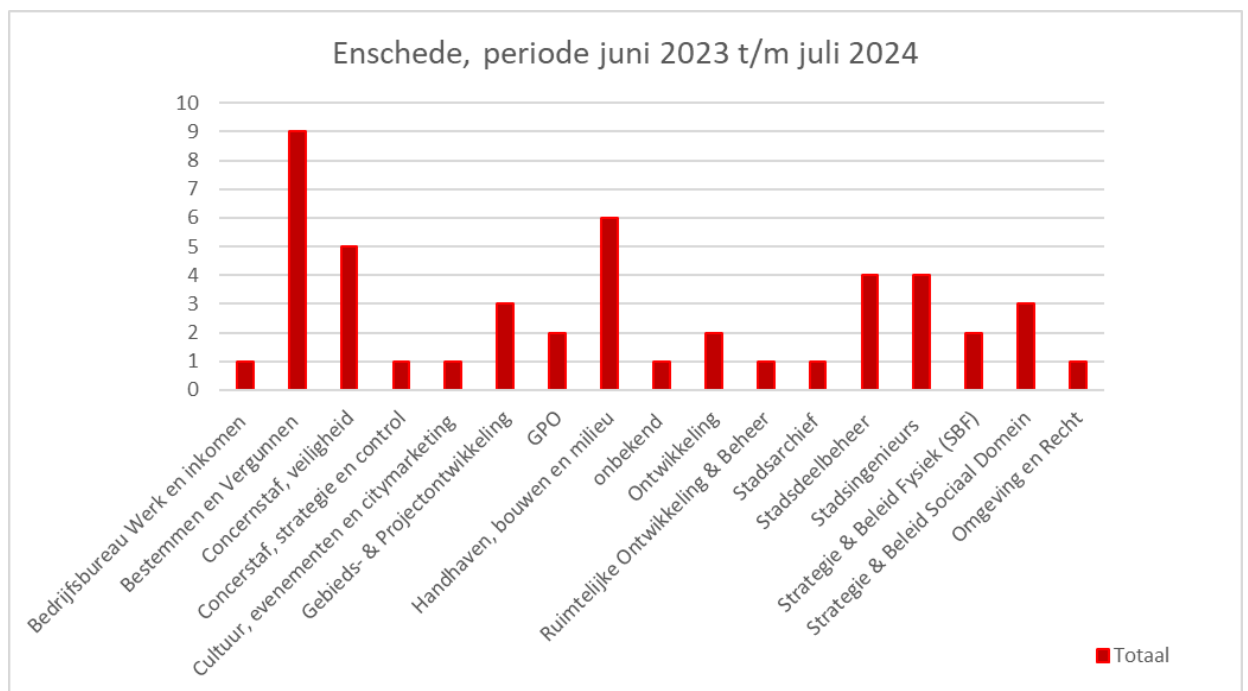
Passief openbaar maken op verzoek

In de periode juli 2023 tot juli 2024 zijn tot nu toe 47 Woo-verzoeken als afgerond dossier verwerkt.

Er wordt ook dit jaar een toename in het aantal Woo-verzoeken waargenomen evenals een toename in complexiteit en omvang. In enkele gevallen bleek extra tijd nodig om het verzoek af te handelen. In overleg met de aanvrager werd dit gerealiseerd. Viermaal is tot ingebrekestelling overgegaan door de aanvrager, waarna binnen de wettelijk gestelde termijn van twee weken de informatie alsnog zoals gevraagd is aangeleverd.

Sinds 2024 wordt het type aanvrager bijgehouden. Het gros van de aanvragen komt van personen en inwoners (62,5%), gevolgd door stichtingen (20,83%) een kleiner percentage aanvragers bestaat uit pers (8,33%) of bedrijven en/of vertegenwoordigers (8,33%).

De inrichting van het Woo-verzoeken proces is in gang gezet. De behandeling van Woo-verzoeken wordt landelijk gemonitord via de openbaarheidsparagraaf. Onderstaande grafiek geeft inzicht in de hoeveelheid Woo-verzoeken per organisatiedeel over de periode juli 2023 tot juli 2024.

Informatiehuishouding op orde

De Woo-processen zijn niet uitvoerbaar zonder een stevig fundament: informatie moet ontsloten worden en dat kan door de informatiehuishouding van de organisatie goed op orde te hebben én te houden. Hieraan wordt binnen het programma BRIDGE gewerkt. Naast BRIDGE worden in het kader van de Woo aanvullende maatregelen genomen over hoe we zoeken en vinden in oude dossiers evenals maatregelen hoe we nieuwe dossiers snel publiceren. Hiervoor wordt pro actief samengewerkt met BRIDGE om de organisatie zo min mogelijk te belasten en zo effectief mogelijk aan informatie te komen waarop onder meer een strategie voor het actief publiceren per organisatie onderdeel gebaseerd zal worden, evenals implementatieplannen per afdeling in het kader van de Woo.

5. Financiële begroting

Conform het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten ([BBV](#)) bestaat de financiële begroting uit een overzicht van baten en lasten (per programma en per taakveld) en een uiteenzetting van de financiële positie van de gemeente, aangevuld met een toelichting. We starten met de grondslagen waarop de financiële begroting is gebaseerd.

5.1. Grondslagen

Voor de begroting 2025 hebben we de volgende grondslagen en uitgangspunten gehanteerd:

Omschrijving	Grondslag
Lonen en sociale lasten	3,3%
Prijzen	2,2%
Algemene uitkering	Meicirculaire
Onroerendzaakbelasting	10% meer opbrengsten (41 euro p/j bij gem. WOZ)
Overige lokale heffingen: - Afvalstoffenheffing - Overige heffingen	- Kostendekkend - Zie paragraaf 4.1 Lokale heffingen
Tarieven	Kostendekkend
Omslagrente	1,5%
Aantal inwoners	161.235
Aantal woningen (exclusief recreatie)	77.059

5.2. Overzicht baten en lasten

Hieronder zijn totaaloverzichten van alle lasten, baten en reservemutaties opgenomen. Deze overzichten kennen een nieuwe indeling conform de vernieuwde wetgeving BBV.

We presenteren de vier programma's naast de algemene dekkingsmiddelen, overhead, heffing vennootschapsbelasting (Vpb) en het bedrag voor onvoorzien. Hierdoor wijken de programmatotalen in hoofdstuk 3 (incl. overhead, etc.) af van de hieronder gepresenteerde totalen (exclusief overhead, etc.).

Programma	Realisatie 2023			Begroting 2024			Begroting 2025		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Vitaal en sociaal	476.485	151.178	325.307	522.849	171.165	351.684	527.681	163.161	364.520
Duurzaam wonen, leven en werken	177.288	100.028	77.260	206.983	119.665	87.318	200.651	112.630	88.021
Samenleving en bestuur	45.562	9.691	35.870	49.812	12.194	37.617	49.124	8.678	40.446
Financien en organisatie	45.983	37.473	8.511	37.390	20.311	17.079	38.404	21.221	17.183
Subtotaal	745.319	298.371	446.948	817.034	323.336	493.698	815.860	305.690	510.170
Algemene dekkingsmiddelen	9.981	543.444	-533.463	10.442	562.849	-552.407	10.446	578.646	-568.200
Overhead	85.669	18.733	66.936	90.518	15.854	74.664	90.355	13.742	76.614
Heffing VPB	283	0	283	438	0	438	242	0	242
Onvoorzien	-2.943	241	-3.185	-7.503	0	-7.503	-7.776	0	-7.776
Subtotaal	92.990	562.419	-469.429	93.894	578.703	-484.809	93.269	592.388	-499.120
Saldo baten en lasten	838.309	860.789	-22.481	910.928	902.039	8.889	909.129	898.078	11.051
Vitaal en sociaal	22.324	24.453	-2.129	2.441	17.219	-14.777	821	5.042	-4.221
Duurzaam wonen, leven en werken	28.287	21.539	6.747	13.147	7.528	5.619	10.645	6.966	3.679
Samenleving en bestuur	376	546	-170	0	482	-482	0	164	-163
Financien en organisatie	38.175	20.143	18.032	31.285	30.534	751	17.718	28.063	-10.345
Saldo van mutaties reserves	89.162	66.681	22.481	46.874	55.763	-8.889	29.184	40.235	-11.051
Resultaat	927.470	927.470	0	957.802	957.802	0	938.313	938.313	0

Meerjaren begroting

Programma	Begroting 2026			Raming 2027			Raming 2028		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Vitaal en sociaal	512.048	162.013	350.035	498.213	151.848	346.365	493.827	151.738	342.089
Duurzaam wonen, leven en werken	192.639	101.554	91.086	177.401	87.975	89.426	171.873	84.229	87.644
Samenleving en bestuur	47.065	7.925	39.140	46.260	7.323	38.937	45.548	7.058	38.490
Financien en organisatie	38.108	21.665	16.443	40.732	23.106	17.626	42.014	22.950	19.064
Subtotaal	789.861	293.157	496.704	762.607	270.253	492.354	753.262	265.975	487.287
Algemene dekkingsmiddelen	11.501	569.370	-557.869	11.460	581.759	-570.299	11.460	597.047	-585.587
Overhead	88.155	13.730	74.425	87.660	13.749	73.911	89.216	13.826	75.391
Heffing VPB	242	0	242	242	0	242	242	0	242
Onvoorzien	6.502	0	6.502	16.889	0	16.889	27.726	0	27.726
Subtotaal	106.400	583.100	-476.700	116.251	595.508	-479.257	128.645	610.872	-482.228
Saldo baten en lasten	896.260	876.256	20.004	878.858	865.761	13.097	881.907	876.848	5.060
Vitaal en sociaal	1	798	-797	1	411	-410	1	311	-310
Duurzaam wonen, leven en werken	9.688	7.461	2.227	9.394	5.080	4.313	8.081	3.493	4.587
Samenleving en bestuur	0	164	-163	0	82	-82	0	0	0
Financien en organisatie	16.718	37.989	-21.271	16.109	33.027	-16.918	16.216	25.554	-9.337
Saldo van mutaties reserves	26.407	46.412	-20.004	25.503	38.600	-13.097	24.298	29.358	-5.060
Resultaat	922.668	922.668	0	904.361	904.361	0	906.205	906.205	0

Voor uitgebreide financiële informatie zie de bijlage in hoofdstuk 6.4, Wat mag het kosten?

Algemene dekkingsmiddelen

Onderstaand geven we een beeld van de algemene dekkingsmiddelen (gesaldeerd: lasten en baten).

Bedragen x 1.000 Euro's	Begroting 2025
OZB	61.308
Hondenbelasting	910
Precariorechten	450
Reclamebelasting	152
Belastingopbrengsten	62.820
Algemene uitkeringen	503.909
Dividend	2.100
Saldo financieringsfunctie	-629
Overige dekkingsmiddelen	505.379
Saldo	568.200

Overhead

Om de Raad op eenvoudige wijze meer inzicht te geven in de totale kosten van de overhead voor de gehele organisatie en ook meer zeggenschap over die kosten te geven, is wettelijk voorgeschreven om vanaf 2017 de kosten van de overhead apart te presenteren. In de programma's zijn alleen de kosten opgenomen die betrekking hebben op het primaire proces.

Overhead bevat alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces.

In onderstaande tabellen geven we een beeld van de overhead (saldo: lasten en baten).

Bedragen in 1.000 euro's	Begroting 2025
Duurzaam wonen, leven en werken	2.310
Financiën en organisatie	70.573
Samenleving en bestuur	3.731
Totaal	76.614

Binnen de begroting is sprake van gesloten systemen (rioleringen, afval, etc.). In deze gevallen blijft een deel van de overhead conform ons verdelingsprincipe toegerekend aan deze programma's. Daardoor is naast het programma Financiën en organisatie ook binnen Duurzaam werken leven en wonen overhead aanwezig voor 2,3 miljoen euro en binnen het programma Samenleving en bestuur voor de bestuursondersteuning. Zie ook taakveld 0.4 Overhead in het taakvelden overzicht hierna.

De totale lasten voor het taakveld overhead vormen de basis voor de toerekening van de overhead aan leges en heffingen. Dit is opgenomen in paragraaf 4.1 lokale heffingen.

Incidentele baten en lasten

Voor de periode 2025 t/m 2028 zijn de volgende incidentele baten en lasten begroot. Dit is inclusief de incidentele reservemutaties.

Programma Bedragen in 1.000 euro's	2025		2026		2027		2028	
	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten
Vitaal en sociaal	7.947	1.183	3.068	3.072	315	245	215	215
Duurzaam wonen, leven, werken	16.488	20.752	16.354	22.748	9.946	15.600	5.394	10.542
Samenleving en bestuur	1.719	2.633	942	859	82	0	0	0
Financiën en organisatie	5.031	15.780	8.752	10.564	8.739	9.993	11.131	9.133
Totaal	31.185	40.348	29.116	37.243	19.082	25.838	16.740	19.890
	-9.163		-8.127		-6.756		-3.150	

Structurele reserveringen

Voor de periode 2025 t/m 2028 zijn de volgende structurele reservemutaties begroot:

Programma	2025		2026		2027		2028	
	Ont-trekkingen	Stortingen	Ont-trekkingen	Stortingen	Ont-trekkingen	Stortingen	Ont-trekkingen	Stortingen
Vitaal en sociaal	151	0	97	0	97	0	97	0
Duurzaam wonen, leven en werken	0	1	0	1	0	1	0	24
Samenleving en bestuur	0	0	0	0	0	0	0	0
Financiën en organisatie	7.310	6.861	4.485	7.489	4.866	6.955	4.933	7.084
Totaal	7.460	6.862	4.581	7.490	4.982	6.956	5.029	7.060
Mutatie structureel	598		-2.910		-1.974		-2.030	

Structureel evenwicht

Structureel saldo (x 1.000 euro)	2025	2026	2027	2028
Saldo baten en lasten	-11.051	-20.004	-13.097	-5.060
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	2.330	-4.748	-6.305	-4.429
Begrotingssaldo na bestemming	-8.721	-24.752	-19.402	-9.489
Waarvan incidentele baten en lasten (saldo)	9.163	8.127	6.756	3.150
Structureel begrotingssaldo	442	-16.625	-12.646	-6.339

Voor een nadere specificatie en toelichting op dit overzicht en het overzicht met beoogde structurele toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves, verwijzen we naar de bijlage in hoofdstuk 6.1.

Taakvelden

Het volgende overzicht geeft inzicht in de geraamde baten en lasten per taakveld en het verdelingsprincipe van de taakvelden naar de programma's voor het begrotingsjaar 2025.

Bedragen in 1.000 euro's	V&S Lasten	V&S Baten	DWLW Lasten	DWLW Baten	S&B Lasten	S&B Baten	F&O Lasten	F&O Baten	Begroting 2025
0.1 Bestuur	0	0	0	0	9.350	92	0	0	9.259
0.2 Burgerzaken	0	0	0	0	8.000	4.160	873	18	4.695
0.3 Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	14.750	12.769	1.980
0.4 Overhead	0	0	2.310	0	3.731	0	84.315	13.742	76.614
0.5 Treasury	0	0	0	0	0	0	10.446	11.917	-1.471
0.61 OZB woningen	0	0	0	0	0	0	2.205	27.408	-25.202
0.62 OZB- niet woningen	0	0	0	0	0	0	0	33.901	-33.901
0.63 Parkeerbelasting	0	0	0	4.606	0	0	0	0	-4.606
0.64 Belastingen Overig	0	0	0	0	0	0	161	1.512	-1.351
0.7 Algemene uitkering en overige uitkeringen Gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	0	503.909	-503.909
0.8 Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	-7.776	0	-7.776
0.9 Vennootschapsbelasting [VpB]	0	0	217	0	0	0	25	0	242
0.10 - Mutaties reserves	821	5.042	10.645	6.966	0	164	17.718	28.063	-11.051
0.11 - Resultaat	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal - 0. Bestuur en ondersteuning	821	5.042	13.172	11.573	21.081	4.415	122.718	633.239	-496.476
1.1 Crisisbeheersing en Brandweer	0	0	0	0	17.090	0	0	0	17.090
1.2 Openbare orde en Veiligheid	333	0	1.836	0	7.361	4.376	0	0	5.153
Totaal - 1. Veiligheid	333	0	1.836	0	24.451	4.376	0	0	22.243
2.1 Verkeer en vervoer	0	0	26.215	1.630	0	0	0	0	24.585
2.2 Parkeren	0	0	12.422	10.707	0	0	0	0	1.714
2.3 Recreatieve Havens	0	0	0	0	349	0	0	0	349
2.4 Economische Havens en waterwegen	0	0	340	48	0	0	0	0	291
Totaal - 2. Verkeer, vervoer en waterstaat	0	0	38.977	12.386	349	0	0	0	26.939
3.1 Economische ontwikkeling	0	0	3.919	0	0	0	200	0	4.119
3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur	0	0	52	150	0	0	0	0	-98
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	2.388	47	0	0	0	0	2.342
3.4 Economische promotie	0	0	1.850	0	0	0	12	820	1.043

Totaal - 3. Economische zaken	0	0	8.210	197	0	0	212	820	7.405
4.2 Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	0	0	11.662	917	10.746
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingzaken	20.805	12.377	0	0	0	0	369	0	8.797
Totaal - 4. Onderwijs	20.805	12.377	0	0	0	0	12.031	917	19.543
5.1 Sportbeleid en activering	4.085	1.162	0	0	0	0	0	0	2.923
5.2 Sportaccommodaties	9.078	0	60	0	0	0	120	0	9.258
5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticip	0	0	17.955	454	0	0	3.527	4.180	16.847
5.4 Musea	0	0	2.034	0	0	0	555	0	2.589
5.6 Media	0	0	3.257	0	0	0	0	0	3.257
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	1.412	0	17.928	806	90	0	0	0	18.624
Totaal - 5. Sport, cultuur en recreatie	14.576	1.162	41.234	1.261	90	0	4.202	4.180	53.499
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	31.590	20.421	0	0	4.897	50	0	0	16.016
6.2 Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	14.587	0	0	0	175	0	0	0	14.762
6.3 Inkomensregelingen	134.178	108.670	0	-4.938	450	0	0	0	30.896
6.4 WSW en beschermt werk	37.065	8.966	0	0	0	0	0	0	28.099
6.5 Arbeidsparticipatie	21.083	3.086	0	0	396	0	0	0	18.392
6.6 Maatwerkvoorzieningen (WMO)	8.086	2.070	0	0	436	0	0	0	6.452
6.71 Maatwerkdienstverlening 18+	-9	0	0	0	0	0	0	0	-9
6.71a Huishoudelijke hulp (WMO)	19.539	0	0	0	0	0	0	0	19.539
6.71b Begeleiding (WMO)	25.618	0	0	0	0	0	0	0	25.618
6.71c Dagbesteding (WMO)	7.120	0	0	0	0	0	0	0	7.120
6.71d Overige maatwerkarrangementen (WMO)	14.840	0	0	0	0	0	0	0	14.840
6.72 Maatwerkdienstverlening 18-	-2	0	0	0	0	0	0	0	-2
6.72a Jeugdzorg begeleiding	4.872	0	0	0	0	0	0	0	4.872
6.72b Jeugdzorg behandeling	8.656	0	0	0	0	0	0	0	8.656
6.72c Jeugdhulp dagbesteding	4.108	0	0	0	0	0	0	0	4.108
6.72d Jeugdhulp zonder verblijf overig	48.234	2.019	0	0	0	0	0	0	46.215

6.73a Pleegzorg	4.935	0	0	0	0	0	0	0	4.935
6.73b Gezinsgericht	2.950	0	0	0	0	0	0	0	2.950
6.73c Jeugdhulp met verblijf overig	10.491	0	0	0	0	0	0	0	10.491
6.74a Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.275	0	0	0	0	0	0	0	10.275
6.74b Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	2.771	0	0	0	0	0	0	0	2.771
6.74c Gesloten plaatsing	1.555	0	0	0	0	0	0	0	1.555
6.81 Geëscaleerde zorg 18+	1	0	0	0	0	0	0	0	1
6.81a Beschermd wonen (WMO)	33.547	0	0	0	0	0	0	0	33.547
6.81b Maatschappelijke- en vrouwenopvang (WMO)	26.232	3.327	0	0	0	0	0	0	22.905
6.82 Geëscaleerde zorg 18-	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6.82a Jeugdbescherming	5.616	0	0	0	0	0	0	0	5.616
6.82b Jeugdreclassering	860	0	0	0	0	0	0	0	860
Totaal - 6. Sociaal domein	478.799	148.559	0	-4.938	6.354	50	0	0	341.481
7.1 Volksgezondheid	12.794	990	0	0	0	0	0	0	11.803
7.2 Riolering	0	0	19.458	23.369	0	0	0	0	-3.911
7.3 Afval	0	0	28.053	29.342	0	0	0	0	-1.289
7.4 Milieubeheer	0	0	8.612	6.736	0	0	0	0	1.875
7.5 Begraafplaatsen en crematoria	376	73	705	614	0	0	0	0	393
Totaal - 7. Volksgezondheid en milieu	13.169	1.064	56.827	60.061	0	0	0	0	8.872
8.1 Ruimte en leefomgeving	0	0	7.982	5.077	265	0	3.521	2.517	4.174
8.2 Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	0	0	31.467	29.764	0	0	0	0	1.702
8.3 Wonen en bouwen	0	0	14.119	4.216	265	0	449	0	10.617
Totaal - 8. Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en stedelijke vern	0	0	53.568	39.058	530	0	3.971	2.517	16.494
Totaal	528.502	168.203	213.824	119.597	52.855	8.841	143.133	641.673	0

In het totaaloverzicht baten en lasten aan het begin van deze paragraaf zijn de algemene dekkingsmiddelen, overhead, heffing Vpb en onvoorzien afzonderlijk gepresenteerd. De algemene dekkingsmiddelen betreffen de lasten en baten uit de taakvelden 0.5 treasury (saldo financieringsfunctie), en de baten voor de taakvelden 0.61 OZB woningen, 0.62 OZB niet-woningen, 0.64 Belastingen overig en 0.7 Algemene uitkering en overige uitkeringen Gemeentefonds. Overhead betreft het taakveld 0.4 Ondersteuning organisatie. Heffing Vpb betreft taakveld 0.9 Vennootschapsbelasting.

5.3. Uiteenzetting financiële positie

Deze paragraaf bevat een prognose van de balans en het EMU-saldo. Daarnaast zal aandacht worden besteed aan de jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume, de investeringen, de financiering, het verloop van de reserves en het verloop van de voorzieningen (art. 20 BBV).

Geprognosticeerde balans

De prognose van de balans betreft het begrotingsjaar, het voorliggende jaar en de 3 jaren volgend op het begrotingsjaar.

Activa	Eind 2024	Eind 2025	Eind 2026	Eind 2027	Eind 2028	Passiva	Eind 2024	Eind 2025	Eind 2026	Eind 2027	Eind 2028
bedragen in 1.000 euro's											
(Im)materiele vaste activa	469.058	511.085	570.573	651.172	622.930	Eigen vermogen	234.081	223.030	203.026	189.929	184.869
Financiële vaste activa	15.089	14.209	13.329	12.469	11.529	Voorzieningen	41.211	37.722	32.727	29.949	29.968
Totaal Vaste activa	484.147	525.294	583.902	663.641	634.459	Vaste schulden	217.040	214.240	226.280	223.170	235.010
Voorraden	5.870	8.886	11.788	10.177	5.372	Totaal Vaste passiva	492.332	474.992	462.032	443.048	449.848
Vorderingen (uitzettingen)	150.705	167.769	184.691	167.722	173.394	Vlottende Schulden	112.882	181.776	264.085	353.507	315.234
Liquide middelen	0	0	0	0	0	Overlopende passiva	89.160	100.710	106.920	98.930	102.186
Overlopende activa	53.653	55.529	52.656	53.946	54.044	Totaal Vlottende passiva	202.042	282.486	371.005	452.437	417.420
Totaal Vlottende activa	210.227	232.184	249.135	231.844	232.809	Totaal Passiva	694.374	757.478	833.037	895.485	867.268
Totaal Activa	694.374	757.478	833.037	895.485	867.268						

Toelichting

(Im)materiële vaste activa

Deze balanspost is geprognosticeerd door de gemeenterekening 2023 als uitgangspunt te nemen. Hier zijn de toekomstig geplande investeringen, die ook staan opgenomen in de investeringsparagraaf in Hoofdstuk 4.9, aan toegevoegd.

En de begrote afschrijvingen over de reeds geactiveerde activa en de afschrijvingen over de investeringen in de jaren 2024 tot en met 2028 zijn hierop in mindering gebracht.

Financiële vaste activa

De prognose voor de financiële vaste activa is opgesteld op basis van de gegevens uit de [leningenadministratie](#).

Voorraden

De balanspost voorraden bestaat uit twee categorieën, te weten bouwgrond in exploitatie en grond- en hulpstoffen. De prognose voor de balanspost voorraden is opgesteld op basis van het [MPG 2025](#).

Vorderingen

De prognose voor de vorderingen is gebaseerd op het gemiddelde van de drie voorliggende jaren.

Liquide middelen

De liquide middelen bevat normaal gesproken het positieve netto effect van alle overige geprognosticeerde activa- en passivaposten (voor deze balans is deze [sluitpost](#) opgenomen onder de vlottende schulden).

Overlopende activa

De prognose voor de vorderingen is gebaseerd op het gemiddelde van de drie voorliggende jaren.

Eigen vermogen

De balanspost reserves is meerjarig begroot op basis van de gegevens uit de begrotingsadministratie (conform besluitvorming van de raad). Een specificatie van deze post is terug te vinden in hoofdstuk 6.2 van deze gemeentebegroting.

Voorzieningen

De balanspost voorzieningen is begroot op basis van de gegevens uit de begrotingsadministratie (conform verwachte dotatie/besteding). Een specificatie van de voorzieningen is terug te vinden in hoofdstuk 6.3 van deze gemeentebegroting.

Vaste schulden

De prognose voor de financiële vaste passiva is opgesteld op basis van de gegevens uit de [leningenadministratie](#).

Vlottende schulden

De prognose voor de vlottende schulden is gebaseerd op het gemiddelde van de drie voorliggende jaren. Daarnaast bevatten de Vlottende schulden het negatieve netto-effect van alle overige geprognosticeerde activa- en passivaposten ([sluitpost](#) voor de jaren 2024 tot en met 2028).

Overlopende passiva

De prognose voor de overlopende passiva is gebaseerd op het gemiddelde van de drie voorliggende jaren.

Berekening EMU-saldo

In het Verdrag van Maastricht is afgesproken dat het EMU-tekort van een bij de euro aangesloten land maximaal 3% van het Bruto Binnenlands Product (BBP) mag bedragen. Het EMU-saldo wordt bepaald door een gezamenlijk saldo van het Rijk, lokale overheden en sociale fondsen. Gemeenten dienen in de begroting een raming van het eigen EMU-saldo op te nemen. De Nederlandse gemeenten mogen gezamenlijk maximaal 0,38% van het tekort veroorzaken. Dit is vastgelegd in de [Wet Houdbare Overheidsfinanciën](#).

In de onderstaande tabel is het [EMU-saldo](#) van Enschede berekend. In de septembercirculaire 2024 zijn de individuele referentiewaarden per gemeente opgenomen. Het EMU-saldo voor 2025 blijft ruimschoots onder de referentiewaarde voor Enschede dat 46.087 miljoen euro bedraagt. Dit betreft de referentiewaarde van 2024. Op het moment van opstellen van de Gemeentebegroting 2025-2028 was de referentiewaarde voor 2025 nog niet bekend.

EMU-berekening	2024	2025	2026	2027	2028
Exploitatiesaldo voor toevoegingen c. q. onttrekkingen aan reserves	8.889	11.051	20.004	13.097	5.060
-/- Mutaties (Im)materiële vaste activa	50.450	42.027	59.488	80.599	-28.242
+/+ Mutaties voorzieningen	-7.867	-3.489	-4.995	-2.777	19
-/- Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)	-3.274	3.016	2.902	-1.611	-4.805
-/-Verwacht boekwinst/verlies bij verkoop financiële vaste activa en (im)materiële vaste activa, alsmede afwaardering van financiële vaste activa	0	0	0	0	0
Berekend EMU-saldo	-46.154	-37.481	-47.381	-68.668	38.126

Verloopoverzicht reserves

We hebben in hoofdstuk 6.2 een specificatie opgenomen van de individuele reserves. Daarnaast lichten we het doel van de reserves met een mouse-over toe. In dit verloopoverzicht staat een kolom waarin het onderscheid naar soort reserve is opgenomen (Alg: algemene reserve, BR: bestemmingsreserve met een nadere onderverdeling van reserves kapitaallasten, reserves egalisatie tarieven en overige bestemmingsreserves (BR Kap, BR Egal en BR Ov). Hieronder treft u hiervan een totaaloverzicht aan.

Subcode Reserve	Stand 31-12-2024	Dotaties 2025	Onttrekkingen 2025	Eindstand 2025	Eindstand 2026	Eindstand 2027	Eindstand 2028
Algemene reserve							
Algemene Reserves	108.737	7.677	16.903	99.511	75.046	55.708	46.282
Subtotaal	108.737	7.677	16.903	99.511	75.046	55.708	46.282
Bestemmingsreserve							
- Egalisatie	9.718	0	324	9.394	8.745	8.103	7.458
- Kapitaallasten	23.886	10.447	7.790	26.543	29.759	31.952	31.812
- Overige	91.739	11.061	15.218	87.582	89.476	94.167	99.317
Subtotaal	125.344	21.507	23.332	123.519	127.979	134.221	138.588
Totaal - Generaal	234.081	29.184	40.235	223.030	203.026	189.929	184.869

Bestemmingsreserves met egalisatiemotief zijn ingesteld om ongewenste schommelingen op te vangen in de tarieven die aan derden in rekening worden gebracht. De bestemmingsreserves kapitaallasten dienen ter dekking van kapitaallasten van investeringen. De overige bestemmingsreserves betreffen middelen waaraan de gemeenteraad uiteenlopende bestemmingen heeft gegeven. Aan bestemmingsreserves kan een andere bestemming gegeven worden, maar niet zonder gevolgen voor het uit te voeren beleid.

Verloopoverzicht voorzieningen

Soort Voorziening Bedragen * 1000 Euro	Stand 31-12-2024	Bestedingen 2025	Stortingen 2025	Eindstand 2025	Eindstand 2026	Eindstand 2027	Eindstand 2028
Voorziening voor verplichtingen, verliezen en risico's	28.365	430	720	28.655	28.945	29.235	29.524
Voorziening ter egalisatie van de kosten	16.879	11.167	8.693	14.405	9.570	8.453	8.632
Voorziening voor bijdragen aan toekomstige vervangingsinvesteringen	4.965	9.637	8.500	3.828	3.378	1.428	978
Voorziening voor middelen van derden waarvan de bestemming gebonden is	8	0	0	8	8	8	8
Totaal	50.218	21.234	17.913	46.897	41.901	39.124	39.143

Voor een specificatie per voorziening verwijzen we naar hoofdstuk 6.3 Staat van Voorzieningen.

Arbeidskostengerelateerde verplichtingen

Voor [arbeidskostengerelateerde verplichtingen](#) van een jaarlijks vergelijkbaar volume wordt geen voorziening getroffen of op andere wijze een verplichting opgenomen in de balans. Dekking hiervan is in de meerjarenraming voorzien. Deze personele lasten worden via de exploitatie verantwoord in het jaar waarin de uitbetaling plaatsvindt. Daarbij moet worden gedacht aan overlopende (spaar)verlofaanspraken. Vakantiedagen en verlofsaldi leiden in principe niet tot een uitbetaling, tenzij medewerkers uit dienst gaan. De waarde van de verlof saldi bedraagt circa 5.6 miljoen euro (gemiddeld over de afgelopen 4 jaar). Voor arbeidskostengerelateerde verplichtingen waarvan het jaarlijkse bedrag geen gelijk volume heeft, is een voorziening gevormd c.q. een verplichting opgenomen in de balans. Voorbeeld hiervan is de pensioenvoorziening.

Financiering

Voor het onderdeel financiering verwijzen wij naar hoofdstuk 4.4 Financiering.

5.4. Subsidies

Gesubsidieerde instellingen

De invulling van de maatschappelijke doelstellingen van de Gemeente Enschede wordt mede vormgegeven door het verstrekken van subsidies. Instellingen kunnen op basis van een verordening of de begroting een subsidie aanvragen. De procedure hiervoor is vastgelegd in de (Algemene) Subsidieverordening. Tijdens de looptijd van de subsidie worden de instellingen bevoorschot. De definitieve vaststelling vindt in het algemeen achteraf plaats. De vaststelling kan om uiteenlopende redenen lager uitvallen dan de verlening. In dat geval vordert Gemeente Enschede teveel uitbetaalde voorschotten terug. Bij de aanvraag vindt een inhoudelijke en financiële toets plaats. Voor de materiële subsidies volgt de gemeente tijdens de looptijd van de subsidie de instelling, zowel inhoudelijk als financieel.

Subsidieplafond 2025

Onder subsidieplafond wordt verstaan: "het bedrag dat gedurende een bepaald tijdvak ten hoogste beschikbaar is voor de verstrekking van subsidies krachtens een bepaald wettelijk voorschrift" (artikel 4:22 Awb). Door het instellen van een subsidieplafond wordt voorkomen dat een subsidieregeling een open einde karakter heeft.

Voorgaande jaren werden de subsidieplafonds voor subsidieverordeningen vastgesteld door ze op te nemen in deze programmabegroting. Bij nadere beschouwing van de geldende delegatie- en mandaatregels bleek echter dat dat niet de juridisch correcte weg is. Subsidieplafonds worden door het college vastgesteld (uiteeraard binnen de financiële kaders die door de raad zijn bepaald) en zullen voortaan dan ook in een verzamelvoorstel aan B&W worden voorgelegd. Door de gekozen formulering in de Subsidieverordening Sport is dat de enige verordening waarvoor de gemeenteraad het subsidieplafond vaststelt.

Het subsidieplafond 2025 voor de Subsidieverordening Sport bedraagt 765.942 euro. Dit bedrag wordt onder de aanvragers verdeeld aan de hand van een verdeelsleutel op basis van het aantal actieve leden en voorrangscores per wijk.

Hieronder geven we per programma een overzicht van de te verstrekken subsidies. Een specificatie van deze subsidies is opgenomen in hoofdstuk 6.7.

Programma	Bedragen * 1000 euro	Begroting 2024	Begroting 2025
Vitaal en sociaal		112.653	100.353
Duurzaam wonen, leven en werken		22.240	23.062
Samenleving en bestuur		226	232
Financien en organisatie		400	409
Totaal		135.518	124.056

Vpb

Als gevolg van de invoering van de Wet modernisering Vpb-plicht voor overheidsondernemingen (2016) is de gemeente belastingplichtig indien en voorzover zij met de activiteiten fiscaal een onderneming drijft. Bij Enschede geldt een vennootschapsbelastingplicht voor de volgende activiteiten:

- ICT-activiteiten;
- Stroomlevering bij georganiseerde evenementen in het Volkspark;
- Verkoop van reststromen afval;
- Reclame.

ICT-activiteiten

De gemeente Enschede verzorgt ICT-diensten aan medewerkers van de gemeente en aan derde partijen waaronder andere gemeenten en gemeenschappelijke regelingen. De gemeente is ter zake de aan derde partijen verleende diensten belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting.

Evenementen Volkspark

Met de Belastingdienst heeft afstemming plaatsgevonden over de Vpb-positie van het Volkspark. Op het resultaat behaald met de activiteit Volkspark is de objectvrijstelling van toepassing, dit met uitzondering van de electriciteitslevering. Enschede is op basis van de gemaakte afspraken vennootschapsbelastingplichtig over het met de stroomlevering behaalde resultaat.

Verkoop reststromen afval

De verkoopopbrengsten van reststromen afval zijn onderworpen aan vennootschapsbelasting. De gemeente sluit hierbij aan op het landelijk beleid waarbij een winstopslag van 1% als fiscaal resultaat in de Vpb-aangifte wordt meegenomen.

Reclame

Ter zake de reclameopbrengsten is landelijk een fiscale discussie gaande over de vraag of hierbij sprake is van een activiteit die meer omvat dan normaal vermogensbeheer. Deze vraag ligt inmiddels voor bij de rechtbank. Indien deze vraag bevestigend wordt beantwoord dan is Enschede vennootschapsbelasting verschuldigd over de gemeentelijke reclameopbrengsten. Gelet op het financieel belang dat met deze discussie gemoeid is en de doorlopende belastingrente heeft Enschede gekozen om de opbrengsten vooralsnog wel op te nemen in de aangifte. Tegen de opgelegde aanslagen vennootschapsbelasting loopt heden een beroepsprocedure.

De overige activiteiten binnen de gemeente zijn niet onderworpen aan de Vpb-plicht en/of kunnen steunen op een vrijstelling.

6. Bijlagen

6.1. Incidentele baten en lasten

A. Incidentele baten en lasten

Programma Toelichting/omschrijving (bedragen in 1.000 euro)	2025		2026		2027		2028	
	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten
Vitaal en sociaal								
Gevolgen voor kinderen van complexe scheidingen verminderen		50						
Brede SPUK GALA	2.984	2.984	2.366	2.366				
Projectbudget huishoudelijke ondersteuning herindicaties		500						
Tijdelijke uitbreiding personeel (Knelpunt 24)		260		260		0		0
Vroegsignalering		302		302		215		215
Samen Twente: Forensische dienstverlening		114		114				
Samen Twente: Woningvervuiling en Milieu en gezondheid		51						
Motie behoud Stichting 55+ Enschede		30		30		30		
Oekraïne middelen		-4.000						
Inzet formatie afwikkeling Toeslagenaffaire	72	72						
<i>Subtotaal Vitaal en sociaal</i>	<i>3.056</i>	<i>363</i>	<i>2.366</i>	<i>3.072</i>	<i>0</i>	<i>245</i>	<i>0</i>	<i>215</i>
Duurzaam wonen, leven en werken								
Cultuurnota		1.010		1.260		1.260		560
Actieplan binnenstad inclusief Stimuleringsfonds Binnenstad Enschede		927						
Pilot grof afval		650						
Onderzoek Joodse cultuur historie		100		100		80		
Gestegen kosten onderhoud en schade/vandalisme openbare verlichting		123		123				
RBT Afwikkeling XL Business park 1	2.500							
SPUK Bodem	4.870	4.870	4.096	4.096	1.300	1.300		

SPUK Lokale aanpak isolatie	2.060	2.060	3.040	3.040				
Subsidie Hanenberglanden	92	92	1.757	1.757	3.566	3.566	1.901	1.901
Subsidieverordening Versnelling Sociale Woningbouw				2.409				
Intensivering Economie - Foundersbijdrage Novel-T		275		275				
<i>Subtotaal Duurzaam wonen, leven en werken</i>	<i>9.522</i>	<i>10.107</i>	<i>8.893</i>	<i>13.060</i>	<i>4.866</i>	<i>6.206</i>	<i>1.901</i>	<i>2.461</i>
Samenleving en bestuur								
Gemeentelijke bijdrage buurtbemiddeling		78		81				
700 jaar Enschede		1.000						
Preventie met gezag	1.555	1.555	778	778				
<i>Subtotaal Samenleving en bestuur</i>	<i>1.555</i>	<i>2.633</i>	<i>778</i>	<i>859</i>				
Financiën en organisatie								
Informatie investeringsplan		225						
Wet open overheid		132		132				
Direct Duidelijk Enschede		150						
IT transitiefonds		1.460						
Jongerenparticipatie		150		150				
Vervanging NedBrowser & NedBGT		65						
Uitname GF	- 7.000							
Incidenteel LPO		2.741		1.053		839		
<i>Subtotaal Financiën en organisatie</i>	<i>- 7.000</i>	<i>4.923</i>	<i>0</i>	<i>1.335</i>	<i>0</i>	<i>839</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Totaal	7.133	18.026	12.037	18.326	4.866	7.290	1.901	2.676

Incidentele reservemutaties

Programma	2025		2026		2027		2028	
	Onttrekkingen	Stortingen	Onttrekkingen	Stortingen	Onttrekkingen	Stortingen	Onttrekkingen	Stortingen
Vitaal en sociaal	4.891	820	702	0	315	0	215	0
Duurzaam wonen, leven en werken	6.966	10.645	7.461	9.688	5.080	9.394	3.493	8.081
Samenleving en bestuur	164	0	164	0	82	0	0	0

Financiën en organisatie	12.031	10.857	8.752	9.229	8.739	9.154	11.131	9.133
Totaal	24.053	22.323	17.078	18.917	14.216	18.547	14.839	17.213

Toelichting

Vitaal en sociaal

Gevolgen voor kinderen van complexe scheidingen verminderen

Incidentele middelen voor het ontwikkelen van een systemische aanpak om te helpen bij complexe scheidingen, waarbij naast zorg ook financiën en wonen een plek krijgen. Dit ter voorkoming van schadelijke gevolgen bij kinderen ter gevolg van complexe scheidingen bij ouders.

Brede SPUK GALA

Dit betreft de regeling Specifieke uitkering versterking voor sport en bewegen, gezondheidsbevordering, cultuurparticipatie en de sociale basis 2023-2026 (SPUK BREED). De Brede SPUK-regeling is voor alle gemeenten beschikbaar gesteld. De stip op de horizon is een gezonde generatie in 2040. De Brede SPUK-regeling is voor alle gemeenten in werking gesteld om diverse afspraken uit te kunnen voeren. Deze afspraken zijn vastgelegd in het Hoofdlijnen Sportakkoord II, het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA).

Projectbudget huishoudelijke ondersteuning herindicaties

In de overeenkomsten is afgesproken dat iedere inwoner met een lopende indicatie op 01-01-2025 geherindiceerd is, dat wil zeggen volgens het normenkader 2019. Dit gebeurt gedeeltelijk via administratieve omzetting en gedeeltelijk via een nieuw onderzoek. Binnen de bestaande bezetting is hiervoor onvoldoende ruimte en daarom is extra capaciteit nodig. Dit is als knelpunt opgenomen in de Zomernota 2023.

Tijdelijke uitbreiding personeel

In de financiële foto van 2022 is extra budget beschikbaar voor tijdelijke uitbreiding van personeel binnen het cluster Strategie en Beleid voor de periode van 2023 t/m 2026.

Oekraïne middelen

In de Zomernota 2024 (MK-MEE-08] is aangegeven dat naar verwachting de lasten van de Oekraïne-opvang in 2025 4 miljoen euro lager zullen uitvallen dan het bedrag dat wij als dekking krijgen voor de uitvoering van de Oekraïne opvang. Deze aanname is gebaseerd op de uitkomsten van de verantwoordingen 2022-2024. De 4 miljoen euro die overblijft zal worden ingezet voor de Financiële Opgave 2025.

NB: beleidswijzigingen vanuit de nieuwe regering of een beëindiging van de oorlog kan impact kan hebben op zowel de behoefte aan opvangplekken als de financiële prognose 2025.

Vroegsignalering

Betreft de personele inzet bij het team Schuldenvrij tot en met 2030 in het kader van Vroegsignalering (stuknummer 2300089166).

Samen Twente: Forensische dienstverlening

Er is een tekort aan specialistische krachten bij de GGD voor de beschikbaarheidsgarantie om code zwart (geen inzet bij bv dodelijk ongeval/misdrijf) te voorkomen. Er ligt een bestuurlijk besluit (GR, met instemming Enschede) om hierin actie te ondernemen voor 2024, 2025 en 2026. In de zomernota 2024 zijn hiervoor incidenteel middelen beschikbaar gesteld voor 2025 en 2026.

Behoud Stichting 55+ Enschede

Tijdens de behandeling van de Zomernota 2023 is de motie 'Behoud Stichting 55+' door de Raad aangenomen. In deze motie draagt de Raad het college op in de portefeuille van de wethouder te zoeken naar dekking voor de aan Stichting 55+ te verstrekken subsidie van 30.000 euro per jaar voor de jaren 2025, 2026 en 2027.

Samen Twente: Woningvervuiling en Milieu en gezondheid

Uitbehandelde cliënten moeten naar huis, maar voorwaardelijk is dan wel dat het huis schoon en in orde is. Er is sprake van een verhoging van het aantal meldingen (4 tot 5 keer zoveel) t.o.v. voorgaande jaren. Dit heeft te maken met zware vervuiling en verwarde personen. Er is een bestuurlijk besluit genomen (GR, met instemming Enschede) om hierin actie te ondernemen voor 2024 en 2025. In de Zomernota 2024 zijn hiervoor incidenteel middelen beschikbaar gesteld voor 2025.

Toeslagenaffaire

Betreft de inzet van medewerker voor het begeleiden van ouders die slachtoffer zijn geworden van de Toeslagenaffaire.

Duurzaam wonen, leven, werken

Cultuurnota

Dit betreft een tijdelijke extra middelen impuls vanuit de vastgestelde cultuurnota met name bedoeld voor het culturele middenkader in Enschede.

Actieplan binnenstad inclusief Stimuleringsfonds binnenstad Enschede

Dit betreft een tijdelijke uitbreiding van middelen ter stimulering van de ontwikkelingen in de Enschedese binnenstad.

Pilot grof afval

In 2025 worden er interventies ingezet betreffende het ophalen van grof vuil. Hiervoor wordt 650.000 euro beschikbaar gesteld uit het gemeentelijk middenkader. Bij het behalen van het gewenste resultaat (=verbetering van de beeldkwaliteit/straatbeeld), valt de maatregel vanaf 2026 binnen de Afvalstoffenheffing (met als gevolg een verhoging van circa 9,50 euro per huishouden).

Onderzoek Joodse Cultuur Historie

Dit betreft incidentele middelen die worden ingezet voor het onderzoek van het NIOD naar de gemeente Enschede in de context van bezetting, bevrijding en nasleep.

Gestegen kosten onderhoud en schade/vandalisme openbare verlichting

Het gaat om kosten die voortvloeien uit het onderhoudscontract. De vorige aannemer kreeg een vaste prijs voor het verhelpen van storingen. De nieuwe aannemer krijgt een vergoeding per opgeloste storing. Dit levert een beter resultaat, betere kwaliteit op in de openbare ruimte. Dit geldt ook voor schade en vandalisme.

RBT Afwikkeling XL Businesspark1

Dit betreft een eenmalige verwachte opbrengst bij de liquidatie van RBT XL Businesspark1 waarin gemeente Enschede een aandeel heeft.

SPUK Bodem

Voor taken op het gebied van bodemsanering zijn er middelen ontvangen van het ministerie van I en W.

SPUK Lokale aanpak isolatie

In het kader van het Nationaal isolatieprogramma hebben we vanuit het Rijk een SPUK (Specifieke Uitkering) ontvangen voor het opzetten van een lokale aanpak isolatie, gericht op woningeigenaren die ondersteuning nodig hebben bij het verduurzamen van hun slecht geïsoleerde woning. De SPUK Lokale Aanpak Isolatie is onderdeel van het Nationaal Isolatieprogramma (NIP). Gemeenten kunnen hierin een subsidieaanvraag doen om inwoners te helpen met woningisolatie. Het doel is om op deze manier, voor 2030, 750.000 slecht geïsoleerde woningen in Nederland te verbeteren.

Subsidie Hanenberglanden

Dit betreft het project Volkshuisvestingsfonds Hanenberglanden. De middelen van het Volkshuisvestingsfonds zijn primair bestemd voor de verbetering van de woningen van de particuliere eigenaar die onvoldoende in staat is om zelf te investeren. Daarnaast komt een deel van de middelen ten goede aan het proces voor de kwaliteitsverbetering van de openbare ruimte en extra inzet op participatie en communicatie. De activiteiten opgenomen in het Volkshuisvestingsfonds maken onderdeel uit van de integrale wijkaanpak Hanenberglanden.

Subsidieverordening Versnelling Sociale Woningbouw

In 2024 is door de raad besloten om vanuit de subsidieverordening Versnelling Sociale Woningbouw een stimulans te geven aan het versnelt bouwen van sociale woningen door corporaties. De verwachting is dat deze middelen in 2026 tot uitkering zullen komen na oplevering van de woningen.

Intensivering Economie - Foundersbijdrage Novel-T

Dit betreft de voorzetting van de samenwerking. Hiervoor is in het gemeentelijk middelenkader de reeks verlengd tot en met 2026. Budget is exclusief indexering.

Samenleving en bestuur

Gemeentelijke bijdrage buurtbemiddeling

Op 17 juli 2017 heeft de Gemeenteraad een motie aangenomen waarin zij het College onder ander opdraagt om buurtbemiddeling actief te ondersteunen om haar activiteiten in heel Enschede op te starten. Buurtbemiddeling ondersteunt buurtbewoners met een gezamenlijk conflict.

700 jaar enschede

In 2025 vieren wij dat Enschede 700 jaar stadsrechten heeft. Tijdens het jubileumjaar zullen verschillende initiatieven georganiseerd worden. Het jubileumjaar moet iets nalaten aan de stad en haar inwoners. In 2025 is hiervoor een miljoen beschikbaar.

Preventie met gezag

Via het ministerie van Veiligheid zijn er incidentele middelen (tot en met juni 2026) toegekend voor preventie met gezag met als doel kansen bieden en grenzen stellen voor de jeugd in binnen de gemeente Enschede.

Financiën en organisatie

Informatie Investerings Plan

Incidenteel zijn middelen beschikbaar gesteld als cofinanciering voor informatie-investeringsprojecten.

Wet open overheid

Door het rijk zijn meerjarig middelen ter beschikking gesteld waarvan een deel incidenteel ten behoeve van de implementatie van de wet.

Direct Duidelijk Enschede

Voor het jaar 2025 is er incidenteel 150.000 euro beschikbaar gesteld voor direct duidelijk. Belangrijke onderdelen als Wet Open Overheid en Menselijke Maat vragen nog volop inzet om op een andere manier te werken.

IT Transitiefonds

Voor de digitale transitie naar de cloud is incidenteel voor 2025 budget beschikbaar gesteld.

BTW compensatiefonds

We ramen voor 2025 met een onderuitputting in het BTW compensatiefonds (BCF). Dit fonds is in het verleden gevuld met een onttrekking uit het gemeentefonds. Als gemeenten gezamenlijk minder compensabele BTW declareren dan de hoogte van het plafond van dit fonds, wordt het restant door het rijk teruggestort in het gemeentefonds. De toezichthouder staat toe dat op basis van de meest recente afrekening alvast een bijdrage wordt geraamd. Voor 2025 is budget geraamd hiervoor op basis van het gemiddelde bedrag dat Enschede de afgelopen jaren heeft ontvangen vanuit de ruimte onder het plafond van het BCF.

Jongerenparticipatie

Afgelopen jaar is geëxperimenteerd met jongerenparticipatie. In het coalitieakkoord was het doel van een impuls op jongerenparticipatie ook opgenomen. Dat doel is om in 2026 een brede(re) afspiegeling van jongeren te bereiken en betrekken bij onderwerpen die voor hen relevant zijn. Deze jongeren hebben een stem binnen onze organisatie in de plannen die wij maken voor nu en de toekomst van onze stad. Ze worden gezien, gehoord en meegenomen in de afweging die we maken bij beleids- en besluitvorming. Het afgelopen jaar is een netwerk van jongeren opgebouwd en hebben eerste 'experimenten' met participatie van jongeren plaatsgevonden. De evaluatie hiervan heeft u onlangs met een raadsbrief ontvangen. Er zijn geen middelen in onze begroting beschikbaar om het experiment van het afgelopen jaar structureel in te bedden in de organisatie. Daarvoor zijn extra middelen noodzakelijk. Met de 150.000 euro die nu in het middelenkader zijn meegenomen willen we vervolg geven aan de stem van jongeren (input) door hier budget te reserveren uit de inhoudelijk opgave. Immers, participatie doen we op een inhoudelijk vraagstuk. Hierbij kan je denken aan de opgave inclusief Enschede, nota gezond Enschede (sport en ontspannen), drugsbestrijdingsfonds (veiligheid) en strategie duurzame jeugdhulp. Met het extra budget kan de procesbegeleiding worden gefinancierd en het onderhouden van het jongeren netwerk.

Vervanging NedBrowser & NedBGT

In de zomernota 2024 zijn incidenteel middelen toegekend voor de implementatiekosten bij het vervangen van de applicaties NedBrowser & NedBGT voor de gemeentelijke basisregistratie.

Uitname GF

De gemeenten ontvangen in 2025 eenmalig 675 miljoen euro minder algemene uitkering ontvangen dan was voorzien in de laatste circulaire omdat het rijk niet het gehele nadeel van de wijziging van de trap-op trap-af systematiek vergoed. Deze is verwerkt in de meicirculaire 2025. Tussen VNG en IPO is afgesproken dat deze als incidenteel in de begroting opgenomen kan worden. Dit is bevestigd door onze eigen toezichthouder, de provincie Overijssel. Voor Enschede gaat het om 7 miljoen euro.

Incidenteel LPO

Elk jaar moeten we aannames doen hoeveel de lonen- en prijzen in de komende jaren zullen stijgen. Daarvoor reserveren we namelijk een bedrag op een stelpost in onze begroting. Op dit moment is echter nog niet duidelijk hoe hoog deze loon- en prijsstijging zal zijn. We gaan ervanuit dat de deze de komende jaren weer normaliseert naar een 20-jarig gemiddelde. Door de sterke inflatie van de afgelopen jaren hebben we in dat scenario alsnog een structureel knelpunt van 1,6 miljoen euro. Dat is opgenomen in deze begroting. Aanvullend hebben we voor de jaren 2025, 2026 en 2027 te weinig middelen in de stelpost gereserveerd. Daarom is ook voor die jaren een aanvullend incidenteel knelpunt opgenomen.

B. Structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves

Programma	Reserve	Onttrekkingen 2025	Stortingen 2025	Onttrekkingen 2026	Stortingen 2026	Onttrekkingen 2027	Stortingen 2027	Onttrekkingen 2028	Stortingen 2028
Vitaal en sociaal	Gemeentelijke sociale huisvesting	30	0	30	0	30	0	30	0
Vitaal en sociaal	Kapitaalslasten vervangingsinvesteringen Sport	54	0	0	0	0	0	0	0
Vitaal en sociaal	Dienstresere DCW	67	0	67	0	67	0	67	0
Duurzaam wonen leven en werken	Kapitaalslasten	0	1	0	1	0	1	0	24
Financiën en organisatie	Loon- en prijscompensatie	2.919	0	0	0	0	0	0	0
Financiën en organisatie	IT Gemeentebrede software	857	879	428	379	411	379	400	379
Financiën en organisatie	H&S Werkplekinrichting	696	580	732	580	814	580	872	580
Financiën en organisatie	Kapitaalslasten Brede scholen	2.838	5.402	3.325	6.530	3.661	5.996	3.661	6.125
		7.460	6.862	4.581	7.491	4.982	6.956	5.029	7.060
Saldo mutatie structureel		598		-2.910		-1.974		-2.030	

6.2. Staat van reserves

Soort reserves	Bedragen x 1.000 Euro	Stand 31-12-2024	Dotaties 2025	Onttrekkingen 2025	Eindstand 2025	Eindstand 2026	Eindstand 2027	Eindstand 2028
Alg	Reserve grondbedrijf	26.842	2.206	1.721	27.327	27.149	26.950	26.751
Alg	Weerstandvermogen	81.895	5.471	15.182	72.184	47.898	28.758	19.531
Totaal - Algemene Reserves		108.737	7.677	16.903	99.511	75.046	55.708	46.282
BR Egal	Egalisatiereserve Beschermd Wonen	6.802	0	0	6.802	6.802	6.802	6.802
BR Egal	Reserve parkeren	2.916	0	324	2.593	1.943	1.302	656
Totaal - Bestemmingsreserve - Egalisatie		9.718	0	324	9.394	8.745	8.103	7.458
BR Kap	H&S - Werkplekinrichting	2.694	580	696	2.578	2.427	2.193	1.902
BR Kap	IT - Gem.brede software	1.574	879	857	1.595	1.546	1.513	1.492
BR Kap	Onderwijshuisvesting	7.097	5.402	2.838	9.661	12.867	15.201	17.665
BR Kap	Reserve kapitaallasten	2.609	1	0	2.610	2.611	2.612	2.588
BR Kap	Vastgoed	5.616	1.408	1.872	5.152	4.658	4.101	2.428
BR Kap	Vervanging ICT	4.242	2.178	1.473	4.946	5.651	6.330	5.738
BR Kap	Vervangingsinvestering sport	54	0	54	0	0	0	0
Totaal - Bestemmingsreserve - Kapitaallasten		23.886	10.447	7.790	26.543	29.759	31.952	31.812
BR Ov	BR Versterking gem dienstverlening	2.770	0	0	2.770	2.770	2.770	2.770
BR Ov	Dienstreserve DCW	271	0	66	205	138	72	5
BR Ov	Flankerend beleid	2.297	0	325	1.972	1.872	1.872	1.872
BR Ov	Gebiedsontwikkeling	1.995	150	0	2.145	2.295	2.445	2.595
BR Ov	Gezond Meedoen convenant Menzis	1	0	0	1	1	1	1
BR Ov	Herstel opgebroken bestrating	184	0	0	184	184	184	184
BR Ov	Implementatie wetgeving informatie	1.021	341	441	921	821	851	881
BR Ov	Integratie AZC in de wijk	102	0	0	102	102	102	102
BR Ov	Investeringsreserve Sociaal Domein	540	0	540	0	0	0	0
BR Ov	IT Transitiefonds	656	1.460	1.460	656	656	656	656
BR Ov	Nog uit te voeren werkzaamheden	7.856	87	0	7.943	5.621	5.708	4.898
BR Ov	Raadsimpulsen	100	0	0	100	100	100	100
BR Ov	Re-Integratie en Inburgering	300	0	100	200	100	0	0
BR Ov	Rekeningresultaat lopend jaar	0	0	0	0	0	0	0
BR Ov	Res exploitatieresult bouwvergunning	313	0	0	313	313	313	313
BR Ov	Res Gemeentelijkesociale huisvesting	151	0	30	121	92	62	33
BR Ov	Res Maat. opvang en verslavingzorg	4.663	0	0	4.663	4.663	4.663	4.663
BR Ov	RES Strategische investeringsagenda	30.252	5.810	1.281	34.781	40.890	47.020	53.149
BR Ov	Reserve Drugsbestrijding	400	0	0	400	400	400	400
BR Ov	Reserve duurzaamheid	940	0	0	940	940	940	940
BR Ov	Reserve Energietoeslag	4.280	0	3.400	880	880	880	880
BR Ov	Reserve entree Muziekwartier	735	83	0	818	901	984	1.067
BR Ov	Reserve herv.agenda expl.ontw.jeugd	4.382	820	0	5.202	5.202	5.202	5.202
BR Ov	Reserve Impl Wet kwaliteitsborging	829	0	0	829	829	829	829
BR Ov	Reserve Implementatie Omgevingswet	952	0	0	952	952	952	952

BR Ov	Reserve Loon- en prijscompensatie	2.919	0	2.919	0	0	0	0
BR Ov	Reserve mobiliteit	15.421	2.310	3.640	14.091	13.126	11.830	11.709
BR Ov	Reserve Monumentenbeleid	67	0	0	67	67	67	67
BR Ov	Reserve Muziekfonds	21	0	0	21	21	21	21
BR Ov	Reserve Noodfonds	349	0	0	349	349	349	349
BR Ov	Reserve stadsverfraaiing	0	0	0	0	0	0	0
BR Ov	Reserve TOZO	420	0	0	420	420	420	420
BR Ov	Reserve versterken welzijnswerk	197	0	0	197	197	197	197
BR Ov	Reserve Vroegsignalering	1.464	0	302	1.162	861	646	431
BR Ov	Reserve Vrouwenopvang	4.219	0	550	3.669	3.369	3.369	3.369
BR Ov	Reserve Wederopbloei	21	0	0	21	21	21	21
BR Ov	Reserve wijkbudgetten	244	0	0	244	244	244	244
BR Ov	Reserve Woonoverlast	409	0	164	245	82	0	0
Totaal - Bestemmingsreserve - Overige		91.739	11.061	15.218	87.582	89.476	94.167	99.317
Eigen vermogen		234.081	29.184	40.235	223.030	203.026	189.929	184.869

Toelichting op de reserves

De doelstellingen van de reserves zijn toegelicht met behulp van zogenaamde mouse-overs op de [website](#). De mutaties van de verschillende reserves komen in hoofdstuk 3 en 6.4 aan de orde, bij de toelichting op het onderdeel "Wat mag het kosten?"

6.3. Staat van voorzieningen

Soort Voorziening Bedragen x 1.000 Euro's	Voorziening	Stand 31-12- 2024	Bestedingen 2025	Stortingen 2025	Eindstand 2025	Eindstand 2026	Eindstand 2027	Eindstand 2028
Voorziening voor verplichtingen, verliezen en risico s	Verliesvoorziening Particulier GREX	660	0	0	660	660	660	660
	Verliesvrz GREX negatieve balanswrde	9.007	0	0	9.007	9.007	9.007	9.007
	Voorz DCW	400	0	0	400	400	400	400
	Voorz Grondwatermonitoring	519	0	0	519	519	519	519
	Voorziening ADT	9.958	0	0	9.958	9.958	9.958	9.958
	Voorziening Claims	800	0	0	800	800	800	800
	Vrz. oud wethouders (pensioen)	5.474	300	450	5.624	5.774	5.924	6.074
	Vrz. personeel	1.548	130	270	1.688	1.827	1.967	2.107
Totaal - Voorziening voor verplichtingen, verliezen en risico s		28.365	430	720	28.655	28.945	29.235	29.524
Voorziening ter egalisatie van de kosten	H&S vrz. onderhoud	2.035	162	257	2.130	1.880	1.631	1.382
	Onderhoud havens	1.731	3	200	1.928	2.124	2.321	2.585
	Onderhoud parkeergarages	3.613	1.279	849	3.183	2.799	2.642	2.082
	Voorziening Riolering	2.990	556	0	2.434	1.591	1.147	341
	Voorziening VBE	6.023	9.167	7.319	4.176	553	22	1.553
	Vz gr onderh infrastruct kunstwerken	484	0	67	551	618	685	685
Totaal - Voorziening ter egalisatie van de kosten		16.876	11.167	8.692	14.402	9.565	8.448	8.628
Voorziening voor bijdragen aan toekomstige vervangingsinvesteringen	Voorziening Afvalstoffen	4.315	1.137	0	3.178	2.728	778	328
	Voorziening duurzame mobiliteit	650	0	0	650	650	650	650
	Voorziening vervanging Riolering	0	8.500	8.500	0	0	0	0
Totaal - Voorziening voor bijdragen aan toekomstige vervangingsinvesteringen		4.965	9.637	8.500	3.828	3.378	1.428	978
Voorziening voor middelen van derden waarvan de bestemming gebonden is	Voorziening MST	8	0	0	8	8	8	8
Totaal - Voorziening voor middelen van derden waarvan de bestemming gebonden is		8	0	0	8	8	8	8
Totaal		50.214	21.234	17.912	46.893	41.896	39.119	39.138

Toelichting voorzieningen

De doelstellingen van de belangrijkste voorzieningen zijn toegelicht met behulp van zogenaamde mouse-overs op de [website](#).

6.4. Wat mag het kosten?

Onderstaande tabellen geven per programma inzicht in de verdeling van de baten en de lasten van de producten voor de jaren 2023 t/m 2028. De toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves spelen hierbij een belangrijke rol en zijn daarom ook opgenomen. Waar de baten en de lasten binnen één product niet aan elkaar gelijk zijn, ontstaat een resultaat. Dit resultaat kan positief of negatief zijn en komt, rekening houdend met reservemutaties op dit product, uiteindelijk ten gunste of ten laste van de algemene middelen van de gemeente Enschede.

Vitaal en sociaal

Bedragen x 1.000 euro	Realisatie 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Raming 2026	Raming 2027	Raming 2028
Sport en Gezondheid	20.727	24.010	23.724	22.922	22.611	22.524
Jeugdhulp	91.473	92.054	105.365	93.488	90.850	88.946
Onderwijs	18.906	19.282	20.424	20.393	12.172	12.172
Ondersteuning lokaal (WMO)	65.268	70.401	76.613	73.432	73.313	73.327
Ondersteuning centrumtaken (WMO)	50.473	61.945	59.780	58.872	58.570	58.570
Algemene bijstand levensonderhoud	111.158	115.660	115.749	115.673	115.673	115.673
Inkomensondersteuning	27.298	13.966	13.364	13.464	13.564	13.564
Schuldhelpverlening	4.011	4.857	5.168	5.106	5.019	5.019
Arbeidsmarktparticipatie	23.534	36.430	28.328	28.465	28.608	28.466
Sociale Werkvoorziening en Nieuw Beschut	36.173	38.860	36.989	34.751	33.321	31.897
Algemene Maatschappelijke Voorzieningen	12.044	13.092	13.048	12.362	11.342	11.310
Ondersteuning wijkteams	15.418	16.780	17.127	17.119	17.170	16.358
Stelpost onderuitputting Vitaal & Sociaal	0	-3.500	0	0	0	0
Opvang Ontheemden	0	16.000	12.000	16.000	16.000	16.000
Totaal Lasten	476.485	519.836	527.681	512.048	498.213	493.827
Sport en Gezondheid	3.503	1.543	1.047	606	102	102
Jeugdhulp	3.302	7.390	2.019	2.019	2.019	2.019
Onderwijs	12.208	11.535	10.410	10.380	2.159	2.159
Ondersteuning lokaal (WMO)	1.875	1.873	1.922	1.922	1.922	1.922
Ondersteuning centrumtaken (WMO)	2.860	3.205	3.675	3.675	3.675	3.675
Algemene bijstand levensonderhoud	105.299	108.320	108.320	108.248	108.248	108.248
Inkomensondersteuning	750	350	350	350	350	350
Arbeidsmarktparticipatie	11.218	10.840	9.314	9.314	9.114	9.114
Sociale Werkvoorziening en Nieuw Beschut	8.961	8.681	8.966	8.509	8.260	8.150
Algemene Maatschappelijke Voorzieningen	947	1.249	1.138	992	0	0
Ondersteuning wijkteams	255	179	0	0	0	0
Opvang Ontheemden	0	16.000	16.000	16.000	16.000	16.000
Totaal Baten	151.178	171.165	163.161	162.013	151.848	151.738
Saldo van baten en lasten	325.307	348.671	364.520	350.035	346.365	342.089
Storting reserves	22.324	2.441	821	1	1	1
Onttrekking reserves	24.453	17.219	5.042	798	411	311
Resultaat	323.178	333.894	360.299	349.239	345.955	341.779

Toelichting

Sport en gezondheid

Dit product bestaat uit de onderdelen Sport (subsidies aan sportverenigingen en de exploitatiebijdrage aan Sportaal BV) en Preventie GGZ/JGZ (waaronder de bijdrage aan Gemeenschappelijke Regeling SamenTwente) en hangt samen met het subdoel 2.01 van de strategische opgave 'Inclusief Enschede'.

De lasten dalen in 2025 ten opzichte van de begroting 2024 met 286.000 euro. Deze daling wordt veroorzaakt door de volgende ontwikkelingen:

- hogere lasten als gevolg van het toekennen van loon-en prijscompensatie (825.000 euro);
- hogere lasten als gevolg van een hogere bijdrage aan SamenTwente voor onder andere informatieveiligheid en forensische dienstverlening (302.000 euro);
- lagere lasten als gevolg van het wegvallen van de incidentele middelen voor bestrijding vogelgriep 2024 (50.000 euro);
- lagere lasten als gevolg van het wegvallen van de incidentele middelen 2023 in het kader van het bestemmingsvoorstel Kansrijke Start (75.000 euro);
- lagere lasten als gevolg van het wegvallen van de middelen voor de aanpak drugsbestrijding (100.000 euro) zie ook toelichting bij reserves;
- lagere lasten als gevolg van het wegvallen van de overheveling van het restant budget Brede Spuk Gala van 2023 naar 2024 (90.000 euro); zie ook bij baten;
- hogere lasten vanwege een hogere exploitatiebijdrage aan Sportaal in verband met het toekennen van een knelpunt uit de Zomernota voor extra loonkosten (209.000 euro);
- lagere lasten als gevolg van ruimte voor CAO-ontwikkelingen Sportaal (96.000 euro);
- hogere lasten vanwege een hogere exploitatiebijdrage aan Sportaal ten gevolge van de nieuwbouw van het zwembad (292.000 euro);
- lagere lasten in verband met dekking vanuit investeringsbudget preventie ten behoeve van de exploitatie nieuwbouw zwembad (242.000 euro);
- hogere lasten als gevolg van het toekennen van een knelpunt uit de Zomernota 2024 in verband met het later realiseren van de taakstelling clustering sportparken (163.000 euro);
- lagere lasten als gevolg van de wegvallende eenmalige bijdrage voor de nieuwbouw van de accommodatie van de rugbyvereniging ERC'69 in 2024 (505.000 euro); zie ook toelichting bij reserves;
- lagere lasten als gevolg van een vermindering van de compensatie aan Sportaal voor hogere energieprijzen (363.000 euro);
- lagere lasten als gevolg van het wegvallen van de begrotingssubsidie 2024 aan Sportaal voor de Spuk BTW Sport. Voor 2025 volgt hiervoor een aanvullende begrotingswijziging, zie ook bij de baten (360.000 euro);
- lagere lasten als gevolg van de wegvallende incidentele bijdragen in het kader van de clusteringsopgave voor sportparken (145.000 euro);
- lagere lasten als gevolg van wegvallende incidentele middelen in het kader van het bestemmingsvoorstel bij de jaarrekening voor de projectkosten met betrekking tot de clusteringsopgave van sportparken (85.000 euro);
- hogere lasten vanwege overige kleine verschillen (34.000 euro).

De baten nemen in 2025 ten opzichte van de Gemeentebegroting 2024 af met 496.000 euro. Deze afname wordt veroorzaakt door:

- lagere baten door verlaging Brede Spuk Gala uitkering (72.000 euro); zie ook de lasten;
- lagere baten als gevolg van een lagere rijksbijdrage in het kader van de Spuk BTW Sport, zie ook bij de lasten (360.000 euro);
- lagere baten die voortvloeien uit het raadsvoorstel voor het openhouden van de ijsbaan (46.000 euro);
- lagere baten als gevolg van overige kleine verschillen (18.000 euro).

'Opvallende' meerjarige trendbreuken zijn:

- vanaf 2026 en 2027 een daling van ruim 400.000 euro aan lasten en baten als gevolg van een neerwaartse bijstelling van de Brede Spuk Gala;
- vanaf 2026 lagere lasten als gevolg van een lagere benodigde bijdrage aan de ijsbaan (199.000 euro);
- vanaf 2027 hogere lasten vanwege het toekennen van een prioriteit uit de Zomernota 2024 ten behoeve van de clusteringsopgave sportparken (393.000 euro).

Jeugdhulp

Dit product bestaat uit de onderdelen Consultatie & Diagnostiek, Ondersteuningsbehoeften Jeugdhulp, Wonen & Verblijf, Maatregelenhulp, Beschikbaarheidsvoorzieningen, Landelijk Transitie Arrangement, Onderwijs Jeugdhulp Arrangement en Vervoer maatschappelijke deelname. Het product hangt samen met het subdoel 3.01 van de strategische opgave 'Inclusief Enschede'.

De lasten nemen in 2025 toe met 13,3 miljoen euro ten opzichte van de Gemeentebegroting 2024. Deze toename wordt veroorzaakt door de volgende ontwikkelingen:

- hogere lasten voor de groei op uitgaven voor Jeugdhulp als gevolg van volumegroei en stijging van de gemiddelde kosten per cliënt (4,4 miljoen euro), zie Zomernota 2024;
- hogere lasten voor de compensatie van de autonome tariefstijging uit de nieuwe inkoop Jeugdhulp 2025-2028 (10,9 miljoen euro), zie Zomernota 2024;
- lagere lasten door het vervallen van specifieke uitkeringsmiddelen (Spuk) voor regionale activiteiten ten behoeve van investeringen in kleinschalige woonvoorzieningen waarvoor Enschede als centrumgemeente fungeert (3,2 miljoen euro), zie ook bij de baten;
- lagere lasten door een lagere bijdrage van specifieke uitkeringsmiddelen (Spuk) voor de inzet van de activiteiten van het Regionale Expertise Team (RET), (2,1 miljoen euro), zie ook bij de baten;
- lagere lasten vanuit de middelen van het Rijk voor de Hervormingsagenda Jeugd (575.000 euro); enerzijds door een lager aandeel van Enschede in het gemeentefonds door een krimpend aantal jongeren en anderzijds door een uitname uit het budget voor benodigde landelijke investeringen voor de Hervormingsagenda;
- hogere lasten als gevolg van het toekennen van loon- en prijsindexatie voor 2025 (2,3 miljoen euro) en het compenseren van de hogere contractuele indexatie uit het jaar 2024 (2,5 miljoen euro);
- hogere lasten als gevolg van het landelijk ingevoerde tarief voor de Jeugdbescherming en Jeugdreclassering (488.000 euro), zie Zomernota 2024;
- lagere lasten als gevolg van de maatregelen uit de strategie duurzame Jeugd (nota Onze jeugd, onze zorg), (1,2 miljoen euro), zie Zomernota 2024;

- lagere lasten door per saldo een aantal kleine mutaties voor personele inzet lokaal en regionaal en het vervallen van middelen voor het uitvoeren van herindicaties voor de nieuwe inkoop (140.000 euro).

De baten nemen in 2025 af met 5,3 miljoen euro. Deze afname wordt veroorzaakt door:

- het vervallen van de middelen voor de specifieke uitkeringen voor de driemilieusvoorzieningen (centrummiddelen ten behoeve van investeringen in kleinschalige woonvoorzieningen, 3.2 miljoen euro);
- het vervallen van de doorgeschoven middelen uit de jaren 2022 en 2023 voor het Regionaal Expertise Team (2,1 miljoen euro).

'Opvallende' meerjarige trendbreuken zijn:

- de lasten nemen af door de rijkskorting op Jeugd uit het coalitieakkoord (5,8 miljoen euro). Uitgangspunt is dat deze korting tot een evenredige afname van de uitgaven leidt;
- de lasten nemen af vanuit de Hervormingsagenda door oplopende rijksbezuinigingen (5,0 miljoen euro);
- de lasten nemen af door de oplopende opbrengst als gevolg van de maatregelen van de strategie duurzame Jeugd (nota Onze jeugd, onze zorg) (6,0 miljoen euro).

Onderwijs

Dit product bestaat uit de onderdelen Onderwijsachterstandenbeleid, Lokaal Educatieve Agenda, Leerlingenvervoer, Leerplicht RMC, Voortijdig schoolverlaten (VSV) en Handhaving Kinderopvang. Het product hangt samen met de subdoelen 3.01 en 3.03 van de strategische opgave 'Inclusief Enschede'.

De lasten in 2025 nemen ten opzichte van de Gemeentebegroting 2024 toe met 1,1 miljoen euro. Deze toename wordt veroorzaakt door de volgende ontwikkelingen:

- hogere lasten door ophoging van het budget Kansengelijkheid (1,7 miljoen euro), zie Zomernota 2023;
- hogere lasten door toekenning van loon- en prijscompensatie (342.000 euro);
- hogere lasten door toekenning van extra middelen Sociaal Medische Indicatie (SMI), (200.000 euro), zie Zomernota 2024;
- lagere lasten door het wegvallen van middelen vanuit de meeneemregeling voorgaande jaren Onderwijsachterstandenbeleid (367.000 euro), zie ook bij de baten;
- lagere lasten door het wegvallen van middelen vanuit de meeneemregeling voorgaande jaren voor Brede Spuk uitkering - onderdeel Combifunctionarissen - (166.000 euro), zie ook bij de baten;
- lagere lasten door het vervallen van de incidentele middelen Nationaal Programma Onderwijs (521.000 euro). Deze middelen zijn bedoeld voor voorschoolse educatie in primair en voortgezet onderwijs tijdens en na corona, zie ook bij de baten;
- lagere lasten door het vervallen van de activiteiten voor het Multi-inzetbaar team (69.000 euro), zie ook bij de baten.

De baten nemen in 2025 ten opzichte van de begroting 2024 af met 1,1 miljoen euro. Deze afname wordt veroorzaakt door de volgende ontwikkelingen:

- lagere baten door het wegvallen van middelen vanuit de meeneemregeling voorgaande jaren Onderwijsachterstandenbeleid (367.000 euro);

- lagere baten door het wegvallen van middelen vanuit de meeneemregeling voorgaande jaren voor Brede Uitkering - onderdeel Combifunctionarissen - (166.000 euro);
- lagere baten door het vervallen van de incidentele middelen Nationaal Programma Onderwijs (521.000 euro). Deze middelen zijn bedoeld voor voorschoolse educatie in primair en voortgezet onderwijs tijdens en na corona;
- lagere baten door het vervallen van regionale middelen voor uitgaven Multi-inzetbaar team (69.000 euro).

'Opvallende' meerjarige trendbreuken zijn:

- de periode van het Onderwijsachterstandenbeleid loopt van 2023-2026. In 2027 start een nieuwe periode, op dit moment is het bijbehorende budget nog niet bekend. Daarmee vervalt een bedrag van 7,3 miljoen euro aan de baten en lasten;
- de subsidieregeling voor de combinatiefunctionarissen vervalt per 2027 en er is nog geen budget bekend voor een nieuwe periode. Daarmee vervalt een bedrag van 871.000 euro aan de baten en lasten.

Ondersteuning lokaal (Wmo)

Dit product bestaat uit de onderdelen Consultatie & Diagnostiek, Ondersteuningsbehoefte, Wonen & Verblijf, Ondersteuning huishouden en Hulpmiddelen & Diensten. Dit product hangt samen met het subdoel 3.02 van de strategische opgave 'Inclusief Enschede'.

De lasten stijgen in 2025 met 6,2 miljoen euro ten opzichte van de begroting 2024. Deze stijging wordt veroorzaakt door de volgende ontwikkelingen:

- hogere lasten als gevolg van het toekennen van loon- en prijscompensatie (2,3 miljoen euro);
- hogere lasten als gevolg van uitstel van de taakstellende besparing in relatie tot de inkomensafhankelijke eigen bijdrage (1,2 miljoen euro);
- hogere lasten als gevolg van niet gedekte loon- en prijsstijgingen van tarieven voor Wmo-Begeleiding en Huishoudelijke Ondersteuning. De feitelijke indexatie is hoger dan de gemeentelijke indexatie (1,5 miljoen euro), Zomernota 2024;
- hogere lasten als gevolg van een toename van de gemiddelde zorgkosten door een combinatie van een gewijzigde mix van zorginzet, oplopende zorgduur (meer cliënten langer in zorg) en een toename van de zorgintensiteit (2,5 miljoen euro), Zomernota 2024;
- hogere lasten door reguliere volumegroei Wmo (482.000 euro), het betreft de groei als gevolg van demografische ontwikkelingen Enschede (vergrijzing) en het daadwerkelijke beroep op de zorg, Zomernota 2024;
- lagere lasten door de uitkomsten van het onderzoek reële prijs (1,2 miljoen euro); bij het verlengen van de huidige contracten voor de Jeugdhulp en Wmo heeft een bijstelling van de reële tarieven met terugwerkende kracht plaatsgevonden. Van deze effecten is een inschatting gemaakt in 2023. Het blijkt dat voor de Wmo het feitelijke effect lager uitvalt door de definitief vastgestelde tariefparameters, Zomernota 2024;
- lagere lasten binnen de hulpmiddelen als gevolg van een lagere feitelijke indexatie dan de gemeentelijke indexatie (300.000 euro), Zomernota 2024;
- lagere lasten als gevolg van verlaging van het rijksbudget (diverse circulaires) (64.000 euro);
- lagere lasten als gevolg van het vervallen van het projectbudget (extra uitvoeringsinzet) voor herindicaties Wmo Begeleiding voor de nieuwe inkoop 2025-2028 (250.000 euro);
- lagere lasten als gevolg van het overhevelen van personeelsbudget (53.000 euro).

De baten stijgen in 2025 door indexatie met 49.000 euro ten opzichte van de Gemeentebegroting 2024.

Opvallende' meerjarige trendbreuken zijn:

- een verlaging van de lasten (in 2026) als gevolg van een taakstellende besparing (door wijziging Rijksbeleid) in relatie tot de eigen bijdrage (2,3 miljoen euro).
- het vervallen van het projectbudget voor herindicaties Huishoudelijke Ondersteuning (500.000 euro)

Ondersteuning centrumtaken (Wmo)

Dit product bestaat uit de onderdelen Beschermd wonen, Maatschappelijke opvang en Vrouwenopvang en hangt samen met de subdoelen 1.02 en 3.01 van de strategische opgave 'Inclusief Enschede'.

De lasten dalen in 2025 ten opzichte van de Gemeentebegroting 2024 met 2,2 miljoen euro. Deze afname wordt veroorzaakt door de volgende ontwikkelingen:

- lagere lasten als gevolg van de inzet van middelen uit het verwachte positieve resultaat Beschermd wonen dat betrekking heeft op het aandeel van de gemeente Enschede ten behoeve van het gemeentelijk middelenkader vanuit de Zomernota (2,0 miljoen euro);
- hogere lasten als gevolg van het toekennen van loon-en prijscompensatie op de budgetten voor Maatschappelijke opvang, Vrouwenopvang en Beschermd wonen (861.000 euro);
- lagere lasten als gevolg van het onttrekken aan de bestemmingsreserves ten behoeve van de exploitatie 2024 voor Maatschappelijke opvang en Vrouwenopvang (976.000 euro);
- lagere lasten als gevolg van minder uitgaven in het kader van de tijdelijke middelen voor de uitvoering van de regiovisie omtrent de aanpak van huiselijk geweld (150.000 euro);
- hogere lasten als gevolg van een ophoging van het rijksbudget voor Beschermd wonen voor de aanpassing van de Integratie-uitkering (109.000 euro).

De baten stijgen in 2025 ten opzichte van de Gemeentebegroting 2024 met 470.000 euro. Deze toename wordt veroorzaakt door de volgende ontwikkeling:

- hogere baten als gevolg van de bijdrage van de regiogemeenten voor de medefinanciering van loon- en prijsstijgingen voor de Maatschappelijke opvang en Vrouwenopvang (470.000 euro).

Opvallende' meerjarige trendbreuken zijn:

- lagere lasten vanaf 2026 als gevolg van het stoppen van de decentralisatie-uitkering voor Kind- en Gezinsbescherming (635.000 euro);
- lagere lasten bij Vrouwenopvang voor uitgaven in het kader van de regiovisie omtrent de aanpak van huiselijk geweld (150.000 euro)

Algemene bijstand levensonderhoud

Dit product bestaat uit de onderdelen Algemene bijstand levensonderhoud, Loonkostensubsidie en Besluit Bijstand voor Zelfstandigen en hangt samen met de subdoelen 1.01 en 3.02 van de strategische opgave 'Inclusief Enschede'.

De lasten in 2025 nemen ten opzichte van de Gemeentebegroting 2024 met 89.000 euro toe. Deze stijging wordt veroorzaakt door de volgende ontwikkelingen:

- lagere lasten als gevolg van het wegvallen van eigen gemeentelijke middelen voor de Algemene Bijstand, zie Zomernota 2024 (433.000 euro);
- hogere lasten door toekenning van loon-en prijscompensatie (442.000 euro);
- hogere lasten door een eenmalige overheveling van middelen in 2024 naar het product Arbeidsmarktparticipatie voor de uitvoering van trajecten re-integratie. Dit wordt veroorzaakt door een toename van het aantal inburgeraars (80.000 euro).

Inkomensondersteuning

Dit product bestaat uit de onderdelen Bijzondere inkomensvoorzieningen, Individuele bijzondere bijstand en uit middelen voor de collectieve ziektekostenverzekering. Dit product hangt samen met de subdoelen 1.01 en 3.01 van de strategische opgave 'Inclusief Enschede'.

De lasten dalen in 2025 ten opzichte van de Gemeentebegroting 2024 met 602.000 euro. Deze daling wordt veroorzaakt door de volgende ontwikkelingen:

- lagere lasten door het verlagen van middelen Bijzondere Bijstand voor Woninginrichting, zie Zomernota 2024 (140.000 euro);
- lagere lasten door het verminderen van middelen voor onder andere Bijzondere Bijstand, zie Zomernota 2024 (900.000 euro);
- lagere lasten als gevolg afroaming door het Rijk van middelen Armoede en Schulden in de Meicirculaire 2024 (39.000 euro);
- hogere lasten als gevolg van het toekennen van loon- en prijscompensatie (477.000 euro);

Ten opzichte van het jaar 2024 neemt in 2025 de onttrekking aan de reserves toe met 2,2 miljoen euro. Dit verschil bestaat uit:

- eenmalige onttrekking in 2025 aan de Reserve Energietoeslag van 3,4 miljoen euro, zie Zomernota 2024;
- eenmalige onttrekking in 2024 aan de Reserve Noodfonds van 1,2 miljoen euro, zie Zomernota 2023.

Schuldhelpverlening

Dit product hangt samen met het subdoel 1.01 van de strategische opgave 'Inclusief Enschede'.

De lasten voor het product Schuldhelpverlening nemen in 2025 ten opzichte van de Gemeentebegroting 2024 toe met 311.000 euro. Deze toename wordt veroorzaakt door de volgende ontwikkelingen:

- hogere lasten door de toekenning van loon- en prijscompensatie (346.000 euro);
- hogere lasten voor de uitvoering van Vroegsignalering (50.000 euro), dekking komt hiervoor uit de reserve Vroegsignalering;

- lagere lasten door het wegvallen van middelen voor de Pilot schuldhulpverlening in de stadsdeelketen, Zomernota 2023 (85.000 euro).

Ten opzichte van het jaar 2024 neemt in 2025 de onttrekking aan de reserves toe met 50.000 euro. Dit verschil bestaat uit:

- onttrekking van middelen voor de uitvoering van Vroegsignalering (50.000 euro).

Ten opzichte van het jaar 2024 neemt in 2025 de storting aan de reserves af met 605.000 euro. Dit verschil bestaat uit:

- storting van ontvangen middelen in 2024 vanuit de Gemeentefondsuitkering voor Vroegsignalering (605.000 euro).

Arbeidsmarktparticipatie

Dit product bestaat uit lokale arbeidsmarktparticipatie, regionale arbeidsmarktparticipatie en Inburgering en hangt samen met de subdoelen 1.01, 3.02 en 3.03 van de strategische opgave 'Inclusief Enschede'.

De lasten van het product Arbeidsmarktparticipatie nemen in 2025 ten opzichte van de Gemeentebegroting 2024 af met 8,1 miljoen euro. Deze afname wordt veroorzaakt door de volgende ontwikkelingen:

- lagere lasten door offensief begroten, zie Zomernota 2024 (1,0 miljoen euro);
- lagere lasten door het wegvallen van incidentele lasten, waaronder Aanpak laaggeletterdheid en Begeleiding jongeren naar werk, toegekend bij verschillende circulaire's in 2024 (0,8 miljoen euro);
- lagere lasten door het wegvallen van tijdelijke rijksmiddelen voor de loon- en prijscompensatie participatie (107.000 euro);
- lagere lasten door het wegvallen van tijdelijke rijksmiddelen voor uitvoeringskosten van de Wet Inburgering (268.000 euro);
- lagere lasten door het wegvallen van incidentele budgetten ten behoeve van regionaal arbeidsmarktbeleid. Deze middelen zijn bij de jaarrekening 2023 meegenomen naar 2024 via een bestemmingsreserve (5,0 miljoen euro);
- lagere lasten door het wegvallen van incidentele budgetten voor de uitvoering van Maatschappelijke begeleiding statushouders en Einde lening inburgeringsplicht. Deze middelen zijn bij de jaarrekening 2023 meegenomen naar 2024 via een bestemmingsreserve (557.000 euro);
- lagere lasten door het wegvallen van een rijkssubsidie voor werkzaamheden van het Regionaal mobiliteitsteam (1,3 miljoen euro);
- lagere lasten door het wegvallen van een bijdrage vanuit het product Algemene bijstand voor de uitvoering van werkzaamheden van het arbeidsfit maken van Inburgeraars (80.000 euro);
- hogere lasten door de toekenning van loon- en prijscompensatie (1,0 miljoen euro);
- hogere lasten als gevolg van overige verschillen (12.000 euro).

De baten van het product Arbeidsmarktparticipatie nemen in 2025 ten opzichte van de Gemeentebegroting 2024 af met 1,5 miljoen euro. Deze afname wordt veroorzaakt door de volgende ontwikkelingen:

- lagere baten door het wegvallen van een incidentele bijdrage van de regiogemeente aan de uitvoering van taallessen voor Oekraïense ontheemden (250.000 euro);

- lagere baten door het wegvallen van rijkssubsidies voor de uitvoering van werkzaamheden van het Regionaal mobiliteitsteam (1,3 miljoen euro);
- hogere baten als gevolg van overige verschillen (50.000 euro).

'Opvallende' meerjarige trendbreuken zijn:

- hogere lasten in 2026, 2027 en 2028 voor de begeleiding van werkzaamheden voor de toegenomen groep inwoners met een loonkostensubsidie (resp. 380.000, 405.000 en 431.000 euro).

Sociale werkvoorziening en Nieuw Beschut

Dit product bestaat uit de onderdelen SW Beschut werk, SW Detachering, SW Begeleid werken en Nieuw beschut en hangt samen met de subdoelen 1.01 en 3.02 van de strategische opgave 'Inclusief Enschede'.

De lasten van het product Sociale Werkvoorziening en Nieuw Beschut nemen in 2025 af met 1,9 miljoen euro ten opzichte van de Gemeentebegroting 2024. Deze afname wordt veroorzaakt door de volgende ontwikkelingen:

- hogere lasten als gevolg van het toekennen van loon- en prijscompensatie (749.000 euro);
- hogere lasten door een budgettoename als gevolg van hogere rijkssubsidie voor de Sociale Werkvoorziening (1,0 miljoen euro);
- hogere loonkosten van medewerkers Beschut werk door een toenemend personeelsbestand (400.000 euro);
- lagere lasten door offensief begroten. Dit was voor 2024 500.000 euro en voor 2025 1,5 miljoen euro. zie Zomernota 2024 (per saldo 1 miljoen euro);
- lagere loonkosten van SW-medewerkers door een krimpend personeelsbestand van de 'oude' Wsw (2,1 miljoen euro);
- lagere lasten door het wegvallen van een incidentele rijksbijdrage Tegemoetkoming kosten infrastructuur beschut werk, Meicirculaire 2024 (880.000 euro);
- lagere lasten als gevolg van diverse verschillen (69.000 euro).

De baten van het product Sociale Werkvoorziening en Nieuw beschut nemen in 2025 toe met 285.000 euro ten opzichte van de Gemeentebegroting 2024. Dit wordt veroorzaakt door de volgende ontwikkelingen:

- hogere baten door de verwerking van prijscompensatie in de omzet van de SW (53.000 euro);
- hogere baten door een stijging van de loonkostensubsidie (243.000 euro);
- hogere baten door een verwachte toename van Lage Inkomens Voordeelvergoedingen (175.000 euro);
- lagere opbrengsten uit omzet als gevolg van een krimpend personeelsbestand (186.000 euro).

'Opvallende' meerjarige trendbreuken zijn:

- Een hoger SW-verloop dan de groei van Beschut werk leidt per saldo tot lagere lasten (resp. 2,2 miljoen, 1,4 miljoen en 1,4 miljoen euro voor de periode 2026-2028);
- Een hoger SW-verloop dan de groei van Beschut werk leidt per saldo tot lagere baten (resp. 457.000, 249.000 en 110.000 euro voor de periode 2026-2028).

Algemene maatschappelijke voorzieningen

Dit product bestaat uit de onderdelen Welzijn, Mantelzorg, Transformatie, Vrijwilligerswerk, Integratie, Jongerenwerk, Opvoedondersteuning, Speeltuinwerk en Overige voorliggende voorzieningen. Dit product hangt samen met de subdoelen 2.01, 2.02, 3.01 en 3.02 van de strategische opgave 'Inclusief Enschede'.

De lasten dalen in 2025 met 44.000 euro ten opzichte van de Gemeentebegroting 2024 . Deze daling wordt veroorzaakt door de volgende ontwikkelingen:

- hogere lasten als gevolg van het toekennen van loon -en prijscompensatie (386.000 euro);
- hogere lasten als gevolg van het toekennen van het knelpunt uit de Zomernota voor de Enschedese Speeltuinen (70.000) en de uitvoering van motie voor behoud van de stichting 55+ (30.000 euro);
- hogere lasten als gevolg van de hogere onttrekking aan de Investeringsreserve Sociaal Domein (102.000 euro); zie ook bij reserves;
- lagere lasten als gevolg van incidentele middelen met betrekking tot bestemmingsvoorstellen uit de jaarrekening 2023 (244.000 euro);
- lagere lasten ten behoeve van de uitgaven van de wijkwijzers (254.000 euro);
- lagere lasten als gevolg van een lagere Brede Spuk Gala uitkering voor de onderdelen valpreventie en mantelzorg (111.000 euro);
- lagere lasten als gevolg van een neerwaartse bijstelling van de decentralisatie-uitkering voor anti-discrimatievoorzieningen (23.000 euro).

De baten dalen in 2025 met 111.000 euro ten opzichte van de Gemeentebegroting 2024 als gevolg van een daling van de Brede Spuk Gala uitkering voor valpreventie en mantelzorg. 'Opvallende' meerjarige trendbreuken zijn:

- een daling van de lasten als gevolg van een lagere bijdrage uit de Investeringsreserve Sociaal Domein vanwege de uitputting van deze reserve;
- lagere lasten als gevolg van een lagere Brede Spuk Gala uitkering vanaf 2027.

Ondersteuning wijkteams

Dit product bestaat uit de taken van de Wijkteams, de werkbudgetten voor beleid en uitvoering, de regionale taken/bijdrage voor Jeugd en Gezin en hangt samen met de subdoelen 2.02, 3.01 en 3.02 van de strategische opgave 'Inclusief Enschede'.

De lasten nemen in 2025 toe met 347.000 euro ten opzichte van de Gemeentebegroting 2024. Deze toename wordt veroorzaakt door de volgende ontwikkelingen:

- hogere lasten als gevolg van het toekennen van loon- en prijscompensatie (532.000 euro);
- hogere lasten door de autonome groei binnen Jeugd en Wmo (500.000 euro). De populatie en vraag naar ondersteuning door het wijkteam neemt zodanig toe dat dit tot extra kosten leidt, Zomernota 2024;
- hogere lasten door het eindigen van de bijdrage voor de Wijkwijzers (127.000 euro). In 2024 was eenmalig 127.000 euro overgeheveld naar het product Algemene Maatschappelijke Voorzieningen voor de dekking van de Wijkwijzers;
- hogere lasten door het verhogen van het subsidiebedrag voor de SMD vanwege personele mutaties (92.000 euro);
- lagere lasten door het eindigen van detacheringen bij de SMD (166.000 euro);

- lagere lasten door het vervallen van de incidentele bijdrage aan het OZJT (38.000 euro);
- lagere lasten door het eindigen van actielijn 5 binnen de Parlementaire Onderzoekingscommissie Kinderopvangtoeslag (POK) middelen (34.000 euro);
- hogere lasten door extra financiering SamenTwente voor het ondersteunen van systemen in het kader van privacygevoelige informatie (164.000 euro), Zomernota 2024;
- lagere lasten door het eindigen van de Decentralisatie-uitkering Jeugd (DU-Jeugd) wetsvoorstel van school naar duurzaam werk (793.000 euro);
- lagere lasten door mutaties in overige budgetten (36.000 euro).

De baten nemen in 2025 af met 179.000 euro ten opzichte van de Gemeentebegroting 2024. Deze afname wordt veroorzaakt door de volgende ontwikkelingen:

- lagere baten door het eindigen van detacheringen bij de SMD (166.000 euro);
- lagere baten door het eindigen van de Spukversterken cliëntondersteuning (13.000 euro).

Opvallende trendbreuk:

- de POK middelen worden door het Rijk uitgekeerd tot en met 2027, vanaf 2028 leidt dit tot lagere lasten (812.000 euro).

Stelpost onderuitputting Vitaal en sociaal

De lasten nemen in 2025 toe met 3,5 miljoen euro ten opzichte van de Gemeentebegroting 2024.

In de Zomernota 2021 is een stelpost bij Vitaal & Sociaal opgenomen van 3,5 miljoen euro. Deze is ingesteld om te anticiperen op onderuitputting op budgetten binnen het begrotingsprogramma Vitaal & Sociaal. In de Zomernota 2024 is besloten deze post niet te handhaven mede gelet op het negatieve resultaat in 2023 en de structurele aframingen die in het middelenkader zijn doorgevoerd, Zomernota 2024.

Opvang ontheemden

Dit product bestaat uit het onderdeel Opvang ontheemden en hangt samen met subdoel 3.02 van de strategische opgave 'Inclusief Enschede'.

De lasten nemen in 2025 af met 4 miljoen euro ten opzichte van de Gemeentebegroting 2024. Deze afname wordt veroorzaakt door de volgende ontwikkeling:

- lagere lasten door een budgetkorting zoals besloten bij de Zomernota 2024 (4,0 miljoen euro).

Reserves

Hieronder wordt een toelichting gegeven op de verschillen die optreden tussen de begrotingsjaren in de mutatie(s) van de reserves. Per saldo nemen de reserves toe met 10,6 miljoen euro.

De mutatie op stortingen (1,6 miljoen euro) in de reserves ten opzichte van de Gemeentebegroting 2024 betreft:

- Reserve Vroegsignalering (600.000 euro): In 2024 is dit bedrag eenmalig gedoteerd aan de reserve;
- Reserve hervormingsagenda en exploitatieontwikkeling Jeugdhulp (1,0 miljoen euro): de dotatie aan de reserve daalt door een afname van de extra ontvangen

rijksmiddelen Jeugdhulp. Deze extra middelen worden (na aftrek bijdrage algemene middelen en eerdere knelpunten) in de reserve gestort voor de jaren 2022 tot en met 2025.

De mutatie op onttrekkingen (12,2 miljoen euro) aan de reserves ten opzichte van de Gemeentebegroting 2024 betreffen:

- een daling van 6,3 miljoen euro voor Jeugd: in de Gemeentebegroting 2025 vervalt de onttrekking die in de Gemeentebegroting 2024 is ingezet ter compensatie van de exploitatie voor de Jeugdhulp;
- een daling van 5,9 miljoen euro als gevolg van het vervallen van bestemmingsvoorstellen uit de jaarrekening 2023 (Algemeen maatschappelijke voorzieningen, Projectkosten clustering sportparken, Regionaal arbeidsfonds en Inburgering); deze middelen zijn in 2024 aan de reserve weerstandsvermogen onttrokken;
- een daling van 505.000 euro als gevolg van een eenmalige onttrekking in 2024 gericht op de clustering van sportparken;
- een daling van 398.000 euro voor projecten gericht op transformatie binnen het Sociaal Domein;
- een daling van 1,1 miljoen euro van de reserves Maatschappelijke Opvang en verslavingszorg en Vrouwenopvang; Dit bedrag is in 2024 eenmalig onttrokken ten behoeve van de exploitatie;
- een daling van 1,2 miljoen euro van de Reserve Noodfonds. Het betreft een eenmalig begrote onttrekking in 2024;
- een daling van 100.000 euro van de Reserve drugsbestrijding; Het betreft een eenmalige begrote onttrekking in 2024;
- een stijging van 3,4 miljoen euro; In de Zomernota 2024 is besloten om 3,4 miljoen euro in 2025 te onttrekken uit de Reserve Energietoeslag;
- een daling van 97.000 euro als gevolg van overige verschillen.

Duurzaam wonen, leven, werken

Bedragen x 1.000 euro	Realisatie 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Raming 2026	Raming 2027	Raming 2028
Cultuur, Evenementen en Citymarketing	23.643	25.341	24.841	24.768	25.435	25.142
Duurzaamheid	1.972	3.201	3.239	333	333	258
Bestemmen, Vergunnen, Toezicht en Handhaving	14.969	14.263	13.308	13.222	13.222	13.222
Stedelijke ontwikkeling	4.903	8.051	5.950	8.576	7.350	5.665
Grondbedrijf	23.409	40.534	31.467	19.658	11.413	8.251
Locatieontwikkeling	6.092	4.383	4.432	6.874	4.465	4.465
Parkeerbeheer	11.437	12.332	12.796	13.662	14.017	14.410
Begraafplaatsen	1.243	1.259	1.298	1.298	1.298	1.298
Verkeersinfrastructuur en beleid	4.264	5.211	7.698	7.749	8.079	6.404
Beheer en Onderhoud Openbare Ruimte	33.266	38.253	41.234	42.566	37.561	37.299
Riolering	19.417	20.056	20.543	21.595	21.925	23.040
Afvalstoffen	26.541	29.026	28.336	27.672	27.672	27.672
Dienstverlening aan ondernemers	1.086	1.118	1.188	1.188	1.188	1.188
Versterken economische structuur	7.317	6.399	6.849	5.899	5.880	6.009
Totaal Lasten	179.557	209.426	203.179	195.059	179.836	174.323
Cultuur, Evenementen en Citymarketing	1.700	1.857	454	33	33	33
Duurzaamheid	1.636	2.955	2.981	75	75	0
Bestemmen, Vergunnen, Toezicht en Handhaving	6.445	4.999	4.346	4.346	4.346	4.346
Stedelijke ontwikkeling	1.822	4.113	2.372	5.017	3.786	2.121
Grondbedrijf	22.659	38.710	29.914	19.161	10.915	7.753
Locatieontwikkeling	536	0	0	0	0	0
Parkeerbeheer	14.373	13.952	15.313	15.854	16.217	16.606
Begraafplaatsen	534	595	614	614	614	614
Verkeersinfrastructuur en beleid	310	464	50	50	50	50
Beheer en Onderhoud Openbare Ruimte	3.673	4.326	6.265	7.531	2.735	2.435
Riolering	19.417	20.056	20.543	21.595	21.925	23.040
Afvalstoffen	25.351	27.594	27.230	27.230	27.230	27.230
Dienstverlening aan ondernemers	41	0	0	0	0	0
Versterken economische structuur	1.530	46	2.547	48	49	0
Totaal Baten	100.028	119.665	112.630	101.554	87.975	84.229
Saldo van baten en lasten	79.529	89.761	90.548	93.506	91.862	90.094
Storting reserves	28.287	13.147	10.645	9.688	9.394	8.081
Onttrekking reserves	21.539	7.528	6.966	7.461	5.080	3.493
Resultaat	86.277	95.380	94.227	95.733	96.175	94.682

Toelichting

Cultuur, Evenementen en Citymarketing

Lasten

De lasten in 2025 zijn in totaal 500.000 euro lager ten opzichte van 2024. De oorzaken hiervoor zijn:

- hogere lasten door verhoging subsidie voor cultuureducatie (75.000 euro);
- lagere lasten door tijdelijk laten vervallen bijdrage huiskamer van de stad in 2025 en 2026 (400.000 euro);
- lagere lasten voor verlaging bijdrage energiekosten culturele instellingen (182.000 euro);
- hogere lasten toepassen loon- prijscompensatie instellingen (546.000 euro);
- hogere lasten door vervallen tijdelijke korting op subsidietoezegging (150.000 euro);
- lagere lasten besteding rijksmiddelen broedplaatsen (254.000 euro);
- lagere lasten besteding SPUK middelen (735.000 euro);
- hogere lasten verhoging evenementenbudget (300.000 euro).

Baten

De baten in 2025 zijn in totaal 1.403.000 euro lager ten opzichte van 2024. De oorzaken hiervoor zijn:

- lagere baten vanuit het Rijk voor specifieke uitkering (SPUK) (735.000 euro);
- lagere baten Rijksmiddelen voor broedplaatsen (254.000 euro);
- lagere baten door minder terugvordering subsidie in kader huiskamer van de stad (414.000 euro).

Reserve

De reservemutaties liggen in 2025 per saldo 444.000 euro lager ten opzichte van 2024. De oorzaken hiervoor zijn:

- in 2025 is er geen onttrekking begroot uit reserve uitvoering culturele activiteiten / coronamiddelen. In 2024 was een onttrekking begroot van 656.000 euro. Een verschil van 656.000 euro;
- In 2025 is een dotatie begroot van 86.000 euro in de reserve uitvoering cultuurnota. In 2024 was een dotatie begroot van 800.000 euro. Een verschil van 714.000 euro;
- In 2025 is een dotatie begroot van 83.000 euro in de reserve entree muziekkwartier. In 2024 was een dotatie begroot van 469.000 euro. Een verschil van 386.000 euro.

Duurzaamheid

Ontwikkeling meerjarenbegroting

Het Rijk heeft een beschikking afgegeven voor de dekking van de kosten in het kader van het klimaatakkoord tot en met 2025. Er is al een toezegging gedaan dat ook voor de periode tot en met 2030 geld beschikbaar gesteld wordt. Dit verklaart het grote verschil tussen 2025 en verder.

Bestemmen, Vergunnen, Toezicht en Handhaving

Lasten

De lasten in 2025 zijn in totaal 954.000 euro lager ten opzichte van 2024 door:

- hogere structurele lasten verbonden partij Omgevingsdienst Twente (200.000 euro);

- hogere lasten voor loon- en prijscompensatie (611.000 euro);
- lagere incidentele lasten door wegvallen dekking voor de omgevingswet vanuit her Rijk (495.000 euro, meicirculaire 2024);
- lagere incidentele lasten voor knelpunt voor achterstallige werkzaamheden bij bestemmen die in 2023 en 2024 weggewerkt zijn (180.000 euro);
- lagere incidentele lasten voor knelpunt leges evenementen (240.000 euro);
- lagere incidentele lasten voor geluidsaneringen die bij het Bureau Sanering Verkeerslawaaai (BSV) via de Subsidieregeling sanering verkeerslawaaai zijn aangevraagd en toegekend (400.000 euro);
- lagere lasten door nieuwe kostendekkendheidsberekening (450.000 euro).

Baten

De baten in 2025 zijn in totaal 653.000 euro lager ten opzichte van 2024 door:

- het toekennen van loon- en prijscompensatie bij Vergunnen (202.000 euro hoger);
- verlaging van nieuwe kostendekkendheidsberekening (450.000 euro lager);
- verlaging incidenteel subsidie voor geluidsaneringen die bij het Bureau Sanering Verkeerslawaaai (BSV) via de Subsidieregeling sanering verkeerslawaaai zijn aangevraagd en toegekend (400.000 euro lager).

Ontwikkelingen meerjarig

In 2026 is er een daling van de lasten van 86.000 euro ten opzichte van 2025. Dit wordt veroorzaakt door lagere structurele lasten verbonden partij Omgevingsdienst Twente (68.000 euro) en lagere incidentele lasten voor loon- en prijscompensatie (18.000 euro).

Stedelijke ontwikkeling

Lasten

De lasten in 2025 zijn in totaal 2,1 miljoen euro lager ten opzichte van 2024 door:

- lagere lasten doordat er in 2024 incidenteel middelen beschikbaar waren gesteld voor de kosten van het uitvoeren van de urgentieverordening (100.000 euro);
- lagere lasten doordat de kosten met betrekking tot de specifieke uitkering Aanpak Energiearmoede in 2025 lager zijn dan in 2024 (3,54 miljoen euro);
- lagere lasten doordat de eenmalige implementatiekosten voor de nieuwe wet Goed verhuurderschap in 2024 plaats vonden (90.000 euro);
- lagere lasten doordat er vanaf 2025 getemporeerd wordt in de gebiedsagenda's van het landelijk gebied (300.000 euro);
- lagere lasten doordat de kosten voor de rechtmatigheidsverantwoording eenmalig waren voor 2024 (50.000 euro);
- hogere lasten doordat de kosten met betrekking tot de specifieke uitkering Lokale aanpak isolatie in 2025 hoger uitvallen (1,8 miljoen euro);
- hogere lasten voor loon- en prijscompensatie (200.000 euro).

Baten

De baten in 2025 zijn in totaal ruim 1,74 miljoen euro lager ten opzichte van 2024 door:

- lagere baten, doordat de baten met betrekking tot de specifieke uitkering Aanpak Energiearmoede in 2025 lager zijn dan in 2024 (3,54 miljoen euro);
- hogere baten, doordat de baten met betrekking tot de specifieke uitkering Lokale aanpak isolatie in 2025 hoger zijn dan in 2024 (1,8 miljoen euro).

Reserve

De kosten met betrekking tot de implementatiekosten van de wet Goed verhuurderschap (92.000 euro) en de rechtmatigheidsverantwoording (50.000 euro) zijn bij de jaarrekening 2023 als bestemmingsvoorstel beschikbaar gekomen voor het jaar 2024. Dit verklaart waarom er in 2024 een bedrag van 142.000 euro is onttrokken aan de reserve.

Ontwikkelingen meerjarig

De verschillen in zowel de lasten als de baten vanaf 2026 worden veroorzaakt door de specifieke uitkeringen Aanpak energiearmoede en Lokale aanpak isolatie. Dit zijn lopende regelingen waarvan de lasten en baten per jaar verschillend zijn.

Grondbedrijf

Lasten

De lasten zijn in 2025 9,1 miljoen euro lager dan in 2024. Dit wordt veroorzaakt doordat in 2025 minder kosten in het MPG worden verwacht dan in 2024. Dit betreffen bijna alle projecten, maar vooral de grondexploitatie van Eschmarkeveld. In de grondexploitatie van Centrumkwadraat Molenstraat Zuid worden juist meer kosten verwacht in 2025 dan in 2024.

Baten

De baten zijn in 2025 8,8 miljoen euro lager dan in 2024 en dat wordt bijna volledig veroorzaakt door de mutatie in de boekwaarde van de voorraad grondpositie. Op projectniveau is sprake van verschillende mutaties. Zo zijn de baten in de grondexploitatieprojecten Leuriks-Oost, Eschmarkeveld, Centrumkwadraat Molenstraat Zuid, Oostkrans-Usseler Es en Topsportcampus Diekman hoger in 2025, en zijn de begrote baten van de grondexploitatie Brunink, Velve-kleine bouwplannen en Kennispark en de verkoop van overige gronden en van de particulieren grondexploitatie in 2025 lager dan in 2024.

Reserve

De reservemutaties zijn in 2025 nagenoeg gelijk ten opzichte van 2024.

Ontwikkelingen meerjarig:

Tot en met 2028 nemen zowel de lasten als de baten verder af als gevolg van minder begrote projectactiviteiten in de grondexploitatie.

Locatieontwikkeling

Reserve

De onttrekkingen zijn in 2025 200.000 euro lager dan in 2024 en dat wordt veroorzaakt door een onttrekking in 2024 uit de reserve strategische investeringsagenda ten behoeve van centrumkwadraat stationsplein.

De stortingen zijn in 2025 nagenoeg gelijk aan 2024.

Ontwikkelingen meerjarig

In 2026 is eenmalig sprake van een onttrekking uit de Reserve nog uit te voeren werkzaamheden van 2,4 miljoen euro dat ook in 2026 besteed wordt ten behoeve van de versnelling van de sociale woningbouw.

Parkeerbeheer

Zie bijlage 6.6

Verkeersinfrastructuur en beleid

De cijfers zijn gebaseerd op de projecten waarvoor de gemeenteraad tot begrotingsjaar 2025 middelen beschikbaar heeft gesteld op basis van de raadsvoorstellen "aanvraag budget mobiliteitsprojecten en meerjarige doorkijk".

De toekenning van budget voor nieuwe projecten voor 2025 e.v. vindt plaats via een separaat raadsvoorstel in de loop van het jaar, niet bij vaststelling van de Gemeentebegroting.

Lasten

Het verschil (2,4 miljoen euro) in de lasten tussen de begrotingsjaren 2025 en 2024 wordt veroorzaakt door:

- ophoging budget doorbelaste loonkosten (57.000 euro);
- ophoging budget kapitaallasten (585.000 euro)
- ophoging budget interne verrekeningen (2.420.000 euro);
- ophoging budget voor materiële uitgaven (75.000 euro)
- verlagen budget dotatie voorziening duurzame mobiliteit (650.000 euro)

Baten

Het verschil (414.000 euro) tussen de begrotingsjaren 2025 en 2024 wordt veroorzaakt door een verlaging van het budget interne verrekeningen.

Reserve

In 2025 wordt een bedrag van 2,3 miljoen euro gedoteerd aan de reserve mobiliteit (1,3 miljoen euro lager dan in 2024). Daarnaast wordt een bedrag van 3,5 miljoen euro onttrokken aan de reserve mobiliteit (1,7 miljoen euro hoger dan in 2024).

Ontwikkeling meerjarenbegroting

Door de gemeenteraad is in de zomernota 2021 besloten structureel budget toe te voegen aan het product verkeersinfrastructuur en beleid op basis van de vastgestelde mobiliteitsvisie en fietsvisie. Dit is een oplopende reeks van 1.180.000 euro in 2022 tot 1.795.000 euro in 2025. In de zomernota 2023 is 500.000 euro budget toegevoegd voor verkeersveiligheid voor de jaren 2024 tot en met 2027 .

Beheer en Onderhoud Openbare ruimte

Dit product is opgebouwd uit meerdere deelproducten. Hieronder per deelproduct de toelichting op de afwijkingen indien het verschil per deelproduct groter is dan 100.000 euro of 5%.

Beleid en uitvoering milieu bodem

Lasten

De lasten zijn in 2025 in totaal 1,29 miljoen euro hoger ten opzichte van 2024 door:

- hogere lasten van 1,89 miljoen euro voor bodembescherming in 2025;
- lagere lasten doordat er in 2024 incidenteel middelen voor bijdrage in de gemaakte kosten voor het opsporen en ruimen van ontplofbare oorlogsresten uit de Tweede Wereldoorlog (de zogenoemde bommenregeling) zijn ontvangen van 395.000 euro;
- lagere lasten 290.000 euro in te zetten voor de lopende zaken vanuit het werkprogramma aan de bodem- en ondergrondtaken gerelateerde uitvoering voor 2024;
- lagere lasten overig 85.000 euro.

Baten

De baten zijn in 2025 in totaal 1,89 miljoen euro hoger ten opzichte van 2024 door:

- hogere incidenteel ontvangen gelden van 1,89 miljoen euro voor bodembescherming in 2024.

Onttrekking reserves

De onttrekkingen in 2024 zijn in totaal 290.000 euro lager ten opzichte van 2023 door:

- incidenteel 290.000 euro in te zetten voor de lopende zaken vanuit het werkprogramma aan de bodem- en ondergrondtaken gerelateerde uitvoering voor 2024.

Beheer Wegen

Lasten

De lasten in 2025 zijn in totaal 344.000 euro lager ten opzichte van 2024 door:

- hogere lasten voor areaaluitbreiding vanaf 2025 (180.000 euro);
- hogere lasten voor loon- en prijscompensatie (202.000 euro);
- hogere lasten door loon- en prijsstijgingen. Op basis van de CBS grond-, weg en waterbouw (GWW) is berekend wat de werkelijke prijsstijgingen zijn in de markt van 1 januari 2020 t/m 2025 (1.130.000 euro), het effect in 2025 is 100.000 euro;
- lagere lasten door een eenmalige onttrekking aan de reserve wegen in 2024 van 826.000 euro om de Groot Onderhoud Projecten wegen die in de afgelopen jaren niet uitgevoerd konden worden in 2024 te realiseren.

Reserve

In 2024 is er een onttrekking geweest uit de reserve nog uit te voeren werkzaamheden van 826.000 euro om de Groot Onderhoud Projecten wegen die in de afgelopen jaren door omstandigheden niet uitgevoerd konden worden in 2024 te realiseren.

Ontwikkeling meerjarenbegroting

Vanaf 2026 stijgen de kapitaallasten (rente en afschrijving) voor vervanging van o.a. wegen, fietspaden en trottoirs (2026: 200.000 euro, 2027: 325.000 euro).

Stadsdeelbeheer

Lasten

De lasten in 2025 zijn in totaal 1,35 miljoen euro hoger ten opzichte van 2024 door:

- hogere lasten door loon- en prijscompensatie (666.000 euro);
- hogere lasten voor areaaluitbreiding (322.000 euro);
- hogere lasten structureel om de wettelijke taak om illegaal grondgebruik terug te dringen (250.000 euro);
- hogere lasten om te voldoen aan het warenbesluit attractie- en speeltoestellen (176.000 euro);
- hogere lasten m.b.t. het Groenambitieplan (141.000 euro);
- lagere lasten voor de aanpak van de eikenprocessierups (150.000 euro);
- lagere lasten doordat er in 2024 incidenteel middelen voor het maken van de nota dierenwelzijn beschikbaar zijn gesteld (50.000 euro).

Ontwikkeling meerjarenbegroting

Voor het Groenambitieplan dalen in 2026 de lasten met 106.000 euro en in 2027 stijgen de lasten weer met 38.000 euro. In 2026 is er nog een extra incidentele verhoging van 75.000 euro voor de speeltoestellen.

Openbare verlichting

Lasten

De lasten zijn in 2025 in totaal 641.000 euro hoger ten opzichte van 2024 door:

- hogere lasten door extra prijsstijging van loon- en materiaalkosten en (stijgende) energie prijzen. Deze middelen worden ingezet om het beheer en onderhoud uit te kunnen blijven voeren (413.000 euro);
- hogere lasten, doordat er in 2024 een storting heeft plaats gevonden in de reserve kapitaallasten (198.000 euro);
- hogere lasten (30.000 euro) vanwege areaaluitbreiding.

Reserve

De storting in de reserve kapitaallasten in 2024 van 198.000 euro verklaart het verschil ten opzichte van het jaar 2025. Ook de komende jaren zullen er nog stortingen in de reserve plaats vinden, maar die zijn nu nog niet begroot. De hoogte van de stortingen moet nog bepaald worden.

Riolering

De budgetten zijn gebaseerd op het door de Raad vastgestelde Water- en Klimaatadaptatieplan Gemeente Enschede 2022-2026 en door College vastgestelde Actualisatie Water- en Klimaatadaptatieplan 2022-2026. De belangrijkste wijzigingen in 2025 ten opzichte van 2024 is het gelijk houden van de rioolheffing. In plaats van 3,9% is de stijging voor 2025 0%.

Afvalstoffen

In de vergadering van 18 april 2016 heeft de raad besloten om per 2017 over te gaan tot de invoering van tariefdifferentiatie. Als vervolgstap is in de vergadering van 5 november 2019 door de raad besloten tot invoering van het keuzemodel bij laagbouw en invoering inzameling GFE bij hoogbouw per 2021.

Lasten

De lasten in 2025 zijn in totaal 690.000 euro lager ten opzichte van 2024 door:

- hogere lasten voor interne gemeentelijke doorrekeningen (174.000 euro);
- lagere materiele uitgaven o.a. door eindigen pilot stortquotum en pilot afval binnenstad (864.000 euro).

Baten

De baten in 2025 zijn in totaal 364.000 euro lager ten opzichte van 2024 door:

- lagere baten afvalstoffenheffing (504.000 euro);
- lagere kwijtschelding (-288.000 euro);
- lagere baten overig (148.000 euro).

De afvalstoffenheffing is vanaf 2017 gesplitst in een vast deel en een variabel deel. Definitieve tarieven 2025 worden voor 1 januari 2025 door de raad vastgesteld.

Dienstverlening aan ondernemers

Lasten

- De lasten zijn in 2025 70.000 euro hoger dan in 2024, dit wordt volledig veroorzaakt door toekenning van loon- en prijscompensatie.

Versterken Economische Structuur

De lasten in 2025 zijn in totaal 450.000 euro hoger ten opzichte van 2024. De oorzaken hiervoor zijn :

- hogere lasten door extra prijscompensatie samenwerkingspartners (104.000 euro);

- hogere lasten door matching subsidie museumbuurtspoorweg (77.000 euro);
- hogere lasten verhoging exploitatiebijdrage Twente Airport (52.000 euro);
- lagere lasten door halvering budget monitoronderzoek economische ontwikkeling (35.000 euro);
- lagere lasten door vervallen budget vrijetijdseconomie (75.000 euro);
- hogere lasten door verhogen bijdrage twente board / poc fonds (67.000 euro);
- hogere lasten door toepassen loon- prijscompensatie op budgetten (260.000 euro).

De baten in 2025 zijn in totaal 2,5 miljoen euro hoger ten opzichte van 2024. De oorzaak hiervoor is :

- hogere baten in 2025 bij de afwikkeling deelname in XL bedrijvenpark (2,5 miljoen euro).

Samenleving en bestuur

Bedragen x 1.000 euro	Realisatie 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Raming 2026	Raming 2027	Raming 2028
Publieksdienstverlening	5.355	6.905	7.626	7.650	7.826	7.562
Verkiezingen	1.350	362	374	374	374	374
College van B&W	2.343	2.390	2.372	2.372	2.372	2.372
Ondersteuning College van B&W en directie	4.830	5.076	6.273	5.267	5.264	5.263
Raad en commissies	2.729	2.940	3.108	3.108	3.108	3.108
Bezwaar en beroep	3.946	2.398	2.548	2.548	2.548	2.548
Klachtencommissariaat	372	335	356	356	356	356
Stadsdeelsgewijs werken	5.190	5.335	5.246	5.285	5.204	5.204
Regionale samenwerking	249	526	500	500	500	500
Openbare orde en veiligheid	23.489	26.924	24.451	23.333	22.435	21.989
Totaal Lasten	49.853	53.190	52.854	50.793	49.987	49.275
Publieksdienstverlening	2.528	3.722	4.160	4.185	4.361	4.096
Verkiezingen	40	0	0	0	0	0
College van B&W	308	0	0	0	0	0
Ondersteuning College van B&W en directie	10	0	0	0	0	0
Raad en commissies	53	0	0	0	0	0
Klachtencommissariaat	4	0	0	0	0	0
Stadsdeelsgewijs werken	203	50	50	50	50	50
Regionale samenwerking	0	92	92	92	92	92
Openbare orde en veiligheid	6.545	8.330	4.376	3.598	2.821	2.821
Totaal Baten	9.691	12.194	8.678	7.925	7.323	7.058
Saldo van baten en lasten	40.162	40.996	44.177	42.868	42.664	42.216
Storting reserves	376	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	546	482	164	164	82	0
Resultaat	39.992	40.514	44.013	42.705	42.582	42.216

Toelichting

Publieksdienstverlening

De lasten van het product publieksdienstverlening stijgen in 2025 ten opzichte van 2024 met 721.000 euro.

Deze stijging wordt veroorzaakt door de volgende ontwikkelingen:

- Hogere lasten voor loon- en prijscompensatie (298.000 euro).
- Hogere lasten vanwege verhoogde vraag naar de legesproducten (438.000 euro). Hier staan hogere legesopbrengsten tegenover (zie baten), per saldo is dit neutraal.
- Lagere lasten vanwege het vervallen incidentele middelen voor implementatie fraudebestrijding aan de balie (15.000 euro).

De baten van het product publieksdienstverlening stijgen in 2025 ten opzichte van 2024 met 438.000 euro.

Deze stijging wordt veroorzaakt door de volgende ontwikkeling:

- Hogere baten vanwege verhoogde omzet op legesproducten (438.000 euro).

Verkiezingen

De lasten van het product verkiezingen stijgen in 2025 ten opzichte van 2024 met 12.000 euro door het toekennen van loon- en prijscompensatie.

College van B&W

De lasten van het product college van B&W dalen in 2025 ten opzichte van 2024 met 17.000 euro.

Deze daling wordt veroorzaakt door de volgende ontwikkelingen:

- Lagere lasten van 100.000 euro, dat komt hoofdzakelijk door lagere uitgaven voor wachtgeld en pensioenvoorziening van (oud-) wethouders. Deze scherpe keuze is als dekking opgenomen in de zomernota 2024;
- Hogere lasten van 83.000 euro als gevolg van loon- en prijscompensatie.

Ondersteuning College van B&W en directie

De lasten van het product ondersteuning college van B&W stijgen in 2025 ten opzichte van 2024 met 1.201.000 euro.

Deze stijging wordt veroorzaakt door de volgende ontwikkelingen:

- Hogere lasten als gevolg van het toekennen van een incidenteel budget in de zomernota 2023 voor de viering van 700 jaar enschede. Voor 2024 is er een voorbereidingsbudget van 150.000 euro beschikbaar gesteld en in 2025 een budget van 1.000.000 euro.
- Hogere lasten van 75.000 euro als gevolg van een hogere bijdrage van de gemeente Enschede aan het Kennispunt. Het Algemeen Bestuur heeft ingestemd met de begroting. Extra kosten ontstaan als gevolg van bovengemiddelde indexering CAO én organisatieversterking op AVG.
- Hogere lasten van euro als gevolg van loon- en prijscompensatie.

Raad en commissies

De lasten van het product raad en commissies stijgen in 2025 ten opzichte van 2024 met 168.000 euro door het toekennen van loon- en prijscompensatie.

Bezwaar en Beroep

De lasten van het product bezwaar en beroep stijgen in 2025 ten opzichte van 2024 met 150.000 euro vanwege

- Het toekennen van loon- en prijscompensatie (75.000 euro).
- Herschikking gedekte formatie binnen juridische zaken (75.000 euro).

Klachtencommissariaat

De lasten van het product klachtencommissariaat stijgen in 2025 ten opzichte van 2024 met 21.000 euro door het toekennen van loon- en prijscompensatie.

Stadsdeelsgewijs werken

De lasten van het product Stadsdeelsgewijs werken dalen in 2025 ten opzichte van 2024 met 89.000 euro.

De oorzaken hiervoor zijn:

- Lagere lasten als gevolg van het amendement 'wijkbudgetten ook vanaf 2018 op peil houden', van de onderbesteding in 2023 is 305.000 euro aangewend voor de wijkbudgetten van 2024. Hierdoor vallen de lasten in 2025 lager uit ten opzichte van 2024;
- Hogere lasten door toekenning van middelen in de zomernota 2023 voor de gemeentelijke bijdrage Buurtbemiddeling (9.000 euro);
- Hogere lasten bij het product Stadsdeelsgewijs werken (12.000 euro) doordat de incidentele interne bijdrage, zijn vervallen, inzake het Makelpunt;
- Het restant (195.000 euro) betreft met name als gevolg van het toekennen van loon- en prijscompensatie.

Regionale samenwerking

De lasten van het product regionale samenwerking dalen in 2025 ten opzichte van 2024 met 26.000 euro.

Deze daling wordt veroorzaakt door de volgende ontwikkelingen:

- Lagere lasten van 74.000 euro als gevolg van een scherpe keuze die als dekking is opgenomen in de zomernota 2024. Het betreft een onverdeeld saldo, dat bij de ontvlechting van de Regio Twente is vrij gevallen;
- Hogere lasten van 47.000 euro als gevolg van loon- en prijscompensatie voor de verbonden partij Samen twente;
- Het restant betreft het toekennen van loon- en prijscompensatie.

Openbare Orde en Veiligheid

De lasten van het product openbare orde en veiligheid dalen in 2025 ten opzichte van 2024 met 2.473.000 euro.

Deze daling wordt veroorzaakt door de volgende ontwikkelingen:

- Een verhoging van het budget van 1.127.000 euro in 2024 ten aanzien van de bijdrage aan de verbonden partij Veiligheidsregio Twente (VRT) voor loon- en prijscompensatie (in zomernota 2024 opgehoogd).
- Een verlaging van het budget van 128.000 euro in 2025 als gevolg van het niet meer beschikbaar zijn van in 2025 van incidentele subsidies het project roma en sinti.
- Lagere lasten van 3.903.000 euro. Dit betreft middelen voor het RIEC, waar de gemeente Enschede een beheersorganisatie voor is en loopt budget neutraal door de begroting van de gemeente Enschede. Op dit moment zijn de extra gelden voor de komende 4 jaar nog niet bekend waardoor de begroting zowel op de baten als de lasten nog niet zijn aangepast. Dit gebeurt zodra de cijfers zijn vastgesteld, naar verwachting eind 2024.
- Hogere lasten van 73.000 euro voor de aanpak woonoverlast (zie reserves hieronder). Het betreft uitbreiding van procesmanagement op woonoverlast en het aanstellen van een functionaris Meldpunt Woonoverlast. Voor 2024 is er rekening gehouden met een half jaar;
- Als gevolg van het toekennen van loon- en prijscompensatie stijgen de lasten met 153.000 euro.

De baten van het product Openbare orde en Veiligheid dalen in 2025 ten opzichte van 2024 met 3.954.000 euro.

Deze daling wordt veroorzaakt door de volgende ontwikkelingen:

- Lagere baten van 51.000 euro in 2025 als gevolg van het eindigen van een incidentele subsidie voor het project roma en sinti
- Lagere baten van 3.903.000 euro in 2025 voor het RIEC. zie de toelichting bij de lasten.

RESERVES

Reserve Woonoverlast

De Raad heeft in het amendement Aanpak Woonoverlast bij de Gemeentebegroting 2024-2027 een bedrag van 500.000 euro voor de duur van 3 jaar beschikbaar gesteld voor de aanpak woonoverlast. Hiermee wordt de aanpak woonoverlast versterkt met extra personele inzet bij het team veiligheid. Het betreft uitbreiding van procesmanagement op woonoverlast en het aanstellen van een functionaris Meldpunt Woonoverlast. Voor 2024 is er rekening gehouden met een half jaar, waardoor er voor 91.000 euro wordt onttrokken aan de reserve en vanaf 2025 164.000 euro.

Reserve wijkbudgetten

In 2024 is ten behoeve van het product Stadsdeelsgewijs werken 305.000 euro onttrokken aan de reserve 'Reserve wijkbudgetten', dit betreft de onderbesteding van de afgelopen jaren dat aangewend werd voor de wijkbudgetten van 2024. Voor 2025 is dit niet voorzien en onder andere afhankelijk van de realisatie in 2024.

Financiën en organisatie

Bedragen x 1.000 euro	Realisatie 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Raming 2026	Raming 2027	Raming 2028
Sport- en wijkaccommodaties	102	119	120	120	120	120
Vastgoedbedrijf	17.372	17.471	18.276	18.498	20.001	20.962
Onderwijsvoorzieningen: onderwijshuisvesting	12.234	12.349	12.031	11.581	12.703	13.024
Regionale dienstverlening	13.541	13.630	12.289	12.319	12.264	12.264
Bedrijfsvoering	11.308	10.730	10.119	10.110	10.105	10.100
Gemeentearchief	515	532	555	555	555	555
Basisregistratie	1.722	1.940	2.285	2.219	2.219	2.219
Interne dienstverlening	57.045	63.311	64.491	62.396	61.947	63.494
Algemene inkomsten	8.004	-4.303	-7.576	6.701	17.088	27.925
Algemene uitkering	-2.000	0	0	0	0	0
Algemene belastingen	2.589	2.253	2.379	2.358	2.358	2.358
Rente & treasury	9.981	10.442	10.446	11.501	11.460	11.460
Totaal Lasten	132.413	128.475	125.415	138.360	150.821	164.482
Vastgoedbedrijf	15.495	16.150	16.950	17.296	18.737	18.581
Onderwijsvoorzieningen: onderwijshuisvesting	1.063	927	917	917	917	917
Regionale dienstverlening	14.913	14.440	13.287	13.317	13.262	13.262
Bedrijfsvoering	1.143	1.170	0	0	0	0
Gemeentearchief	0	0	0	0	0	0
Basisregistratie	6	35	35	35	35	35
Interne dienstverlening	3.981	2.745	2.955	2.930	3.005	3.081
Algemene inkomsten	18.920	0	0	0	0	0
Algemene uitkering	471.540	494.578	503.909	493.813	506.487	521.645
Algemene belastingen	56.106	57.322	63.640	63.866	64.126	64.256
Rente & treasury	16.725	11.649	11.917	12.592	12.047	12.047
Totaal Baten	599.891	599.015	613.609	604.765	618.615	633.822
Saldo van baten en lasten	-467.479	-470.540	-488.194	-466.405	-467.794	-469.340
Storting reserves	38.175	31.285	17.718	16.718	16.109	16.216
Onttrekking reserves	20.143	30.534	28.063	37.989	33.027	25.554
Resultaat	-449.446	-469.789	-498.539	-487.676	-484.712	-478.677

Toelichting

Sport- en wijkaccommodaties

Er zijn geen afwijkingen op het product sport- en wijkaccommodaties.

Vastgoedbedrijf

Dit product bestaat uit de budgetten en resultaten van het Vastgoedbedrijf, het onderdeel Enschedees Maatschappelijk Vastgoed (EMV) en het Makelpunt. Het Vastgoedbedrijf is een gesloten systeem waarbij het saldo van baten en lasten conform het vastgoedbeleid wordt verrekend met de egalisatiereserve vastgoed. Hierdoor is doorgaans per saldo het resultaat van het vastgoedbedrijf 0. Uitzonderingen kunnen hierop van toepassing zijn wanneer andere

afspraken worden gemaakt (in 2023 bijvoorbeeld ten aanzien van de ijsbaan). De resultaten van EMV en het Makelpunt worden niet verrekend met de egalisatiereserve. De lasten voor het product 'Vastgoedbedrijf' nemen in 2025 toe met 805.000 euro ten opzichte van 2024 vanwege met name:

- lagere lasten vanwege een daling in de afschrijvingen (552.000 euro).
- hogere lasten vanwege hogere stortingen in de onderhoudsvoorziening (870.000 euro).
- hogere lasten vanwege meerkosten voor verschillende goederen en diensten (144.000 euro).
- hogere lasten vanwege hogere personeelslasten (173.000 euro).
- hogere lasten vanwege OZB verhoging (33.000 euro).
- hogere lasten vanwege hogere rente lasten (137.000 euro).

De baten nemen in 2025 toe met 800.000 euro ten opzichte van 2024 vanwege

- verhoging van de huren (670.000 euro).
- verhoging van overige verrekeningen (214.000 euro).
- verlaging van de baten voor verschillende soorten dienstverlening (84.000 euro).

Onderwijsvoorzieningen

De kosten voor onderwijshuisvesting bestaan voor het grootste gedeelte uit kapitaallasten. Ieder jaar worden de feitelijke kapitaallasten begroot en deels gedekt uit de exploitatie en deels uit een onttrekking aan de egalisatiereserve. Vanaf 2021 wordt er uitvoering gegeven aan het door de raad vastgestelde Integraal Huisvestingsplan Onderwijshuisvesting 2021-2055. Jaarlijks zijn er voor het realiseren van duurzame, energie neutrale, wijkgerichte en flexibele onderwijsgebouwen investeringen van ruim 10 miljoen euro gepland.

De lasten dalen in 2025 met 318.000 euro ten opzichte van 2024. Dit komt voornamelijk door:

- gedaalde kapitaallasten vanwege daling boekwaarde (171.000 euro);
- gedaalde lasten voor tijdelijke huisvesting in 2024 (220.000 euro);
- gedaalde lasten vanwege correcties op verschillende kleine posten (28.000 euro);
- gestegen lasten vanwege loon- en prijscompensatie (101.000 euro).

De baten dalen in 2025 met 10.000 euro ten opzichte van 2024.

- gestegen baten vanwege loon- en prijscompensatie (20.000 euro).
- gedaalde baten vanwege minder huuropbrengsten (17.000 euro).
- gedaalde baten vanwege minder inkomensoverdrachten vanuit kinderdagopvang (13.000 euro).

Regionale dienstverlening

De lasten dalen in 2025 met 1.340.000 euro ten opzichte van 2024. Dit komt voornamelijk door:

- gestegen lasten vanwege loon- en prijscompensatie voor de DVO Losser (295.000 euro).
- gedaalde lasten vanwege lagere begroting vennootschapsbelasting (200.000 euro).
- gedaalde lasten vanwege minder lasten voor de lonen van gedetacheerden (148.000 euro).

- gedaalde lasten vanwege minder nog niet de gecontracteerde dienstverlening Dimpact (1.200.000 euro). In 2025 zal bij bekendmaking van deze diensten de begroting worden aangepast. Hier staan lagere baten tegenover, per saldo neutraal.
- gedaalde lasten door minder werk voor derden. hier staan ook lagere baten tegenover (100.000 euro)

Baten dalen in 2025 met 1.153.000 euro ten opzichte van 2024.

- gestegen baten vanwege loon- en prijscompensatie voor de DVO Losser (295.000 euro);
- gedaalde baten vanwege minder opbrengsten vanuit detachering (148.000 euro);
- gedaalde baten vanwege minder nog niet de gecontracteerde dienstverlening Dimpact (1.200.000 euro). In 2025 zal bij bekendmaking van deze diensten de begroting worden aangepast. Hier staan lagere lasten tegenover, per saldo neutraal.
- gedaalde baten door minder werk voor derden (100.000 euro)

Bedrijfsvoering

De lasten van het product bedrijfsvoering dalen in 2025 ten opzicht van 2024 met 611.000 euro. Dit komen met name vanwege:

- hogere lasten door overheveling van formatie privacy officer naar overhead fysiek (102.000 euro).
- hogere lasten door loon- en prijscompensatie (383.000 euro).
- hogere overige lasten (74.000 euro).
- lagere lasten vanwege het vervallen van de incidenteel ingelezen begroting van de G40. Bij de zomernota wordt hier begrotingstechnisch vervolg aan gegeven (1.170.000 euro), hier staan lagere baten tegenover.

De baten van het product bedrijfsvoering dalen in 2025 ten opzichte van 2024 met 1.170.000 euro. Dit komt met name door:

- lagere baten vanwege het vervallen van de incidenteel ingelezen begroting van de G40. Bij de zomernota wordt hier begrotingstechnisch vervolg aan gegeven (1.170.000 euro), hier staan lagere lasten tegenover.

Gemeentearchief

De lasten van het product gemeentearchief stijgen in 2025 ten opzichte van 2024 met 23.000 euro door het toekennen van loon- en prijscompensatie.

Basisregistratie

Dit product bestaat uit de deelproducten Gemeentelijke Basis Administratie en Basisregistratie vastgoed. De lasten van het product basisregistraties stijgen in 2025 ten opzichte van 2024 met 345.000 euro door de volgende ontwikkelingen:

- hogere lasten voor loon- en prijscompensatie (105.000 euro);
- hogere lasten vanwege de toegekende middelen in de zomernota 2024 voor vervanging essentiële applicaties en licenties (175.000 euro structureel en 65.000 euro incidenteel, knelpunten 34 en 35).

Algemene inkomsten

De lasten van het product algemene inkomsten dalen in 2025 met 3.273.000 euro ten opzichte van 2024. Dit komt voornamelijk door:

- Lagere lasten van 3.500.000 euro omdat we in 2025 een onderuitputting in het BTW Compensatiefonds (BCF) hebben geraamd conform het besluit in de zomernota 2024.
- Hogere lasten van 150.000 euro als gevolg van het toekennen van de prioriteit Jongerenparticipatie. In het middelenkader is er voor 2025 en 2026 150.000 euro hiervoor beschikbaar gesteld.
- Hogere lasten als gevolg van loon- en prijscompensatie.

Interne Dienstverlening

Interne dienstverlening omvat alle gemeentelijke gecentraliseerde taken voor bedrijfsvoering (onder meer IT, personeelszaken, financiële administratie, huisvesting, facilitaire diensten en inkoop) en onderdelen van Publieksdienstverlening (KCC en informatiebeheer). De lasten stijgen in 2025 met 1.180.000 euro ten opzichte van 2024. Dit komt voornamelijk door:

- hogere lasten vanwege het toekennen van loon- en prijscompensatie (2.100.000 euro).
- hogere lasten vanwege het toekennen van verschillende knelpunten in de zomernota, zoals het areaalmodel bedrijfsvoering en licentiekosten voor het nieuw financieel applicatielandschap (1.600.000 euro).
- hogere lasten vanwege een hogere bijdrage van diverse gemeenten voor Coalition of the Willing (300.000 euro), zie baten.
- hogere lasten vanwege verschillende kleinere gestegen kostenposten (180.000 euro).
- lagere lasten vanwege verschillende bezuinigingsbijdragen (1.100.000 euro).
- lagere lasten vanwege aflopen BRIDGE (880.000 euro), zie reserves.
- lagere lasten vanwege het aanpassen van afschrijvingstermijnen bij IT (720.000 euro), zie reserves.
- lagere lasten vanwege het vervallen van kosten voor implementatie van wetgeving (200.000 euro), zie reserves.
- lagere lasten vanwege lagere loonkosten waar detachering tegenover stond (100.000 euro), zie baten.

Baten stijgen in 2025 met 210.000 euro ten opzichte van 2024.

- hogere baten vanwege een hogere bijdrage van diverse gemeenten voor Coalition of the Willing (326.000 euro), zie lasten.
- gedaalde baten vanwege vervallen van incidentele detacheringsofbrengsten (100.000 euro), zie lasten.

Algemene uitkering

De baten stijgen met 9,3 miljoen euro in 2025 ten opzichte van 2024 vanwege toevoegingen vanuit de recente circulaire (meicirculaire 2024), zoals ook opgenomen in de Zomernota 2024.

Algemene belastingen

De lasten van het product algemene belastingen stijgen in 2025 ten opzichte van 2024 met 126.000 euro. Deze stijging wordt veroorzaakt door het toekennen van loon- en prijscompensatie.

De baten zijn in 2025 met 6.318.000 euro gestegen als gevolg van actualisatie van de lokale belastingen conform het besluit in de zomernota 2024;

- Hogere baten van 5.554.000 euro door extra opbrengsten te ramen bij OZB, door een indexatie van 10% op de OZB toe te passen;
- Hogere baten van 554.000 euro als gevolg van volumeontwikkeling aantal woningen (OZB)
- Hogere baten van 100.000 euro door extra opbrengsten op precariobelasting
- Hogere baten van 120.000 euro door extra opbrengsten op toeristenbelasting

Rente en treasury

Zowel de lasten als de baten dalen in 2025 ten opzichte van 2024. Er is sprake van een positief saldo omdat de lasten meer dalen dan de baten. De lasten dalen omdat geen nieuwe leningen aangetrokken hoeven te worden. De baten dalen doordat minder rente over de activa verrekend kan worden nu de boekwaarden lager zijn dan eerder ingeschat. Voor verdere informatie wordt verwezen naar hoofdstuk 4.4 paragraaf financiering.

Reserves

De stortingen zijn 13,6 miljoen lager in 2025 ten opzichte van 2024. De belangrijkste oorzaken hiervoor zijn:

- Reserve ICT gemeentebrede software: Vanwege toegekende knelpunt in de zomernota voor het vernieuwen van financiële applicatielandschap is er 0,5 miljoen euro meer gestort.
- Vastgoed reserve: 0,1 miljoen minder gestort. Dit komt met name door een verlaging van de bijdrage van de IJsbaan.
- Onderwijshuisvesting: Er wordt in 2025 720.000 euro meer gestort in de reserves van onderwijshuisvesting dan in 2024 vanwege de door vertraging in het uitvoeringsprogramma lager geraamde kapitaallasten ten opzichte van het budget (320.000 euro). Daarnaast is in 2024 een begrote storting in de reserve eenmalig alternatief aangewend voor de financiering de tijdelijke huisvesting van leerlingen (400.000 euro). In 2025 is hiervan vooralsnog geen sprake.
- Algemene reserve: in 2025 wordt er 14,4 miljoen minder gestort in de reserve als gevolg van de mutaties van de diverse circulaires. In de zomernota 2024 is er besloten om de mutaties van het lopende jaar gelijk te verrekenen met de algemene reserve en de meerjarige mutaties zijn een onderdeel van het middelenkader
- Reserve Wet informatie voorziening: Vanwege het aflopen van het project BRIDGE wordt er 0,3 miljoen euro minder gestort.

De onttrekkingen zijn in 2025 2,5 miljoen euro lager dan in 2024. De mutatie op onttrekkingen 2025 in de reserves ten opzichte van 2024 betreffen:

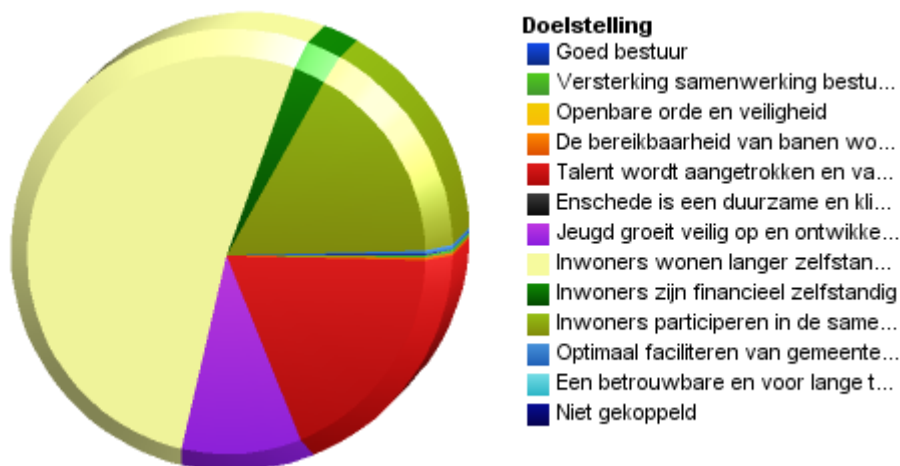
- Reserve ICT gemeentebrede software en vervanging IT hardware: In 2025 wordt een bedrag van 0,8 miljoen euro minder onttrokken dan in 2024. Dit komt voornamelijk door het later vervangen afgeschreven storage (0,5 miljoen), en verlengde afschrijvings termijnen en goedkoper ingekochte hardware (0,3 miljoen).
- Onderwijshuisvesting: Er wordt in 2025 0,1 miljoen euro meer onttrokken aan de reserve voor kapitaallasten vanwege gestegen kapitaallasten.

- Algemene reserve: De begrote onttrekking aan de reserve weerstandsvermogen is in 2025 2,0 miljoen hoger dan in 2024 onder andere als gevolg van het vastgestelde middelenkader;
- Reserve lopend jaar: 1 miljoen euro wordt er in 2025 t.o.v. 2024 minder onttrokken als gevolg van het vervallen van de bestemmingsvoorstellen uit de jaarrekening 2023.
- Reserve loon- en prijscompensatie: 1,6 miljoen minder onttrokken in 2025 t.o.v. 2024 als gevolg van het feit dat de reserve volledig benut is.
- Vastgoed reserve: 0,1 miljoen euro minder onttrokken vanwege een groot aantal kleine wijzigingen in de vastgoedportefeuille.
- Reserve Werkplekinrichting: 0,1 miljoen euro minder onttrokken aan de reserve voor kapitaallasten vanwege gedaalde kapitaallasten.
- Reserve Flankerend beleid: Vanwege het aflopen van het project BRIDGE wordt er 0,2 miljoen euro minder onttrokken.
- Reserve Wet informatie voorziening: Vanwege het aflopen van het project BRIDGE wordt er 0,8 miljoen euro minder onttrokken.

6.5. Subsidies

Onderstaand een inzicht in het totale subsidiebudget dat beschikbaar is en de verdeling daarvan naar de doelen van stad. Opgemerkt wordt dat verstrekte subsidies in gevallen bijdragen aan meerdere doelen, maar om wille van het voorkomen van dubbel telling in deze weergave enkel zijn meegenomen bij het doel waar de subsidie hoofdzakelijk toe bijdraagt.

Bedragen in 1.000 euro's

Doelstelling	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2025 Percentage
Programma: Samenleving en bestuur	226	232	0%
Versterking samenwerking bestuur/samenleving	226	232	0%
Programma: Duurzaam wonen, leven en werken	22.240	23.062	19%
De bereikbaarheid van banen wordt vergroot	321	327	0%
Talent wordt aangetrokken en vastgehouden	21.919	22.736	18%
Programma: Vitaal en sociaal	112.653	100.353	81%
Jeugd groeit veilig op en ontwikkelt talenten	24.371	12.387	10%
Inwoners wonen langer zelfstandig	65.917	64.524	52%
Inwoners zijn financieel zelfstandig	2.670	3.070	2%
Inwoners participeren in de samenleving	19.642	20.318	16%
Niet gekoppeld	52	54	0%
Programma: Financien en organisatie	400	409	0%
Optimaal faciliteren van gemeentelijke taken passend bij primaire proces	400	409	0%
Totaal	135.518	124.056	100%

Een subsidie kan alleen worden verstrekt als er een juridische grondslag voor is. De meeste subsidies worden verstrekt op grond van een bijzondere subsidieverordening. De algemene wet bestuursrecht staat ook toe dat een subsidie wordt verstrekt op grond van de begroting. Daarvoor moet de (beoogde) subsidieontvanger met naam en het maximaal beschikbare subsidiebedrag in de begroting zijn opgenomen (Awb, artikel 4:23, lid 3 sub c). Vandaar dat hieronder een specifieke subsidiestaat op het niveau van subsidieontvangers is opgenomen.

De subsidiepartijen die zijn genoemd hebben niet automatisch recht op dit bedrag want er moet eerst nog worden voldaan aan andere subsidie eisen, zoals het indienen van een aanvraag met begroting en activiteitenplan.

In de subsidiestaat is te zien dat ten tijde van de begroting een aanzienlijk deel van de beschikbaar zijnde subsidiebudgetten nog niet is gelinkt aan individuele ontvangers maar nog op verzamelsubsidies staan. Dat maakt ook dat op het niveau van individuele subsidieontvangers niet altijd een goed vergelijk tussen 2024 en 2025 mogelijk is. Voor 2024 heeft inmiddels verlening vanuit de verzamelsubsidies plaatsgevonden, maar voor 2025 is dat nog niet gebeurd. Vergelijk over meerdere jaren op het niveau van individuele instellingen is pas echt mogelijk als voor al deze jaren de definitieve toekenning is afgerond.

Bedragen in 1.000 euro's

Hoofdproduct	Subsidie	Begroting 2024	Begroting 2025
S&B: Doel - Versterking samenwerking bestuur/samenleving		226	232
Stadsdeelsgewijs werken	Kinderboerderij Noord	124	127
	Erve 't Wooldrik	73	75
	Sportaal	29	30
Totaal product: Stadsdeelsgewijs werken		226	232
Totaal programma: Samenleving en bestuur		226	232
DWLW: Doel - De bereikbaarheid van banen wordt vergroot		321	327
Versterken economische structuur	Stichting Ondernemersfonds	150	153
	NovelT	75	77
	BIZ Euregio I	46	47
	Oost NL	50	50
Totaal product: Versterken economische structuur		321	327
DWLW: Doel - Talent wordt aangetrokken en vastgehouden		21.919	22.736
Stedelijke ontwikkeling	Stichting Boerderij De Viermarken	0	42
	Architectuurcentrum Twente	0	
	Stichting Stawel	56	57
Totaal product: Stedelijke ontwikkeling		56	99
Cultuur, Evenementen en Citymarketing	Verzamel-subsidie: Amateurkunst 2 jaar	299	306
	Verzamel-subsidie: Amateurkunst 2023 2024	75	
	Verzamel-subsidie: Amateurkunst projectsubsidie	50	51
	Verzamel-subsidie: Broedplaatsen	327	
	Verzamel-subsidie: Culturele activiteiten	0	153
	Verzamel-subsidie: Culturele platforms	0	54
	Verzamel-subsidie: Cultuur amateur onderst	0	42
	Verzamel-subsidie: Cultuur Handgeldloket	0	31
	Verzamel-subsidie: Cultuur Makelpunt	0	36
	Verzamel-subsidie: Cultuur meerjaren groot	0	511
	Verzamel-subsidie: Cultuur meerjaren klein	0	198
	Verzamel-subsidie: Cultuur Monitoring	0	10
	Verzamel-subsidie: Cultuur Netwerkbijeenkomst	0	15

Verzamel-subsidie: Cultuur Talentontwikkeling	0	102
Verzamel-subsidie: Cultuurregio	100	
Verzamel-subsidie: Evenem Bruisende Binnenstad	0	281
Verzamel-subsidie: Evenement beeldbepalend	0	383
Verzamel-subsidie: Evenement ontw beelbepalend	0	102
Verzamel-subsidie: Evenement Sport en vitaliteit	0	230
Verzamel-subsidie: Evenementen inkoop	0	68
Verzamel-subsidie: Evenementen Middelgroot	0	204
Verzamel-subsidie: Evenementen sport klein	0	46
Verzamel-subsidie: Onderhoud evenementen citymarketing	0	
Verzamel-subsidie: SPUK Impuls Jongerencultuur	295	
Verzamel-subsidie: Verordening 2014 Cultuur	125	
Verzamel-subsidie: Verordening: Enschede studentenstad	38	46
Verzamel-subsidie: Verordening: Evenementen (programma)	422	
Verzamel-subsidie: Versterken Middenkader	155	
AKI ArtEZ Academie voor Art & Design	29	24
Concordia Kunst & Cultuur	1.233	1.352
Enschedese Carnavalsraad	5	5
Fotogalerie Objektief	18	
Jazz, stichting	24	
Koninginnedag Lonneker	1	1
Marathon Enschede, stichting	52	
Military Boekelo	42	
Kaliber Kunstenschool	2.052	2.112
Openbare Bibliotheek Enschede	3.608	3.257
Oranjecomite Boekelo	1	1
Phion	86	88
Prinses Christina Concours	9	
Sint Nicolaas Comité	7	7
Sonnevanck, Jeugdtheater	43	44
Twentse Schouwburg nv	7.062	7.235
Villa de Bank	48	
Volksfeest Glanerbrug	1	
Literaire Manifestaties Enschede	11	
Planet Art, Stichting	78	
Kunstbende Overijssel	2	
Museumfabriek	1.617	1.779
Stichting Piano Competition	8	
St. Herdenking gevallen ZO Azie 41	3	3

	Tetem	534	476
	Artist in Residence	34	
	Lonneker Kunstroute	5	
	Step Enschede promotie	1.702	1.747
	Cultuurcoach	83	86
	Oranjevereniging	2	2
	Popronde Nederland / St Popwaarts	8	
	Valerius Ensemble	11	
	Rijks Museum Twente	80	82
	Stichting Kunst Non Stop	11	
	Metropool Poppodia van Twente	1.389	1.426
	4 en 5 mei Enschede	0	
	Saxion Hogeschool	66	39
	Muziekfonds	15	
Totaal product: Cultuur, Evenementen en Citymarketing		21.864	22.636
Totaal programma: Duurzaam wonen, leven en werken		22.240	23.062
V&S: Doel - Jeugd groeit veilig op en ontwikkelt talenten		24.371	12.387
Jeugdhulp	Verzamel-subsidie: Pilot BSO plus	70	
	Verzamel-subsidie: Project Zio zorg in onderwijs	176	
	Verzamel-subsidie: RET budget impuls gelden	1.276	1.058
	Verzamel-subsidie: RET budget maatwerk gelden	1.725	
	Verzamel-subsidie: RET budget onderzoeksgelden	200	100
	Avanti Wilskracht afd. voetbal	75	80
	Jarabee	1.636	
	Stg Leger des Heils Welz en Gezondh	1.698	
	Victoria 28, voetbalvereniging	186	
	Stichting Pluryn	3.463	
	V.V. Rigtersbleek Comb.Traj.	186	
Totaal product: Jeugdhulp		10.691	1.239
Sport en Gezondheid	Verzamel-subsidie: Sport-algemeen:subs. sportvereniging	749	766
	GGD Twente	17	17
	Stichting Maatschappelijke Dienstver	56	58
	Tactus Verslavingszorg	155	160
	Mediant	202	209
	Sportaal	440	80
Totaal product: Sport en Gezondheid		1.620	1.290
Onderwijs	Verzamel-subsidie: Brede regeling combinatiefunctionari	161	161
	Verzamel-subsidie: Kansengelijkheid	15	
	Verzamel-subsidie: Niet Doelgroeppeuters	114	697

	Verzamel-subsidie: Onderwijsachterstandenbeleid	17	7.350
	Verzamel-subsidie: Onderwijsbegeleiding OAB	37	107
	Concordia Kunst & Cultuur	125	40
	Stichting Consent	583	
	Gemeente Almelo	503	503
	Gemeente Haaksbergen	54	54
	Gemeente Hengelo	247	247
	Gemeente Losser	53	53
	Gemeente Oldenzaal	127	127
	Judosport Oost	7	20
	KOE Katholiek Onderwijs Enschede st	957	
	Vereniging Christelijk Onderwijs	236	
	Kaliber Kunstenschool	16	
	Openbare Bibliotheek Enschede	22	
	SKE Kinderopvang	4.531	
	Stichting Maatschappelijke Dienstver	417	2
	Sonnevanck, Jeugdtheater	16	
	Tactus Verslavingszorg	52	
	Stichting Alifa	269	
	Mediant	52	
	Tetem	31	
	Smallsteps Partou	1.196	
	Sportaal	358	358
	Columbus Junior B.V.	1.615	
	FPS	30	
	Onderwijsbegeleiding Oost Nederland	37	
	Metropool Poppodia van Twente	38	
	FC Twente Comb.Traj	22	20
	De Tubanters	20	
	Stichting Jeugdeducatiefonds	104	120
Totaal product: Onderwijs		12.061	9.859
V&S: Doel - Inwoners wonen langer zelfstandig		65.917	64.524
Ondersteuning lokaal (WMO)	Verzamel-subsidie: Begeleiding Wmo indiv en gezin	0	361
	Verzamel-subsidie: Bijdrage Pension Vredenberg	0	123
	Verzamel-subsidie: Kracht van verenigingen	0	101
	Verzamel-subsidie: Verz subs AV; begeleid participatie	264	824
	Verzamel-subsidie: Verz subs AV; dagbesteding	169	2.384
	Verzamel-subsidie: Verz subs AV; ondersteun huishouden	20	21

	Verzamel-subsidie: Verz subs AV; regel dagelijkse zaken	182	275
	Stichting Humanitas Onder Dak Twente	528	
	Stg Leger des Heils Welz en Gezondh	1.992	
	Stichting Maatschappelijke Dienstver	189	
	Stichting Surplus	380	
	Livio	564	
	Stichting Boerderij De Viermarken	606	
	Zorgcentrum De Posten	421	
	Tetem	22	
	Ixta Noa	294	
	Estinea	170	
	Stichting Liberein	395	
	De Tubanters	78	
Totaal product: Ondersteuning lokaal (WMO)		6.275	4.090
Ondersteuning centrumtaken (WMO)	Verzamel-subsidie: Activering en dagbesteding	1.426	1.469
	Verzamel-subsidie: BW regelen toegang	180	180
	Verzamel-subsidie: BW wonen subsidie	34.041	36.151
	Verzamel-subsidie: Inloop en gebruikersruimte	1.526	1.573
	Verzamel-subsidie: Medische heroïne	830	856
	Verzamel-subsidie: Nationaal actieplan Dakloosheid	1.291	1.291
	Verzamel-subsidie: Nazorg detentie	111	114
	Verzamel-subsidie: Opvang en woonbegeleiding Primair	6.203	6.394
	Verzamel-subsidie: Opvang en woonbegeleiding Randproduct	985	1.015
	Verzamel-subsidie: Preventie	542	559
	Verzamel-subsidie: Toekomstscenario kind en gezin	617	636
	Verzamel-subsidie: Verander- en innovatieverord. BW	2.000	
	Verzamel-subsidie: VO Aanpak Huiselijk geweld & kinderm	3.859	3.978
	Verzamel-subsidie: VO Regionale preventie trainingen	132	136
	Verzamel-subsidie: VO Seksueel geweld en grensoversch	254	261
	Verzamel-subsidie: VO Uitstapprogramma prostituees	225	232
	Verzamel-subsidie: VO vrouwenopvang algemeen	3.549	3.659
	Verzamel-subsidie: VO zorg mensenhandel	421	434
	Verzamel-subsidie: Zorg en zorgtoeleiding Primair	763	786
	Verzamel-subsidie: Zorg en zorgtoeleiding Randproduct	139	143

	Stichting Humanitas Onder Dak Twente	391	403
	Jarabee	68	70
	Stg Leger des Heils Welz en Gezondh	89	92
Totaal product: Ondersteuning centrumtaken (WMO)		59.642	60.434
V&S: Doel - Inwoners zijn financieel zelfstandig		2.670	3.070
Inkomensondersteuning	Verzamel-subsidie: Armoedebestrijding (o.a. Kinderen)	12	11
	Verzamel-subsidie: Empowerment	85	88
	Verzamel-subsidie: Sociaal maats. participatie jongeren	123	67
	Stichting Fonds Bijzondere Noden	203	209
	Stichting Maatschappelijke Dienstver	60	62
	Stichting Alifa	0	55
	Stichting Van Harte	32	33
	Stichting Leergeld Enschede	1.626	1.872
	Stichting Present Enschede	40	41
	Stichting Voedselbank Enschede	72	81
	Stg Weekendschool Toppers op Zondag	42	43
	Stichting Kledingbank Enschede	131	144
	Stichting Vakantiefonds Twente	11	11
	VREDENBERG	0	9
Totaal product: Inkomensondersteuning		2.436	2.726
Schuldhelpverlening	Verzamel-subsidie: Voorl.training finan.vaardigh jong	0	
	Stichting Maatschappelijke Dienstver	233	241
	Diaconaal Platform Enschede	0	103
Totaal product: Schuldhelpverlening		234	344
V&S: Doel - Inwoners participeren in de samenleving		19.642	20.318
Arbeidsmarktparticipatie	Stichting Alifa	184	78
	M-Pact	89	91
Totaal product: Arbeidsmarktparticipatie		272	169
Algemene Maatschappelijke Voorzieningen	Verzamel-subsidie: Bemoeizorg WMO	608	626
	Verzamel-subsidie: Plaatselijke ouderenorg. was 6500252	26	26
	Verzamel-subsidie: Vrijwilligers jeugdwer was 6500268	39	40
	55+, stichting	30	31
	Art. 1 Overijssel	150	131
	IVN Ver natuur en milieueducatie	2	2
	KBO Enschede, Kath. Bond v. Ouderen	3	3
	LOGE Lokaal Overleg Gehandicape E'de	4	4
	NIVON Enschede	5	5
	PCOB Protestants Christ. Ouder. Bond	3	3
	Stichting SES Activiteiten	942	1.041
	Slachtofferhulp Nederl. Regio Twente	56	58

	Stichting Maatschappelijke Dienstver	322	332
	Vluchtelingenwerk Enschede, st.	93	96
	HALT Twente	62	64
	Stichting Dierenopvangcentr Enschede	292	301
	Stichting Alifa	3.022	3.154
	MEEReizen	10	10
	Zorgbelang Overijssel	6	6
	Stichting Hospice en Leendert Vriel	28	29
	Vereniging Humanitas, District Oost	400	413
	Rode Kruis Enschede	0	
	Slamat Datang	4	4
	Ned Hindoe Ouderenbond	3	4
	Aveleijn	29	30
	M-Pact	787	811
	Twentse Zorg Academie	15	
Totaal product: Algemene Maatschappelijke Voorzieningen		6.939	7.223
Ondersteuning wijkteams	GGD Twente	193	199
	Slachtofferhulp Nederl. Regio Twente	0	
	Stichting Maatschappelijke Dienstver	10.959	11.408
	Stichting Alifa	787	811
	Vereniging Humanitas, District Oost	492	507
Totaal product: Ondersteuning wijkteams		12.431	12.925
V&S: Doel - Niet gekoppeld		52	54
Opvang Ontheemden	Verzamel-subsidie: Opvang Oekraïners	52	
	Stichting NUTwente	0	54
Totaal product: Opvang Ontheemden		52	54
Totaal programma: Vitaal en sociaal		112.653	100.353
F&O: Doel - Optimaal faciliteren van gemeentelijke taken passend bij primaire proces		400	409
Interne dienstverlening	1 Twente	400	409
Totaal product: Interne dienstverlening		400	409
Totaal programma: Financiën en organisatie		400	409
Totaal		135.518	124.056

Toelichting

Ondersteuning Centrumtaken (Wmo)

De middelen Beschermd wonen (totaal 32,9 miljoen euro), Maatschappelijke Opvang (totaal 13,3 miljoen euro) en Vrouwenopvang (totaal 8,5 miljoen euro) ontvangt Enschede van het Rijk als zijnde centrumgemeente. Inzet van de middelen vindt plaats in overleg met de regiogemeenten. De middelen worden voor een groot deel ingezet via subsidies.

Deze subsidies voor Beschermd Wonen, Maatschappelijke Opvang en Vrouwenopvang zijn in 2025 onder de diverse "verzamel-subsidies" opgenomen. Na ontvangst van de subsidieaanvragen volgt er een toekenning.

Verzamelsubsidies Beschermd Wonen betreffen onder andere: RIBW, Tactus, Leger des Heils, Humanitas Onder Dak Twente, JP van den Bent, Zekere Basis.

Verzamelsubsidies Maatschappelijke Opvang en Vrouwenopvang betreffen onder andere: Humanitas onder Dak Twente, Jarabee, Leger des Heils, Surplus, Tactus, Veilig Thuis Twente, Coördinatiecentrum Mensenhandel, Avedan, Kadera, Mediant, Wijkkracht, Reclassering Nederland.

De taakstellingen efficiency subsidies Vitaal en Sociaal en niet indexeren van subsidies in programmabegroting 2018, samen 825.000 euro, is ingevuld binnen het Enschedse aandeel Wmo-Beschermd Wonen.

Een aantal subsidies zijn programma overstijgend. Deze zijn opgenomen in onderstaande tabel.

Bedragen * 1000 euro

Omschrijving	Begroting 2024	Begroting 2025
Programmaoverstijgende subsidies		
Aveleijn	29	30
Concordia Kunst & Cultuur	1.358	1.392
Estinea	170	0
GGD Twente	209	216
Gemeente Hengelo	247	247
Ixta Noa	294	0
Jarabee	1.703	70
Livio	564	0
M-Pact	875	902
Mediant	255	209
Museumfabriek	1.617	1.779
Phion	86	88
Sonnevanck, Jeugdtheater	58	44
Stichting Alifa	4.262	4.099
Stichting Maatschappelijke Dienstver	12.237	12.103
Tactus Verslavingszorg	207	160
Tetem	587	476
Twentse Schouwburg nv	7.062	7.235
Vereniging Humanitas, District Oost	892	920
Vluchtelingenwerk Enschede, st.	93	96
Zorgcentrum De Posten	421	0
Totaal	33.226	30.065

6.6. Meerjaren Prognose Parkeerbeheer

Jaarlijks valt de doorkijk van de Meerjaren Prognose Parkeerbeheer (MPP) samen met de totstandkoming van de gemeentebegroting. De totaal begrote omzet in 2025 bedraagt 15,7 miljoen euro (afgerond).

1. Meerjaren Prognose Parkeren 2024

Het product parkeerbeheer laat een positief resultaat zien van 2,8 miljoen euro. Dit resultaat bestaat uit een positief exploitatieresultaat op basis van de Meerjaren Prognose Parkeren (MPP) 2025.

Het positieve resultaat van 2,8 miljoen euro is onderdeel van de algemene middelen.

Het verschil in de lasten van 464.000 euro (hoger) tussen de begrotingsjaren 2025 en 2024 wordt veroorzaakt door:

- hogere loonkosten (99.000 euro);
- hogere lasten voor onderhoud (340.000 euro);
- hogere lasten overig (25.000 euro).

Het verschil in de baten van 1.361.000 euro (hoger) tussen de jaren 2025 en 2024 wordt veroorzaakt door:

- hogere opbrengsten voor garage parkeren (472.000 euro);
- hogere opbrengsten voor straat parkeren (889.000 euro).

In 2025 wordt aan de reserve parkeren 47.000 euro meer onttrokken in vergelijking met 2024.

2. Parkeerinkomsten 2025 ev

In de besluitvorming van de parkeervisie zijn de volgende tariefsuitgangspunten opgenomen:

- de tarieven voor vergunningen op straat de komende jaren te verhogen;
- het kortparkeertarief op straat 50 eurocent hoger dan het garagetarief;
- de abonnementstarieven te bevriezen;
- de indexatie van parkeertarieven volgen de inflatieontwikkelingen, met in termen van de Wet Markt en Overheid wordt hierbij de integrale kostprijs doorberekend.

In de zomernota 2024 is aanvullend besloten extra kortparkeerinkomsten te begroten. Dit op basis van het positief saldo over 2023 van 1,1 miljoen euro. Er wordt rekening mee gehouden dat, ondanks een aantal onzekerheden als gevolg van uitwerkingen vanuit de vastgestelde parkeervisie, een deel van deze voordelen een structureel karakter hebben. Waardoor er vanaf 2025 per saldo 500.000 euro per jaar extra rendement ontstaat, welke structureel ingeboekt kan worden.

Voor 2025 zijn de totale parkeerinkomsten begroot op 15,7 miljoen euro (afgerond).

3. Onderhoudsvoorziening parkeren

In 2025 wordt een bedrag van 735.000 euro toegevoegd aan de voorziening en wordt een bedrag van 1.165.000 euro voor (groot) onderhoudswerkzaamheden aan de voorziening onttrokken.

Op basis van contractuele afspraken wordt een deel van de onderhoudskosten en vervangingsinvesteringen in rekening gebracht bij partners.

4. Reserve

In het raadsbesluit bij de PB2011-2014 zijn diverse deelreserves parkeren samengevoegd tot de reserve parkeren. Elk van de deelreserves hebben een eigen functie. Voor het opvangen van schommelingen in de parkeerexploitatie is 1.000.000 euro opgenomen.

5. Parkeren bezoekers MST in de H.J. van Heekgarage.

In het product parkeerbeheer zijn de resultaten (lasten en baten) meegenomen uit de aanpassing van de H.J. van Heekgarage voor het Medisch Spectrum Twente (MST).

6. Fiscaliteit

Vanaf 2016 vallen de activiteiten van het parkeerbedrijf onder de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 (vpb) voor zover sprake is van een fiscale onderneming. Over de fiscale winst die het parkeerbedrijf maakt met haar ondernemingsactiviteiten dient vennootschapsbelasting betaald te worden. Binnen het parkeerbedrijf is er sprake van uitoefening van overheidsactiviteiten (straat parkeren) en ondernemingsactiviteiten (garage parkeren). Straat parkeren en garage parkeren worden apart getoetst. Over de overheidsactiviteiten is weliswaar sprake van een fiscale onderneming, maar is geen vennootschapsbelasting verschuldigd, omdat een vrijstelling kan worden toegepast. Voor het garage parkeren wordt jaarlijks beoordeeld of sprake is van een fiscale onderneming. Eén van de criteria is dat sprake moet zijn van 'winst'. Jaarlijks wordt er zowel op basis van de begroting als op basis van de realisatie een fiscale geactualiseerde winsttoets gedaan voor het garage parkeren.

6.7. Aangenomen moties en amendementen

Amendement B

Inzet budget strategische investeringsagenda voor huisvesting culturele instellingen

Indiener: VVD, D66

Besluit:

Uit de strategische investeringsagenda € 3 miljoen te reserveren voor cofinanciering bij de impulssubsidie van het Rijk in het kader van het realiseren van Het Warenhuis voor de huisvesting van culturele instellingen.

Motie 7

Feestelijk jubileumjaar zonder bureaucratische lasten

Indiener: BBE

Draagt het college op:

- Activiteiten die een subsidie hebben ontvangen van de stichting, voor het 700-jarig bestaan van Enschede, te vrijwaren van de kosten voor vergunningen die de gemeente hiervoor in rekening brengt.

Motie 8

Nieuw raadsvoorstel huisvesting culturele instellingen

Indiener: VVD, D66

Draagt het college op:

een nieuw raadsvoorstel huisvesting culturele instellingen te maken op basis van de volgende voorwaarden en het de Raad voor te leggen binnen de termijn van uitstel die het Rijk verleent voor de impulssubsidie:

- Maak inzichtelijk en concreet of een verhuizing van de Bibliotheek (en haar partners) naar Het Warenhuis voordelen heeft voor alle partijen in het pand en voer dat onderzoek uit in samenwerking met alle partijen. Onderzoek of een verhuizing van de Bibliotheek naar het Warenhuis de Bibliotheek beter in staat stelt om haar maatschappelijke functies te vervullen en in het bijzonder bijdraagt aan het mensen kennis laten maken met kunst en cultuur, één van de vijf maatschappelijke functies van de Bibliotheek zoals benoemd in de Bibliotheekwet. De voorkeur van het overgrote deel van de gemeenteraad gaat uit naar de verhuizing van de Bibliotheek naar Het Warenhuis, dus geven wij de bibliotheek via de wethouder de opdracht om dit samen met de partners in het Warenhuis te onderzoeken. Neem hierbij de resultaten van het reeds uitgevoerde onderzoek van Berenschot als uitgangspunt.
- Geef aan de partijen in het Muziekkwartier als kader mee dat de plannen moeten passen in een budget van maximaal €285.000 structureel.
- Het pand aan de Langestraat alleen verkocht dient te worden als zonder die verkoop de huisvesting van alle culturele instellingen niet haalbaar is. Onze voorkeur gaat uit naar het behouden van het pand.
- Voeg de transitiegelden huisvesting culturele instellingen (€182.000) structureel aan het budget van de huisvesting toe.

- Vraag uitstel aan bij het Rijk voor de impulssubsidie mbt Het Warenhuis, zodat we tijd hebben voor besluitvorming op basis van een nieuw Raadsvoorstel.
- Het college heeft de inspanningsverplichting om de €3 mln die voor de cofinanciering van de impulssubsidie uit de Strategische Investeringsagenda (SIA) wordt gereserveerd uiterlijk binnen 2 jaar aan te vullen, om te voorkomen dat nieuwe ontwikkeling in de stad teveel beperkt worden. Daarbij dient het college breed binnen de begroting naar dekking te zoeken.

Motie 9

Nader uitwerken SDG's in IPC-CYCLUS

Indieners: GL

Draagt het college op:

- De voorbereidingen te treffen om vanaf 2026 in de begroting en andere IPC-stukken te rapporteren over de SDG's, met als denkrichting per SDG inzicht te bieden in:
  - Doelen, acties en budgetten uit de begroting die op het betreffende doel betrekking hebben;
  - Hoe Enschede scoort op de meest relevante cijfers / indicatoren, in vergelijking met andere gemeenten;
- De huidige raad te informeren wat in de ogen van het college de meest werkbare vorm(en) is of zijn en op basis daarvan (in het overdrachtsdocument) een advies aan de nieuwe raad en college mee te geven, zodat hier in de volgende raadsperiode uitvoering aan gegeven kan worden.

Motie 13

Aanvalsplan voor het tegengaan van gokverslavingen

Indieners: CDA

Draagt het college op:

- In kaart te brengen van de omvang van gokverslaving binnen de gemeente Enschede.
- Samen met alle relevante partijen een aanvalsplan te ontwikkelen ter preventie en bestrijding van gokverslaving binnen de gemeente en deze ter vaststelling voor te leggen aan de gemeenteraad voor de zomernota van 2025.

Motie 14

Onderzoek mogelijkheden van zonnepanelen op monumentale panden

Indieners: CDA, GL, PvdD

Draagt het college op:

- In samenspraak met relevante erfgoedorganisaties (en mogelijke belanghebbenden) te verkennen onder welke voorwaarde en op welke wijze verduurzamingsmogelijkheden (waaronder bijv. plaatsing van zonnepanelen) van monumentale panden mogelijk gemaakt kunnen worden, zonder afbreuk te doen aan de historische en culturele waarde van deze panden.

Motie 22 Reserve beschermd wonen

Indieners: EA, PvdA

Draagt het college op:

- Met een voorstel naar de raad te komen waarin de reserve gebruikt wordt voor het zo snel mogelijk realiseren van extra Beschermd Wonen plekken;
- Deze plekken oa ook 'in te tekenen' in nieuwbouwplannen die wij nu in onze harde planprogrammering hebben staan, waaronder ook een wat grotere voorziening zodat wij sneller gaan voldoen aan de vraag;
- In de tussentijd gebruik te maken van de kansen die transformatie en gebruik pauzelandschappen met zich meebrengen
- Naast dit alles blijven inzetten op het creëren van plekken in de rest van de regio, obv 'fair share'.

6.8. Sustainable Development Goals

Sustainable Development Goals: Werelddoelen voor duurzame ontwikkeling

Een einde aan extreme armoede, ongelijkheid, onrecht en klimaatverandering. Dat is de kern van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen (SDG's).

De 193 lidstaten van de Verenigde Naties (VN) hebben deze ontwikkelingsagenda voor 2015 – 2030 vastgesteld. De agenda bestaat uit 17 doelen. Deze SDG's heten voluit de Sustainable Development Goals maar worden vaak afgekort naar SDG's. Zij gelden in alle landen en voor alle mensen.

De doelen zijn:

1. Uitbannen van alle vormen van (extreme) armoede
2. Einde aan honger, zorgen voor voedselzekerheid en duurzame landbouw
3. Gezondheidszorg voor iedereen
4. Inclusief, gelijkwaardig en kwalitatief onderwijs voor iedereen
5. Gelijke rechten voor mannen en vrouwen en empowerment van vrouwen en meisjes
6. Schoon water en sanitaire voorzieningen voor iedereen
7. Toegang tot betaalbare en duurzame energie voor iedereen
8. Inclusieve, economische groei, werkgelegenheid en fatsoenlijk werk voor iedereen
9. Infrastructuur voor duurzame industrialisatie
10. Verminderen ongelijkheid binnen en tussen landen
11. Maak steden veilig, veerkrachtig en duurzaam
12. Duurzame consumptie en productie
13. Aanpak klimaatverandering
14. Beschermen en duurzaam gebruik van de oceanen en zeeën
15. Beschermen van ecosystemen, bossen en biodiversiteit
16. Bevorderen van veiligheid, publieke diensten en recht voor iedereen
17. Versterken van het mondiaal partnerschap om doelen te bereiken

Bron: [Sustainable Development Goals: Werelddoelen voor duurzame ontwikkeling | Ontwikkelingssamenwerking | Rijksoverheid.nl](#)

6.9. Afkortingenlijst

Afkorting	Definitie
Accres	Het Rijk heeft de hoogte van het gemeentefonds gekoppeld aan de hoogte van de uitgaven van het Rijk. De jaarlijkse groei of daling die volgt uit deze koppeling, noemen we het accres
AD middelen budget Algemene Bijstand LO	Algemene dienst middelen ingezet voor de algemene bijstand, onderdeel levensonderhoud.
ALV	Algemene Ledenvergadering
AOW	Algemene Ouderdomswet (basispensioen)
AVG	Algemene verordening gegevensbescherming
Belastingdruk	Het percentage dat aangeeft hoeveel van ons inkomen we aan belasting betalen
Blue Zones	Een levensstijl om langer, gezonder en gelukkiger te leven.
BNG Bank	Bank Nederlandse Gemeente
BOB	Begroting en organisatie in balans', een traject om de balans te herstellen vanwege toenemende werk- en financiële druk op de organisatie.
BOSS	Sociaal Economische Structuurversterking Twente
BRP	Bruto regionaal product
Bridge	Programma, gestart in 2021 om het informatie- en archiefbeheer op orde te maken
BTW	Belasting over Toegevoegde Waarde, ook wel omzetbelasting genoemd
BTW- compensatiefonds	Wanneer gemeenten taken door anderen laten doen, betalen ze daar BTW over. Daardoor zouden gemeenten ervoor kunnen kiezen taken alleen maar zelf te doen, en niet door anderen. Om dat te voorkomen, kunnen gemeenten die BTW soms terugkrijgen. Dat heeft het Rijk geregeld in het BTW-compensatiefonds
BUIG	Bundeling uitkeringen inkomens gerechtigden
CAO gemeenten	Collectieve Arbeidsovereenkomst voor gemeenten
CBS	Centraal Bureau Statistiek
Centraal Economisch Plan	De jaarlijkse publicatie van het Centraal Planbureau. Daarin staan: <ul style="list-style-type: none"> - Schattingen over de economie - Analyses over de economie De regering gebruikt ze voor het maken van haar economisch beleid
CEP	Centraal Economisch Plan
CIO Beraad	Chief Information Officer
COELO	Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden
CPB	Centraal Planbureau
DCW	Deze Combinatie Werkt (Sociale werkvoorziening Enschede)
Dekkingsmaatregelen	Maatregelen die de gemeente neemt om de uitgaven te kunnen betalen
Dienstverleningsplatform Podium D	Nieuwe/beoogde digitale dienstverleningssoftware

Dimpact	Samenwerkende gemeenten voor softwareontwikkeling
DPIA	Data Protection Impact Assessment
E-depot	Het overbrengen van het archief naar het digitale archief
Egalisatiereserve	Een reserve die je maakt om toekomstige kosten uit te kunnen betalen; zo spreid je de kosten over meerdere jaren
Egalisatiereserve loon-prijs	Reserve specifiek om fluctuaties in de kostenontwikkeling van lonen en prijzen op te kunnen vangen
EMU-Saldo	Alle jaarlijkse kosten van kapitaalgoederen die terug te vinden zijn op de begroting. Daarbij gaat het om afschrijvingen, rentekosten, onderhoudskosten, kosten om risico's te dekken en overheadkosten.
E-Suite	Oude digitale dienstverleningssoftware
EU	De Europese Unie
F&O	Programma Financiën en Ondersteuning
fte	Full time equivalent= 1 voltijds formatieplaats (36-urige week)
GALA	Gezond en Aktief Leven Akkoord
GBT Twente	Gemeentelijk belastingkantoor
GGD	Gemeentelijke gezondheidsdienst
GFT	Groente-, Fruit- en Tuinafval
GHOR	Geneeskundige hulpverleningsorganisatie in de regio
GR	Gemeenschappelijke Regeling
Groenambitieplan	Hierin staan de plannen van de gemeente voor natuurbehoud en biodiversiteit
HBO	Hoger beroepsonderwijs
H&S	Huisvesting & Services
I/S	Incidenteel- dan wel Structureel budget
Inclusiviteit	Bij inclusiviteit gaat het om een samenleving waarin alle individuen zich gewaardeerd, gerespecteerd en ondersteund voelen, ongeacht hun achtergrond of persoonlijke kenmerken.
IOAZ	Wet Inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen
IIT	Individuele Inkomstenstoelag
IT Platform Twente	Informatie Technologie Platform Twente
K8	Netwerk van kleinere gemeenten
Kapitaallasten	Kosten die je maakt voor gebouwen, terreinen, apparatuur, meubels enz.: rente, afschrijvingskosten, onderhoud
KNVB	Koninklijke Nederlandse Voetbalbond
Leges	Kosten die de gemeente rekent voor bijvoorbeeld het verlenen van een vergunning of het afgeven van een paspoort
LISA	Landelijk Informatiesysteem van Arbeidsplaatsen
LKS	Loonkostensubsidie
LPO	Loon- en prijsontwikkeling
LTA	Landelijk Transitiearrangement
LTO	Land- en Tuinbouworganisatie Nederland
M50	Netwerk van 50 middelgrote gemeenten

Medebewindstaken	Het uitvoeren van landelijke wetten door gemeenten
Mei- en septembercirculaire	Het Rijk informeert gemeenten met zogenaamde circulaire over de omvang en verdeling van het gemeentefonds. Dat doet zij meestal in mei en september
MFSA	Multi functionele sport accommodatie
Middelenkader	Een financieel plan dat de gemeente gebruikt om het beschikbare geld te verdelen en toe te wijzen aan projecten en programma's
MO	Maatschappelijke opvang
MONT-verband	Samenwerking tussen Münster, Osnabrück en Netwerkstad Twente
MST	Medisch Spectrum Twente
NDW NIS	Nationaal Dataportaal Wegverkeer Netwerk- en informatiesystemen
Novel-T	Samenwerkingsverband bestaande uit vijf oprichters: Twente Board, UT, Saxion, provincie Overijssel en gemeente Enschede.
NRW	Noordrijn-Westfalen
Onderuitputting	Hiervan is sprake als budget niet geheel besteed is en er budget over is.
Opschalingskorting	De korting op het gemeentefonds, omdat gemeenten door het werken op grotere schaal (bijv. door fusies) goedkoper zou kunnen werken
OV	Openbaar Vervoer
OZJT	Organisatie voor Zorg en Jeugdhulp Twente
OZB	Onroerende Zaak Belastingen
P10	Netwerk van Plattelandsgemeenten
P&C	Planning & Control, aanduiding van de cyclus van begroten tot verantwoorden in de gemeente.
PFAS	Poly- en perfluoralkylstoffen
PI Almelo	Penitentiaire inrichting Almelo
P+R terrein	Park and Ride
Precariobelasting	Een precariobelasting kan de gemeente heffen voor het plaatsen van voorwerpen onder, op of boven openbare gemeentegrond; voorbeelden zijn: pijpleidingen (onder), caféterras (op) en uithangborden (boven)
Prinsjesdag	De 3e dinsdag van september, waarbij koning Willem Alexander zijn troonrede houdt over volgend jaar, de minister van financiën de begroting 2025 presenteert en de septembercirculaire van het Gemeentefonds verschijnt
Ravijn 2026	Door Rijksbezuinigingen ontstaat een fors gat in de gemeentebegroting vanaf 2026, ook wel ravijnjaar genoemd
RES Twente	Regionale Energiestrategie
Retributies	Een betaling aan de overheid voor een verleende dienst
RIEC	Regionaal Informatie- en expertise centrum
RMC	Retail Management Center
Rutte-4	Hiermee wordt het vierde kabinet van premier Rutte bedoeld.
S&B	Programma Samenleving en Bestuur
SES	Stichting Enschedese Speeltuinen
SDG	Sustainable Development Goals
SHE	Spoorzone Hengelo – Enschede: Ontwikkelgebied langs het spoor van Hengelo en Enschede
SPUK	Specifieke Uitkering van het Rijk naar gemeenten, veelal voorzien van bestedings-

	en verantwoordingsvereisten
Stelpost	Een stelpost is een boekhoudkundig begrip. Een stelpost wordt opgenomen in een begroting als de werkelijke kosten nog niet exact bepaald kunnen worden.
SSD	Solid State Disk (registratiesysteem afd. Werk & Inkomen)
STAWEL	Stichting voor Duurzame Plattelandsontwikkeling Enschede
SW en Nieuw beschut	Sociale werkvoorziening en nieuw beschut: het gehele stelsel sociale werkvoorzieningsschap van voor (SW) en na (Nieuw beschut) de decentralisaties in 2015 (participatiewet)
t+4	Aanduiding voor het lopende jaar t (2024) en de daaropvolgende jaren 2025 t/m 2028
Takengesprekken VNG-Rijk	Gesprekken tussen de VNG en het Rijk (waarbij Enschede een actieve rol heeft) om gemeentelijke taken en middelen meer in balans te krijgen (vanaf 2026)
Tariefparameters	Verschillende elementen die samen de prijs van een product bepalen
Treasury	Een vorm van financiële compensatie of steun aan een organisatie om deze te helpen een belangrijke verandering voor elkaar te krijgen
Twente Village	Het beheren van het geld van een onderneming of organisatie
UT	Universiteit Twente
UWV	Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen
VO	Vrouwenopvang (afkorting wordt ook gebruikt voor Voortgezet Onderwijs)
VNG	Vereniging van Nederlandse gemeenten
VRT	Veiligheidsregio Twente
VTT	Veilig Thuis Twente
Warmtetransitie	De overgang van aardgas naar duurzame alternatieven voor koken en het verwarmen van woningen en kraanwater
Weerstandsvermogen	Het vermogen om in te kunnen springen op calamiteiten etc. (via vrije buffers zoals reserves). Bepaald door buffers versus risico's, aangeduid in weerstandsratio (vuistregel: 1 = voldoende)
WeK	Water- en Klimaatadaptatieplan
WGS	Wet Gemeentelijke Schuldhulpverlening
WKB	Wet Kwaliteitsborging
WMO	Wet Maatschappelijke Ondersteuning
WMEBV	Wet modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer
WO	Wetenschappelijk Onderwijs
WOO	Wet Open Overheid
WOZ	Waardering Onroerende Zaken
WOZ-waarde	Waarde van een pand volgens de wet Waardering Onroerende Zaken, deze waarde wordt gehanteerd voor de diverse belastingen (OZB, inkomsten-, erfbelasting,...)

6.10. Middelenkader Zomernota 2024

De integrale tekst van de Zomernota 2024 is terug te lezen op <https://documenten.enschede.nl/zn2024>.

De aangenomen moties bij de Zomernota zijn terug te lezen op [de website van de gemeente Enschede](#).

6.11. UVP Groen en Duurzaamheid Enschede 2025

Uitvoeringsplan groen en duurzaam Enschede 2025

Op 7 november 2022 nam de gemeenteraad de motie 'Duurzaamheid' aan. Deze roept het college op vanaf 2023 meer en betere informatie in de gemeentebegroting op te nemen over de lasten, baten en investeringen in duurzaamheid. Naar aanleiding daarvan stelde het college voor zowel 2023 als 2024 een 'Uitvoeringsplan Groen en Duurzaam Enschede' vast. Binnen de strategische opgave Groen en duurzaam Enschede worden de volgende duurzaamheidsthema's onderscheiden:

- I. biodiversiteit;
- II. circulaire economie;
- III. klimaatadaptatie;
- IV. klimaatmitigatie.

Deze bijlage beschrijft waar we ons in 2025 op richten, welke maatregelen we daarvoor treffen, welke kosten daarmee gemoeid zijn en waaruit we die kosten betalen. Bij de realisatie van ons duurzaamheidsbeleid maken we echter ook algemene kosten. Het onderstaande overzicht geeft weer waaruit die bestaan en hoe we die dekken.

(Bedragen in euro's)	Benodigd 2025	Klimaatmiddelen	Subsidies	Reguliere begroting
Communicatie- en participatiestrategie	80.000	80.000	-	-
Inzet ondersteunende functies	420.000	420.000	-	-
Inzet juridische zaken	130.000	130.000	-	-
Totaal	630.000	630.000	-	-

I Biodiversiteit

Biodiversiteit is essentieel voor een gezonde leefomgeving en daarom belangrijk voor de mens. Verlies aan biodiversiteit heeft nadelige gevolgen voor de zekerheid van voedsel en energie, de kwetsbaarheid voor natuurrampen en toegang tot schoon water en grondstoffen.

Doelen uit de begroting

Enschede wordt in de toekomst nog aantrekkelijker, gezonder en leefbaarder door de stad groener en biodiverser te maken. Hiermee bewaren we de balans met de groeiende stedelijke verdichting door bijvoorbeeld de vraag naar woningen, economische ontwikkeling, mobiliteit en energie. Het doel voor 2050 is ambitieus: "Enschede als één groot groen en biodivers park, voor mens, plant en dier."

Dit betekent dat het groene buitengebied via unieke groene toegangswegen, stadsparken, groene wijken en een vergroende singel naadloos zal overgaan in een sterk vergroende binnenstad. Het streven is een natuurlijk evenwicht waarin plagen zoals de eikenprocessierups en invasieve soorten minder kans krijgen. Dit alles maakt deel uit van het [Groenambitieplan Enschede "Enschede één groot groen park"!](#)

Dit jaar ligt de focus op de vergroening van de binnenstad, met speciale aandacht voor het H.J. van Heekplein. Daarnaast worden groenstructuren versterkt en de singels groener. Om de biodiversiteit in Enschede echt te verbeteren, wordt dit onderdeel van het groenambitieplan uitgewerkt tot een concreet uitvoeringsplan.

Gekoppelde acties:

1. Actualisatie Groenambitieplan Enschede (GAP)
2. Vergroening binnenstad (Groenambitieplan Enschede)
3. Vergroening H.J. van Heekplein
4. Ontwikkeling groene visie op de parken

Actie 1: Actualisatie Groenambitieplan Enschede (GAP)

Volgens de Financiële Verordening van de Gemeente Enschede actualiseren we het uitvoeringsprogramma van het groenambitieplan. De prioriteiten voor 2026 - 2029 uit het plan worden gepresenteerd aan de gemeenteraad. Daarnaast werken we in het groenambitieplan verder uit hoe we de biodiversiteit vergroten.

Actie 2: Vergroening binnenstad

Voor de vergroening van de binnenstad wordt samen met inwoners, ondernemers en instellingen een plan opgesteld met concrete voorstellen. Dit plan is eind 2025 klaar

Actie 3: Vergroening H.J. van Heekplein

We ontwikkelen een definitief ontwerp, samen met inwoners, ondernemers en instellingen. Hierbij kijken we ook naar aanpassingen zoals het verminderen van verharding en het verbeteren van waterbeheer. In 2024 zijn we gestart met het participatieproces en eind 2025 presenteren we het plan aan de gemeenteraad.

Actie 4: Ontwikkeling groene visie op de parken

Als onderdeel van het Groenambitieplan wordt een groene visie ontwikkeld voor de parken in Enschede. In 2024 zijn we hiermee begonnen, samen met de beheercommissies van de parken. Waar mogelijk, wordt voortgebouwd op bestaande visies en plannen. In 2025 presenteren we het resultaat aan de gemeenteraad. Of dit een afzonderlijke visie wordt of onderdeel van een actualisatie van de groenstructuur, is nog niet bekend.

Verder zetten we in 2025 onder andere in op:

- Vergroting van de biodiversiteit via aanpassingen in (het beheer van) de openbare ruimte binnen en buiten de bebouwde kom en het werken met een soortenmanagementplan.
- Vergroenen en biodiverser maken van de singels, waarbij we de plannen samen met de wijkraden bespreken en delen via de stadsdeelcommissie centrum.
- Het biodivers en groener maken van Enschede door acties met inwoners, ondernemers en instellingen, zoals via: [Zo Groen Enschede](#) als onderdeel van [Groenblauw Enschede](#),
- Gerichte groenacties met partners en stichtingen, zoals met de Groene Loper Enschede, de IVN of de Stichting Natuur en Milieuraad Enschede.

Financiën

(Bedragen in euro's)	Benodigd 2025	Klimaatmiddelen	Subsidies	Reguliere begroting
Investerings vanuit het Groenambitieplan	1.360.000	-	-	1.360.000
Investeren in biodiversiteit	320.000	-	-	320.000
Beleidsinzet	115.000	-	-	115.000
Totaal	1.795.000	-	-	1.795.000

II Circulaire economie

Een circulaire economie is belangrijk omdat grondstoffen schaars zijn. In onze huidige lineaire economie putten we de aarde uit. We gebruiken grondstoffen, maken producten en gooien deze daarna weg. Dit leidt tot verspilling en milieuschade. Daarom moeten we slimmer en zuiniger omgaan met grondstoffen.

De gemeente Enschede wil actief bijdragen aan deze transitie naar een circulaire economie. Onze ambitie is om het gebruik van primaire grondstoffen, zoals metalen, olie en gas, tegen 2030 met 50% te verminderen, in lijn met de Europese en nationale doelstellingen.

Doelen uit de begroting

- Enschede is in 2050 volledig circulair
- We hergebruiken producten en materialen zodat grondstoffen hun waarde behouden.

Gekoppelde acties

- 1. Integreren van een circulaire werkwijze binnen de gemeentelijke organisatie**
- 2. Opstellen van een Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie**
- 3. Ontwikkeling tool om materiaalstromen in Enschede in kaart te brengen**
- 4. Samenwerkingsprojecten met de Universiteit Twente en Saxion voor circulair onderzoek**
- 5. Lancering van een communicatiecampagne circulaire economie**
- 6. Europese INTERREG-projecten: TEXAD en CASCADE**

Actie 1: Integreren van een circulaire werkwijze binnen de gemeentelijke organisatie

Om onze ambities te realiseren, is het [Koersdocument Circulaire Economie](#) opgesteld. Dit document stimuleert circulariteit in onze gemeentelijke werkzaamheden, zoals inkoop, beheer van openbare ruimte en gebiedsontwikkeling. We ontwikkelen verschillende handelingskaders voor circulaire economie die duidelijk maken hoe verschillende afdelingen, van Stadsdeelbeheer tot Gebieds- en Projectontwikkeling, met circulaire werkwijzen en processen aan de slag kunnen.

Actie 2: Opstellen van een Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie

Na het Koersdocument Circulaire Economie stellen we een Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie op. Hierin onderzoeken hoe we circulariteit bij inwoners en bedrijven kunnen bevorderen. We richten ons hierbij op specifieke productketens, zoals biobased bouwen en textiel.

Actie 3: Ontwikkeling tool om materiaalstromen in Enschede in kaart te brengen

In 2025 is een monitoringssysteem voor circulaire economie operationeel. Momenteel analyseren we de materiaalstromen binnen onze gemeente. Hierdoor kunnen we gericht beleid ontwikkelen voor specifieke materiaalstromen en de voortgang van initiatieven volgen en bijsturen.

Actie 4: Samenwerking met Universiteit Twente en Saxion Hogeschool voor circulair onderzoek

We starten onderzoeksprojecten op die bijdragen aan circulaire oplossingen binnen en buiten de gemeente samen met de Universiteit Twente en Saxion Hogeschool.

Actie 5: Communicatiecampagne Circulaire Economie

We zetten een communicatiecampagne op om de kennis over circulaire economie bij inwoners en bedrijven te bevorderen.

Actie 6: Europese INTERREG-projecten TEXAD en CASCADE

Deelname aan twee Europese INTERREG-projecten: TEXAD en CASCADE. Het TEXAD-project ontwikkelt en monitort circulair textielbeleid, terwijl het CASCADE-project zich richt op het creëren van een circulaire koolstofketen door biomassa om te zetten in biochar (houtskool) en dit te gebruiken in producten zoals asfalt en beton. Met deze initiatieven levert Enschede een belangrijke bijdrage aan een volledig circulaire economie en andere duurzaamheidsdoelen, zoals 2-reductie, bevorderen.

Financiën

(Bedragen in euro's)	Benodigd 2025	Klimaatmiddelen	Subsidies	Reguliere begroting
Projecten, onderzoek, kennis -en netwerkopbouw circulaire economie	75.000	75.000	-	-
Capaciteit uitvoering Koersdocument Circulaire Economie	200.000	200.000	-	-
Beleidsinzet	115.000	115.000	-	-
Totaal	390.000	390.000	-	-

III Klimaatadaptatie

Door klimaatverandering wordt steeds vaker extreem weer, zoals wateroverlast, hittestress en droogte ervaren. Dit brengt risico's met zich mee voor de leefbaarheid, economie, gezondheid en veiligheid. Ons [Water- en Klimaatadaptatieplan 2022-2026](#), "Verder bouwen aan een groen-blauw Enschede" (WeK), beschrijft hoe we Enschede weerbaarder maken tegen de risico's van extreem weer. Focus ligt op verantwoord waterbeheer, vergroening en het herstel van het natuurlijke evenwicht. In 2025 gaan we verder met projecten zoals de Zuiderspoorbeek, GroenBlauw Glanerbrug en GroenBlauw Stadsveld. Deze projecten helpen ons om water beter vast te houden, op te slaan en af te voeren en ze verbeteren de leefbaarheid van de stad. Gezien de effecten van de extreme neerslag op 21 juli 2024 in met name Pathmos en Stadsveld, denken we na of we ons huidige beleid over de bestrijding van wateroverlast moeten aanpassen.

Doelen uit de begroting

- Enschede is klimaatbestendig en waterrobuust ingericht
- De omgeving is aangepast op de klimaatverandering

Gekoppelde acties:

1. Opstellen van regels op gebied van afval-, grond- en regenwater
2. Uitvoering projecten om de hemelwater- en grondwateroverlast aan te pakken
3. Verhogen klimaatlabel bij herinrichtingen van straten en pleinen
4. Onderzoek naar alternatieven voor het opleggen van rioolheffing
5. Opstellen groenblauwe structuurplannen
6. Uitvoeren klimaatstresstesten

Actie 1: Opstellen van regels op gebied van afval-, grond- en regenwater

Om de doelstellingen van het Water- en Klimaatadaptatieplan te realiseren, voegen we extra regels toe aan het Omgevingsplan. Deze regels bepalen de hoogte van het vloerpeil en de waterberging bij nieuwbouwwoningen en ze geven richtlijnen voor de omgang met hemelwater, grondwater en afvalwater.

Actie 2: Uitvoering projecten om grond- en hemelwateroverlast aan te pakken

In het WeK is bepaald welke risico's voor wateroverlast, droogte en hittestress acceptabel zijn. De meeste gebieden met 'zeer hoog risico' zijn al aangepakt. Tussen nu en 2050 nemen we elk jaar maatregelen op plekken met 'hoog' risico, uitgevoerd via "groenblauwe" projecten.

Actie 3: Verhogen klimaatlabel bij herinrichtingen van straten en pleinen

Bij alle herstructureringsprojecten in de openbare ruimte wordt onderzocht waar extra waterberging en groen mogelijk is. Het streven is om zoveel mogelijk aan te sluiten bij het natuurlijke systeem door de sponswerking van de bodem te verbeteren. Bijvoorbeeld door verharding te verminderen.

Actie 4: Onderzoek naar alternatieven voor de rioolheffing

Iedere inwoner van Enschede betaalt rioolheffing. Deze heffing dekt de kosten voor het beheer van afvalwater, hemelwater en grondwater. Onze rioolheffing is gebaseerd op de hoeveelheid afvalwater die per perceel wordt geloosd en wordt opgelegd aan de gebruiker. We gaan onderzoeken welke andere manieren er zijn om een rioolheffing op te leggen.

Actie 5: Opstellen groenblauwe structuurplannen

De komende jaren stellen we groenblauwe structuurplannen op om Enschede in 2050 tot een groene, leefbare en klimaatrobuuste stad te maken. We onderzoeken groene structuren, zoals bomenlanen, blauwe structuren, zoals beken en groen/blauwe structuren, zoals wadistrukturen. Deze plannen laten zien hoe deze structuren er over dertig jaar uit zullen zien. Momenteel werken we aan drie plannen: Varvik-Diekman, Centrum en Noord-West

Actie 6: Uitvoeren van klimaatstresstesten

Volgens het Landelijke Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie (DPRA) moeten we onze klimaatstresstest, die in 2019 is uitgevoerd, elke zes jaar herhalen of bijstellen. Deze test beoordeelt de impact van wateroverlast, hittestress, droogte en overstromingen. Naast onze regionale test, voert de provincie ook een bovenregionale stresstest uit die kijkt naar wateroverlast door extreme buien, zoals die van in Limburg in 2021. Op basis van de resultaten van deze tests en de afspraken met de raad over risicoacceptatie wordt bepaald welke maatregelen nodig zijn. Deze worden uitgevoerd in de "groenblauwe projecten."

Geplande uitgaven t.b.v. klimaatadaptatie in 2025, Investerings zijn inclusief BTW

(Bedragen in euro's)	Benodigd in 2025	Klimaatmiddelen	Subsidies	Reguliere begroting
Uitvoering groenblauwe projecten	16.800.000	-	-	16.800.000

IV Klimaatmitigatie

In het Klimaatakkoord van Parijs uit 2015 is afgesproken dat de opwarming van de aarde wordt beperkt tot minder dan twee graden Celsius ten opzichte van het pre-industriële tijdperk. Het streven is echter om de opwarming beperkt te houden tot anderhalve graad. De Nederlandse aanpak bij deze opgave is gebaseerd op vijf pijlers, te weten:

A. gebouwde omgeving;

- B. industrie en bedrijvigheid;
- C. landbouw en landgebruik
- D. mobiliteit
- E. elektriciteit.

A. Gebouwde omgeving

In Enschede telt de gebouwde omgeving bijna 75.000 woningen en meer dan 11.000 andere gebouwen, zoals scholen, kantoren, winkels en bedrijven. Onze uitdaging is om deze vaak matig geïsoleerde en aardgasgestookte panden om te vormen tot goed geïsoleerde gebouwen die we verwarmen met duurzame warmte en van schone elektriciteit voorzien of zelfs zelf opwekken.

Doelen uit de begroting

- CO₂-uitstoot verlagen: vermindering van de CO₂-uitstoot door energiebesparing te bevorderen en hernieuwbare energie op te wekken.
- Aardgasvrij maken: eliminering van aardgasgebruik door woningen en bedrijven om te schakelen naar aardgasvrije oplossingen.
- Veilige en gezonde wijken: creëren van veilige, gezonde en leefbare wijken en buurten voor iedereen.

Gekoppelde acties:

- 1. Ondersteuning bij energiebesparende maatregelen en verkleinen van energiarmede vanuit Energieloket**
- 2. Opstellen warmteprogramma en koers collectieve warmtevoorzieningen**
- 3. Aanpak wijkuitvoeringsplannen warmte (richting aardgasvrije wijken)**
- 4. Verkenning regionaal warmtenet en regionaal warmtebedrijf**
- 5. Opstellen wijkuitvoeringsplannen voor de wijken Twekkelveld, Stroinkslanden-Zuid, Wesselerbrink Noord-Oost en Drienveld-UT**
- 6. Woningverbetering en verduurzaming woningen Hanenberglanden (en mogelijk ook Twekkelveld)**
- 7. Kennisontwikkeling en pilot Hogeland-Noord in kader van Renovatiedaal Twente**
- 8. Kennisontwikkeling Futurebeeing**
- 9. Monitoring en data-analyse**
- 10. Verduurzamen eigen vastgoed**

Actie 1: Ondersteuning bij energiebesparende maatregelen en verkleinen van energiarmede vanuit het Energieloket

We ondersteunen bewoners actief met diverse energiebesparingsmaatregelen en het verkleinen van energiarmede. Ons Energieloket Enschede staat klaar om inwoners te helpen hun woning te verduurzamen. Daarvoor gebruiken we (onder meer) Rijksmiddelen (Specifieke uitkering (SPUK) Aanpak Energiermede en de Specifieke uitkering (SPUK) Lokale Aanpak Isolatie).

Om inwoners nog beter te ondersteunen ontwikkelen we het Energieloket verder. Door de rijksmiddelen optimaal te benutten, helpen we iedereen in Enschede hun huis energiezuiniger en comfortabeler te maken. Hier zetten wij als gemeente volop in en we benutten de gelden die we ontvangen op verschillende manieren.

In 2025 richten we ons bij de ondersteuning van energiebesparende maatregelen onder meer specifiek op Verenigingen van Eigenaren.

Acties 2,3 en 4: Opstellen warmteprogramma en koers collectieve warmtevoorzieningen, aanpak wijkuitvoeringsplannen warmte (richting aardgasvrije wijken) en verkenning regionaal warmtenet en regionaal warmtebedrijf

In 2025 pakken we de warmtetransitie aan met concrete beleidsacties. We bereiden de invoering voor van de Wet Collectieve Warmte (WCW), stellen het warmteprogramma op (klaar eind 2026) en adresseren vraagstukken rond het regionale warmtenet en het warmtebedrijf. We ontwikkelen een programma voor wijkuitvoeringsplannen warmte voor alle 70 wijken in Enschede, zodat we directe en gerichte stappen zetten naar aardgasvrije wijken.

Actie 5: Opstellen Wijkuitvoeringsplannen warmte

We starten met het ontwikkelen van wijkuitvoeringsplannen in de wijken Twekkelerveld, Stroinkslanden-Zuid, Wesselerbrink Noord-Oost en Drienerveld-UT. Samen met bewoners en stakeholders zetten we de eerste stappen naar een aardgasvrije toekomst met als doel de gebouwde omgeving aardgasvrij maken of als tussenstap aardgasvrij-ready.

De uitvoeringsplannen geven duidelijkheid hoe we de warmtetransitie concreet een slag verder brengen. Per wijk denken we dit samen uit met bewoners, corporaties en andere stakeholders zodat we er daarna ook meerjarig en planmatig uitvoering aan kunnen geven. Door het maken van een wijkuitvoeringsplan in samenspraak met bewoners en andere stakeholders wordt de bewustwording vergroot, leren en inspireren we elkaar, hebben we een scherper beeld waar extra gemeentelijke ondersteuning nodig is en kunnen we met andere stakeholders toekomstige investeringen in de wijk beter op elkaar afstemmen.

Actie 6: Woningverbetering en verduurzaming woningen Hanenberglanden

Met subsidie uit het Volkshuisvestingsfonds gaan we de leefbaarheid en veiligheid in Hanenberglanden verbeteren. We verbeteren en verduurzamen woningen en maken de openbare ruimte veiliger en groener.

Actie 7: Renovatiedaal Twente: kennisontwikkeling en pilot Hogeland-Noord

De Renovatiedaal Twente is een dynamische samenwerking tussen het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, de gemeenten Almelo, Hengelo en Enschede en zes woningcorporaties. Het doel is om energiearmoede te bestrijden door een gezamenlijke, integrale en geïndustrialiseerde aanpak te ontwikkelen voor 7000 woningen in deze gemeenten. We isoleren, herstellen de bouwkundige staat en maken zowel huurwoningen als particuliere woningen aardgasvrij(ready) om de energielasten te verlagen. In 2025 starten we met pilots in de drie steden en aan het eind van dat jaar bepalen we hoe we de samenwerking verder vormgeven.

Actie 8: Kennisontwikkeling FutureBEEing

BEEing is een Interreg-project waarbij de provincie, diverse Duitse en Nederlandse gemeenten, kennisinstellingen en externe organisaties samenwerken. Dit vierjarige project richt zich op het ontwikkelen van een innovatieve tool en werkwijze voor de verduurzaming van wijken, toepasbaar in zowel Duitsland als Nederland. In 2025 gaan we leveren we al enkele deelprojecten op.

Actie 9: Monitoring en data-analyse

Onze gemeente zet volop in op datagedreven werken. De gebouwde omgeving biedt een schat aan data en we benutten deze waardevolle informatie om ons beleid te monitoren en te analyseren. Met deze slimme aanpak verbeteren we continu en bouwen we aan een efficiëntere en effectievere toekomst.

Actie 10: Eigen vastgoed verduurzamen

We streven ernaar dat al ons gemeentelijk vastgoed in 2040 zo energieneutraal mogelijk is. Dit betekent dat elk gebouw evenveel energie opwekt als het verbruikt en volledig aardgasvrij is. Door isolatie, automatische lichtschaakelaars en slimme meters dringen we de energievraag terug.

In 2025 gaan we aan de slag gaan met de verduurzaming van het Kleedgebouw aan de Geessinkweg 248A en de sportzalen van Deppenbroek, Helmerhoek en Stroinkslanden.

Financiën

	Benodigd 2025	Klimaatmiddelen	Subsidies	Reguliere begroting
1a: Energieloket	130.000	130.000	-	-
1b: Uitvoering aanpak Energiearmoede (SPUK Energiearmoede)	1.920.000	-	1.920.000	-
1c: Uitvoering isolatie-aanpak (SPUK Lokale aanpak isolatie)	1.870.000	-	1.870.000	-
2: Opstellen warmteprogramma	200.000	100.000	-	100.000
3: Aanpak wijkuitvoeringsplannen tot 2050	150.000	150.000	-	-
4: Verkenning regionaalwarmtenet/-bedrijf	150.000	150.000	-	-
5: Opstellen wijkuitvoeringsplannen	840.000	840.000	-	-
6: Verduurzaming woningen Hanenberglanden (excl. mogelijk Twekkelerveld)	435.000	-	92.000	343.000
7: Pilot Hogeland Noord (Renovatiedeal)	110.000	110.000	-	-
8: Kennisontwikkeling Futurebeeing	75.000	37.500	37.500	-
9: Monitoring en data-analyse	150.000	150.000	-	-
10: Verduurzaming eigen vastgoed	4.700.000	-	-	4.700.000
Beleidsinzet	460.000	100.000	-	360.000
Totaal	11.190.000	1.767.500	3.919.500	5.503.000

B. Industrie en bedrijvigheid

In 2050 is de industrie circulair en stoot ze bijna geen broeikasgassen meer uit. De Omgevingsdienst Twente gaat het toezicht op energiebesparing bij bedrijven voortzetten en intensiveren. Enschede ondersteunt ondernemers met energiebespaarcoaches en verduurzamingsafspraken in de Bedrijventerrein Uitvoeringsplannen (BUP). We maken een verduurzamingsplan voor Woonplein Enschede als voorbeeld voor andere winkelgebieden. Op Kennispark Twente en de Marssteden optimaliseren we het gebruik van het elektriciteitsnetwerk. Alles is gericht op het verlagen van de CO₂-uitstoot van ondernemers.

Doelen uit de begroting

De uitstoot aan CO₂ verlagen door:

- Energiebesparing en opwek van hernieuwbare energie.
- Het verminderen van aardgasgebruik door bedrijven aardgasvrij te maken.

- In te zetten op herstructurering van bestaande bedrijventerreinen. Dit doen we om meer ruimte te creëren op geclusterde locaties, waardoor afstanden tussen bedrijfsketens beperkt blijven en er minder uitstoot plaatsvindt.
- Hergebruik van producten en materialen te stimuleren zodat grondstoffen hun waarde behouden.
- Bestaande en nieuwe bedrijven te helpen om duurzaam te groeien en te innoveren.

Gekoppelde acties:

- 1. Ondersteuning bij het treffen van energiebesparende maatregelen**
- 2. Ondersteuning verduurzaming MKB**
- 3. Opstellen Bedrijventerrein Uitvoeringsplan (BUP) voor de Reulver, Euregio Bedrijvenpark en het Havengebied**
- 4. Uitvoering van de Bedrijventerreinen Uitvoeringsplannen (BUP's) van de Marssteden en Josink Es**
- 5. Oprichten Smart Energy Hub (SEH) Marssteden**
- 6. Ondersteuning bij de optimalisatie van het elektriciteitsnet op Kennispark Twente**
- 7. Oprichten Smart Energy Hub (SEH) op een nog te bepalen bedrijventerrein**
- 8. Opstellen verduurzamingsplan voor Woonplein Enschede**
- 9. Stimuleren innovatieve CO2-reducerende producten en/of diensten**

Actie 1: Ondersteuning bij het treffen van energiebesparende maatregelen

Vanaf 2023 werken we samen met het Duurzaam Bouwloket. Via dit loket kunnen bedrijven en instellingen in Enschede advies krijgen van experts over verduurzaming.

Actie 2: Ondersteuning verduurzaming MKB

Bij het midden- en kleinbedrijf (mkb) valt veel winst te halen op het gebied van verduurzaming. Behalve dat dit bijdraagt aan CO2-reductie van de stad, versterkt dit ook de concurrentiepositie van het mkb als gevolg van bijvoorbeeld minder energiekosten. In 2025 reserveren we daarom budget om het mkb extra ondersteuning te bieden bij het treffen van verduurzamende maatregelen.

Actie 3: Opstellen Bedrijventerrein Uitvoeringsplannen (BUP) voor de Reulver, Euregio Bedrijvenpark en het Havengebied

We werken aan Bedrijventerrein Uitvoeringsplannen (BUP) voor de vijf grootste bedrijventerreinen in Enschede: Marssteden, Havengebied, Josink Es, Euregio Bedrijvenpark en De Reulver. De BUP's voor Marssteden en Josink Es worden in 2024 afgerond en daarna uitgevoerd. In 2025 stellen we de BUP's op voor De Reulver, Euregio Bedrijvenpark en het Havengebied. Andere bedrijventerreinen in Enschede kunnen hiervan leren en mogelijk later een eigen traject starten.

Actie 4: Ondersteuning Bedrijventerreinen Uitvoeringsplannen (BUP's)

Na het opstellen van de Bedrijventerrein Uitvoeringsplannen (BUP's) voeren we ze uit. Voor 2025 reserveren we middelen om de uitvoering van de BUP's voor Marssteden en Josink Es te ondersteunen. In 2026, zodra de BUP's voor Reulver, Euregio Bedrijvenpark en het Havengebied zijn afgerond, beginnen we ook met de uitvoering daar.

Actie 5: Oprichten Smart Energy Hub (SEH) op de Marssteden

Netcongestie vertraagt de energietransitie in Enschede en belemmert de duurzame groei van bedrijven. We zetten een Smart Energy Hub op om netcongestie tegen te gaan. Op Marssteden zorgen we voor een efficiënter gebruik van het elektriciteitsnet, waardoor er meer

capaciteit vrijkomt. Bedrijven gaan samenwerken bij de productie, opslag, conversie en verbruik van energie.

In 2025 ondersteunt een extern adviesbureau de oprichting van de hub, inclusief mogelijk juridische adviesdiensten. Andere bedrijventerreinen in Enschede kunnen hieruit leren en mogelijk later hun eigen traject starten.

Actie 6: Ondersteuning optimalisatie elektriciteitsnet Kennispark Twente

De gemeente Enschede werkt aan de verduurzaming en efficiënter gebruik van het elektriciteitsnet op Kennispark Twente door energyhubs en door het collectief sluiten van aansluit- en transportovereenkomsten met de netbeheerder.

We worden hierbij in 2025 door een extern bureau ondersteund. Het doel is een geoptimaliseerd elektriciteitsnet dat de energietransitie en duurzame energieopwekking bevordert. Andere locaties in Enschede kunnen hiervan leren en mogelijk later een eigen traject starten.

Actie 7: Oprichten Smart Energy Hub (SEH) op een nog te bepalen bedrijventerrein

Naast eerder genoemde werklocaties gaan we op een nog nader te bepalen bedrijventerrein nóg een Smart Energy Hub (SEH) oprichten. In 2025 ondersteunt een extern adviesbureau bij de oprichting van de hub, inclusief mogelijk juridische adviesdiensten.

Actie 8: Opstellen verduurzamingsplan Woonplein Enschede

Naast bedrijventerreinen richt Enschede zich ook op de verduurzaming van winkellocaties zoals Woonplein Enschede. In 2025 voeren we een energiescan uit en stellen we een verduurzamingsplan op. Een extern adviseur werkt samen met de gemeente, vastgoedeigenaren en ondernemers aan dit plan. Het doel is een concreet uitvoeringsplan waarmee vastgoedeigenaren en ondernemers samen met de gemeente energiebesparende maatregelen nemen en hernieuwbare energie opwekken. Andere winkellocaties kunnen hiervan leren en mogelijk later hun eigen traject starten.

Actie 9: Stimuleren innovatieve CO2-reducerende producten en/of diensten

Als launching customer stimuleren innovatieve producten en/of diensten die bijdragen aan CO2-reductie. Dit doen we door hiervoor een bedrag te reserveren waarmee we dit soort producten en/of diensten kunnen afnemen bij bedrijven.

(Bedragen in euro's)	Benodigd 2025	Klimaatmiddelen	Subsidies	Reguliere begroting
Opstellen Bedrijventerrein Uitvoeringsplannen (BUP's)	150.000	150.000	-	-
Ondersteuning Bedrijventerreinen Uitvoeringsplannen (BUP's)	100.000	100.000	-	-
Ondersteuning verduurzaming mkb	100.000	100.000	-	-
Oprichten Smart Energy Hub (SEH) op de Marssteden	50.000	50.000	-	-
Ondersteuning optimalisatie elektriciteitsnet Kennispark Twente	50.000	50.000	-	-
Energyhubs	100.000	100.000	-	-
Opstellen verduurzamingsplan Woonplein Enschede	20.000	20.000	-	-
Toezicht en handhaving energiebesparingsverplichtingen	300.000	300.000	-	-

Launching customership innovatie co2-reductie	50.000	50.000	-	-
Beleidsinzet	115.000	-	-	115.000
Totaal	1.035.000	920.000	-	115.000

C. Landbouw en landgebruik

In 2050 moet de landbouw en het landgebruik klimaatneutraal zijn. Een enorme uitdaging omdat een deel van de uitstoot van broeikasgassen niet te vermijden is. Bij het houden van vee komt namelijk methaan vrij en door het gebruik van kunstmest komt lachgas in de lucht. Allebei broeikasgassen, die dus bijdragen aan klimaatverandering. Tegelijkertijd legt de landbouwsector ook CO2 vast. In bomen, de bodem en het gras wordt CO2 duurzaam vastgelegd. Dat draagt weer bij aan de reductiedoelstelling.

Doelen uit de begroting

- Enschede is groen en biodivers.
- Samen zorgen we voor een groene omgeving met meer planten en dieren.
- We hergebruiken producten en materialen zodat grondstoffen hun waarde behouden.

Gekoppelde acties:

- 1. Uitvoeren gebiedsverkenningen in 1 à 2 gebieden (Gebiedsgerichte aanpak landelijk gebied)**
- 2. Versterking van ons landelijk gebied vanuit de gebiedsgerichte aanpak en het Natuur- en Landschapsplan**
- 3. Uitvoeren Programma Transitie Landbouw**

Actie 1: Gebiedsgerichte aanpak landelijk gebied

We versnellen de verduurzaming van het buitengebied door gericht samen te werken met inwoners en ondernemers. In 2025 starten we in twee deelgebieden met het schetsen van een toekomstbeeld en een stappenplan, vastgelegd in gebiedsagenda's. Na afronding presenteren we de resultaten aan de raad.

<i>1.000 bomen planten</i>	Bomen leggen CO2 vast en zijn onmisbaar voor de Twentse natuur en het landschap. Ze dragen bij aan een gezonde leefomgeving. Daarom hebben we het planten van 170.000 bomen opgenomen in de Visie landelijk gebied. We beseffen dat het behoud van bomen net zo belangrijk is en daarom is het actualiseren van de regels voor boombescherming essentieel.
<i>Biodiversiteit</i>	Ecosystemen dragen bij aan CO2-reductie, vooral natuurlijke bodems die veel CO2 opslaan. We vergroten de biodiversiteit in onze gemeente door bermen ecologisch te beheren, bloemrijke akkerranden aan te leggen en afspraken te maken met grondeigenaren over het beheer van landschapselementen.

Actie 2: Versterken landelijk gebied

Een groene omgeving verbetert het welzijn en de gezondheid van onze inwoners en legt duurzaam CO2 vast. Daarom versterken we de natuur en het landschap via een gebiedsgerichte aanpak en het Natuur- en Landschapsplan. In de Visie landelijk gebied hebben we onze ambities concreet en meetbaar gemaakt in de volgende opgaven:

<i>Twentse erven</i>	Twentse erven zijn kenmerkend voor het landelijke landschap en hebben grote ecologische waarde. Resultaat: Elk jaar worden 15 erven omgevormd volgens de Twentse erfkenmerken.
<i>Voedselbos</i>	Een voedselbos is een experimentele vorm van landbouw, die bijdraagt aan biodiversiteit en recreatie. Resultaat: < Tot 2030 ondersteunen we de aanleg van minimaal twee voedselbossen.
<i>Water vasthouden</i>	Water vasthouden voorkomt verdroging en bevordert biodiversiteit. Resultaat: Samen met eigenaren regelen we waterbeheer op hun percelen, in lijn met de vergroeningsstrategie van waterschap Vechtstromen.
<i>Bloemrijke randen</i>	De Land- en Tuinbouworganisatie (LTO) en Stawel zaaien akkerranden in met bloemrijke kruidenmengsels. Resultaat: Tegen 2030 breiden we dit uit tot 15 hectare bloemrijke akkerranden.
<i>Duurzaam bermbeheer</i>	Duurzaam beheer van bermen versterkt de biodiversiteit in het buitengebied. Resultaat: Vanaf 2026 beheren we alle geschikte gemeentelijke bermen duurzaam.
<i>Beheer van houtwallen en landschapselementen</i>	Groenbeheer is essentieel om het landschap te behouden voor toekomstige generaties. We maken afspraken met grondeigenaren over het beheer van landschapselementen. Resultaat: Tegen 2030 regelen we langjarig beheer voor 20% van de landschapselementen via overeenkomsten.

Actie 3: Stimuleren en faciliteren transitie landbouwbedrijven

Landbouw speelt een belangrijke rol in het buitengebied van Enschede. Vanuit de Visie landelijk gebied stimuleren we landbouwbedrijven om:

- te verduurzamen en circulair te worden,
- bij te dragen aan waterbeheer en ecologie naast agrarische productie,
- zich meer te richten op de stad met lokale en regionale kwaliteitsproducten.

Dit gebeurt via het programma 'Transitie Landbouw', in samenwerking met Landschap Overijssel, Stawel, LTO Noord en Landschapsfonds Enschede ('de Brede Coalitie'). We ondersteunen en adviseren Enschedese boeren zo praktisch mogelijk.

(Bedragen in euro's)	Benodigd 2025	Klimaatmiddelen	Subsidies	Reguliere begroting
Gebiedsgerichte aanpak landelijk gebied	300.000	-	-	300.000
Versterken landelijk gebied	390.000	-	-	390.000
Stimuleren en faciliteren transitie landbouwbedrijven	130.000	-	-	130.000
Biobased Building	50.000	-	-	50.000
Beleidsinzet	375.000	-	-	375.000
Totaal	820.000	-	-	820.000

D. Mobiliteit

In 2050 willen we dat iedereen zich zorgeloos kan verplaatsen. Mobiliteit zonder emissies, uitstekende bereikbaarheid toegankelijk voor jong en oud, arm en rijk, valide en mindervalide. Betaalbaar, veilig, comfortabel, makkelijk én gezond.

Doel uit de begroting:

- Enschede heeft een goede interne bereikbaarheid.

Gekoppelde acties:

1. Invoering zero emissie stadslogistiek op het stadserf
2. We verschonen de mobiliteit door het verder uitrollen van het laadnetwerk
3. Verbetering en vergroening van de P+R Zuiderval

Actie 1: Invoering zero emissie stadslogistiek op het stadserf

Vanaf 1 juli 2025 wordt het stadserf autovrij voor vrachtverkeer met verbrandingsmotoren, om de ruimte voor voetgangers te vergroten en de luchtkwaliteit te verbeteren, dit in lijn met het klimaatakkoord.

Actie 2: We verschonen de mobiliteit door het verder uitrollen van het laadnetwerk

We plaatsen meer laadpalen en verminderen daardoor de uitstoot. In 2025 zetten we de uitbreiding van het elektrische laadnetwerk voort en onderzoeken we de mogelijkheid om snellaadpalen op diverse locaties te plaatsen.

Actie 3: Verbetering en vergroening van de P+R Zuiderval

We verbeteren de P+R Zuiderval om de overstap van auto naar openbaar vervoer en deelmobiliteit te vergemakkelijken en maken ruimte voor meer groen op het parkeerterrein.

(Bedragen in euro's)	Benodigd 2025	Klimaatmiddelen	Subsidies	Reguliere begroting
P&R-ontwikkeling	3.600.000	-	-	3.600.000
F35 (onderdoorgang NERW)	804.000	-	603.000	201.000
F35 (Glanerbrug)	5.000.000	-	4.000.000	1.000.000
F35 (Eschmarkerveld)	1.203.295	-	1.203.295	-
Fietsinfraprojecten (Wegvak-ken en knooppunten)	2.736.825	-	912.275	1.824.550
Nachttrein Enschede-Zwolle	15.000	-	-	15.000
Zero emissie stadslogistiek	185.000	185.000	-	-
Inzet verkeerskundige laadinfrastructuur	60.000	60.000	-	-
Beleidsinzet	100.000	-	-	100.000
Totaal	13.704.120	245.000	6.718.570	6.740.550

E. Elektriciteit

Enschede wil het aandeel hernieuwbare energie verhogen. Op dit moment realiseren we dat vooral via 'zon op dak' projecten, Solar Parking (parkeren onder een dak met zonnepanelen) en realisatie van zonneparken (veldopstelling en zon op water). In 2025 zijn ook de eerste

initiatieven voor opwek middels windturbines bekend. De provincie is bevoegd gezag voor vergunningverlening voor windturbines.

Doelen uit de begroting

- We verlagen de CO₂-uitstoot door onder andere energiebesparing en opwek van hernieuwbare energie.

Gekoppelde acties:

- 1. Initiatieven en lopende projecten**
- 2. Zon op Dak**
- 3. Solar Parking**
- 4. Communicatie rond windinitiatieven**
- 5. Herziening energievisie inclusief aanpak netcongestie**
- 6. Ondergrondse infrastructuur**
- 7. Nieuw contract inkoop duurzame energie**

Actie 1: Initiatieven en lopende projecten

Zonnevelden begeleiden, zoals Vitens waterbekkens en zonnepark Broekheurne. Verwachte opbrengst: 35 gigawatt per jaar, genoeg voor 15.400 huishoudens.

In 2024 is het provinciale beleid voor zonnevelden gewijzigd: grote velden op landbouw- of natuurgrond zijn niet meer toegestaan, maar kleinere velden (tot 2 hectare) mogen nog langs de stads- en dorpsranden worden aangelegd. We passen ons gemeentelijke zonnebeleid hierop aan en zoeken in 2025, mogelijk samen met partners, naar geschikte locaties voor deze kleinere zonnevelden aan de randen van de stad en dorpen.

Actie 2: Zon op dak

Ondernemers en eigenaren van maatschappelijk vastgoed adviseren en ondersteunen bij zonnepanelen. Financiële bijdragen voor dakonderzoek mogelijk. Derde fase afgerond in 2025.

Actie 3: Solar Parking

Onder Solar Parking verstaan we het plaatsen van zonnepanelen boven parkeerplaatsen. In 2025 realiseren we solar carports op vijf gemeentelijke parkeerterreinen, waaronder Twente Village, het nieuwe zwembad, P&R Zuiderval, Avanti, Winkelcentrum Wesselerbrink en mogelijk P&R Noord.

Door netcongestie kan de opgewekte elektriciteit niet op het net worden gezet. We onderzoeken daarom directe levering aan bedrijven in de buurt.

Actie 4: Communicatie rond wind-initiatieven.

De provincie heeft beleid vastgesteld voor het plaatsen van windturbines en voert op de uitvoering daarvan de regie. Enschede staat aan de lat voor de productie van 80 GWh aan elektriciteit geproduceerd door windmolens. Dit betekent de plaatsing van vier windturbines. In oktober wordt het grondgebied van Enschede opengesteld voor het indienen van initiatieven. Het is nog niet bekend of er initiatieven worden ingediend. Onze rol hierbij bestaat uit het informeren van inwoners en omwonenden.

Actie 5: Herziening energievisie inclusief aanpak Netcongestie

In 2025 gaan we de Energievisie herzien en verbreden de visie met een actieprogramma voor netcongestie. Dit programma omvat diverse acties en maatregelen voor de komende jaren. We richten een themagroep op, onder leiding van een regisseur, om de voortgang te bewaken en periodiek te rapporteren aan de bestuurders. Deze groep zorgt ervoor dat

netcongestie adequaat wordt aangepakt binnen de bestaande organisatiestructuur en biedt een overzicht van oplossingen en obstakels.

Actie 6: Regie op ondergrondse infrastructuur

We hebben te maken met veel wet- en regelgeving voor ondergrondse infrastructuur, zoals de energiewet, AVOI, warmtewet en omgevingswet. Door de energietransitie en duurzaamheidseisen komen er steeds meer gemeentelijke taken bij. Daarom nemen wij de regie over de ondergrondse infrastructuur om onze gemeentelijke belangen te beschermen bij ruimtelijke keuzes, projecten, beleid en operationele processen.

Actie 7: Nieuw contract inkoop duurzame energie

We krijgen momenteel elektriciteit van Greenchoice, die afkomstig is van Twence. De overeenkomst met Greenchoice eindigt op 31 december 2025. Als Twence een leveranciersvergunning krijgt, kunnen we vanaf 2026 elektriciteit rechtstreeks van Twence afnemen.

Financiën

(Bedragen in euro's)	Benodigd 2025	Klimaatmiddelen	Subsidies	Reguliere begroting
Initiatieven en lopende projecten	380.000	380.000	-	-
Communicatie rond windinitiatieven	20.000	20.000	-	-
Zon op Dak	145.000	-	-	145.000
Solar Parking	325.000	150.000	90.000	85.000
Netcongestie	290.000	290.000	-	-
Ondergrondse infrastructuur	300.000	-	-	300.000
Beleidsinzet	400.000	230.000	-	170.000
Totaal	1.860.000	1.070.000	90.000	700.000